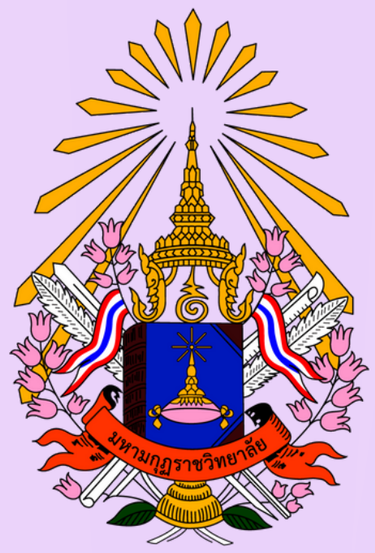

เอกสารสรุปการประชุมวิชาการระดับชาติ และนานาชาติ ครั้งที่ 1 (ออนไซต์/ออนไลน์) เล่มที่ 2

เนื่องในวาระ

131 ปี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2567

เรื่อง “พุทธศาสนากับสุขภาวะแนนองค์รวม”

โดย

โครงการพัฒนากลไกศูนย์ประสานงานสุขภาวะวิถีพุทธ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ศูนย์อบรมปฐมพยาบาลและสุขภาพอนามัย
วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย
และสถาบันภาคีเครือข่ายระดับชาติและนาชาติ

ณ คณะมนุษยศาสตร์-คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เอกสารสรุปการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 1 (ออนไซต์/ออนไลน์) เนื่องในวาระ 131 ปี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เรื่อง “พุทธศาสนากับสุขภาวะแบบองค์รวม”

(เล่ม 2)

จัดโดย
โครงการพัฒนากลไกศูนย์ประสานงานสุขภาวะวิถีพุทธ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย ศูนย์อบรมปฐมพยาบาลและสุขภาพอนามัย
และสถาบันภาคีเครือข่ายระดับชาติและนาชาติ
ณ คณะมนุษยศาสตร์-คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2567

ที่ปรึกษา

พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการเอกสาร

พระมหาสมัคร มหาวีโร

ผู้ช่วยบรรณาธิการเอกสาร

พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.

ผศ.ดร.ปฏิธรรม สำเนียง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในสถาบัน

พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

พระศรีวินยาภรณ์, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย

พระกิตติสารสุธี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย

พระครูศรีวีรคุณสุนทร, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์

พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

พระครูสุภัทรสีลโสภณ, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาภาณุวิชญ์ ภาณุวิชฺชโญ, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะสังคมศาสตร์

พระบุญฤทธิ์ อภิปุณฺโณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์

รศ.ดร.มานพ นักการเรียน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะศาสนาและปรัชญา

ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.กฤตสุชิน พลเสน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย

ดร.กฤตพิศิษฏ์ ปูรณภัทร์ธนากุล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย

ดร.สมิตไธร อภิวัฒนอมรกุล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ดร.สิริพร ครองชีพ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะศาสนาและปรัชญา

อาจารย์พนมนคร มีราคา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกสถาบัน

พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร. มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยพระธรรมทูต

พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย

พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี, ดร. มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์

รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์

รศ.ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผศ.ดร.ปฏิธรรม สำเนียง มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

ผศ.ดร.คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์

ผศ.ดร.โยตะ ชัยวรกุล มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
ผศ.ดร.ประยูร ป้อมสุวรรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.สมพร เหลาฉลาด มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.ธีรัตม์ แสงแก้ว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญานนท์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.เมธา หริมเทพาธิป มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ.ดร.เกรียงไกร พินยารัก มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์
ผศ.ดร.เนตร หงส์ไกรเลิศ มหาวิทยาลัยสยาม
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม โรงเรียนนายร้อยตำรวจ คณะสังคมศาสตร์
ดร.สมเจต หลวงกัน มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ
ดร.วุฒิพงษ์ รอดบำรุง ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ดร.เอกลักษณ์ เพ็งพรหม ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ดร.พูนศักดิ์ กมล มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ดร.ครรชิต แสนอุบล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะศึกษาศาสตร์
ดร.มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้
ดร.วีรชัย กำธร มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
ดร.ศรุตานนท์ คงประดิษฐ์ วิทยาลัยทองสุข
อาจารย์คงขวัญ ทิพย์อักษร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ครรชิต มีชอง โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)
Prof. Dr. Pankaj Srivastava Mortal Nehru National Institute of Technology, India
Dr.Ratanak KEO Department of Policy, Ministry of Education, Youth and Sport, Cambodia
Dr.Suresh Kumar Department of Buddhist Studies, Nava Nalanda, Mahavihara Nalanda, Bihar, India
Dr.Kavi Dhaja Sitagu International Buddhist Academy Sagaing, Myanmar
Dr.Chai Ching Tan A professional engineer member registered with The Institute of Engineers, Australia

สถานที่จัดพิมพ์
G CLASS No. 26/19, Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170, Thailand, Phone: 028892223, Fax: 028893204, Email: g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

เอกสารสรุปการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 1 (ออนไซต์/ออนไลน์) เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเนื่องในวาระ 131 ปี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่อง “พุทธศาสนากับสุขภาวะแบบองค์รวม” โดย โครงการพัฒนากลไกศูนย์ประสานงานสุขภาวะวิถีพุทธ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ศูนย์อบรมปฐมพยาบาลและสุขภาพอนามัย วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย สถาบันพุทธศิลป์อินเดีย ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา และสถาบันภาคีเครือข่ายระดับชาติและนาชาติ ณ คณะมนุษยศาสตร์-คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ณ วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

โครงการความร่วมมือทางวิชาการระดับชาติกับนานาชาตินี้มีความจำเป็นต่อสถานการณ์การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และความสัมพันธ์พุทธศาสนาระหว่างประเทศที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจและความผูกพันทางวัฒนธรรมและระหว่างสถาบันการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนกิจกรรมความร่วมมือระหว่างบุคลากร นอกจากนี้ การประสานความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ มุ่งหวังให้เกิดการตระหนักรู้สถานการณ์พุทธศาสนาโลกด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบจากสุขภาวะ ผลกระทบด้านสุขภาวะอาจนำไปสู่ภัยคุกคามต่อมนุษย์และพุทธศาสนาในหลายมิติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สุขภาวะและพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันช่วยให้ร่างกายและจิตใจมีความสมดุลและแข็งแรง ขณะที่พุทธศาสนาช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบสุขและเข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิต การผสมผสานทั้งสองแนวคิดนี้สามารถนำไปสู่ชีวิตที่สมบูรณ์และมีความหมายมากขึ้น ดังนั้น สุขภาวะแบบองค์รวมจึงเป็นประเด็นชี้นำต่อพุทธศาสนาหลากหลายทิศทาง (1) การพัฒนาต้องสามารถนำไปปฏิบัติที่ได้ผล (2) ทฤษฎีการพัฒนาและวิธีปฏิบัติต้องยึดหลักพุทธศาสนาฐานเศรษฐกิจ เทคโนโลยี จิตวิทยา สังคมวิทยาหรือนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม (3) การพัฒนามีพื้นฐานของแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนและความเข้มแข็งมั่นคงของประเทศชาติ (4) การพัฒนาเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัยและเป็นวิถีทางไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคนให้เกิดความอยู่ดีมีสุขไม่ว่าการพัฒนานั้นจะนำไปสู่การพัฒนา การศึกษา สาธารณสุข และความมั่นคงของมนุษย์

สำหรับการนำเสนอผลงานทางวิชาการของนักวิชาการและผู้เข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ในการประชุมเรื่อง "พุทธศาสนากับสุขภาวะแบบองค์รวม" เป็นการนำเสนอบทความทางวิชาการ งานวิจัย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในการนำไปสู่ข้อเสนอแนะและการกำหนดนโยบายที่สามารถลดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อพุทธศาสนาและการพัฒนาด้านสุขภาวะอันนำไปสู่การเสริมสร้างความมั่นคงของโลก โดยโครงการมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมให้

นักวิจัย นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และองค์การระหว่างประเทศ ได้แลกเปลี่ยนความคิดและสร้างความเข้าใจร่วมกันในประเด็นเครือข่ายความรู้และพุทธศาสนาและการพัฒนาด้านสุขภาวะแบบองค์รวม 2) เพื่อร่วมแสวงหาประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่เผชิญในช่วงสหัสวรรษใหม่และการสร้างเครือข่ายความรู้ 9 ประเด็น ได้แก่ (1) นโยบายสวัสดิการและการคุ้มครอง (2) การศึกษาและการลงทุนในการพัฒนาสุขภาว (3) มรดกทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางพุทธศาสนา(4) กฎหมายและธรรมวินัยที่เกี่ยวข้อง สตรี เด็ก ผู้สูงอายุและผู้พิการความมั่นคงต่อสุขภาวะ (5) การพัฒนาศาสนสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวและมาตรฐาน (6) สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพในศาสนสถาน (7)ความเข้มแข็งของสถาบันพุทธศาสนา ความท้าทายของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (8) การพัฒนาบุคลากรด้านศาสนา และนโยบายสุขภาพ 3) เพื่อเสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในประเด็นที่ก่อให้เกิดความวิตก ซึ่งมีผลกระทบต่อการกำหนดนโยบาย และการนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติต่อพุทธศาสนา 4) เพื่อเสนอแผนปฏิบัติการที่สามารถเสนอต่อผู้นำระดับท้องถิ่น ระดับชาติ แล ประเทศ เพื่อส่งเสริมพุทธศาสนา 5) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายชาวพุทธระหว่างประเทศในกลุ่มพระสงฆ์ นักวิชาการ นักการศึกษา นักการเรียน ผู้นำด้านการพัฒนาในการนำยุทธศาสตร์ไปไปใช้ในระดับชุมชนท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศ 6) เพื่อร่วมเรียนรู้และปรับบทบาทการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างประเทศในการอยู่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืนระหว่างกลุ่มพุทธศาสนาประเทศต่างๆ

กล่าวเฉพาะเล่ม 2 ในการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 1 (ออนไซต์/ออนไลน์) เนื่องในวาระ 131 ปี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่อง “พุทธศาสนากับสุขภาวะแบบองค์รวม” นี้เป็นจำนวนบทความทั้งภาษาอังกฤษ ประกอบด้วยประเทศไทย อินเดีย ลาว กัมพูชา และภาษาไทยจากหลากหลายประเทศและหลากหลายหน่วยงานเป็นเนื้อหาหลักและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการนั่นเอง หลังจากที่ได้เผยแพร่เล่มที่ 1 ไปแล้ว ซึ่งในเล่มดังกล่าวนั้นเป็นบทความเฉพาะภาษาไทยเท่านั้น ดังนั้น ในฐานะบรรณาธิการเอกสารการประชุมวิชาการทั้ง 2 เล่ม จึงขอขอบคุณ/ขออำนวยพรหน่วยงานและนักวิชาการในประเทศและต่างประเทศจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่นำผลงานที่ทรงคุณค่ามานำเสนอและเผยแพร่ด้วย จึงคาดหวังว่าการดำเนินการเช่นนี้จักเป็นประโยชน์ร่วมกันในการเสริมสร้างความรู้และการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักวิชาการทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการและเป็นการพัฒนาสังคมโดยรวมให้เกิดความยั่งยืนผ่านงานวิชาการและงานวิจัยต่อไปในอนาคตกาล

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ง
สารบัญ	ฉ
Buddhist Holistic Wellness Concept: An Integrative Approach to Work-Life Balance Parinun Pangthipampai, Phramaha Serichon Phanprakhon, Phra Khru Vinayathorn Jaroen Kangkhum	1
Artistic Development Leading to Buddhist Political Science Phrakhru Sangkharak Suriya Pabhassaro (Sapanthong), Phrakhruvinaithon Charoen Dantacitto (Khangkham), Phrakhruvinaithon Sukhum Sukhavatthako Phrapalad Thana Aggadhammo (Pimparat), Siriporn Krongcheep	8
Reality in Buddhist Philosophy : A Comparative Study of Theravāda and Mahāyāna Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun, Phra Khamvilay Pattathammavong, Phrakhrupariyatsamothan	21
The Principle of Growth: A Buddhist Perspective Indra Narain Singh, Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun Suchat Buddhajayanon	30
India-Thailand Relations: connected and cooperated in Soft Power Policy Wuttipong Rotbamrung	44
Buddhism and Holistic Well-Being: Pathways to Integrationin Daily Life Phra Thepvachiravimon Paññavachiro (Srisura), Pornpimol Pochailar, Worachet Tho-un	50
The Use of Information Technology in Advancing Buddhist Education Manatsawee Monpannawatthana	59

Buddhist Well-Being: A Path to Inner Peace and Fulfillment 72
Samphose Prak
Exploring Consciousness (Citta) in Early Buddhist Philosophy: Functions and Practical Implications 83
Indra Narain Singh, Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
Phramaha Phanuvich Numbuddee, Thanarat Sa-ard-iam
Shailaja Bapat
Promoting health and sustainable community development with Buddhist health charter science 96
Nattha Muansutha, Kantaphon Nuthongkaew
วิเคราะห์ปรัชญาไวเศษิกะ 109
พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข), กฤตสุชิน พลเสน
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, พระครูสุตรัตนบัณฑิต
เทคนิคการสร้างสื่อและการนำเสนอบทความวิชาการ 123
มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา
บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) : ปวงปรัชญาอินเดีย 134
พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข), พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
กฤตสุชิน พลเสน, ปฏิธรรม สำเนียง
วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความจริงในปรัชญาตะวันตก 140
พระสุริยน นริสฺสโร (ผึ่งผาย), พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ,
พระมหาภาณุวิชญ์ ภาณุวิชฺชโญ, ณัฐธพงษ์ มะลิซ้อน
วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับตรรกวิทยาในพุทธปรัชญา 149
ไพสิน ป้องภา, พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
กฤตสุชิน พลเสน, วีรชัย คำธร
บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) : อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ 158
ไพสิน ป้องภา, พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
กฤตสุชิน พลเสน, พระมหาภาณุวิชญ์ นามบุดดี, ธเนศ เกษศิลป์
การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา 164
พระอำนาจ เตชปญฺโญ (เสียงแจ่มใส), พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
กฤตสุชิน พลเสน, เนตร หงษ์ไกรเลิศ

Buddhist Holistic Wellness Concept: An Integrative Approach to Work-Life Balance

Parinun Pangthipampai
Phramaha Serichon Phanprakhon
Phra Khru Vinayathorn Jaroen Kangkhum
Mahamakut Buddhist University
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Mahamakut Buddhist University
Corresponding author, e-mail : angela.norahs@gmail.com

ABSTRACT

This article examines the Buddhist holistic wellness concept and its relevance to contemporary Thai society. With Buddhism deeply embedded in Thai culture, it offers a comprehensive framework integrating physical, mental, social, and spiritual health. Amid rapid urbanization, economic pressures, and lifestyle changes, many Thais are turning to Buddhist principles like mindfulness and moderation to address modern health issues. The study explores the synergy between traditional Buddhist wisdom and modern science, particularly in healthcare, highlighting its potential in fostering resilience, cultural continuity, and well-being in the face of globalization. Additionally, the article argues that these Buddhist teachings provide valuable tools for managing life's complexities while maintaining spiritual roots, offering insights applicable to other societies with similar challenges.

Keywords: Buddhist wellness, holistic health, mindfulness

Introduction

Buddhism has been an integral part of Thai culture for centuries, shaping the values, worldview, and daily practices of its citizens. With around 92.5% of Thailand's population identifying as Buddhist(Office of International Religious Freedom, 2024), the influence of this spiritual tradition extends to health and wellness approaches. However, modern Thai society faces challenges that affect holistic well-being, such as rapid

urbanization, economic inequality, and changing lifestyles. These developments have shifted millions from rural to urban areas, exposing them to crowded living conditions, pollution, and financial pressures.

As urbanization brings lifestyle changes, traditional Thai cuisine—once known for its balance—is being replaced by Western fast food, potentially affecting physical health. Thailand is experiencing a growing awareness of mental health issues.(คลังข้อมูลการแพทย์และสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (HDC), 2024) The rise of social media and technology has introduced new stressors, particularly among younger generations, increasing the need for mental health interventions.

Environmental challenges also compound these issues. Climate change and environmental degradation threaten traditional ways of life, forcing Thai society to reconsider its relationship with nature. Historically, Thailand has viewed nature through a spiritual lens of interconnectedness, making the current ecological crisis a unique cultural challenge.

In response to these modern stresses, many Thai citizens are returning to their Buddhist roots for guidance. Buddhist principles provide a framework for holistic well-being that encompasses physical, mental, social, and spiritual dimensions. This perspective aligns with the World Health Organization's definition of health, which emphasizes comprehensive well-being beyond the mere absence of disease.(Governance World Health Organization, 2024)

Buddhist practices, especially mindfulness and ethical living, are being integrated into Thai life in new ways. Mindfulness(Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021), for instance, is gaining popularity in educational and workplace settings as a tool for stress management and emotional regulation. Hospitals are incorporating mindfulness-based therapies alongside modern treatments, blending cultural heritage with scientific innovations to create a distinctively Thai approach to health care.

This article explores how the Buddhist holistic wellness concept offers valuable tools for managing the complexities of modern life while maintaining cultural and spiritual roots. By examining its relevance in contemporary Thailand, this paper also aims to contribute insights that may benefit societies worldwide as they grapple with promoting holistic well-being in 21st century.

The Buddhist Perspective on Holistic Wellness

The Buddhist approach to holistic wellness presents a comprehensive framework that transcends the Western focus on physical and mental health, integrating spiritual and social dimensions. Originated from the concept of "dukkha" (suffering) and its cessation(Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021), Buddhist wellness is centered on alleviating suffering in all its forms—physical, mental, emotional, and existential. The path to wellness, guided by the Middle Way, advocates balance and moderation in lifestyle, health practices, and mental cultivation. The importance of this perspective is to understand human beings as a reciprocation of physical and mental phenomena, captured in the Five Aggregates (Skandhas)(Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021)**:** form, sensation, perception, mental formations, and consciousness. This emphasizes the connection of body, mind, and spirit, illustrating how mental states impact physical health and vice versa. The buddhist concept of "nama-rupa" (mind-matter)(Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021) further underscores this integration.

Buddhism's emphasis on balance is extended to the traditional Thai view of the four bodily elements(Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021) (earth, water, fire, air), where health is seen as a state of equilibrium. Additionally, wellness extends beyond the individual including harmony with nature and all kinds of creatures, reflecting on an ecological awareness.

Mindfulness serves as a key tool for developing self-awareness and self-regulation. Its broad applications range from mindful eating to stress management, with growing scientific validation in healthcare settings, particularly in Thailand. This Buddhist practice links wisdom and modern medical understanding, reinforcing its relevance nowadays.

Another fundament is the Four Brahmaviharas**:**(Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021) loving-kindness (Metta), compassion (Karuna), sympathetic joy (Mudita), and equanimity (Upekkha), which serve as practical tools for mental health and fostering positive relationships. These qualities not only enhance emotional well-being but also play a crucial role in caregiving and reducing stress.

The Three Trainings—ethics, meditation, and wisdom—along with the Noble Eightfold Path,(Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021) offer a complete

framework for well-being. Ethical conduct (Sila) builds social harmony and integrity, while meditation (Samadhi) and wisdom (Panna) support mental regulation and personal transformation. The Eightfold Path provides a roadmap for cultivating well-being across mental, social, ethical, and spiritual domains.

In contemporary Thai society, Buddhist wellness principles are being applied in multiple contexts. Thai hospitals and clinics integrate mindfulness and compassion training for healthcare workers, educational institutions implement meditation programs, and corporate wellness programs embrace Buddhist teachings for stress management and work-life balance. Temples also play a critical role by offering wellness programs blending Buddhist teachings with modern health practices.

This integration showcases the adaptability of Buddhist wellness teachings and their continued relevance. As Thailand balances its spiritual heritage with modern health practices, it offers a unique model of holistic wellness with insights valuable for global health concern.

Integration of Buddhist Wellness Concepts with Modern Health Practices

The integration of Buddhist wellness concepts with modern health practices offers a comprehensive, holistic approach that combines Buddhist wisdom with contemporary scientific methods. This synthesis enriches both physical and mental health strategies, providing a framework for more effective healthcare.

One key contribution of Buddhism to modern health is mindfulness. Mindfulness-based interventions (MBIs),(Zhang et al., 2021) like Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) and Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT), have proven effective in managing stress, chronic pain, and mental health disorders such as depression and anxiety. These practices enable patients to change their relationship with discomfort and suffering, improving emotional regulation.

Buddhism's focus on compassion has also influenced modern therapies, such as Compassion-Focused Therapy (CFT). (Baumgardner & Benoit Allen, 2023) These approaches foster empathy and self-compassion, offering benefits for individuals dealing with shame, trauma, or self-criticism. This emphasis on kindness toward oneself builds resilience and mental well-being.

The Buddhist recognition of the mind-body connection aligns well with growing trends in mind-body medicine, including yoga and tai chi, which have proven health benefits. Buddhist principles of moderation and mindful living also support the growing field of lifestyle medicine. Practices such as mindful eating help address issues like obesity and eating disorders by encouraging greater awareness of food choices and eating habits. Abstention from intoxicants, emphasized in Buddhist teachings, aligns with modern approaches to addiction treatment, emphasizing clear-mindedness and self-control.

Ethical principles from Buddhism, including non-harming and truthfulness, strongly resonate with medical ethics. These principles inform patient care, end-of-life decisions, and healthcare provider well-being, fostering compassion and trust in medical settings while supporting ethical decision-making.

However, challenges arise in presenting Buddhist-inspired practices especially culturally inclusive and accessible to people of different beliefs. Continued scientific research is needed to validate these integrative approaches, ensuring their efficacy and building a strong evidence base. Making these practices accessible without alienating diverse populations is essential for their broader adoption.

The ongoing dialogue between Buddhist wellness concepts and modern healthcare continues to offer promising ways for comprehensive, compassionate healthcare. As Buddhist wisdom merges with modern science, the focus on mindfulness, compassion, and the relationship of mind and body may revolutionize healthcare by fostering well-rounded approaches to healing and well-being.

Conclusion

The Buddhist holistic wellness concept, deeply ingrained in Thailand's cultural heritage, offers a comprehensive framework for addressing the complex challenges of modern life. Through its emphasis on the Four Noble Truths and the Eightfold Path, it provides a balanced approach to well-being that integrates physical, mental, social, and spiritual health. These Buddhist principles, especially mindfulness and moderation, have found new relevance in addressing urbanization’s health impacts, while mindfulness-based interventions continue to resonate in clinical, educational, and workplace settings. Buddhist teachings, with their focus on emotional regulation, compassion, and ethical living, provide a valuable counterpoint to the individualism that often accompanies rapid

economic development. By fostering social cohesion and personal well-being, these teachings offer a blueprint for resilient communities in modern times.

The integration of Buddhist wellness concepts with modern health practices represents a promising model for holistic healthcare in Thailand. This synergy between Buddhist wisdom and modern science strengthens health interventions while preserving cultural heritage. However, careful attention is needed to balance the integrity of Buddhist teachings with contemporary demands, addressing challenges such as cultural appropriation and the relevance of Buddhist practices to modern health issues.

Globally, the Buddhist approach offers valuable insights for addressing the rise of chronic diseases, mental health issues, and social fragmentation in the modern world. By continuing to refine this model, Thailand not only enhances the well-being of its citizens but also contributes to global discussions on integrative, person-centered health.

Finally, the Buddhist holistic wellness concept offers profound and practical insights into comprehensive well-being, reminding us that true health includes physical vitality, mental clarity, social harmony, and spiritual growth. As Thailand navigates 21st century, this Buddhist wisdom, when thoughtfully applied, will continue to provide a guiding light toward a healthier and more balanced life for all.

Bibliography

Baumgardner, M., & Benoit Allen, K. (2023). **Integrating Cognitive-Behavioral Therapy With Compassion-Focused Therapy for the Treatment of Social Anxiety Disorder: An Evidence-Based Case Study.** Clinical Case Studies, 23(2), 127145. https://doi.org/10.1177/15346501231197403.

Governance World Health Organization. (2024). **Constitution of the World Health Organization**. https://www.who.int/about/governance/constitution.

Office of International Religious Freedom. (2024). **2023 Report on International Religious Freedom**: Thailand. https://www.state.gov/reports/2023-report-on-international-religious-freedom/thailand/.

Medical and Health Data Center, Ministry of Public Health (HDC), G.G. (2024). **Annual Report on Patients Receiving Psychiatric Services for Fiscal Year 2023.** Retrieved from https://dmh.go.th/report/datacenter/hdc/.

Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto). (2021). **Dictionary of Buddhism (43rd ed.).** https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/dictionary_of_buddhism.

Zhang, D., Lee, E. K. P., Mak, E. C. W., Ho, C. Y., & Wong, S. Y. S. (2021). **Mindfulness-based interventions: an overall review.** British Medical Bulletin, 138(1), 41–57. https://doi.org/10.1093/bmb/ldab005

Artistic Development Leading to Buddhist Political Science

Phrakhru Sangkharak Suriya Pabhassaro (Sapanthong)
Phrakhruvinaithon Charoen Dantacitto (Khangkham)
Phrakhruvinaithon Sukhum Sukhavatthako
Phrapalad Thana Aggadhammo (Pimparat)
Siriporn Krongcheep
Department of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University
Corresponding author, e-mail : suriya.sap@mcu.ac.th

ABSTRACT

This academic article aims to study artistic expressions in Buddhist culture, including adherence to popular symbols and various art forms, as well as situating Buddhist art within its historical and cultural contexts. It examines the influence of different dynasties and regions on the development of political dimensions of Buddhism, reflected through the roles of monastic institutions and their influence on Buddhist ethics and governance. By studying Buddhist scriptures with political content, this paper seeks to understand the intersection between Buddhism and politics, particularly how Buddhist art shapes political thought, governance, and the legitimacy of rulers in Buddhist societies. Using an interdisciplinary approach combining art history, religion, political science, and anthropology, the paper illuminates the relationship between art and Buddhist political science and how these fields have developed over time, demonstrating the profound influence of artistic expression on political thought in Buddhist society.

Keywords : Development, Art, Buddhist Political Science

Introduction

Buddhism is one of the oldest religions in the world, having existed for over 2,500 years. Founded by Siddhartha Gautama, known as the Buddha, around the 5th century BCE in India, Buddhism has significantly influenced various aspects of human culture, especially art, politics, and philosophy. Throughout history, Buddhist teachings

have shaped the worldview of many societies, contributing to a profound relationship between religious doctrines and political governance (Gethin, 1998).

One of the defining features of Buddhist influence is its rich artistic tradition. Artistic expression has always played a key role in visualizing religious ideas and conveying them to broader audiences. Buddhist art, from its earliest days, focused on symbolic representations of the Buddha, such as the Bodhi tree (symbolizing enlightenment), the Dharma wheel (representing the teachings of the Buddha), and the lotus flower (denoting purity) (Huntington, 1985). As Buddhist art evolved, it began to reflect broader political and social values, especially in regions where Buddhism became intertwined with governance.

Early Buddhist rulers often used art as a tool to legitimize their power and express their devotion to the Buddhist moral code. The intertwining of religion and politics is not unique to Buddhism, but in the Buddhist context, it has manifested in distinct ways. In Southeast Asia, for instance, kings supported the construction of stupas and temples, using them not only as religious structures but also as political symbols to consolidate their rule (Coedes, 1968). The influence of Indian Buddhism, particularly the Mahayana and Theravada schools, played a significant role in shaping the political philosophies of rulers in countries like Thailand, Cambodia, and Myanmar (Tambiah, 1976).

Moreover, the study of Buddhist texts, such as the Tripitaka and other scriptures that contain teachings on governance and ethics, highlights the intersection of Buddhist philosophy and political science. For example, concepts like the "Dharma Raja," or righteous king, emphasized that rulers should govern according to moral principles derived from the teachings of the Buddha, focusing on justice, compassion, and non-violence (Schumann, 1974). Thus, Buddhist political thought is fundamentally tied to the moral and ethical teachings of the religion.

The connection between Buddhism, art, and governance continued to develop across centuries, with various Buddhist cultures contributing unique interpretations of political leadership grounded in Buddhist ethics. Artistic representations of the Buddha in different postures and forms have been used to signify different aspects of governance and morality (Hallisey, 2005). This paper examines how artistic development within Buddhist societies reflects and informs political ideologies, focusing on the role of Buddhist art in shaping governance models and legitimizing political power.

The Philosophical Foundations of Buddhist Art and Political Science

The philosophical foundations of Buddhist art are deeply intertwined with the ethical and spiritual principles of Buddhism. At the core of Buddhist art lies the representation of abstract concepts such as Anatta (non-self), Anicca (impermanence), and Dukkha (suffering), which form the fundamental teachings of the Buddha. These concepts are not only expressed through written texts but also through visual art, which serves as a means of communicating complex religious ideas to both laypeople and the monastic community.

Early Buddhist art was symbolic, avoiding direct depictions of the Buddha in human form. Instead, the Buddha was represented through symbols such as the Bodhi tree (representing enlightenment), the Dharma wheel (symbolizing the teachings of the Buddha and the Noble Eightfold Path), and the lotus flower (denoting purity and spiritual growth) (Gethin, 1998). These symbols reflect the deep philosophical underpinnings of Buddhist thought, emphasizing the impermanent nature of life and the path toward liberation from suffering.

Buddhist Symbolism and Ethical Governance Buddhist symbolism plays a crucial role in communicating ethical governance. Throughout Buddhist history, symbols such as the Dhamma wheel, the Bodhi tree, and the lotus flower have been used to represent core principles of leadership, morality, and justice. These symbols serve as visual metaphors that reflect Buddhist values and guide rulers to govern in a way that upholds righteousness, compassion, and the well-being of all beings.

The Dhamma wheel (Dharmachakra) is one of the most significant symbols in Buddhism, representing the Buddha's teachings and the path to enlightenment. In the context of governance, the Dhamma wheel symbolizes the moral law (Dhamma) that leaders are expected to follow. A ruler who governs according to the Dhamma ensures that justice, peace, and the ethical treatment of all beings are at the forefront of their leadership. The Dhamma wheel reminds leaders of their responsibility to align their decisions with the principles of truth, justice, and non-violence (Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition, Vol. 5, 423).

The Bodhi tree, under which the Buddha attained enlightenment, symbolizes wisdom and insight. In governance, the Bodhi tree represents enlightened leadership, where rulers are guided by wisdom rather than personal ambition or greed. An

enlightened leader, like the Buddha, seeks to promote the welfare of the people through policies that reflect understanding, compassion, and fairness. This symbol emphasizes the importance of self-awareness and ethical mindfulness in decision-making, ensuring that leaders act for the greater good of society.

The Lotus Flower: Symbol of Purity and Compassion The lotus flower, which rises from muddy water to bloom pure and beautiful, symbolizes purity and compassion in Buddhism. In ethical governance, the lotus flower represents a leader's ability to rise above selfish desires and corruption to serve the people with integrity and kindness. A ruler guided by the principles of the lotus flower ensures that their leadership is free from greed and driven by the desire to promote the well-being of all. This aligns with the Buddhist virtue of compassion (karuna), a fundamental quality of ethical leadership (Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition, Vol. 12, 348).

Ethical Governance in Buddhist Political Thought Buddhist symbolism provides a foundation for ethical governance by promoting values such as compassion, wisdom, and justice. In Buddhist political thought, rulers are expected to embody these values and govern in a way that benefits the entire society. The concept of the Dhammaraja (righteous king), for example, is deeply connected to these symbolic representations, where a leader's legitimacy is tied to their adherence to moral and ethical principles. Ethical governance, in this context, is not just about maintaining order but ensuring that all beings are treated with respect and kindness.

Conclusion Buddhist symbolism, through its representation of core values like wisdom, compassion, and justice, provides a guiding framework for ethical governance. Symbols like the Dhamma wheel, the Bodhi tree, and the lotus flower reflect the moral responsibilities of leaders in Buddhist societies, emphasizing the need for governance that prioritizes the well-being of all beings. By integrating these symbols into political thought, Buddhist governance promotes a model of leadership that is both ethical and compassionate.

The Evolution of Buddhist Art: From Symbolism to Anthropomorphism

Over time, Buddhist art evolved from purely symbolic representations to anthropomorphic depictions of the Buddha. This shift is particularly evident in the art of the Gandhara region, where Greek and Roman influences led to the portrayal of the Buddha in human form, often seated in a meditative posture or delivering a sermon. This

transformation marked a significant philosophical shift in how the Buddha was represented and perceived. While the earlier symbolic art emphasized the ineffability of the Buddha's enlightenment, the anthropomorphic representations focused on his human qualities and his role as a teacher and guide (Huntington, 1985).

The anthropomorphic depictions of the Buddha are not merely artistic choices but carry deep philosophical meaning. Different hand gestures (mudras) of the Buddha convey specific teachings. For instance, the Dharmachakra mudra, in which the Buddha's hands form a wheel-like shape, signifies the turning of the wheel of Dharma, representing his first sermon and the dissemination of his teachings. This mudra also reflects the Buddha's role in shaping ethical governance, as the Dharma is not only a path for individual enlightenment but also a guide for rulers to administer their kingdoms justly (Foucher, 1917).

Buddhist Art as a Tool for Political Legitimacy

In many Buddhist societies, rulers have historically used art as a tool for legitimizing their authority. Temples, stupas, and statues commissioned by kings served not only as religious symbols but also as markers of their adherence to Buddhist ethics. The construction of such religious monuments was a way for rulers to demonstrate their role as protectors of the faith and to assert their moral right to govern. This practice is evident in the reign of King Ashoka of India, who commissioned the construction of stupas and pillars inscribed with the edicts of Dhamma, promoting non-violence, tolerance, and the welfare of all beings (Strong, 1983).

The philosophical foundations of Buddhist art and political science are thus deeply connected. Buddhist art serves as a medium for expressing religious ideas, while also reinforcing political ideologies that emphasize ethical governance. By visually representing the principles of Dhamma, Buddhist rulers are able to legitimize their power and demonstrate their commitment to moral leadership. This connection between art, ethics, and politics continues to shape the governance of Buddhist societies today, where rulers are still expected to follow the virtues laid out in the Tripitaka and ensure the spiritual and material well-being of their people (Swearer, 2010).

Governance in Buddhist Political Thought

Buddhist political thought is rooted in principles of moral governance, compassion, and justice, guided by the teachings of the Buddha. The idea of governance in Buddhism is not primarily concerned with power or authority but with the promotion of the welfare of the people and ensuring that rulers govern with ethical and moral responsibility.

In Buddhism, the concept of governance is closely linked with the idea of Dhamma (Dharma), which refers to righteousness or the moral law that governs both the natural and human world. A ruler who adheres to the principles of Dhamma is seen as a just and virtuous leader. This idea is reflected in the concept of the "Dhammaraja," a king who rules according to Buddhist principles, ensuring justice and the well-being of his subjects.

The Role of the Dhammaraja

A Dhammaraja is expected to embody the ten royal virtues (known as Dasa-raja-dhamma), which include generosity (dana), morality (sila), self-sacrifice (pariccaga), honesty (ajjava), gentleness (maddava), non-anger (akkodha), non-violence (avihimsa), patience (khanti), non-opposition (avirodhana), and uprightness (dhamma) (Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition, Vol. 11, 452). These virtues aim to guide rulers in making decisions that benefit their people and maintain harmony in society.

Governance in Buddhist Scriptures

Buddhist scriptures, particularly the Tripitaka (Pali Canon), emphasize the ethical responsibilities of rulers. In the Cakkavatti-Sīhanāda Sutta of the Digha Nikaya, the Buddha speaks of a just ruler as one who governs according to the Dhamma and upholds the moral order. A king is responsible for ensuring that his subjects have access to resources, justice, and education, and that they live peacefully without fear of violence (Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition, Vol. 16, 287).

Interconnection of Religion and Politics

Buddhism does not advocate for a separation between religion and politics. Rather, it sees the role of religion as essential in guiding political leaders to ensure that governance is aligned with ethical and moral principles. The Sangha, or monastic community, plays a crucial role in advising rulers, offering counsel on moral governance, and reminding them of their duty to the people.

Conclusion Governance in Buddhist political thought is centered on the idea of moral and ethical leadership. It promotes the welfare of the people through the application of Dhamma and the practice of virtues that ensure justice, peace, and the overall well-being of society.

Zen Buddhism and the Aesthetics of Governance

Zen Buddhism, which originated in China and later flourished in Japan, has had a profound influence not only on spiritual practices but also on governance and aesthetics. Unlike other forms of governance that emphasize hierarchy and authority, Zen Buddhism emphasizes simplicity, mindfulness, and balance in both personal life and leadership. These values have permeated the political and social structures of Japan, where the philosophy of Zen has shaped the aesthetics of governance.

The Influence of Zen on Governance

In Zen, the practice of mindfulness (zazen) is central. This practice involves deep concentration, self-reflection, and an awareness of the present moment. Leaders influenced by Zen principles are expected to govern with a calm mind, clear intentions, and the ability to remain centered amidst chaos. In this context, governance is seen not just as a function of power, but as an extension of moral and ethical self-discipline.

Zen teachings encourage rulers and political leaders to adopt simplicity and detachment from material desires. This approach is reflected in the minimalist aesthetics of Zen, which values form over excess and emphasizes the beauty of simplicity and the natural order. Leaders are expected to embody these principles in their governance, maintaining a balanced and harmonious society by avoiding extremes in decision-making and policy implementation.

Aesthetic Principles of Zen Governance

Zen Buddhism promotes an aesthetic that integrates beauty with morality. In governance, this aesthetic is expressed through policies that aim to create balance and harmony in society. The following are some key principles of Zen that have influenced governance aesthetics:

Simplicity (Kanso): In Zen, simplicity is seen as a reflection of truth. Leaders are encouraged to implement straightforward policies that focus on the essential needs of the people rather than creating elaborate systems that complicate governance. A leader's ability to focus on what is essential fosters a just and balanced society.

Naturalness (Shizen): Zen emphasizes living in harmony with nature and the natural flow of life. In governance, this principle translates into policies that respect natural resources and promote sustainable development. Leaders guided by Zen principles are expected to govern with a light touch, allowing society to develop organically rather than imposing rigid control.

Subtlety and Restraint (Yugen): Zen aesthetics value the subtle and the understated. In governance, this principle encourages leaders to govern with restraint, avoiding displays of power or wealth. This results in policies that are thoughtful and considerate of long-term societal impact, rather than quick fixes for immediate gain.

Zen Leadership and Ethical Governance

Zen Buddhism emphasizes mushin (no-mind), the ability to act without attachment to outcomes. Leaders who practice mushin can govern with clarity and compassion, free from ego and personal ambition. This kind of leadership fosters a system of governance that prioritizes the well-being of the populace over the personal interests of the rulers. It aligns with the Buddhist principle of Dhamma (Dharma), the moral law that governs all actions, as seen in the Tripitaka (Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition, Vol. 5, 412).

Conclusion Zen Buddhism offers a unique perspective on governance, where aesthetics, simplicity, and ethical mindfulness play a crucial role. The influence of Zen in shaping leadership practices reflects a philosophy that values balance, harmony, and moral integrity in the governance process. By integrating Zen principles, governance becomes not just a system of power, but a reflection of ethical and aesthetic values that serve the well-being of society.

Contemporary Buddhist Art and Political Movements

Contemporary Buddhist art has evolved to become a potent tool for political expression and activism. Unlike traditional Buddhist art, which primarily served religious and spiritual purposes, contemporary forms are increasingly intertwined with social and

political movements. Buddhist artists use their work to engage with pressing social issues, critique power structures, and promote justice, peace, and ethical governance.

Buddhist Art as a Medium for Political Critique

In recent decades, many artists have employed Buddhist symbolism and aesthetics to comment on political and social injustices. These works of art often challenge authoritarian regimes, highlight human rights violations, or address issues such as poverty, inequality, and environmental degradation. The incorporation of Buddhist elements, such as the image of the Buddha or Buddhist teachings like Dhamma (Dharma), lends these artworks moral and ethical weight, aligning them with calls for compassion, justice, and societal reform.

A notable example is the use of the Bodhisattva figure as a symbol of compassion and resistance in political art. The Bodhisattva, representing one who seeks enlightenment for the benefit of all beings, becomes a powerful metaphor for activists who strive for social justice and collective well-being. Through this symbol, contemporary Buddhist artists convey messages of non-violence, ethical leadership, and the need for systemic change.

Buddhist Art in Protests and Social Movements

Buddhist art has also found a place in protests and social movements across the world. For instance, in Myanmar, monks have historically played key roles in political resistance, such as in the 2007 Saffron Revolution. During this movement, Buddhist monks and laypeople used art, including banners and murals featuring Buddhist symbols, to voice their opposition to the military junta. The image of monks marching in their saffron robes became a global symbol of peaceful resistance, grounded in the Buddhist principles of non-violence (ahimsa) and moral governance (Dhamma).

Similarly, in Tibet, Buddhist art has been used to resist Chinese occupation and assert Tibetan cultural identity. Thangka paintings and mandalas, traditional forms of Tibetan Buddhist art, are frequently adapted into political symbols that express the struggle for independence and the preservation of Tibetan culture. These works serve as a form of peaceful protest, using spiritual imagery to resist political oppression.

The Intersection of Buddhist Art and Environmental Activism

Contemporary Buddhist art is also increasingly associated with environmental activism, reflecting the Buddhist teachings on interconnectedness and respect for all living

beings. Artists use their work to raise awareness about environmental degradation, climate change, and the ethical responsibility to protect the planet. These themes align with the Buddhist concept of paticca-samuppada (dependent origination), which emphasizes the interconnectedness of all life and the need for harmonious coexistence with nature (Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition, Vol. 12, 321).

Through installations, sculptures, and performances, artists highlight the urgent need for sustainable practices and ecological mindfulness. By incorporating Buddhist symbols such as the lotus flower, which represents purity and renewal, they remind audiences of the spiritual and ethical dimensions of environmental stewardship. Contemporary Buddhist art plays a vital role in political movements by providing a platform for social critique, peaceful protest, and activism. By integrating Buddhist principles and aesthetics, these artworks not only engage with political issues but also promote ethical governance, compassion, and environmental responsibility. Through its unique ability to convey both spiritual and political messages, contemporary Buddhist art continues to influence and inspire movements for justice and social change.

Conclusion

he development of art in Buddhist culture has played a pivotal role in shaping the philosophical and political dimensions of Buddhist societies. As Buddhist art evolved-from early symbolic representations to complex and sophisticated forms-so did the ideas surrounding leadership, governance, and ethical responsibilities. The intersection between artistic development and political thought in Buddhism highlights the role of art not only as a medium for religious devotion but also as a reflection of societal values and governance structures.

Development refers to the progression of both artistic forms and political ideologies within Buddhism. Over centuries, Buddhist art transitioned from simple symbols such as the lotus and the Dharma wheel to elaborate depictions of kings as Bodhisattvas and the construction of grand temples and monuments. This artistic evolution mirrors the growth of political ideas, particularly the concept of the Dhammaraja, the righteous ruler who governs according to Dhamma.

Art in the Buddhist context has always served as a means to communicate religious and political ideals. From the symbolic representation of Buddhist virtues to the architectural grandeur of stupas, art has been used to legitimize rulers, promote ethical governance, and visually express the core teachings of the Buddha. Artistic expressions like sculptures, paintings, and architecture have been employed to inspire moral leadership and highlight the importance of compassion and justice in governance.

Buddhist Political Science refers to the body of thought that integrates Buddhist ethical principles into political governance. Drawing from teachings like the Dasa-raja-dhamma (Ten Royal Virtues), Buddhist political thought emphasizes moral leadership, non-violence, and the protection of all beings. The role of art in this context is crucial, as it visualizes and reinforces these principles, providing both religious and political leaders with a framework for ethical governance.

In conclusion, the development of art in Buddhist culture has been instrumental in shaping Buddhist political science. Through its symbolic and aesthetic power, Buddhist art has not only enhanced spiritual practices but also helped define ethical governance rooted in the core principles of justice, compassion, and the welfare of society.

Bibliography

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (Ed.). (1996). **Tipitaka (The Pali Canon), Vol. 5. Bangkok,** Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Cakkavatti-Sihanada Sutta (DN 26), Digha Nikaya.** In The Tipitaka: The Pali Canon (Vol. 11). Bangkok, Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (Ed.). (1996). **Tipitaka (The Pali Canon), Vol. 5. Bangkok,** Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

_____.(Ed.). (1996). **Tipitaka (The Pali Canon), Vol. 11. Bangkok**, Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

_____.(Ed.). (1996). **Tipitaka (The Pali Canon), Vol. 12. Bangkok**, Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

_____.(Ed.). (1996). **Tipitaka (The Pali Canon), Vol. 14. Bangkok**, Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

_____.(Ed.). (1996). **Tipitaka (The Pali Canon), Vol. 45. Bangkok**, Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Barua, A. (2006). **Politics and morality in early Buddhism**. Springer.

Coedes, G. (1968). **The Indianized states of Southeast Asia**. University of Hawaii Press.

Foucher, A. (1917). **The beginnings of Buddhist art and other essays in Indian and Central Asian archaeology**. Paris: Paul Geuthner.

Geiger, W. (1912). **Mahavamsa: The Great Chronicle of Sri Lanka.** London: Pali Text Society.

Gethin, R. (1998). **The foundations of Buddhism.** Oxford University Press.

Hallisey, C. (2005). **Ethics in Buddhist art and thought.** Wisdom Publications.

Harvey, P. (2000). **An introduction to Buddhist ethics: Foundations, values, and issues.** Cambridge University Press.

Harvey, P. (2013). **An introduction to Buddhist ethics: Foundations, values, and issues.** Cambridge University Press.

Huntington, S. L. (1985). **The art of ancient India: Buddhist**, Hindu, Jain. Weatherhill.

Journal ThaiJo. (2017). **The Buddha's advice to laypeople (Singalovada Sutta).** Journal of Buddhist Studies, 25(1), 1-12.

Keown, D. (1992). **The nature of Buddhist ethics.** Palgrave Macmillan.

Rhys Davids, T. W. (2014). **The Dasa Raja Dharma: The ten royal virtues in Buddhism.** Wisdom Publications.

Schober, J. (2011). **Buddhist practices in political conflict: Sri Lanka, Myanmar, and Thailand.** Journal of Global Buddhism, 12(1), 75-92.

Schopen, G. (1997). **Bones, stones, and Buddhist monks: Collected papers on the archaeology, epigraphy, and texts of monastic Buddhism in India.** University of Hawaii Press.

Schumann, H. W. (1974). **Buddhism and politics in Southeast Asia.** Stanford University Press.

Strong, J. S. (1983). **The legend of King Ashoka: A study and translation of the Ashokavadana.** Princeton University Press.

Suksamran, S. (2015). **The Buddhist king: The legacy of King Bhumibol Adulyadej.** Journal of the Thai Political Science Association, 30(2), 45-68.

Swearer, D. K. (2010). **The Buddhist world of Southeast Asia.** State University of New York Press.

Tambiah, S. J. (1976). **World conqueror and world renouncer: A study of Buddhism and polity in Thailand against a historical background.** Cambridge University Press.

Thanissaro, B. (1998). **Buddhism and political power in Myanmar.** Buddhist Studies Review, 15(1), 36-50.

Reality in Buddhist Philosophy : A Comparative Study of Theravāda and Mahāyāna

Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
Department of Buddhism and Philosophy
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
Phra Khamvilay Pattathammavong
Champasak Buddhist Teacher Training College
Pakse City Champasak Province, Laos
Phrakhrupariyatsamothan
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
e-mail: maghavin9@yahoo.com

ABSTRACT

This study explores the intricate philosophical understandings of reality as presented in Theravāda and Mahāyāna Buddhism, two primary schools of Buddhist thought. Theravāda emphasizes Nirvāṇa, the cessation of suffering and samsāra, as the ultimate reality, achieved through the practical application of the Four Noble Truths. In contrast, Mahāyāna introduces the doctrine of śūnyatā (emptiness) as the fundamental essence of existence, advocating a broader, more inclusive path to enlightenment via the Bodhisattva ideal. By comparing these perspectives, the research illuminates the shared foundations of dependent origination and ethical discipline while highlighting key divergences, such as the focus on individual liberation in Theravāda versus collective salvation in Mahāyāna. The study further investigates the relevance of these philosophies in contemporary contexts, emphasizing their potential to address modern existential, ethical, and ecological challenges. Through this comparative analysis, the enduring relevance of Buddhist philosophical insights into reality and liberation is underscored.

Keyword: Theravāda Buddhism, Mahāyāna Buddhism, Nirvāṇa, Bodhisattva Path

Introduction

Buddhism offers a unique exploration of reality that intertwines metaphysical inquiry with a practical path toward liberation. Unlike many philosophical traditions that focus solely on theoretical frameworks, Buddhism emphasizes the experiential realization of truth as a means to transcend suffering and achieve enlightenment. The concept of reality in Buddhism is profoundly linked to the doctrines of impermanence (anicca), suffering (dukkha), and non-self (anattā), which form the foundation of its teachings.

Theravāda Buddhism approaches reality through the lens of Nirvāṇa, the ultimate cessation of suffering and the end of samsāra, the cycle of birth, death, and rebirth. This realization is achieved by internalizing the Four Noble Truths and following the Noble Eightfold Path. The emphasis lies on individual responsibility and a gradual cultivation of ethical conduct (sīla), meditative focus (samādhi), and wisdom (paññā), leading to the direct experience of Nirvāṇa (Rahula, 1974).

Conversely, Mahāyāna Buddhism broadens the perspective on reality by introducing the concept of śūnyatā, or emptiness. Śūnyatā asserts the absence of inherent existence in all phenomena, emphasizing interdependence and the relational nature of reality. Nāgārjuna, a central figure in Mahāyāna thought, articulated this idea through his philosophy of the Middle Way, which avoids the extremes of eternalism and nihilism (Garfield, 1995). This understanding shapes the Mahāyāna emphasis on the Bodhisattva path, wherein practitioners seek enlightenment not only for themselves but for the liberation of all beings (Williams, 2009).

These contrasting yet complementary approaches to reality highlight the richness of Buddhist philosophy. Theravāda's focus on individual liberation and Mahāyāna's broader vision of universal enlightenment illustrate the multifaceted ways Buddhism addresses the existential challenges of suffering and the human condition. This article examines these traditions' philosophical frameworks and their relevance in contemporary spiritual practice and ethical living.

Philosophical Foundations

1. Theravāda Viewpoint

Theravāda Buddhism emphasizes Nirvāṇa as the cessation of craving (taṇhā) and the escape from the cycle of samsāra, the endless process of birth, death, and rebirth. It is described as the ultimate reality, free from suffering (dukkha), impermanence (anicca),

and self-identity (anattā). Central to this viewpoint is the practical realization of Nirvāṇa, which is not merely a theoretical construct but an experiential state achieved through disciplined practice.

The Pali Canon, particularly the *Samyutta Nikaya*, describes Nirvāṇa as "unconditioned" (asankhata) and "beyond the sphere of sensory perception." It represents the extinguishing of the fires of greed (lobha), hatred (dosa), and delusion (moha), which are considered the root causes of human suffering (Gethin, 1998). This cessation leads to a state of ultimate peace, untainted by the defilements of ordinary existence.

The Four Noble Truths and the Noble Eightfold Path serve as the cornerstone of Theravāda's practical approach to achieving Nirvāṇa. The path encompasses ethical conduct (*sīla*), mental discipline (*samādhi*), and wisdom (*paññā*), forming a comprehensive framework for self-transformation (Rahula, 1974). This gradual cultivation underscores the Theravāda emphasis on individual effort and personal responsibility.

Unlike some metaphysical interpretations, Theravāda stresses that Nirvāṇa is not a "place" or a "thing" but a transcendent reality experienced by eradicating craving and ignorance. This perspective aligns with its pragmatic orientation, focusing on liberation through direct insight into the nature of existence rather than abstract speculation (Harvey, 2013).

2. Mahāyāna Perspective

In Mahāyāna Buddhism, the concepts of śūnyatā (emptiness) and Tathatā (suchness) are central to redefining the understanding of reality. These principles offer a profound reinterpretation of existence, moving beyond the Theravāda focus on individual liberation to encompass a universal, relational perspective.

Śūnyatā, often associated with the teachings of Nāgārjuna in his Mūlamadhyamakakārikā, signifies the absence of inherent existence in all phenomena. It builds upon the Theravāda doctrine of anattā (non-self) and expands it to assert that all things lack intrinsic nature because they arise dependently. This understanding is rooted in the principle of pratītyasamutpāda (dependent origination), which teaches that phenomena exist only in dependence on causes and conditions. Nāgārjuna encapsulates this in his famous verse: "Whatever arises dependently, we declare that to be emptiness" (Garfield, 1995).

Tathatā, or "suchness," complements śūnyatā by emphasizing the ultimate nature of reality as it is, free from conceptual elaboration. While śūnyatā deconstructs false notions of inherent existence, Tathatā affirms the ineffable reality that remains. This perspective encourages a non-dualistic view of existence, bridging conventional and ultimate truths (Williams, 2009).

The Mahāyāna understanding of reality also incorporates ethical and spiritual dimensions. The realization of śūnyatā fosters the development of Bodhicitta—the altruistic intention to attain enlightenment for the benefit of all beings. This path is embodied in the Bodhisattva ideal, which integrates wisdom (prajñā) with compassion (karuṇā). By seeing all phenomena as empty yet interrelated, practitioners cultivate a profound sense of interconnectedness, leading to ethical responsibility and universal compassion (Siderits, 2011).

This philosophical framework profoundly influences Mahāyāna meditation practices, where śūnyatā and Tathatā are not merely intellectual concepts but lived experiences. Insight meditation (vipassanā) is employed to directly perceive the emptiness of phenomena, dissolving attachment and aversion. Such practices underscore Mahāyāna's commitment to integrating philosophical inquiry with spiritual realization.

Comparative Analysis

Commonalities

Both Theravāda and Mahāyāna Buddhist traditions share foundational principles, particularly their emphasis on dependent origination (*paṭiccasamuppāda*) and the necessity of overcoming ignorance (*avijjā*). These elements are central to the Buddhist understanding of reality and liberation, serving as common ground between the two schools.

Dependent origination posits that all phenomena arise in dependence on causes and conditions, rejecting the notion of a permanent self (*attā*) or independent existence. This principle underscores the impermanence (*anicca*) and interdependence of all things, a perspective embraced universally across Buddhist schools (Gethin, 1998). Both Theravāda and Mahāyāna view dependent origination as a means to dismantle delusion, paving the way for the cessation of suffering.

While Nirvāṇa in Theravāda Buddhism is described as the cessation of craving (*taṇhā*) and liberation from the cycle of birth and death (*saṃsāra*), śūnyatā in Mahāyāna Buddhism represents the ultimate realization of emptiness—the lack of inherent existence in all phenomena. Despite their differing descriptions, both concepts aim to transcend suffering and dissolve the illusion of a fixed, independent self. In Theravāda, Nirvāṇa is often depicted as a state of peace and freedom from defilements (*kilesa*), while Mahāyāna's śūnyatā integrates a broader, relational understanding of reality (Harvey, 2013).

Both traditions emphasize the transformative potential of these realizations. In Theravāda, the attainment of Nirvāṇa leads to personal liberation, whereas in Mahāyāna, the realization of śūnyatā fosters universal compassion through the Bodhisattva path. Despite their divergent emphases, both approaches converge in their ultimate goal: the cessation of suffering and the attainment of profound wisdom (*paññā* or *prajñā*).

These shared philosophical foundations highlight the compatibility and complementarity of Theravāda and Mahāyāna teachings, offering diverse yet unified pathways to understanding and liberation.

Divergences in Theravāda and Mahāyāna Perspectives

Individual Liberation vs. Universal Salvation

One of the primary divergences between Theravāda and Mahāyāna lies in their goals and scope of liberation. Theravāda emphasizes individual liberation, with the ultimate aim being the attainment of Arhantship. An Arhant is one who has fully realized Nirvāṇa, freeing themselves from the cycles of saṃsāra through personal discipline, ethical conduct, and meditative insight. This approach underscores a self-reliant path, aligning closely with the early teachings of the Buddha preserved in the Pāli Canon (Gethin, 1998).

In contrast, Mahāyāna Buddhism adopts a more expansive vision, prioritizing universal salvation through the Bodhisattva path. A Bodhisattva is an aspirant who vows to attain enlightenment not solely for their benefit but for the liberation of all sentient

beings. This path is characterized by the cultivation of compassion (karuṇā) and wisdom (prajñā), with the ultimate aim of achieving Buddhahood, a state of omniscience (*sarvajñatā*) that enables one to guide others effectively (Williams, 2009).

Critique and Expansion of Liberation Models

Mahāyāna critiques the Theravāda focus on Arhantship as being overly self-centered and insufficiently comprehensive. The Mahāyāna view considers Arhantship as a preliminary stage rather than the ultimate goal, proposing that Buddhahood, characterized by omniscience and infinite compassion, represents the highest realization. Texts such as the Lotus Sūtra advocate for the Bodhisattva ideal, portraying it as superior to the Arhant's path due to its altruistic orientation and commitment to the liberation of all beings (Harvey, 2013).

Additionally, Mahāyāna doctrines such as śūnyatā (emptiness) expand upon the Theravāda understanding of anattā (non-self), offering a more radical critique of inherent existence. This philosophical refinement allows Mahāyāna to frame liberation not just as a personal cessation of suffering but as a profound transformation of perception that encompasses all existence (Garfield, 1995).

Practical Implications

These doctrinal divergences shape the practices of each tradition. Theravāda practitioners focus on the Noble Eightfold Path and insight meditation (vipassanā) to achieve personal liberation. Mahāyāna practitioners, however, integrate practices such as Bodhicitta cultivation (the aspiration for universal enlightenment) and Pāramitās (perfections, such as generosity and patience) into their spiritual discipline, reflecting their commitment to the collective liberation of sentient beings (Gethin, 1998; Williams, 2009).

Relevance in Contemporary Contexts

The contrasting yet complementary approaches of Theravāda and Mahāyāna Buddhism hold profound relevance in addressing contemporary challenges, offering practical and philosophical tools to navigate complex societal and existential issues.

Ethical Living and Mindfulness

Both traditions emphasize the cultivation of ethical living (sīla) and mindfulness (sati) as foundational practices, which can significantly contribute to societal harmony. In

the modern context, where stress and ethical dilemmas pervade personal and professional lives, these principles offer a structured approach to fostering individual well-being and communal cohesion. Theravāda Buddhism's focus on Noble Eightfold Path provides a framework for integrating morality, mental discipline, and wisdom into everyday life. Practices such as mindfulness meditation, popularized through secular adaptations like Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR), have shown measurable benefits in reducing stress and improving focus (Kabat-Zinn, 2003).

In Mahāyāna, the altruistic ideals of the Bodhisattva path encourage individuals to act with compassion and wisdom for the greater good. This collective-oriented perspective aligns with contemporary efforts to address global social injustices and foster inclusive communities (Harvey, 2013).

Interconnectedness and Addressing Crises

The concept of interconnectedness, central to both dependent origination (pratītyasamutpāda) in Theravāda and śūnyatā (emptiness) in Mahāyāna, provides philosophical insights for addressing existential and ecological crises. The recognition that all phenomena arise interdependently highlights the responsibility individuals and societies have toward one another and the environment. This perspective aligns with modern ecological frameworks, such as deep ecology, which advocates for the inherent value and interrelation of all life forms (Næss, 1973).

Furthermore, the Mahāyāna understanding of emptiness can help mitigate the existential anxiety prevalent in contemporary societies. By deconstructing the rigid notions of self and possession, this philosophy fosters a mindset of adaptability and acceptance, essential for navigating the uncertainties of a rapidly changing world (Garfield, 1995).

Practical Applications

The application of these Buddhist insights is evident in initiatives promoting sustainability, ethical leadership, and mental health interventions. For example, mindfulness-based environmental education programs integrate the principles of mindfulness and interconnectedness to cultivate ecological awareness and sustainable practices (Kaza, 2008). Similarly, businesses are increasingly adopting Buddhist-inspired ethical frameworks to create inclusive and sustainable organizational cultures (Purser & Loy, 2013).

Conclusion

The study underscores the enduring significance of Buddhist philosophical frameworks in understanding reality and guiding spiritual practice. By exploring the nuanced perspectives of Theravāda and Mahāyāna, it becomes evident that these traditions, while distinct in their approaches, share a common goal: the liberation of sentient beings from the cycle of suffering (saṃsāra).

Theravāda's focus on individual liberation through the practical realization of Nirvāṇa and adherence to the Noble Eightfold Path emphasizes personal responsibility and discipline as the foundations for spiritual progress. In contrast, Mahāyāna broadens the scope with its inclusive vision of śūnyatā (emptiness) and the altruistic ideal of the Bodhisattva path, offering a more collective approach to enlightenment that prioritizes the welfare of all beings.

The synergy between these perspectives enriches the broader Buddhist discourse, showcasing how diverse paths converge toward the ultimate goal of liberation. While Theravāda provides a structured and individual-focused roadmap, Mahāyāna emphasizes the importance of compassion, interconnectedness, and the realization of the ultimate truth in the form of Tathatā (suchness). Together, these traditions create a comprehensive framework that balances personal and universal dimensions of liberation.

In the modern context, the insights derived from these traditions resonate with contemporary issues such as ethical dilemmas, environmental sustainability, and mental health. The Theravādan emphasis on mindfulness and ethical living and the Mahāyāna focus on compassion and interdependence provide practical tools for navigating the complexities of existence in an increasingly interconnected world.

This study reaffirms the relevance of these philosophies not only as spiritual guides but also as frameworks for fostering individual growth and societal harmony. By bridging philosophical inquiry with practical application, the Theravāda and Mahāyāna perspectives offer timeless wisdom that continues to inspire and guide humanity in its quest for meaning and liberation.

Bibliography

Bhikkhu Bodhi. (2000). **The connected discourses of the Buddha: A translation of the Samyutta Nikaya.** Wisdom Publications.

Garfield, J. L. (1995). **The fundamental wisdom of the middle way: Nāgārjuna's Mūlamadhyamakakārikā.** Oxford University Press.

Gethin, R. (1998). **The foundations of Buddhism.** Oxford University Press.

Harvey, P. (2013). **An introduction to Buddhism: Teachings, history, and practices (2nd ed.).** Cambridge University Press.

Rahula, W. (1974). **What the Buddha taught.** Grove Press.

Williams, P. (2009). **Mahayana Buddhism: The doctrinal foundations (2nd ed.).** Routledge.

The Principle of Growth: A Buddhist Perspective

Indra Narain Singh
Department of Buddhist Studies, University of Delhi, Delhi, India
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
Department of Buddhism and Philosophy
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
Suchat Buddhajayanon
Faculty of Humanities and Social Sciences Ubon Ratchathani Rajabhat University
Corresponding author, e-mail : maghavin9@yahoo.com

ABSTRACT

The Principle of Growth in Buddhism serves as a framework for holistic development, encompassing ethical, intellectual, and spiritual dimensions. Rooted in the Buddha's teachings, it highlights four key elements: choosing a suitable environment (*Paṭirūpadesavāsa*), associating with virtuous individuals (*Sappurisapassaya*), setting and pursuing righteous goals (*Attasammāpaṇidhi*), and building a solid foundation through innate qualities and self-improvement (*Pubbekatapubbakāra*). These principles guide individuals to achieve personal and societal well-being while fostering resilience, morality, and purpose. The concept underscores the interconnectedness of individual progress and collective harmony, offering timeless relevance in modern contexts.

Keywords: Buddhism, Growth Principles, Ethical Development

Introduction

Buddhist morality serves as a universal guide, focusing on alleviating suffering and improving life in this world (Rahula, 1974). It seeks to solve human problems and create a harmonious society. The Buddha emphasized societal reform and spiritual development, declaring, “I shall not pass away until this pure religion of mine becomes successful, prosperous, widespread, and popular in all its full extent” (Thanissaro Bhikkhu, 1997). His teachings aim to enhance both material and spiritual well-being, ensuring inner freedom and societal improvement.

Buddhism is often misunderstood as advocating only personal salvation or retreat from worldly concerns. However, both the Buddha's life and teachings demonstrate his active engagement with worldly issues, guiding humanity toward both inner and external progress. The Buddha's compassion for humanity led him to encourage ethical living, emphasizing the interconnection between individual and societal ethics (Harvey, 2000).

As Radhakrishnan (1923) highlights, the Buddha embodied two aspects: a meditative sage and an active reformer, working for the welfare of humanity. His teachings provide practical guidance for living harmoniously and attaining happiness while addressing societal needs. Key Jones (1989) aptly notes, “While the main emphasis of the Buddha’s teaching is on inner development, there is no reason for Buddhists not to participate in the society in which they live.”

The Four Cakka (Virtues as Wheels of Progress

The principle of growth, as taught in Buddhism, serves as a foundation for personal development and societal harmony. Rooted in the teachings of the Buddha, it offers a comprehensive framework for individuals to cultivate prosperity, wisdom, and ethical living (Rahula, 1974). This principle goes beyond material success, encompassing intellectual, moral, and spiritual progress. By adhering to these guidelines, individuals can navigate life's challenges with resilience and purpose (Harvey, 2000).

Buddhism emphasizes that personal growth is interconnected with the well-being of others. The Buddha’s teachings advocate for mindful living, the pursuit of knowledge, and the establishment of virtuous habits that contribute to the betterment of society (Bodhi, 1994). The principles for growth, such as choosing a suitable environment (Paṭirūpadesavāsa), associating with good people (Sappurisapassaya), and fostering self-discipline (Attasammāpaṇidhi), highlight the importance of aligning one’s life with ethical and intellectual aspirations.

In the modern world, these teachings remain profoundly relevant. They inspire individuals to lead lives of purpose and integrity while encouraging communities to thrive collectively (Jones, 1989). This article explores the Buddhist principle of growth in detail, illustrating its timeless value and practical application for achieving holistic progress.

1. Paṭirūpadesavāsa (Choosing a Suitable Environment)

Choosing a suitable environment (*Paṭirūpadesavāsa*) is a fundamental principle in Buddhism for personal and professional growth. The environment where one resides significantly impacts their mental, emotional, and moral development. It encompasses not only the physical location but also the social, cultural, and intellectual surroundings that shape an individual's experiences and opportunities for growth (Harvey, 2000; Rahula, 1974).

1. The Importance of a Conducive Environment

Living in a location conducive to learning, truth-seeking, and moral growth creates the foundation for a life aligned with the *Dhamma* (the teachings of the Buddha). Such an environment fosters:

1.1 Virtue and Morality: A supportive environment encourages ethical conduct and reinforces moral discipline. Being surrounded by good examples helps individuals internalize values like compassion, honesty, and non-harmfulness (Bodhi, 1994).

1.2 Knowledge and Learning: Proximity to educational opportunities, learned teachers, and access to the Buddha's teachings enables intellectual growth and deeper understanding. It allows individuals to expand their wisdom and refine their thoughts (Gethin, 1998).

1.3 Spiritual Development: An environment conducive to meditation, mindfulness, and introspection aids in spiritual growth. Tranquility and supportive surroundings are crucial for developing concentration and insight (Majjhima Nikaya, 2001).

2. Characteristics of a Suitable Environment

A suitable environment is characterized by specific features that promote well-being and development:

2.1 Physical Safety and Security: Safety from harm and danger allows individuals to focus on self-improvement and community building. A secure location is free from external threats and internal discord (Radhakrishnan, 1923).

2.2 Opportunities for Righteous Companionship: Associating with virtuous individuals (*kalyāṇamitta*) enhances moral and spiritual growth. Good companions inspire and motivate individuals to cultivate wholesome actions (Jones, 1989).

2.3 Access to Resources: Availability of resources such as education, healthcare, and basic necessities is essential for growth. An environment rich in these resources enables individuals to meet their basic needs and pursue higher goals (Harvey, 2000).

2.4 Alignment with One's Aspirations: A suitable environment aligns with an individual's life goals and values. For instance, someone seeking enlightenment would benefit from residing near a monastery or meditation center (Buddhaghosa, 2010).

3. Practical Applications in Modern Life

In the modern world, choosing a suitable environment remains highly relevant. Some practical considerations include:

3.1 Educational Opportunities: Selecting a location near schools, universities, or knowledge centers facilitates intellectual growth and career advancement (Rahula, 1974).

3.2 Community Support: Residing in a community that values mutual respect, cooperation, and moral values encourages harmonious living and collaboration (Gethin, 1998.

3.3 Cultural and Ethical Alignment: Choosing a place with cultural norms and values that resonate with one's beliefs fosters a sense of belonging and inspiration (Harvey, 2000).

3.4 Workplace and Professional Environment: A positive and ethical workplace is vital for career growth and personal well-being. Surrounding oneself with supportive colleagues and mentors enhances productivity and moral conduct (Jones, 1989).

4. Scriptural and Historical Insights

The Buddha himself emphasized the importance of choosing the right environment. After his enlightenment, he chose locations like Varanasi and Rajgir to disseminate his teachings, recognizing their conducive nature for learning and community building (Buddhaghosa, 2010).

The principle of *Paṭirūpadesavāsa* teaches that a conducive environment is a cornerstone of personal, professional, and spiritual development. By choosing to live in a location that fosters virtue, knowledge, and well-being, individuals can cultivate a life of purpose and harmony. This principle is timeless, guiding both ancient practitioners and modern individuals toward growth and fulfillment (Thanissaro Bhikkhu, 1997).

2. Sappurisapassaya (Associating with Good People)

The principle of *Sappurisapassaya*, or associating with good people, is a cornerstone of Buddhist teachings. It emphasizes the importance of choosing virtuous companions who inspire and guide individuals toward truth, moral conduct, and knowledge. The Buddha consistently highlighted the value of good friends (*kalyāṇamitta*) as critical to achieving personal and spiritual growth (Harvey, 2000; Rahula, 1974).

1. The Role of Good Companions in Growth

Good companions are like guiding lights, offering support, encouragement, and wisdom. Their influence is profound, shaping an individual's character and choices. The Buddha stated, "Association with the wise is the highest blessing" (*Mangala Sutta, Khuddakapāṭha 5*). By aligning oneself with virtuous individuals, one is inspired to cultivate wholesome qualities and avoid negative influences (Bodhi, 1994).

1.1 Moral Guidance: Associating with good people provides a model for ethical behavior. Virtuous companions uphold principles such as honesty, compassion, and non-violence, inspiring others to emulate their actions (Gethin, 1998).

1.2 Encouragement for Truth-Seeking: Good friends encourage the pursuit of truth and knowledge. They inspire critical thinking, reflection, and adherence to the *Dhamma*, steering individuals away from ignorance and delusion (Jones, 1989).

1.3 Emotional and Spiritual Support: Virtuous companions provide emotional resilience during challenging times and remind individuals of the spiritual path when distractions arise (Thanissaro Bhikkhu, 1997).

2. Characteristics of Good People (*Sappurisa*)

The Buddhist scriptures outline qualities that define a *Sappurisa*, or good person, making them suitable companions:

2.1 Moral Integrity (*Sīla*): A *Sappurisa* adheres to ethical conduct and inspires others to maintain a virtuous life (Buddhaghosa, 2010).

2.2 Wisdom and Knowledge (*Paññā*): They possess deep understanding and knowledge, particularly of the *Dhamma*, and share it generously (Majjhima Nikaya, 2001).

2.3 Compassion and Kindness (*Karunā*): Good people exhibit compassion and a willingness to help others without expecting anything in return (Radhakrishnan, 1923).

2.4 Patience and Forgiveness: They are forgiving, patient, and understanding, offering guidance without judgment (Rahula, 1974).

2.5 Detachment from Materialism: A *Sappurisa* values spiritual growth over material gain and leads by example in living a simple, meaningful life (Harvey, 2000).

3. Benefits of Associating with Good People

Choosing virtuous companions yields numerous benefits:

1. Prevention of Negative Influences: By surrounding oneself with good people, one avoids harmful behaviors and toxic environments (Gethin, 1998).

2. Inspiration for Self-Improvement: Good friends motivate individuals to develop qualities such as generosity, humility, and perseverance (Jones, 1989).

3. Access to Wisdom: Associating with learned and virtuous individuals provides access to knowledge, allowing one to make wise decisions and progress on the path to enlightenment (Bodhi, 1994).

4. Spiritual Growth: Virtuous companions guide others toward understanding the Four Noble Truths, practicing the Noble Eightfold Path, and achieving *Nibbāna* (Majjhima Nikaya, 2001).

4. Practical Applications in Modern Life

In contemporary society, *Sappurisapassaya* remains relevant and practical. It encourages people to carefully choose their social circles, prioritizing relationships that nurture growth and well-being:

1. Choosing Mentors and Role Models: Seek mentors who embody integrity and wisdom in both personal and professional life (Harvey, 2000).

2. Building a Positive Community: Surround yourself with friends and colleagues who share values of compassion, mutual respect, and intellectual curiosity (Jones, 1989).

3. Avoiding Toxic Influences: Avoid relationships that promote negativity, dishonesty, or unethical behavior (Rahula, 1974).

4. Utilizing Modern Resources: With access to global knowledge, one can associate with virtuous individuals through books, lectures, and online communities, even if physical proximity is not possible (Buddhaghosa, 2010).

5. Scriptural Examples

Buddhist scriptures are rich with examples of the value of associating with good people:

1. The Buddha and His Disciples: The Buddha surrounded himself with disciples such as Sariputta and Moggallana, who embodied wisdom and virtue, creating an environment of mutual growth (Bodhi, 1994).

2. The Story of Venerable Ānanda: Ānanda's association with the Buddha allowed him to develop profound wisdom and serve as a pillar of support for the Sangha (Majjhima Nikaya, 2001).

6. Challenges and Overcoming Obstacles

While associating with good people is ideal, modern life may present challenges, such as geographical separation or cultural differences. Overcoming these challenges requires effort and discernment:

1. Seek Virtue in Any Community: Even in challenging environments, seek individuals who demonstrate moral integrity and wisdom (Harvey, 2000).

2. Be a Good Companion Yourself: Strive to embody the qualities of a *Sappurisa*, inspiring others to follow the path of virtue (Jones, 1989).

Sappurisapassaya, or associating with good people, is a transformative principle that underpins personal and spiritual growth. By surrounding oneself with virtuous companions, one can cultivate moral conduct, seek truth, and develop wisdom. This timeless teaching serves as a guiding light for individuals striving to lead purposeful and ethical lives, offering both personal fulfillment and societal harmony (Thanissaro Bhikkhu, 1997).

3. Attasammāpaṇidhi (Establishing Oneself Rightly)

The principle of *Attasammāpaṇidhi* emphasizes the critical importance of setting clear, virtuous goals in life and pursuing them with unwavering determination and discipline. Rooted in the Buddhist tradition, this principle encourages individuals to align their aspirations with moral values and commit steadfastly to their objectives, regardless of the challenges they may face (Bodhi, 1994; Harvey, 2000).

1. The Essence of Establishing Oneself Rightly

Establishing oneself rightly begins with clarity of purpose. It requires individuals to:

1.1 Define clear and meaningful goals: These goals should not only reflect personal ambitions but also align with ethical and spiritual principles (Rahula, 1974).

1.2 Commit to moral uprightness: Pursuing objectives without compromising integrity and values.

1.3 Demonstrate resilience and discipline: Maintaining focus and dedication in the face of obstacles and setbacks (Majjhima Nikaya, 2001).

2. Importance of Clear and Virtuous Goals

Clear and virtuous goals act as a compass for life, providing direction and motivation. They ensure that actions are purposeful and contribute to the betterment of oneself and society.

2.1 Alignment with Ethical Principles: Goals rooted in morality prevent harm and foster harmony. In Buddhist teachings, aspirations aligned with the Noble Eightfold Path—particularly Right View, Right Effort, and Right Mindfulness—lead to wholesome outcomes (Buddhaghosa, 2010).

2.2 Guidance for Decision-Making: Clear objectives simplify decision-making, ensuring choices align with long-term aspirations rather than fleeting desires (Gethin, 1998).

2.3 Promotion of Personal Growth: Setting virtuous goals challenges individuals to grow intellectually, emotionally, and spiritually, creating a well-rounded character (Thanissaro Bhikkhu, 1997).

2.4 Inspiration for Others: A life guided by righteous aims serves as a model for others, fostering a ripple effect of positivity and moral behavior (Harvey, 2000).

3. Practicing Attasammāpaṇidhi

Establishing oneself rightly involves the following steps:

3.1 Self-Reflection: Evaluate personal strengths, weaknesses, values, and interests. Consider how one's actions can contribute to individual and collective well-being (Jones, 1989).

3.2 Setting Goals: Define specific, measurable, achievable, relevant, and time-bound (SMART) objectives. Ensure that goals reflect moral virtues such as honesty, compassion, and diligence (Rahula, 1974).

3.3 Pursuing Goals with Discipline: Develop habits that support progress, such as regular meditation, mindfulness, and study of the *Dhamma*. Avoid distractions and maintain focus on the ultimate purpose (Radhakrishnan, 1923).

3.4 Adapting to Challenges: Embrace obstacles as opportunities for growth. Practice resilience, patience, and perseverance when facing difficulties (Majjhima Nikaya, 2001).

4. Overcoming Challenges

Life often presents challenges that can hinder progress toward one's goals. However, *Attasammāpaṇidhi* teaches that steadfastness and adaptability are key to overcoming these obstacles:

4.1 Dealing with Adversity: The Buddha emphasized that suffering (*dukkha*) is an inherent part of existence. Facing adversity with mindfulness and wisdom enables one to remain steadfast in their pursuits (Buddhaghosa, 2010).

4.2 Resisting Temptations: By cultivating mindfulness and self-awareness, individuals can avoid distractions and remain focused on their virtuous aspirations (Gethin, 1998).

4.3 Seeking Support: Surrounding oneself with virtuous companions (*kalyāṇamitta*) provides encouragement and guidance, ensuring alignment with righteous goals (Thanissaro Bhikkhu, 1997).

5. Examples in Buddhist Teachings

The principle of *Attasammāpaṇidhi* is evident in the lives of the Buddha and his disciples:

5.1 The Buddha's Determination: Before attaining enlightenment, the Buddha resolved to sit under the Bodhi tree until he discovered the truth, saying, "Let only my skin, sinews, and bones remain. Let my blood dry up. But I will not move from this seat until I have attained Supreme Enlightenment" (Bodhi, 1994). His unwavering commitment exemplifies the essence of establishing oneself rightly.

5.2 Venerable Anuruddha: Known for his exceptional mindfulness, Anuruddha dedicated himself to mastering meditation, demonstrating steadfastness in his spiritual goals (Majjhima Nikaya, 2001).

Siṅālovāda Sutta (Dīgha Nikāya 31): This discourse highlights the importance of setting goals that lead to personal and societal prosperity, emphasizing virtues such as diligence and righteousness (Rahula, 1974).

6. Relevance in Modern Life

The principle of *Attasammāpaṇidhi* remains relevant today, guiding individuals in achieving personal and professional success while maintaining ethical integrity:

Career and Education: Set career goals that align with personal values, avoiding unethical shortcuts. Pursue education not just for personal gain but to contribute to society (Harvey, 2000).

Health and Well-Being: Commit to practices such as mindfulness and meditation to maintain physical and mental health (Thanissaro Bhikkhu, 1997).

Community and Relationships: Strive to be a source of support and inspiration to others, fostering positive relationships (Jones, 1989).

Environmental Responsibility: Set goals that prioritize sustainability and stewardship of natural resources (Radhakrishnan, 1923).

Attasammāpaṇidhi, or establishing oneself rightly, is a timeless principle that underscores the importance of setting clear, virtuous goals and pursuing them with unwavering commitment. By aligning one's aspirations with ethical values and maintaining steadfast discipline, individuals can achieve personal growth, contribute to societal well-being, and move closer to spiritual liberation. This principle serves as a beacon of guidance, inspiring purposeful living in both worldly and spiritual pursuits.

4. Pubbekatapubbakāra (Building a Good Foundation):

The concept of *Pubbekatapubbakāra* underscores the importance of creating a strong personal foundation by developing innate qualities such as intelligence, virtue, and skills. It also emphasizes the necessity of preparing oneself for future opportunities and challenges through continuous self-improvement. By cultivating these attributes early in life, individuals set the stage for sustained success, personal growth, and the ability to contribute positively to society (*Buddhaghosa*, 2010; Gethin, 1998).

1. The Meaning of Building a Good Foundation

In Buddhism, the foundation of an individual's character and abilities is likened to the roots of a tree. Without deep and well-nurtured roots, the tree cannot grow tall and withstand adverse conditions (*Rahula*, 1974).

2. Developing Innate Qualities

Innate qualities, such as intelligence, kindness, and resilience, serve as the starting point for building a good foundation. While these qualities may exist naturally, they require cultivation through effort and intention (*Harvey*, 2000).

3. Preparing for Future Challenges

The Buddhist principle of *Pubbekatapubbakāra* also involves proactive preparation for the future. By taking deliberate steps to develop skills and qualities early on, individuals can confidently face challenges and seize opportunities (*Majjhima Nikāya*, 2001).

4. The Role of Self-Improvement

Continuous self-improvement ensures that the foundation built through *Pubbekatapubbakāra* remains strong and adaptable. This involves regular self-reflection, discipline, and intentional growth (*Thanissaro Bhikkhu*, 1997).

5. Relevance in Modern Life

The principle of *Pubbekatapubbakāra* is highly relevant in contemporary life, where rapid changes and uncertainties demand adaptability and preparedness. Applying this principle can lead to success in various domains (*Bodhi*, 1994; *Jones*, 1989).

6. Examples in Buddhist Teachings

The Buddha's Early Life: Before attaining enlightenment, Prince Siddhartha developed qualities such as discipline, curiosity, and compassion. These early foundations enabled him to pursue the truth with determination (*Rahula*, 1974).

The Parable of the Farmer: In the *Majjhima Nikāya*, the Buddha compares building a good foundation to preparing a field for farming. Just as a farmer prepares the soil for a fruitful harvest, individuals must prepare their minds and hearts for success and wisdom (*Majjhima Nikāya*, 2001).

The Importance of Right Effort: In the Noble Eightfold Path, Right Effort involves making a continuous effort to abandon unwholesome qualities and cultivate wholesome ones, reinforcing the idea of self-improvement and preparation (*Buddhaghosa*, 2010).

Pubbekatapubbakāra, or building a good foundation, is an essential principle for achieving long-term success and personal fulfillment. By nurturing innate qualities like intelligence and virtue, continuously learning, and preparing for future challenges, individuals can create a strong base that supports growth in all aspects of life. This principle not only enhances personal well-being but also enables individuals to contribute positively to their communities and the world at large (*Harvey*, 2000; *Gethin*, 1998). Through diligent application of this teaching, one can lead a life of purpose, resilience, and accomplishment.

Analysis of The Principle of Growth in Buddhism

The **Principle of Growth** in Buddhism outlines a comprehensive approach for personal development and societal harmony. Rooted in the teachings of the Buddha, it emphasizes the interplay between external conditions and internal qualities to foster a life of purpose, morality, and fulfillment. This principle serves as a roadmap for cultivating intellectual, moral, and spiritual well-being, all while contributing positively to society.

The Role of External Conditions in Growth

The external environment plays a crucial role in shaping an individual's path to progress. The concept of **Paṭirūpadesavāsa (Choosing a Suitable Environment)** highlights

the necessity of living in a place conducive to learning, truth-seeking, and moral development. Such an environment provides the physical and emotional security needed for individuals to focus on their goals, offering access to resources and support systems that inspire growth. The Buddha himself demonstrated this when choosing Varanasi and Rajgir as hubs for his teachings, recognizing their conducive nature for education and community building.

In addition to the environment, **Sappurisapassaya (Associating with Good People)** underscores the importance of virtuous companionship. The Buddha described good friends (*kalyāṇamitta*) as essential to personal and spiritual growth, likening their influence to that of guiding lights. Virtuous companions inspire ethical behavior, encourage truth-seeking, and provide emotional support. Associating with wise individuals shields one from harmful influences and motivates the pursuit of wholesome qualities.

Internal Qualities for Personal Development

While external conditions provide the foundation, the principle of growth also stresses the cultivation of internal qualities. **Attasammāpaṇidhi (Establishing Oneself Rightly)** emphasizes the importance of setting clear, virtuous goals and committing to them with unwavering determination. These goals should align with ethical principles and the teachings of the Dhamma, ensuring that actions are purposeful and contribute to the betterment of oneself and society. The Buddha's resolve under the Bodhi tree exemplifies this principle, showcasing the transformative power of steadfast goals and discipline.

Equally important is **Pubbekatapubbakāra (Building a Good Foundation)**, which involves developing innate qualities such as intelligence, kindness, and resilience. This principle stresses the need for early cultivation of these attributes and continuous self-improvement to prepare for future challenges. It reflects the Buddhist view that personal growth is a lifelong process requiring intentional effort and adaptability.

Integration of Personal and Societal Growth

The **Principle of Growth** is not limited to individual advancement but extends to societal harmony. Buddhism teaches that personal growth is inherently linked to the well-being of others. By choosing suitable environments, associating with virtuous individuals, and pursuing ethical goals, one creates a ripple effect of positivity and moral influence within the community. This interconnectedness reflects the Buddha’s vision of a society where individuals and communities thrive together.

Conclusion

The **Principle of Growth** in Buddhism is a comprehensive framework for personal and societal development, emphasizing the integration of external conditions and internal virtues. It highlights four key dimensions:

1. **Paṭirūpadesavāsa (Choosing a Suitable Environment)**: The necessity of living in conducive surroundings that foster learning, morality, and well-being. Such environments provide safety, access to resources, and opportunities for intellectual and spiritual growth.

2. **Sappurisapassaya (Associating with Good People)**: The transformative influence of virtuous companions (*kalyāṇamitta*), who inspire ethical behavior, truth-seeking, and resilience while shielding individuals from harmful influences.

3. **Attasammāpaṇidhi (Establishing Oneself Rightly)**: The importance of setting clear, virtuous goals aligned with moral principles and pursuing them with discipline and determination, as exemplified by the Buddha's unwavering commitment to enlightenment.

4. **Pubbekatapubbakāra (Building a Good Foundation)**: The cultivation of innate qualities like intelligence, kindness, and resilience, alongside continuous self-improvement to prepare for future challenges and opportunities.

This principle underscores the interdependence between personal growth and societal well-being, advocating for a life of purpose, moral integrity, and adaptability. It remains highly relevant in contemporary contexts, guiding individuals toward holistic progress and collective harmony.

Bibliography

Bodhi, B. (Trans.). (1994). **The discourse on the all-embracing net of views: The Brahmajāla Sutta and its commentaries.** Buddhist Publication Society.

Buddhaghosa, B. (2010). **The path of purification (Visuddhimagga).** Buddhist Publication Society.

Gethin, R. (1998). **The foundations of Buddhism.** Oxford University Press.

Harvey, P. (2000). **An introduction to Buddhist ethics: Foundations, values, and issues.** Cambridge University Press.

Jones, K. (1989). **The social face of Buddhism: An approach to political and social activism.** Wisdom Publications.

Majjhima Nikaya. (2001). **Middle length discourses of the Buddha (Trans. Bhikkhu Ñāṇamoli & Bhikkhu Bodhi).** Wisdom Publications.

Rahula, W. (1974). **What the Buddha taught.** Grove Press.

Radhakrishnan, S. (1923). **Indian philosophy.** Oxford University Press.

Thanissaro Bhikkhu (Trans.). (1997). **The Dhammapada: A translation.** Access to Insight.

Ven. Piyadassi Thera (Trans.). (1993). **Setting the wheel of Dhamma in motion: Dhammacakkappavattana Sutta.** Access to Insight.

India-Thailand Relations: connected and cooperated in Soft Power Policy

Wuttipong Rotbamrung
Independent Scholar
Corresponding author, e-mail : Wuttipong@gmail.com

ABSTRACT

The article will explore the religious and culture ties between India and Thailand since the ancient time. The relations in terms of religious and cultural ties had promoted relations that contributed to the concept of soft power which is the popular concept international politics. It will also examine the 'Look East Policy 'and Look West Policy', and how the two policies 'remarriage' in order to promote 'people to people' and tourism destination under the broad domain of the two mechanisms: The Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic cooperation (BIMSTEC) and Mekong Ganga Cooperation (MCG) work to promote the role of religion and cultural in India-Thailand Relations in modern period.

Keywords: Suvarnbhumi, Look East Policy BIMSTEC, Mekong Ganga Cooperation (MCG)

Introduction

Thailand is part of Suvarnabhumi territory, which finds mention in Ramayana by written Valmiki in c.1000 BC. Buddhism was embraced in Thailand, while the Kingdom of Thailand was small state in the year seven hundred in Sukhothai period. Period to that, Thailand had long history in which as per the legend, Thailand was the kingdom of Dvarati, U-thong was the ancient city which is situated in Suphanburi province.

The religious and culture ties between India and Thailan contributed to the good relations in terms of promoting people to people, and tourism in both sides consequently, Thailand received Buddhism and Hinduism from India. Thailand adopted both religion and applied in their daily life. Therefore, Buddhism can be the soft power which India and Thailand can play the role to connect and cooperate to enhance their bilateral relations, as India had established diplomatic relations since 1947. The influence of the great civilization, India on Thailand was the ancient linkage contributed in cooperation which

India played in foreign policy through formulation in soft power diplomacy with Southeast Asia, particularly, Thailand. The bilateral relations is growing when the new era of relationship stated in 1990s onwards, when India stated to open liberalization of economic system and initiated new foreign policy as "Look East Policy" launched by Prime minister P.V Narasimhra Rao simultaneously policy "Look West "was initiated by Prime Minister Chon Leekpai in 1997 to enhance economic and boost bilateral relations between two countries.

A Theory of Soft Power Framework

The concept of soft power is popular in the international politics. The theory was propounded by Joseph Nye, as opposed to concept of hard power. According to Nye (2002:4a), power in this ability to affect to outcomes you want, and if necessary to change the behavior of others to make this happen, the ability to gain the result one wants is usually associated with the scope of different resources, military force, strength of economic, political stability. (Nye, 2004:4a)

Nye emphasized "Soft Power" first in 1990 in his book "Bound to Lead" The Changing Nature of American Power" Consequently, as Nye claims, "soft power" is an important reality for today, Joseph Nye is the first person to explain about fragility by "rigid method" in order to change ways of the US policy implementation as to his opinion, US preferred to use their policy from a position of "hard power" for many decades when the economic and military are used.

Joseph Nye analyzed the concept of soft power of a country that rests primarily on three resources. Its culture, its political values, (when in lives up to them at home and abroad), and its foreign policies (when they are seen as legitimate and having moral authority), Nye explained the meaning for a society. It has many manifestations. It is common to distinguish between high culture such as literature art education, which appeal to elites, and popular culture, which focuses on mass entertainment (Tharoor, 2008)

As Shashi Tharoor (2008):42 argued that after all Mahatama Gandhi won us our independence through the use of soft power, because non-violence and Satyahraha were indeed classic uses of soft power before Joseph Nye was a gleam in his mother's eye. (Throor, 2008)

Tharoor explored clearing that no country over the last few decades has scored more highly on all three categories than the United State. But Nye himself differ as Soft Power has been pursed with success by other countries over the years.

India and Thailand relations are rooted in shared historical, cultural and religious ties since the ancient time. India, the Great civilization bounded cultural and religious aspect in terms of such soft power to Survanabhumi territories in order to carry its culture and religion to Southeast Asia countries since 3th B.C.E.

The relations between India and Thailand had been smooth and worm, while India struggled for Independence. Thailand also supported India in order to gain Independence from the British Raj. Eventually, some Indian politician moved to Thailand to do activity against the British Empire in India. After India as gained independence in 1947, simultaneously, Thailand was the first country to recognize India the Republic of India diplomatically and politically.

The two mechanisms derived to established new era of relations between the two countries

In 1990s, Indian Prime Minister, P V Narasimha Rao began the soft power with new Indian foreign policy as 'Look East' in order to open India to liberalized economy and cooperation with East Asian and Southeast Asian countries to enhance strategic partnership in new foreign policy.

The investment and trading is growing after India used new policy. In 1997, Thai government stated with the policy of 'Look Wast' in order to look to India which is big market in the South Asia and emergence of new country within 1.25 billion people, 'Look West Policy' was launched by Prime Minister Chuan Leekpai in order to enhance and cooperate economic and dimension of security of both sides. The first visit of the former Prime Mister Chartchai Choonovoon in 1998, build Joint Commission and Business Councils to enhance economic ties and establish constructive suggestion in promote bilateral economic relations.

Emergence of 'Look East Policy' in 1991 remarriage with 'Look West Policy' in1997 created and connected both counties in developing cardinal relations, in which India looks up to Thailand as play maker to Southeast Asia.

Naidu a conclude that 'Look East Policy' has once again emerged as a major thrust area of India's Foreign policy after some hiccups in the mid-1990s. Although it is claimed

that this policy encompasses the whole Asia -Pacific region, it is apparent that much of the emphasis has been laid on Southeast Asia. The 'Look East Policy' is responsible in making India as inalienable part of a vibrant relationship on the economic, political, and strategic fronts. (Naidu G.V.C., 2004)

The Bay of Bengal initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation (BIMSTEC0 and Mekong -Ganga Cooperation are important initiative to work as a bridge between South and Southeast Asia. The two Mechanism cooperated in many factors such as Trade and Investment, Technology, Energy, Transport and Communication, Cultural Cooperation and so on. The BIMSTEC and Mekong -Ganga Cooperation are also the major multilateral framework in regional metric of multilateral arrangement similar to the Asia-Pacific n Economic Cooperation (APEC), Association of Southeast Asian Nation South

Asian Association (ASEAN), East Asia Summit (EAS), ASEAN Regional Forum (ARF) South Asia Association of Reginal Cooperation China, South Korea, Japan (ASEAN 3) to deal with India, South and Southeast Asia. Interestingly, it is established the strategic links between the Mekong -Ganga Cooperation and Greeter Mekong Cooperation. The regional economic integration is also an important factor behind the establishment of BIMSTEC. However, even the second summit of BIMSTEC failed to give up any signal in this regard an evident from the fact that no decision was taken to establish a permanent secretariat for BIMSTEC (Naidu, (2008):22 This tendency reflects BIMSTEC only as a sub-reginal framework of cooperation between South Asia and Southeast Asia. It also underestimates its potential of evolving as a regional organization like SAAR and ASEAN though BIMSTEC for provided a linkage between South and Southeast Asia, there exist an ample strengthening multi-sectoral cooperation within BIMSTEC, which can facilitate its evolving as a visible regional organization. Therefore, BIMSTEC,in Cooperation (MCG)., to SAARC, offers an alternative and provides a bridge to other framework, especially the strategic link between India and Mekong -Ganga Cooperation(MCG) . Both these sub-regional frameworks support the idea of a wider a Bay of Bengal Community, which would also include Indonesia, Malaysia, and Singapore. (Kaul, 2009)

The landmark between India, Singapore, Thailand and China is reconstruction of Nalada University in India in order to play the soft power between India, Singapore and other countries. It is the mark of region 's strong knowledge and research bond between them. Consequently, The Mekong-Ganga Cooperation Initiatives (MGC) was launched in

2000, with a view to connect India and Five ASEAN countries as bridge providing a vehicle to pursue India's "soft power diplomacy" in those countries that have been culturally influenced by India considerably.

Additionally,800,000 Thai people pay an exchange visit to India for pilgrimage in holly places and visit many tourist places. Many agreements in trading, cultural, educational spheres of both countries has been signed. Therefore, if is hope that the relations between India and Thailand will be cool and warm, based on deep rooted connections and cooperations of both sides in order to achieve prosperity and wealth, as associated benefits as part of soft power diplomatic engagement between the two countries in the 22th century.

Conclusion

The historical, cultural, and religious ties between India and Thailand form the foundation of their bilateral relationship, with influences dating back to the Suvarnabhumi era. The shared heritage of Buddhism and Hinduism continues to shape the mutual understanding and collaboration between the two nations.

In modern times, India and Thailand have leveraged this historical connection to build stronger diplomatic and economic partnerships. The "Look East Policy" initiated by India in 1991 and Thailand's "Look West Policy" launched in 1997 have created a framework for collaboration in areas such as trade, investment, technology, energy, and cultural exchange. Mechanisms like BIMSTEC and Mekong-Ganga Cooperation have further strengthened regional ties, serving as bridges between South and Southeast Asia.

The reconstruction of Nalanda University exemplifies the shared commitment to cultural and educational cooperation, while the growing number of Thai pilgrims visiting India highlights the enduring spiritual connection between the two countries.

Looking forward, the soft power approach remains a critical aspect of India-Thailand relations, fostering mutual prosperity, cultural enrichment, and regional stability. By capitalizing on their deep-rooted historical ties and modern diplomatic initiatives, India and Thailand are well-positioned to achieve greater collaboration and shared progress in the 21st century.

Bibliography

Jha Ganganat,(2006) **“ Indo-Thai Relations in the Twenty Century”,** Quoted from Sachchidanand Sahai and Neeru Misra, (ed), in Mapping Connection Indo-Thai Historical and Culture Linkages New Delhi, Montra Books.

Kaul,Manmohani,(2006): Reginal Groupings: An Overview of BIMSTEC. And MCG, South Asian Survey.

Naidu G.V.C. (2004) **“whither the Look East Policy: India and Southeast Asia”**, strategic analysis Vol.28, No.2 Apr-Jun, p.344

Naidu G.V.C. (2008) “ BIMSTEC. And **its geo-strategic importance** “, New Delhi, Word Focus P.22

Nye, J.S, (2004a). **Soft power: the means to success in world politics**, NY, Public Affairs

Nye,J.S, (2002). **The Padox of American Power**: why the world’s only superpower can’t go it alone.Oxford University Press . I

Mishra Pantit Paban (2005), **Culture Rapprochement between India and Southeast.** New Delhi, National Book Organization

Phasook Indrawooth, (2007). **“Dvaravati:Early Buddhist Kingdom in Central Thailand” in Neeru Misra Indo-Thai Historical and Culture Linkages New Delhi,** Montra Books.

Buddhism and Holistic Well-Being: Pathways to Integrationin Daily Life

Phra Thepvachiravimon Paññavachiro (Srisura)
Pornpimol Pochailar
Worachet Tho-un
Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist College
Corresponding author, e-mail : worachet.th@mbu.ac.th

ABSTRACT

The article aims to reflect the role of Buddhism in promoting holistic well-being, encompassing physical, spiritual, and social aspects, through the integration of Buddhist principles in daily life. Specifically, following the principles of morality (sīla), concentration (samādhi), and wisdom (paññā) helps individuals achieve good health both physically and mentally. Moreover, these principles enhance one's ability to effectively manage daily life challenges and problems. Maintaining physical well-being, observing precepts, and leading a life of moderation are key factors in promoting physical strength and good health, enabling individuals to perform their daily duties to the fullest. For mental well-being, practicing meditation and cultivating loving-kindness (mettā) reduce distraction and stress, fostering a calm and stable mind. Additionally, Buddhism supports social well-being through adherence to the four principles of social harmony (saṅgahavatthu): generosity (dāna), pleasant speech (piyavācā), helpful conduct (atthacariyā), and equality (samānattatā), which promote positive relationships within society. In the spiritual dimension, Buddhism emphasizes the development of wisdom and the search for life's meaning, leading to detachment and the balance between worldly and spiritual happiness. Thus, applying Buddhist principles in daily life can foster holistic well-being, enabling individuals to live balanced lives and face challenges with mindfulness and wisdom.

Keywords: integration, daily life, Buddhism, holistic well-being

Introduction

Having complete and robust mental and physical health, free from any illness, is considered truly precious, aligning with the Buddhist saying: "Arogya paramā lābhā," meaning "Good health is the highest gain." In contemporary terms, the phrase "holistic well-being" is often used. The meaning of holistic well-being can be explained as a state of health that encompasses the physical, mental, social, and spiritual dimensions. It does not merely refer to the absence of disease or pain but also includes balance and satisfaction in life (Duncan, 2005). In the framework of holistic health care, individuals with good well-being possess the ability to adapt and effectively cope with life's challenges (Seligman, 2011). This can be viewed through the following dimensions: (1) **Physical Dimension**: The physical dimension relates to bodily health, such as exercise, consuming nutritious food, and getting enough sleep (Bendig, 2018). Proper physical care results in energy for daily living and reduces the risk of various diseases. (2) **Mental Dimension**: The mental dimension refers to mental and emotional health, which includes managing stress, anxiety, and depression (Ryff & Singer, 2000). Mental development can be achieved through mindfulness and meditation, which help strengthen mental resilience. (3) **Social Dimension**: The social dimension involves the relationships we have with others. Positive interactions with family, friends, and the community are important for promoting holistic well-being (Keyes, 2002). A support network enhances feelings of belonging and reduces feelings of isolation. (4) **Spiritual Dimension**: The spiritual dimension concerns the meaning and purpose of life, including religious beliefs and life philosophy (Miller, 2011). Having faith in something helps foster hope and satisfaction in life. It can be said that the connection between holistic well-being and happiness is strong. Holistic well-being and happiness are closely linked, with well-being in each dimension contributing to daily happiness (Diener et al., 2018). Caring for health across all four dimensions together enhances one's quality of life. Good physical health helps reduce stress, which in turn improves mental health. At the same time, social happiness from having positive relationships with others leads to a sense of life satisfaction. Overall, promoting holistic well-being requires support from both individuals and communities to create an environment that enables everyone to access and maintain health in all dimensions sustainably.

Holistic well-being reflects a state in which individuals have good health in all dimensions of life, including physical, mental, social, and spiritual aspects. Achieving this well-being does not merely mean the absence of disease or pain but also includes a balance in life that enables individuals to feel happiness and self-satisfaction (Seligman, 2011). In Buddhism, holistic well-being is of utmost importance, as the principles of Buddhism offer guidelines for mental development and the creation of sustainable happiness (Buddhadasa, 1998). Therefore, the dimensions related to Buddhism can be summarized as follows: (1) **Physical Dimension:** In the physical dimension, Buddhism emphasizes the importance of maintaining physical health through good nutrition, exercise, and sufficient rest (Piyadhamma, 2010). Having a strong body enhances the ability to practice and concentrate, which positively impacts mental development. (2) **Mental Dimension**: The mental dimension in Buddhism is very significant because thoughts and emotions influence an individual's mental health (Brahm, 2014). Practicing meditation and mindfulness helps manage stress and negative emotions, fostering inner peace and happiness. (3) **Social Dimension:** In Buddhism, having good relationships within the community and family is essential for creating a positive state of well-being (Sangha, 2012). A strong social network enhances the feeling of belonging to society and reduces isolation, which is vital for personal happiness and well-being. (4) **Spiritual Dimension**: The spiritual dimension in Buddhism is cultivated through practices such as developing loving-kindness, generosity, and meditation, fostering a sense of oneness with all beings (Nhat Hanh, 2001). Having confidence in virtues and doing good deeds leads to lasting peace and happiness. This reflects that holistic well-being in Buddhism is a pathway for individuals to develop their body, mind, society, and spirit. By nurturing this holistic well-being, one can achieve sustainable happiness and life satisfaction, based on the teachings of the Buddha.

Integrating Buddhism into Daily Life

Buddhism is a belief system and way of life that emphasizes mental development and mindful living. The teachings of the Buddha are not only a religious practice but can also be integrated into daily life to effectively enhance well-being and balance in all aspects of life, as outlined in the following principles.

Substance 1: The Integration of Buddhism into Daily Life

1) The Use of Mindfulness in Every Activity: The principle of mindfulness (Satipatthana) is the core of Buddhism and can be applied in daily life. Mindfulness refers to having an awakened mind and awareness of what is happening in the present moment. Whether a person is working, eating, or even traveling, mindfulness helps individuals stay conscious of the present and avoid acting without thought (Thich Nhat Hanh, 2006). For example, practicing mindfulness at work, such as focusing fully on tasks without letting the mind wander, can increase work efficiency and reduce stress in challenging situations.

2) Observing the Five Precepts: The Five Precepts are fundamental moral guidelines taught in Buddhism to ensure the peace and well-being of both society and individuals. These include refraining from killing, refraining from stealing, refraining from sexual misconduct, refraining from lying, and refraining from consuming intoxicants. Practicing these precepts in daily life fosters personal tranquility and helps individuals build positive relationships with others (Buddhadasa Bhikkhu, 1994). Applying the precepts in everyday situations, such as speaking the truth, not harming others, and maintaining honesty in work, promotes self-confidence and contributes to a fair and peaceful society.

3) Cultivating Loving-kindness and Compassion: Loving-kindness and compassion are fundamental principles of Buddhism. Cultivating loving-kindness means wishing happiness for all beings, while cultivating compassion means helping others to be free from suffering. The development of loving-kindness can be practiced in daily life by treating others with generosity and kindness (Harvey, 2000). For example, treating colleagues and family members with loving-kindness and expressing concern will foster positive relationships and create a society filled with compassion.

4) Meditation for Calmness: Meditation is a method of training the mind to achieve calmness and stable concentration. Practicing meditation can be incorporated into daily life to enhance tranquility and reduce stress. A short meditation session of just 10-15 minutes a day can help calm the mind and improve focus at work or in studies (Gunaratana, 2002). Regular meditation practice not only strengthens the mind but also enables individuals to better cope with the difficulties of everyday life.

5) Contemplation of the Three Characteristics: Anicca (impermanence), Dukkha (suffering), and Anatta (non-self) are fundamental teachings that can be applied to viewing the world and daily life. Contemplating that everything follows the natural

order and that nothing is permanent helps individuals accept change and avoid attachment to what occurs (Walpola Rahula, 1974). The practice of contemplating the Three Characteristics can be applied when individuals face difficulties. Acknowledging that such experiences are natural and will pass helps reduce mental suffering and fosters wisdom in dealing with challenges.

Substance 2: Applying Buddhist Principles in Daily Activities

1) Integrating Buddhist principles into daily life means applying the teachings of the Buddha, such as morality (Sila), concentration (Samadhi), and wisdom (Panna), to various routines. Observing morality ensures goodness in actions, practicing concentration brings mental calmness, and using wisdom allows for reflection and solving problems.

2) Mindfulness in Daily Life: Practicing mindfulness is an essential way of living with awareness. The Four Foundations of Mindfulness (Satipatthana) are principles that emphasize awareness of the body, feelings, mind, and mental objects (Dhamma). Being mindful in daily activities allows individuals to remain in the present moment and perform tasks with full attention, such as working, eating, or engaging in conversation with others.

3) Meditation in Daily Life: Meditation is a practice of calming and focusing the mind, which can be done anytime and anywhere, whether in the morning before work or during a lunch break. Short meditation sessions, such as 10-15 minutes, can help calm the mind and prepare it to face the challenges of life.

4) Using Wisdom to Solve Life's Problems: Wisdom is one of the key components of Buddhism that enables individuals to reflect on and resolve life's problems effectively. Using wisdom means considering things with reason and understanding the truth of life according to the Three Characteristics: impermanence (Anicca), suffering (Dukkha), and non-self (Anatta).

Substance 3: Benefits of Integrating Buddhism into Daily Life:

Integrating Buddhism into daily life helps individuals achieve better physical and mental well-being. Moreover, it fosters positive relationships with others and promotes the emergence of a peaceful society. Practicing Dharma in daily life also contributes to the development of spirituality and mindfulness in all actions.

Summary: From the aforementioned discussion, it can be concluded that the integration of Buddhist principles into daily life serves as a means to enhance overall well-being in terms of physical health, mental stability, and spiritual fulfillment. The

practice of mindfulness, moral conduct, concentration, and the contemplation of life's truths according to the principles of impermanence, suffering, and non-self (the Three Marks of Existence) enables individuals to lead a peaceful life and to face the various changes in life with resilience. Integrating Buddhism into daily life through the principles of mindfulness, meditation, and the use of wisdom in problem-solving is a method that helps individuals live a tranquil life and effectively address life's challenges. Such practices not only contribute to a happy life but also foster moral values and build better relationships with others.

Integrating Buddhism into Daily Life as a Path to Happiness and Prosperity

Integrating Buddhism into daily life is a way that can create happiness and prosperity in life. This can be examined from multiple dimensions, including physical health, mental health, relationships, and the ability to face changes. Each of these aspects significantly impacts one's quality of life, as follows:

1. Enhancing Physical and Mental Health

Practicing Dharma, such as meditation, mindfulness, and adhering to precepts, positively affects both physical and mental health. Research has shown that meditation helps reduce stress and increases the ability to manage emotions (Somkit Uthasaha, 2019). Furthermore, being mindful in daily life enables individuals to better identify and respond to life's challenges (Atchara P., 2020).

2. Developing Morality and Ethics

The fundamental teachings of Buddhism, such as the precepts, meditation, and wisdom, assist individuals in developing morality and ethics in daily life. Adhering to the Five Precepts not only brings inner peace but also fosters good relationships within society (Pongsak S., 2018). Having ethics encourages individuals to take responsibility for their actions, which positively impacts their relationships with others.

3. Facing Change with Stability

Contemplating the realities of life according to the principles of the Three Marks of Existence (Impermanence, Suffering, Non-Self) helps individuals understand the uncertainty and changes inherent in life. This understanding of nature enables people to face challenges with greater stability (Sunthorn K., 2021). Those who are mindful and comprehend these teachings will be better equipped to handle unexpected situations.

4. Building Good Relationships

Integrating Buddhism into daily life also helps foster good relationships among individuals. The compassion and concern for others that arise from practicing Dharma contribute to understanding and positive relationships within families and society (Kittichai C., 2022). Good relationships are a fundamental basis for happiness in life.

Therefore, it can be concluded that integrating Buddhism into daily life can enhance well-being in terms of physical, mental, and spiritual aspects. Good physical and mental health, the development of morality and ethics, stability in facing changes, and the cultivation of good relationships are all beneficial outcomes that can lead to sustainable happiness in life.

Conclusion

Buddhism plays a significant role in promoting holistic well-being through teachings that focus on the development of the body, mind, society, and spirit. The integration of Buddhist principles into daily life can be achieved through the practice of morality, meditation, and wisdom, which help individuals cultivate awareness of the realities of life and effectively manage stress, suffering, and challenges that arise. In terms of physical well-being, Buddhism emphasizes caring for the body with mindfulness and moderation. Maintaining precepts, such as refraining from intoxicants, directly contributes to promoting physical health, enabling individuals to maintain a strong body and carry out daily activities effectively (Buddhadasa Bhikkhu, 1994). Regarding mental well-being, Buddhism emphasizes the training of mindfulness, meditation, and the cultivation of loving-kindness, which help strengthen and stabilize the mind. Being mindful in the present can reduce distraction and stress, leading to a calm and peaceful mind. Furthermore, social well-being is supported by Buddhist teachings such as the practice of loving-kindness and compassion, as well as being generous toward others in society. Following the Four Aims of Social Welfare—giving, kind speech, beneficial actions, and impartiality—helps build good relationships within society and fosters better understanding among individuals (Harvey, 2000). In the realm of spiritual well-being, Buddhism focuses on seeking the deeper meaning of life through the contemplation of Dharma, the development of wisdom, and the letting go of attachment to self. This

approach allows individuals to attain a perspective on life that is free from suffering and balanced between worldly and spiritual happiness.

Integrating Buddhism into daily life through the practice of morality, meditation, and wisdom is a process that encompasses all dimensions of life, helping individuals lead a life that is sustainably happy and peaceful. Living according to the principles of Buddhism enables individuals to face problems and challenges in life with mindfulness and wisdom, leading to good well-being at both the individual and societal levels. Therefore, Buddhism not only focuses on the spiritual development of individuals but can also be integrated into holistic well-being that covers all aspects of life. The continuous application of these principles in daily life can lead to complete and sustainable well-being at both the individual and societal levels, which is especially beneficial in today's world filled with stress and challenges.

Bibliography

Ajchara Pheansuk. (2020). **Meditation and physical health.** Thai Journal of Mental Health, 25(2), 120-134.

Brahm, A. (2014). **Mindfulness, Bliss, and Beyond: A Meditator's Handbook**. **Boston**: Wisdom Publications.

Bendig, A. W. (2018). Holistic Health: The Integration of Body, Mind, and Spirit. **Journal of Health Psychology,** 23(8), 1033-1042.

Buddhadasa Bhikkhu. (1994). **Mindfulness with Breathing: A Manual for Serious Beginners.** Wisdom Publications.

Buddhadasa, B. (1998). **The Mindfulness of Breathing.** Bangkok: Dhammadana Foundation.

Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2018). **Subjective Well-Being: The Science of Happiness and Life Satisfaction. In D. Kahneman, E. Diener, & J. H. Arora (Eds.), Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology** (pp. 3-12). New York: Russell Sage Foundation.

Duncan, T. E. (2005). Holistic Well-Being: A Conceptual Framework. **Health Psychology Review,** 1(1), 67-89.

Gunaratana, B. H. (2002). **Mindfulness in Plain English**. Wisdom Publications.

Harvey, P. (2000). **An Introduction to Buddhist Ethics: Foundations, Values, and Issues.** Cambridge University Press.

Kittichai Kachornchai. (2022). **Building good relationships in society through Buddhist principles.** Bangkok: Thammasat University Press.

Keyes, C. L. M. (2002). **The Mental Health Continuum: From Languishing to Flourishing in Life.** Journal of Health and Social Behavior, 43(2), 207-222.

Miller, L. (2011). **Spirituality and Well-Being: A Life Course Perspective. Journal of Religion and Health,** 50(4), 885-897.

Nhat Hanh, T. (2001). **Peace Is Every Step: The Path of Mindfulness in Everyday Life.** New York: Bantam Books.

Nhat Hanh, T. (2006). **The Miracle of Mindfulness: An Introduction to the Practice Of Meditation.** Beacon Press.

Piyadhamma, N. (2010). **Health and Well-being in Buddhist Perspective**. Journal of Buddhist Ethics, 17, 1-14.

Pongsak Saelimm. (2018). **Morality, meditation, and ethics: Guidelines for self-development.** Bangkok: Chiang Mai University Press.

Rahula, W. (1974). What the Buddha Taught. Grove Press.

Ryff, C. D., & Singer, B. (2000**). Well-Being Resilience: The Role of the Body and Social Environment.** Journal of Health and Social Behavior, 41(3), 264-277.

Sangha, R. (2012). **The Role of Community in the Pursuit of Happiness.** Buddhist Review, 18(2), 34-47.

Seligman, M. E. P. (2011**). Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness And Well-Being.** New York: Free Press.

Somkid Uthakha. (2019). **The impact of meditation on mental health.** Journal of Psychology and Behavioral Sciences, 8(3), 45-58.

Suntorn Komolkul. (2021**). Reflecting on the three characteristics in daily life.** Bangkok: Chulalongkorn University Press.

The Use of Information Technology in Advancing Buddhist Education

Manatsawee Monpannawatthana
Institute for Innovative learning, Mahidol University
Corresponding author, e-mail : b_av7@hotmail.com

ABSTRACT

Integrating information technology (IT) into Buddhist education creates a powerful bridge between ancient wisdom and modern tools. Platforms such as e-learning systems, digital libraries, and social media enhance accessibility, foster community engagement, and improve interactive learning experiences. However, challenges like ensuring the authenticity of teachings, mitigating digital distractions, and addressing technological inequities must be carefully managed. By adopting a mindful and balanced approach, IT can preserve the integrity of Buddhist teachings while making them widely accessible and relevant in today's digital world.

Keywords: Buddhist education, information technology, e-learning systems

Introduction

In recent years, the rapid advancement of information technology (IT) has revolutionized various aspects of human life, including education. When applied thoughtfully, IT has the potential to significantly enhance Buddhist education, ensuring that traditional principles and values are accessible in modern, engaging formats. By bridging the gap between ancient wisdom and contemporary tools, IT opens up new possibilities for preserving, teaching, and practicing the Dhamma.

The integration of IT in Buddhist education is not merely a modernization effort but a vital response to the challenges of a rapidly changing world. Traditional methods of teaching, while invaluable, are often limited by geographical, linguistic, and generational barriers. Through digital platforms, ancient scriptures and teachings can reach a global audience, enabling individuals from diverse backgrounds to connect with the Dhamma. As Scharmer (2018) suggests, leveraging technology in education fosters inclusivity and provides diverse learners with opportunities to engage meaningfully.

Additionally, interactive tools and multimedia content provide innovative ways to explain complex philosophical concepts, making them more approachable and relevant to today's learners.

Central to this discussion is the principle of accessibility, which aligns with the Buddhist value of compassion—ensuring that teachings are available to as many people as possible (Harvey, 2013). The digitization of texts and development of e-learning platforms exemplify the practical application of this principle in modern contexts. Moreover, as technology continues to evolve, it offers new ways to embody the ethical guideline of skillful means (upaya), which emphasizes adaptability and creativity in sharing wisdom (Williams & Tribe, 2000).

This article explores the various ways in which IT is transforming Buddhist education. From e-learning platforms and digital libraries to virtual communities and social media outreach, it examines the opportunities and challenges inherent in this technological shift. The ultimate goal is to highlight how IT can be harnessed to preserve the rich heritage of Buddhism while inspiring new generations to embrace its timeless teachings.

Modern Platforms for Timeless Teachings

One of the most notable contributions of IT to Buddhist education is the creation of digital platforms dedicated to spreading Dhamma teachings. Online platforms, such as websites, mobile applications, and social media, provide access to a wealth of resources, including scriptures, commentary, meditation guides, and audio-visual materials. These platforms embody the principles of accessibility and innovation, ensuring that timeless teachings can meet contemporary needs (Harvey, 2013).

Digital platforms have revolutionized the way Dhamma is taught and learned by fostering a sense of inclusivity and reaching audiences previously excluded by physical and linguistic barriers. For instance, multilingual capabilities of websites and apps ensure that people from diverse cultural backgrounds can access teachings in their native languages. Furthermore, interactive features like live chat, quizzes, and meditation trackers provide personalized learning experiences, which as Anderson (2017) notes, are integral to effective online education.

Additionally, digital archives such as the Digital Pali Reader and SuttaCentral preserve ancient texts in easily accessible formats, ensuring their longevity and promoting scholarly research. This preservation reflects the Buddhist principle of wisdom (prajñā), emphasizing the importance of maintaining and sharing knowledge for the benefit of future generations (Smith, 2015).

Social media platforms also play a crucial role in modern Buddhist education. Platforms like YouTube and Facebook serve as virtual temples, where users can watch live sermons, participate in guided meditation sessions, and engage in meaningful discussions. According to Kaplan and Haenlein (2010), social media's interactive nature fosters community engagement, which is essential for sustaining the Sangha (monastic community).

By leveraging these modern tools, Buddhist educators not only preserve the authenticity of ancient teachings but also adapt them to resonate with contemporary audiences. This dynamic approach ensures that the Dhamma remains a relevant and transformative force in an increasingly digital world.

E-Learning Platforms

Websites like Dhamma.org and mobile apps such as Insight Timer offer structured meditation courses and Buddhist teachings. These platforms provide learners with guided instructions, creating an immersive experience that bridges the gap between in-person and virtual learning. As Anderson (2017) notes, e-learning fosters personalized education, allowing users to progress at their own pace and revisit teachings as needed.
E-learning platforms are particularly valuable for providing flexible and scalable educational solutions. They allow instructors to reach a broad audience, adapting content to suit different levels of understanding and cultural contexts. For example, platforms often offer modular lessons, enabling users to choose specific areas of interest, such as mindfulness, compassion, or specific Buddhist doctrines. Such flexibility ensures that learners can tailor their experiences to their personal spiritual journey (Smith, 2015).

Moreover, these platforms utilize a variety of interactive tools, including quizzes, progress trackers, and community forums. These features not only enhance engagement but also support deeper learning by encouraging reflection and discussion among

participants. This aligns with the Buddhist principle of right effort (sammā vāyāma), which emphasizes consistent and intentional practice in pursuit of enlightenment (Harvey, 2013). Importantly, e-learning also facilitates access for individuals who might otherwise face barriers to education, such as those in remote areas or with physical limitations. By offering offline access and multilingual content, platforms like Insight Timer ensure inclusivity and align with the compassionate ethos of Buddhist teachings (Kaplan & Haenlein, 2010). As technology continues to advance, e-learning platforms will likely play an even more significant role in making Buddhist education accessible and impactful worldwide.

Digital Libraries

Projects such as the Digital Pali Reader and SuttaCentral have digitized ancient texts, making them available to a global audience. This approach not only preserves historical manuscripts but also democratizes access to sacred knowledge. According to Smith (2015), digital libraries ensure the longevity of cultural heritage and provide resources for both scholars and practitioners worldwide.

Digital libraries play a critical role in bridging the gap between traditional scholarship and modern accessibility. By providing a centralized repository of texts in multiple languages, these libraries cater to a diverse audience, including academics, practitioners, and laypeople. The integration of search functionalities and hyperlinked texts, as seen in platforms like SuttaCentral, further enhances usability by enabling users to locate specific teachings efficiently (Anderson, 2017).

Additionally, digital libraries support collaborative research and education by offering open access to rare and previously inaccessible manuscripts. This aligns with the Buddhist principle of wisdom (prajñā), as it facilitates the dissemination and preservation of knowledge for future generations (Harvey, 2013). For example, the Digital Pali Reader provides tools for studying Pali grammar and vocabulary, making it an invaluable resource for students and scholars alike (Smith, 2015).

Moreover, these libraries act as a safeguard against the loss of cultural heritage. With physical manuscripts vulnerable to deterioration and natural disasters, digitization ensures that these invaluable teachings remain intact and widely available. This reflects the ethical responsibility of safeguarding wisdom for the benefit of all beings, a cornerstone of Buddhist philosophy (Williams & Tribe, 2000).

As digital libraries continue to evolve, incorporating multimedia elements such as audio readings and video commentaries will further enrich the learning experience. Such innovations ensure that these repositories remain relevant in an increasingly digital age, fostering a deeper connection to the teachings of the Buddha for a global audience.

Social Media Outreach

Monks and Buddhist educators are increasingly using platforms like YouTube and Facebook to share sermons, conduct live Q&A sessions, and engage younger audiences. These platforms leverage multimedia content to create engaging and dynamic ways of learning. As Kaplan and Haenlein (2010) explain, social media fosters two-way communication, enabling educators to interact with their audience and address real-time questions and concerns.

Social media platforms are particularly effective in reaching younger generations, who are often more comfortable engaging through digital channels. By utilizing visuals, short videos, and interactive elements, educators can present Buddhist teachings in ways that resonate with modern audiences (Smith, 2015). For example, platforms like Instagram and TikTok are increasingly being explored as tools to share bite-sized teachings and mindfulness practices.

Furthermore, social media creates virtual Sanghas (communities), allowing individuals from different parts of the world to connect, share experiences, and support one another in their spiritual journeys. This aligns with the Buddhist emphasis on the importance of community (Sangha) in fostering individual and collective growth (Harvey, 2013).

Another significant advantage of social media is its ability to provide real-time engagement. Live-streamed sermons or meditation sessions offer an interactive element, allowing participants to ask questions, seek clarification, and receive guidance directly from teachers. This immediacy not only enhances learning but also fosters a deeper connection between educators and learners (Kaplan & Haenlein, 2010).

However, it is essential to approach social media with mindfulness, ensuring that the authenticity of teachings is maintained while avoiding potential distractions or misinformation. Educators must carefully curate content to align with the ethical

guidelines of the Dhamma and provide reliable, high-quality information (Williams & Tribe, 2000).

By utilizing these modern platforms, Buddhist education can continue to thrive in an increasingly digital world, adapting to the needs of diverse audiences while maintaining the authenticity of its teachings.

Benefits of IT in Buddhist Education

Accessibility

IT transcends geographical barriers, enabling individuals from remote regions to learn about Buddhism. With an internet connection, anyone can access authentic teachings regardless of their location. Digital platforms like SuttaCentral and Insight Timer provide a wealth of resources, including translated texts, meditation guides, and video teachings, ensuring global reach and inclusivity (Smith, 2015). This digital accessibility aligns with the Buddhist value of compassion, emphasizing the removal of obstacles to spiritual growth (Harvey, 2013).

Furthermore, IT supports the accessibility of Buddhist teachings for individuals with physical limitations or restricted mobility. Audio and video formats cater to diverse learning styles, allowing individuals to engage with the Dhamma in ways best suited to their needs. As Anderson (2017) highlights, online platforms reduce the need for physical attendance, making learning opportunities more inclusive.

Accessibility through IT also extends to preserving endangered traditions and teachings by digitizing manuscripts and oral histories. This ensures that even communities facing cultural erosion have access to their spiritual heritage, which can be shared with future generations (Williams & Tribe, 2000). The widespread availability of resources through IT fosters a sense of interconnectedness, reflecting the Buddhist concept of interdependence (paticca samuppada).

Interactive Learning

Multimedia tools, such as videos, animations, and gamified apps, can make learning about complex Buddhist concepts more engaging and easier to understand. These tools provide a visual and interactive dimension that complements traditional textual studies, making abstract ideas tangible. For instance, animated videos can illustrate

the concept of dependent origination (paticca samuppada) in a step-by-step manner, helping learners visualize and grasp its interconnectedness (Smith, 2015).

Gamified apps, such as meditation trackers or quiz-based learning tools, enhance user engagement by incorporating elements of competition and achievement. As Anderson (2017) notes, gamification in education increases motivation and retention, encouraging learners to interact with the material more frequently and effectively.

Interactive tools also cater to different learning preferences, allowing students to choose the methods that resonate most with their understanding. This aligns with the Buddhist principle of skillful means (upaya), which advocates adapting teachings to suit the needs of the audience (Harvey, 2013). Moreover, these tools enable collaborative learning through forums, virtual Sanghas, and group challenges, fostering a sense of community and shared purpose.

By leveraging the dynamic potential of multimedia tools, Buddhist education becomes more accessible, engaging, and effective, ensuring that learners of all backgrounds can deepen their understanding of the Dhamma in a way that is meaningful to them.

Preservation of Knowledge

Digitization ensures the preservation of ancient manuscripts and teachings, safeguarding them from physical decay and loss due to natural disasters or neglect. For example, initiatives such as the Digital Pali Reader and SuttaCentral have successfully digitized Buddhist scriptures, providing secure and enduring access to invaluable texts (Smith, 2015). This aligns with the Buddhist principle of right effort (samm**ā** v**ā**y**ā**ma), emphasizing proactive steps to prevent the loss of wisdom.

Additionally, digitization facilitates the translation of these teachings into multiple languages, allowing diverse audiences to engage with Buddhist concepts in their native tongues. This process democratizes access to knowledge and fosters inclusivity, reflecting the compassionate ethos of Buddhism (Harvey, 2013). For instance, translated texts and multilingual resources enable practitioners from non-Pali-speaking backgrounds to study and appreciate the teachings in depth.

The preservation of knowledge through IT also supports academic research and interfaith dialogue. By making ancient texts accessible to scholars worldwide, digitization encourages comparative studies and the integration of Buddhist principles into broader

discussions on ethics and spirituality (Williams & Tribe, 2000). Furthermore, digital archives act as a bridge between past and present, ensuring that the cultural and spiritual heritage of Buddhism remains relevant for future generations (Smith, 2015).

As technology continues to evolve, incorporating advanced features such as AI-driven translations and immersive multimedia experiences, the potential for preserving and sharing Buddhist wisdom will only grow. These advancements ensure that the teachings of the Buddha remain a living, accessible tradition in the digital age.

Community Building

Online forums and virtual Sanghas (Buddhist communities) provide spaces for practitioners to discuss teachings, share experiences, and receive guidance from teachers. These digital communities foster a sense of belonging and support, which is integral to Buddhist practice. According to Harvey (2013), the Sangha is one of the three jewels in Buddhism, emphasizing the importance of community in spiritual development.

Virtual platforms allow practitioners from different geographical regions and cultural backgrounds to connect and exchange insights. For example, global meditation sessions or discussion groups hosted on platforms like Zoom or Discord create opportunities for shared learning and collective mindfulness practices (Anderson, 2017). This interconnectedness aligns with the Buddhist principle of interdependence, highlighting the mutual support essential for growth on the path to enlightenment.

Moreover, these communities often include contributions from experienced teachers who provide guidance and clarify complex teachings. The accessibility of expert knowledge through online channels helps individuals deepen their understanding and resolve doubts in real-time. As Kaplan and Haenlein (2010) explain, the two-way communication facilitated by digital platforms enhances engagement and learning outcomes.

Community building through IT also extends to collaborative initiatives, such as group challenges or joint mindfulness retreats, which strengthen bonds among practitioners. These activities encourage participants to support each other in their spiritual journeys, reinforcing the collective wisdom and compassion central to Buddhist teachings (Williams & Tribe, 2000).

By creating inclusive and supportive environments, virtual Sanghas ensure that the essence of Buddhist community life is preserved and adapted to the digital age.

Challenges in Integrating IT with Buddhist Education

While IT offers numerous benefits, it also poses challenges that need to be addressed to ensure its effective integration into Buddhist education:

Authenticity and Misinterpretation

The digital space is rife with information, some of which may be inaccurate or misleading. Ensuring the authenticity of teachings is crucial. In the context of Buddhist education, the principle of right view (sammā diṭṭhi) emphasizes the importance of accurate understanding, which necessitates access to reliable sources (Harvey, 2013). Platforms hosting Buddhist content must implement rigorous verification processes to ensure that teachings are true to the original scriptures and interpretations.

Moreover, the decentralized nature of digital platforms allows for the proliferation of unverified content, leading to potential misinterpretations of complex concepts. This risk can be mitigated through the involvement of qualified teachers who provide authoritative guidance and context. As Smith (2015) points out, curating content with the input of experts ensures credibility and helps learners distinguish between authentic teachings and distortions.

Another significant challenge is the potential for cultural appropriation or oversimplification of profound teachings to suit commercial interests. As Williams and Tribe (2000) note, it is essential to approach the dissemination of Buddhist knowledge with respect and mindfulness, avoiding dilution or misrepresentation of its core principles.

Addressing these challenges requires a collaborative approach, involving scholars, educators, and technology developers. By prioritizing authenticity and fostering critical engagement, IT can serve as a powerful tool for preserving and sharing the true essence of the Dhamma in the digital age.

Digital Overload

The pervasive nature of IT can lead to distractions, reducing the focus and mindfulness central to Buddhist practice. Constant notifications, multitasking, and the endless availability of online content can detract from the meditative and contemplative states emphasized in Buddhism (Anderson, 2017). This challenge underscores the importance of cultivating mindfulness in digital environments, such as using apps with features that encourage focused engagement and limiting distractions.

Furthermore, the ease of access to digital platforms may lead to superficial engagement with teachings, where users skim content without deeper contemplation or practice. This contrasts with the Buddhist principle of right concentration (sammā samādhi), which stresses the need for sustained mental focus and absorption in spiritual practices (Harvey, 2013).

Addressing digital overload requires intentional design choices in educational platforms, such as incorporating breaks for reflection, setting limits on usage time, or embedding guided meditative practices. Educators and practitioners can also benefit from mindfulness strategies that promote digital well-being, such as designated screen-free times or the use of single-purpose apps designed to support contemplative learning (Smith, 2015).

By balancing accessibility with mindfulness, IT can enhance Buddhist education without compromising the core values of focus and awareness central to the practice.

Technological Barriers

Not everyone has access to the necessary devices or internet connectivity, especially in underprivileged areas. This digital divide limits the reach of Buddhist education and contradicts the principle of compassion (karuṇā), which emphasizes inclusivity and support for all beings (Harvey, 2013). According to Smith (2015), infrastructural disparities often leave rural and economically disadvantaged communities with limited or no access to digital resources, creating inequities in educational opportunities.

Addressing these barriers requires targeted efforts to improve infrastructure and accessibility. Initiatives such as low-cost devices, offline resources, and community-based internet hubs can help bridge the gap. For example, providing preloaded devices with key teachings or distributing printed supplements alongside digital tools ensures inclusivity even in resource-limited settings (Anderson, 2017).

Furthermore, partnerships with non-profits, governments, and local communities can enhance access to digital platforms by investing in infrastructure development. Such collaborations align with the Buddhist principle of right effort (sammā vāyāma), which encourages proactive measures to overcome obstacles and ensure equitable access to spiritual teachings (Williams & Tribe, 2000).

By addressing technological barriers, Buddhist educators can extend the transformative potential of the Dhamma to underprivileged communities, fostering greater inclusivity and reducing disparities in access to knowledge.

Moving Forward: Strategies for Effective Integration

To maximize the benefits of IT in Buddhist education, it is essential to adopt a balanced approach that integrates both technological advancements and traditional pedagogies. Collaboration between traditional institutions and technology experts can ensure the creation of authentic, high-quality content. This partnership allows Buddhist teachings to be presented in ways that maintain their integrity while utilizing modern methods for broader engagement (Smith, 2015).

Training programs for monks and educators on how to use IT effectively can play a pivotal role in this integration. These programs should include digital literacy, content creation, and strategies for engaging online audiences. As Anderson (2017) highlights, equipping educators with the necessary technical skills empowers them to confidently navigate and leverage digital tools for impactful teaching.

Moreover, fostering a mindful approach to technology is essential to align IT usage with the principles of Buddhist practice. Mindfulness in the digital realm involves intentional usage of platforms, ensuring that tools serve the purpose of enhancing understanding and practice rather than becoming sources of distraction (Harvey, 2013). Initiatives that promote digital well-being, such as limiting screen time and incorporating reflective pauses, can help users balance technology with contemplative practices.

Community engagement is another critical factor in moving forward. Encouraging dialogue between stakeholders, including educators, students, and technology developers, ensures that digital solutions address real needs while fostering inclusivity. Platforms that support user feedback and iterative improvement create a dynamic environment where Buddhist education can continuously evolve (Williams & Tribe, 2000). Finally, global collaboration can amplify the impact of IT in Buddhist education. By sharing resources, insights, and best practices across cultural and national boundaries, institutions can create a more interconnected network of Buddhist learning. This aligns with the Buddhist concept of interdependence (paticca samuppada), emphasizing the importance of mutual support in achieving collective growth and understanding (Harvey, 2013).

In conclusion, information technology has the potential to serve as a powerful tool for advancing Buddhist education, ensuring that the teachings of the Buddha remain relevant and accessible in the digital age. By embracing these technologies mindfully, we can bridge the gap between tradition and modernity, fostering a deeper understanding and practice of Dhamma worldwide. The key lies in maintaining authenticity, promoting inclusivity, and cultivating a balance that honors the timeless values of Buddhism while embracing the opportunities of the digital era.

Analyzing Information Technology in Buddhist Education

The integration of information technology (IT) into Buddhist education marks a significant evolution in the dissemination and preservation of Dhamma teachings. IT enhances accessibility, enabling individuals worldwide to engage with Buddhist principles irrespective of geographical or linguistic barriers. Digital platforms such as e-learning systems and virtual Sanghas support diverse learning styles and encourage global participation, aligning with the Buddhist value of compassion. These tools also democratize access to ancient teachings, fostering inclusivity by making resources available to underprivileged communities who may lack traditional means of learning.

However, the reliance on IT introduces challenges that need mindful management to maintain the authenticity and integrity of Buddhist teachings. The vast and decentralized nature of digital platforms increases the risk of misinformation and misinterpretation. Moreover, digital overload—caused by the pervasive availability of information—poses a threat to the mindfulness and focus central to Buddhist practice. Addressing these concerns requires rigorous content curation, the involvement of qualified educators, and intentional design strategies that align with Buddhist ethical principles.

Moving forward, the potential of IT in Buddhist education can only be maximized through collaborative efforts. Partnerships between traditional institutions and technology experts are essential to develop high-quality, authentic content tailored to diverse audiences. Simultaneously, providing training for monks and educators on the effective use of IT can bridge the gap between tradition and modernity. By embracing IT with mindfulness and intentionality, the Buddhist community can ensure that ancient teachings remain relevant, accessible, and impactful in an increasingly digital world.

Conclusion

The integration of information technology (IT) into Buddhist education revolutionizes the accessibility and preservation of Dhamma teachings, allowing global audiences to engage with ancient wisdom through e-learning platforms, digital libraries, and virtual communities. While IT fosters inclusivity and democratizes access, challenges such as misinformation, misinterpretation, and digital overload threaten the authenticity and mindfulness central to Buddhist practice. Addressing these challenges requires collaboration between traditional institutions and technology experts, rigorous content curation, and training programs for educators. By adopting a balanced and mindful approach, IT can ensure that Buddhist teachings remain relevant, accessible, and impactful in the digital age.

Bibliography

Anderson, T. (2017). **Theory and practice of online learning.** Athabasca University Press.

Harvey, P. (2013). **An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices.** Cambridge University Press.

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). **Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media.** Business Horizons, 53(1), 59-68.

Scharmer, C. O. (2018). **The essentials of theory U: Core principles and applications.** Berrett-Koehler Publishers.

Smith, A. (2015). **Cultural heritage in the digital age.** Routledge.

Williams, P., & Tribe, A. (2000). **Buddhist thought: A complete introduction to the Indian tradition.** Routledge.

Buddhist Well-Being: A Path to Inner Peace and Fulfillment

Samphose Prak
Faculty of Philosophy and Religion,
Preah Sihanouk Raja Buddhist University, Phnom Penh,
Royal Kingdom of Cambodia
Corresponding author, e-mail : praksamphose48@gmail.com

ABSTRACT

This objective of the academic paper is to explore 1) the intersection of Buddhism and holistic well-being, examining how Buddhist teachings and 2) to practice contributing to mental, physical, and 3) to analysis of spiritual health. By analyzing core concepts such as mindfulness, compassion, and ethical living, this study highlights the relevance of Buddhist philosophy in contemporary well-being practices. On the other hand, the academic paper argues that Buddhism offers a comprehensive framework for fostering resilience and enhancing overall health.

Buddhist well-being is an intricate concept grounded in the teachings of the Buddha, focusing not merely on physical or material satisfaction, but on spiritual and mental flourishing. This concept of well-being is deeply interconnected with ethical conduct, meditation, and wisdom, which are considered the paths to alleviating suffering (dukkha) and attaining enlightenment (nirvana). Unlike contemporary models of well-being, which often emphasize subjective happiness and psychological states, Buddhist well-being is rooted in the eradication of mental afflictions and the cultivation of a profound sense of inner peace.

This academic paper explores the key aspects of Buddhist well-being by examining its ethical foundation, the role of meditation, and the goal of liberation from suffering.

Keywords: Well-being, Holistic approach, Buddhist concept.

Introduction

Buddhism, one of the world's oldest spiritual traditions, offers profound insights into the concept of well-being, emphasizing the interconnectedness of mind, body, and spirit (Hanh, 1998). At its heart lies the understanding that true well-being is not merely the absence of suffering but a dynamic state of flourishing characterized by inner peace, compassion, and wisdom (Kabat-Zinn, 1990). This paper explores the principles of Buddhist well-being, highlighting key practices that contribute to a holistic sense of health and fulfillment.

One of the foundational teachings of Buddhism is the concept of mindfulness, which encourages individuals to be fully present in the moment (Hanh, 1991). Mindfulness practices, such as meditation and mindful breathing, cultivate awareness of thoughts, emotions, and sensations without judgment. This awareness allows individuals to recognize patterns of suffering and react to life's challenges with greater clarity and calmness (Siegel, 2010). Also, the researcher has shown that mindfulness can reduce stress, anxiety, and depression, promoting overall mental well-being (Goleman & Davidson, 2017). By anchoring oneself in the present, practitioners can foster a deep sense of inner peace, creating a stable foundation for a fulfilling life.

Compassion, On the other hand, is another essential aspect of Buddhist well-being. The Buddha taught that all beings are interconnected, and cultivating compassion for oneself and others is vital for achieving true happiness (Chodron, 1997). This practice encourages individuals to extend kindness and understanding not only to those they love but also to those who challenge them. Engaging in acts of compassion can significantly enhance one’s sense of purpose and belonging, leading to improved emotional health (Neff, 2011). Compassionate living creates a ripple effect, fostering a sense of community and support that contributes to collective well-being.

In this regard, the Buddhist understanding of impermanence plays a crucial role in enhancing well-being. Recognizing that all experiences, both joyful and painful, are transient helps individuals develop a healthy perspective on life’s ups and downs (Tolle, 1997). This acceptance of impermanence allows practitioners to let go of attachments and expectations, reducing suffering and promoting resilience. By embracing change and

uncertainty, individuals can navigate life's challenges with grace, ultimately leading to a more fulfilling existence.

Ethical living, guided by the Noble Eightfold Path, also significantly contributes to Buddhist well-being (Goldstein & Kornfield, 1987). This path encourages individuals to practice right understanding, intention, speech, action, livelihood, effort, mindfulness, and concentration. By aligning one's actions with ethical principles, individuals foster a sense of integrity and harmony in their lives. This alignment not only benefits the individual but also contributes to the well-being of the community, creating a supportive environment for all.

Significantly, Buddhist well-being is a multifaceted concept that integrates mindfulness, compassion, impermanence, and ethical living. These principles provide a comprehensive framework for achieving inner peace and fulfillment in a rapidly changing world. By embracing these teachings, individuals can cultivate resilience, enhance their emotional health, and foster meaningful connections with others. As more people seek holistic approaches to well-being, the wisdom of Buddhism offers valuable tools for navigating the complexities of modern life, ultimately guiding practitioners toward a deeper sense of harmony and joy.

The Source of Buddhist Well-Being

Buddhism, a philosophy rooted in the teachings of Siddhartha Gautama, known as the Buddha, offers profound insights into the nature of well-being (Hanh, 1998). At its core, Buddhist well-being transcends mere physical or material satisfaction; it encompasses a holistic approach to mental, emotional, and spiritual health (Kabat-Zinn, 1994). Central to this philosophy are the concepts of mindfulness, compassion, and interconnectedness, which foster a deeper understanding of oneself and one's place in the world (Wallace & Hodel, 2008). Through practices such as meditation, ethical living, and the cultivation of wisdom, individuals can cultivate a state of inner peace and resilience (Goldstein & Kornfield, 1987). This exploration of Buddhist well-being not only highlights the transformative potential of these teachings but also provides practical tools for navigating the complexities of modern life, ultimately leading to a more fulfilling and harmonious existence (Williams & Brown, 2005).

By observing these concepts, central to Buddhist philosophy are the Four Noble Truths, which address the nature of suffering (dukkha) and the path to liberation (nirvana) (Hanh, 1998). The recognition of suffering as a fundamental aspect of existence serves as a starting point for understanding well-being in Buddhism.

Buddhism offers a comprehensive approach to holistic well-being, addressing the interplay between mental, physical, and spiritual health. By embracing mindfulness, compassion, ethical living, and acceptance, individuals can foster resilience and enhance their overall quality of life. As contemporary society grapples with increasing mental health challenges, the teachings of Buddhism provide valuable insights and practices that can contribute to a more integrated approach to health.

The quest for well-being has become increasingly important in today's fast-paced world, where mental health issues and stress-related disorders are on the rise (Kabat-Zinn, 1990). Buddhism, with its rich philosophical tradition and practical teachings, offers valuable insights into achieving holistic well-being (Hanh, 1998). This paper seeks to investigate how Buddhist practices can be integrated into contemporary well-being frameworks, promoting a balanced approach to health that encompasses mind, body, and spirit (Wallace & Hodel, 2008).

The Integrative Approaches for Applying Buddhist Well-Being

In Buddhism has shown an integrative approach to apply the concept of well-being, examining how Buddhist teachings and practices can be utilized in modern contexts to enhance mental, physical, and spiritual health. Through a review of core principles such as mindfulness, compassion, and ethical living, this study highlights the relevance of Buddhism in addressing contemporary well-being challenges. The academic paper argues that applied Buddhist practices provide practical tools for fostering resilience and improving overall quality of life.

The pursuit of well-being has gained significant attention in recent years, particularly considering rising mental health issues and the stresses of modern life. Buddhism, with its rich philosophical traditions and practical applications, offers valuable insights into achieving holistic well-being (Kabat-Zinn, 1990). This paper seeks to

investigate the concept of applied Buddhist well-being, focusing on how Buddhist principles can be integrated into contemporary practices to address individual and societal challenges.

A) Mindfulness as a Tool for Well-Being

Mindfulness, a core practice in Buddhism, involves maintaining awareness of the present moment. Jon Kabat-Zinn's Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) program has brought mindfulness into mainstream psychology, demonstrating its effectiveness in reducing stress and enhancing emotional regulation (Kabat-Zinn, 1990). Studies indicate that mindfulness practices can lead to improved mental health outcomes, including reduced symptoms of anxiety and depression (Goyal et al., 2014).

The benefits of mindfulness are profound and wide-ranging, impacting mental, emotional, and physical health. By cultivating mindfulness through regular practice, individuals can enhance their overall well-being and lead more fulfilling lives.

B) The Role of Compassion in Well-Being

Compassion (karuna) is another fundamental aspect of Buddhist practice. Engaging in loving-kindness meditation (metta) fosters positive emotions and social connections. Research shows that compassion training can enhance emotional well-being, increase resilience, and improve relationships (Fredrickson et al., 2008; Hofmann et al., 2011). The application of compassion in interpersonal interactions promotes a supportive community, essential for holistic well-being.

C) Ethical Living and Its Impact on Well-Being

The Eightfold Path emphasizes ethical living through principles such as Right Speech, Right Action, and Right Livelihood. These guidelines encourage individuals to align their actions with their values, fostering a sense of purpose and community (Seligman, 2011). Ethical living promotes personal integrity and reduces cognitive dissonance, contributing to overall well-being.

D) Integrating Applied Buddhism in Education

In educational settings, applied Buddhist practices such as mindfulness programs have shown promise in enhancing students' emotional and social skills. Initiatives like Mindful Schools teach mindfulness to children, helping them develop resilience and empathy (Zenner et al., 2014). These programs contribute to a positive school environment and support the emotional well-being of students.

E) Addressing Societal Challenges

Applied Buddhism extends beyond individual well-being to address societal issues. The Engaged Buddhism movement emphasizes social action informed by Buddhist principles, advocating for social justice, environmental sustainability, and compassion (Hanh, 1993). By applying Buddhist teachings to contemporary social challenges, practitioners can contribute to collective well-being.

F) Challenges in Applying Buddhist Principles

Despite the benefits, applying Buddhist principles in modern contexts can present challenges. Mental health stigma, busy lifestyles, and lack of access to resources can hinder individuals from fully engaging with practices that promote well-being (Keng et al., 2011). Additionally, cultural differences may affect the acceptance of Buddhist practices in diverse settings (Thich Nhat Hanh, 1993).

Significantly, the concept of applied Buddhist well-being offers a valuable framework for addressing contemporary challenges related to mental, physical, and spiritual health. By embracing mindfulness, compassion, and ethical living, individuals can enhance their well-being and contribute to the welfare of their communities. As society continues to grapple with increasing stressors, the teachings of Buddhism provide timeless wisdom and practical tools for fostering resilience and holistic health.

As following in summary, showing how to apply the Buddhist Well-Being in real society

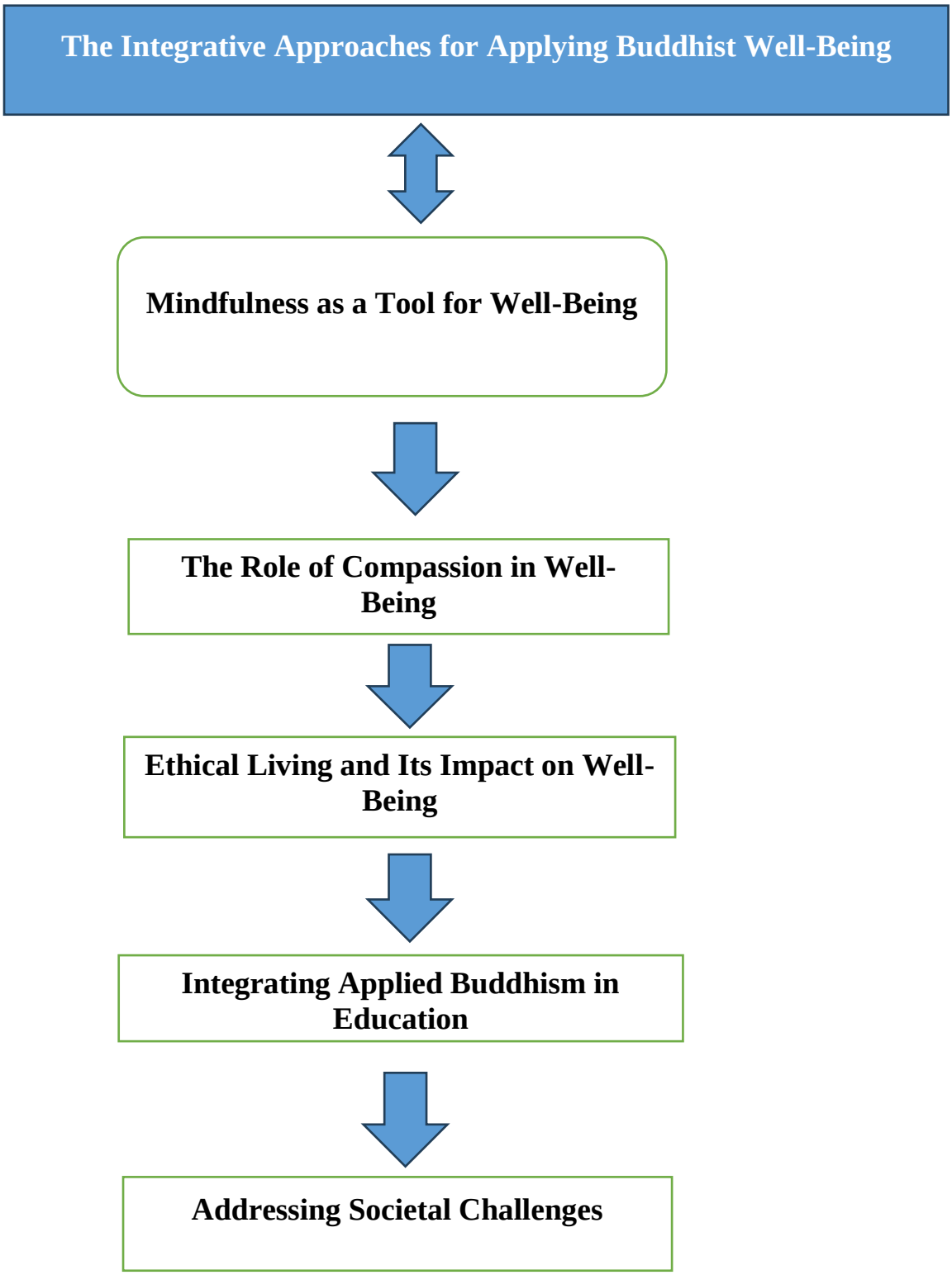

Figure 1. The Integrative Approaches for Applying Buddhist Well-Being

Conclusion

Buddhist well-being transcends conventional understandings of happiness by focusing on the cessation of suffering and the realization of ultimate freedom. Grounded in ethical behavior, mental discipline, and wisdom, it presents a path that leads not only to personal contentment but to a profound transformation of consciousness. Through the practices of moral discipline, meditation, and insight, one can move toward the highest state of well-being—*nirvana*, where all suffering ceases, and true peace is realized.

This approach to well-being, while rooted in ancient teachings, offers timeless insights into the nature of happiness and suffering, providing a valuable perspective for contemporary discussions on mental and spiritual health.

The integration of Buddhism into modern society provides valuable frameworks for enhancing holistic well-being. By fostering mindfulness, compassion, ethical living, and community engagement, individuals and organizations can cultivate a more balanced and fulfilling life. As the world grapples with increasing mental health challenges and societal pressures, the teachings of Buddhism offer timeless wisdom and practical tools for achieving holistic well-being in a complex and ever-changing landscape. This analysis illustrates how the principles of Buddhism are not only relevant but essential in addressing contemporary well-being challenges, promoting a more integrated approach to health in real-world contexts.

On the other hand, Buddhist well-being, cultivating a balanced and meaningful life through mindfulness, compassion, ethical living, acceptance of impermanence, and recognition of interconnectedness. By integrating these principles into daily life, individuals can enhance their overall quality of life and contribute positively to the well-being of others.

Bibliography

Batchelor, S. (2004). **Buddhism without beliefs:** A contemporary guide to awakening. Riverhead Books.

Chodron, P. (1997). **When things fall apart: Heart advice for difficult times.** Shambhala Publications.

Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Finkel, S. M., & Safer, M. A. (2008). **Open hearts build lives: Positive emotions, induced through loving-kindness meditation, build consequential personal resources.** Journal of Personality and Social Psychology, 95(5), 1045–1062.

Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Pek, J., & Finkel, S. M. (2008). **Open hearts build lives: Positive emotions, induced through loving-kindness meditation,** build consequential personal resources. Journal of Personality and Social Psychology, 95(5), 1045-1062.

Goldstein, J., & Kornfield, J. (1987). **Seeking the heart of wisdom:** The path of insight meditation. Shambhala Publications.

Goleman, D., & Davidson, R. J. (2017). **Altered traits: Science reveals how meditation changes your mind, brain, and body.** Avery.

Goyal, M., Singh, S., Sibinga, E. M. S., & Gould, N. F. (2014). **Meditation programs for psychological stress and well-being:** A systematic review and meta-analysis. JAMA Internal Medicine, 174(3), 357-368.

Hanh, T. N. (1991). Peace is every step**: The path of mindfulness in everyday life.** Bantam Books.

Hanh, T. N. (1993). **Engaged Buddhism:** A compassionate approach to our troubled world. Parallax Press.

Hanh, T. N. (1998). **The heart of the Buddha's teaching:** Transforming suffering into peace, joy, and liberation. Broadway Books.

Harvey, P. (2013). **An introduction to Buddhism:** Teachings, history, and practices. Cambridge University Press.

Hayes, S. C., Luoma, J. B., Bond, F. W., Masuda, A., & Lillis, J. (2006). **Acceptance and commitment therapy:** Model, processes, and outcomes. Behavior Research and Therapy, 44 (1), 1-25.

Hemp, P. (2004). **Mindfulness meditation may hold key to improved employee health.** Harvard Business Review, 82(7-8), 98-104.

Hofmann, S. G., Grossman, P., & Hinton, J. G. (2011). **Loving-kindness and compassion meditation:** A meta-analysis. Journal of Happiness Studies, 12(6), 863–885.

Huffington Post. (2016). **Google's mindfulness program**: A case study in employee well-being. HuffPost.

Kabat-Zinn, J. (1990). **Full catastrophe living:** Using the wisdom of your body and mind to face stress, pain, and illness. Delacorte Press.

Kabat-Zinn, J. (1994). **Wherever you go, there you are:** Mindfulness meditation in everyday life. Hachette Books.

Keng, S. L., Smoski, M. J., & Robins, C. J. (2011). **Effects of mindfulness on psychological health:** A review of empirical studies. Clinical Psychology Review, 31(6), 1041-1056.

Khan, A. (2019). **Community and well-being in Buddhist practice.** Journal of Community Psychology, 47(1), 123-135.

Mason, A. E., Kessler, R. C., & Nolen-Hoeksema, S. (2016). **Mindful eating and physical health:** A review of current research. Eating Behaviors, 23, 42-45.

Neff, K. (2011). **Self-compassion:** The proven power of being kind to yourself. William Morrow.

Queen, C. S. (2000). **Engaged Buddhism:** A Buddhist response to the contemporary world. In Engaged Buddhism: Dharma for the next generation (pp. 1-28). Parallax Press.

Seligman, M. E. P. (2011). **Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being.** Free Press.

Selleck, R. (2018). **The role of holistic health practices in personal well-being.** Journal of Holistic Medicine, 10(4), 251-258.

Siegel, D. J. (2010). **The mindful therapist:** A clinician's guide to mindsight and neural integration. W.W. Norton & Company.

Tolle, E. (1997). **The power of now: A guide to spiritual enlightenment.** New World Library.

Wallace, B. A., & Hodel, B. (2008). **Mind in the balance: Meditation in science and Buddhism.** Columbia University Press.

Wilber, K. (2000). **A theory of everything: An integral vision for business**, politics, science, and spirituality. Shambhala Publications.

Williams, P., & Brown, T. B. (2005). **Buddhism: A very short introduction.** Oxford University Press.

Zenner, C., Herrnleben-Kurz, S., & Walach, H. (2014). **Mindfulness-based interventions in schools—a systematic review and meta-analysis.** Mindfulness, 5(3), 602-612.

Zins, J. E., & Elias, M. J. (2006). **Social and emotional learning:** Overview and implementation. Educational Leadership, 63(5), 6-11.

Exploring Consciousness (Citta) in Early Buddhist Philosophy: Functions and Practical Implications

Indra Narain Singh
Department of Buddhist Studies, University of Delhi, Delhi
Phramaha Maghavin Purisuttamo
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
Phramaha Phanuvich Numbuddee
Mahamakut Buddhist University
Thanarat Sa-ard-iam
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Shailaja Bapat
Depertment of Sanskri and Prakrit Languages University of Pune
e-mail: maghavin9@yahoo.com

ABSTRACT

This study examines the concept of consciousness (Citta) in early Buddhist texts, emphasizing its foundational role in mental and spiritual development. Citta, described as the source of all mental states, serves as a critical element for ethical conduct, meditation, and the pursuit of enlightenment. By analyzing its functions within the framework of the Noble Eightfold Path, this research highlights its transformative potential in achieving mental clarity and ethical refinement. The findings underscore the importance of mindfulness and meditative concentration in developing and purifying Citta to transcend suffering and attain wisdom.

Keywords: Consciousness, Citta, Noble Eightfold Path,
Early Buddhist Philosophy, Meditation, Mindfulness

Introduction

The study of consciousness (*Citta*) holds a pivotal role in Buddhist philosophy, serving as the foundation for understanding mental states and behaviors. Rooted in the teachings of the Buddha, *Citta* is identified as the epicenter of human experience,

influencing thought, emotion, and action. Early Buddhist texts, such as the *Vinaya Pitaka*, emphasize the importance of purifying and developing *Citta* to overcome ignorance (*avijj***ā**), greed (*lobha*), and delusion (*moha*)—three core defilements that perpetuate suffering (*dukkha*). This purification process is crucial for fostering ethical living, mindfulness, and spiritual growth.

Buddhism views the mind as both the source of suffering and the vehicle for liberation. In this context, the Buddha frequently highlighted the transformative potential of a purified *Citta*. The *Dhammapada* (Verse 1) underscores this perspective, stating, "All mental states are preceded by the mind, governed by the mind, made by the mind" (Buddharakkhita, 1985). Thus, understanding and cultivating *Citta* is not merely an intellectual exercise but a practical pathway to enlightenment.

The *Vinaya Pitaka* further illustrates how a disciplined *Citta* contributes to the spreading of the Dhamma, fostering harmony within the monastic community and inspiring ethical conduct among lay followers. It provides detailed guidance on regulating thoughts and actions, emphasizing mindfulness (*sati*) and concentration (*sam***ā**dhi). These qualities are integral to the Noble Eightfold Path, a cornerstone of Buddhist practice, where the cultivation of mental discipline directly supports ethical and meditative practices (Gethin, 1998).

This article delves into the philosophical and practical dimensions of *Citta* as presented in early Buddhist texts. It examines its foundational role within the framework of the Noble Eightfold Path, exploring how *Citta* underpins the path's threefold structure: ethical conduct (*s***ī**la), mental discipline (*sam***ā**dhi), and wisdom (*paññ***ā**). By analyzing the interconnection between mental purification and spiritual liberation, this study highlights the enduring relevance of *Citta* in both ancient and contemporary contexts.

Philosophical Foundations

1. Role of *Citta* in Mental States

In Buddhist philosophy, *Citta* is recognized as the foundation of all mental states, functioning as the origin of thoughts, emotions, and actions. The Buddha frequently emphasized its transformative potential, highlighting the mind's pivotal role in shaping human experience. According to the *Dhammapada* (Verse 1), "All mental states are preceded by the mind, governed by the mind, made by the mind" (Buddharakkhita, 1985).

This underscores *Citta*'s fundamental influence over individual behavior and spiritual development.

The purification of *Citta* is central to Buddhist practice, as it involves the removal of defilements (*kilesa*) such as greed (*lobha*), hatred (*dosa*), and delusion (*moha*). These defilements obscure reality, perpetuate suffering (*dukkha*), and obstruct progress toward liberation. The *Suttas* frequently liken a defiled *Citta* to a muddy pond, emphasizing the need for clarity and purity to enable a true perception of existence (Gethin, 1998). This process of mental purification involves ethical conduct (*sīla*), meditative concentration (*samādhi*), and wisdom (*paññā*), forming the threefold training that guides practitioners toward enlightenment.

From a practical standpoint, a purified *Citta* leads to improved emotional regulation and ethical behavior, fostering harmony within oneself and the community. The Buddha's teachings in the *Majjhima Nikāya* (MN 20) advocate for the active cultivation of wholesome mental states, such as loving-kindness (*mettā*), compassion (*karuṇā*), and mindfulness (*sati*), which counteract negative tendencies like anger and greed. This cultivation not only reduces suffering but also facilitates the development of profound insights into the nature of reality.

In essence, *Citta* is both the problem and the solution in Buddhist philosophy. While an untrained mind perpetuates suffering through attachment and aversion, a trained and purified mind paves the way for liberation (*nibbāna*). This duality underscores the importance of understanding and cultivating *Citta* in Buddhist practice.

Citta in Ethical Conduct

Ethical practices and the role of *Citta*

In Buddhist ethics, the discipline of *Citta* is integral to maintaining moral conduct, particularly when individuals face stress, instability, or moral dilemmas. Ethical practices, such as observing the Five Precepts (*Pañca-sīla*), require a disciplined and purified mind to ensure consistency in actions, speech, and thoughts. The *Anguttara Nikāya* (AN 10.1) emphasizes that ethical behavior arises from a well-trained mind, which is less likely to succumb to defilements such as anger, greed, or delusion (Ñāṇamoli & Bodhi, 1995).

The Five Precepts—abstaining from killing, stealing, sexual misconduct, false speech, and intoxicants—are not merely rules but practical guidelines for cultivating

harmony and reducing suffering. A disciplined *Citta* provides the mindfulness (*sati*) and moral resolve necessary to adhere to these precepts, even under challenging circumstances. For instance, during periods of heightened stress or instability, an undisciplined mind may resort to unwholesome actions, while a trained and fortified *Citta* helps maintain composure and align actions with ethical principles (Harvey, 2013).

Citta as a foundation for resilience in moral behavior

A strong *Citta* ensures resilience against external pressures, such as societal expectations or interpersonal conflicts, which often test moral integrity. The Buddha, in the *Dhammapada* (Verse 35), likens the mind to a wild animal that must be tamed through consistent practice and mindfulness to prevent ethical lapses (Buddharakkhita, 1985). A fortified consciousness supports emotional regulation and ethical decision-making, ensuring that practitioners respond to external stimuli with compassion and wisdom rather than impulsive reactions.

Furthermore, the relationship between *Citta* and ethical conduct is bidirectional. Ethical practices themselves serve to refine *Citta* by reducing mental agitation and promoting clarity. For instance, abstaining from false speech fosters honesty, which purifies the mind and strengthens self-awareness. This reciprocal dynamic reinforces the importance of *Citta* as both the foundation and beneficiary of ethical living.

Practical implications for modern life

In contemporary contexts, where stress and moral challenges are prevalent, the discipline of *Citta* is increasingly relevant. Ethical decision-making, particularly in high-pressure environments such as workplaces or educational institutions, benefits from a resilient and well-trained mind. The practice of mindfulness meditation, a key aspect of cultivating *Citta*, has been widely adopted as a tool to enhance emotional stability and ethical awareness, aligning with the Buddha's teachings on the interdependence of mental discipline and moral conduct (Kabat-Zinn, 1990).

Citta and the Noble Eightfold Path

Citta as the Core of Mental Development

The Noble Eightfold Path is a cornerstone of Buddhist practice, structured into three primary categories: ethical conduct (sīla), mental development (samādhi), and wisdom (paññā). Within the mental development group, Right Effort (sammā-vāyāma),

Right Mindfulness (sammā-sati), and Right Concentration (sammā-samādhi) are intrinsically tied to the cultivation of Citta (Gethin, 1998). These practices aim to purify and stabilize the mind, ensuring it remains free from defilements such as greed, anger, and delusion.

Right Effort and the Refinement of Citta

Right Effort involves the active cultivation of wholesome mental states and the abandonment of unwholesome ones. This aligns closely with the purification of Citta, as practitioners are encouraged to foster mental clarity and discipline by preventing distractions and harmful thoughts (Harvey, 2013). By consistently directing effort toward mindfulness and concentration, individuals reduce the dominance of negative mental tendencies, allowing Citta to reflect a more focused and purified state.

Role of Right Mindfulness in Sustaining Citta

Right Mindfulness plays a central role in the development of Citta, functioning as a protective mechanism against mental distractions and emotional instability. The practice of mindfulness (sati) involves continuous awareness of the present moment, enabling practitioners to recognize and address unwholesome mental states before they take root (Bodhi, 2000). This awareness enhances Citta's ability to stay aligned with ethical and meditative goals, forming a foundation for further progress along the Path.

Right Concentration and Stabilization of Citta

The culmination of mental development in the Path, Right Concentration, focuses on attaining meditative absorption (jhāna), where Citta achieves profound stability and clarity. These states of concentration are characterized by heightened awareness and reduced mental agitation, which are essential for deeper insight into reality. Citta, when cultivated through Right Concentration, becomes a powerful tool for transcending suffering and attaining liberation (nibbāna) (Rahula, 1974).

Preventing Distractions and Enhancing Focus

The cultivation of Citta through these three components of the Noble Eightfold Path ensures that practitioners maintain focus on their ethical and meditative objectives. By fostering mindfulness and concentration, Citta remains resilient against distractions that arise from external stimuli or internal agitation. This resilience is critical in both spiritual and practical contexts, as it supports decision-making, emotional regulation, and the pursuit of long-term goals.

For example, mindfulness-based interventions derived from Buddhist teachings, such as Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR), have demonstrated efficacy in improving focus and reducing stress in modern settings (Kabat-Zinn, 1990). These findings highlight the timeless relevance of Citta cultivation as a means to navigate personal challenges and achieve holistic well-being.

Implications for Practice and Research

Understanding the interplay between Citta and the Noble Eightfold Path offers valuable insights into the practical applications of Buddhist philosophy. For practitioners, it underscores the necessity of mental discipline as the foundation for ethical and spiritual progress. For researchers, it provides a framework for exploring the psychological benefits of mindfulness and concentration practices in addressing contemporary issues such as stress, anxiety, and moral decision-making.

Practical Implications

The purification and refinement of *Citta* (consciousness) hold profound practical implications for individual behavior and spiritual development in Buddhism. Rooted in the principles of the Middle Way, the process of cultivating *Citta* offers a balanced approach to ethical living, mental clarity, and insight into the nature of existence.

1. Aligning Behavior with the Middle Way

The Middle Way, a foundational principle in Buddhism, advocates a path of moderation that avoids extremes of self-indulgence and self-mortification. Purifying *Citta* plays a central role in achieving this balance, as it fosters behaviors grounded in mindfulness and ethical awareness.

Balanced Effort and Ethical Living

Purification of *Citta* helps individuals align their thoughts, emotions, and actions with wholesome mental states, promoting behaviors that reflect compassion, non-harmfulness, and truthfulness. The discipline of maintaining a purified *Citta* ensures that ethical principles, such as those outlined in the Five Precepts (*pañca-sīla*), are upheld even during periods of stress or moral conflict (Gethin, 1998). For example, mindfulness of speech and actions, supported by a disciplined *Citta*, prevents harmful impulsive reactions and fosters harmonious relationships.

Fostering Mindfulness for Everyday Decisions

Mindfulness (*sati*), a key component of *Citta* cultivation, enhances present-moment awareness. This awareness allows individuals to make thoughtful decisions that align with the principles of the Middle Way, reducing the influence of biases, attachments, and aversions (Bodhi, 2000). This is particularly relevant in contemporary contexts, where rapid decision-making often leads to stress and ethical lapses.

2. Refining *Citta* Through Concentration Practices

Concentration practices (*samādhi*), such as *jhāna* meditation, are instrumental in refining *Citta*. These practices stabilize the mind, reduce distractions, and enable practitioners to attain deeper insights into the impermanent and interdependent nature of existence.

Achieving Mental Stability and Clarity

Through focused concentration, *Citta* becomes free from the agitation caused by defilements like greed (*lobha*), hatred (*dosa*), and delusion (*moha*). A refined *Citta* enables practitioners to observe reality with precision, facilitating the development of insight (*vipassanā*) into the Three Marks of Existence: impermanence (*anicca*), suffering (*dukkha*), and non-self (*anattā*) (Harvey, 2013).

Deeper Insights into Existence

The refinement of *Citta* through concentration practices serves as a foundation for profound realizations about the nature of existence. This understanding is essential for overcoming clinging and aversion, which perpetuate the cycle of suffering (*saṃsāra*). For instance, attaining states of meditative absorption (*jhāna*) allows practitioners to experience a temporary cessation of sensory distractions, preparing the mind for deeper liberative insights (Rahula, 1974).

3. Contemporary Applications

Personal Growth and Emotional Resilience

The purification of *Citta* provides practical tools for cultivating emotional resilience in the face of life's challenges. Mindfulness-based interventions, such as Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR), draw from Buddhist principles to enhance focus, reduce anxiety, and improve emotional regulation (Kabat-Zinn, 1990).

Ethical Leadership and Decision-Making

Leaders and decision-makers can benefit from the disciplined practice of *Citta* cultivation, ensuring their actions align with ethical principles and long-term goals. The application of mindfulness and concentration techniques in corporate or community settings fosters ethical leadership and harmonious collaboration.

Addressing Societal Challenges

The principles of the Middle Way and *Citta* cultivation offer frameworks for addressing societal issues, such as conflict resolution and environmental sustainability. By encouraging balanced effort and mindful decision-making, these practices promote solutions that are ethical, sustainable, and inclusive.

The cultivation of *Citta* not only advances personal spiritual growth but also has far-reaching implications for ethical living, emotional well-being, and societal harmony. By purifying and refining *Citta*, individuals align their behavior with the principles of the Middle Way, gain clarity into the nature of existence, and contribute to the creation of a balanced, compassionate world.

Modern Relevance of *Citta* Development in Psychology and Healthcare

The ancient Buddhist teachings on *Citta* (consciousness) have found significant relevance in modern psychology and healthcare, particularly in addressing issues related to chronic stress, anxiety, and mental health disorders. Techniques emphasizing mindfulness and meditation, deeply rooted in the development and purification of *Citta*, are now widely recognized for their therapeutic and transformative potential.

1. Mindfulness and Mental Health

Mindfulness practices derived from Buddhist principles, such as Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) and Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT), have become integral in modern therapeutic approaches to mental health. These techniques, which center on present-moment awareness and non-judgmental observation, align closely with the Buddhist concept of cultivating *Citta*.

Reducing Chronic Stress

Chronic stress, a widespread issue in contemporary life, is linked to both physical and mental health problems, including cardiovascular diseases and depression. Mindfulness practices offer a practical solution by encouraging individuals to observe their

thoughts and emotions without becoming entangled in them. This detachment from reactive patterns of thinking reflects the purification of *Citta* as taught in Buddhist meditation (Kabat-Zinn, 1990).

Managing Anxiety and Depression

Studies have demonstrated that mindfulness-based interventions significantly reduce symptoms of anxiety and depression. By training individuals to focus on the present moment and develop greater emotional regulation, these practices foster a state of mental clarity and resilience (Goyal et al., 2014). The emphasis on refining *Citta* aligns with the Buddhist goal of overcoming defilements like fear and worry, which contribute to mental suffering.

2. Meditation in Clinical Settings

Meditative practices originating from the Buddhist cultivation of *Citta*, such as concentration (*samatha*) and insight (*vipassanā*), have been adapted into clinical and therapeutic environments. These practices help patients achieve deeper mental stability and self-awareness.

Addressing PTSD and Trauma

Meditation techniques are now employed in trauma therapy, offering tools for individuals to process and release traumatic memories. By stabilizing *Citta*, patients can develop the emotional capacity to confront past experiences without being overwhelmed, leading to healing and recovery (van der Kolk, 2014).

Enhancing Cognitive Function

Concentration practices improve focus, attention span, and decision-making abilities. Research has shown that consistent meditation strengthens neural connections in the brain, particularly in areas responsible for emotional regulation and executive functioning (Tang et al., 2015). This mirrors the Buddhist understanding of *Citta* as a foundation for wisdom and clarity.

3. Integration in Healthcare Systems

The integration of mindfulness and meditation into healthcare systems represents a holistic approach to well-being. These practices address not only physical symptoms but also the mental and emotional dimensions of health.

Workplace Wellness Programs

Mindfulness is increasingly incorporated into workplace wellness programs to help employees manage stress and enhance productivity. By fostering the purification of *Citta*, such programs contribute to better work-life balance and overall job satisfaction.

Preventative Healthcare

Meditation and mindfulness are recognized as preventative measures against burnout and lifestyle-related illnesses. Healthcare providers recommend these practices to promote self-care and long-term mental health resilience (Baer, 2003).

4. Global Acceptance and Accessibility

The global acceptance of mindfulness and meditation highlights their adaptability to diverse cultural and clinical contexts. Practices rooted in *Citta* development are no longer confined to Buddhist traditions but are embraced as universal tools for enhancing mental health and well-being.

Bridging Spirituality and Science

Mindfulness bridges the gap between spirituality and scientific research, offering a comprehensive framework for understanding consciousness and its role in health. The ongoing studies on mindfulness validate its efficacy, paving the way for broader applications in fields such as neurology, psychology, and public health (Davidson & Kaszniak, 2015).

Digital Platforms and Apps

With the rise of digital mindfulness platforms and meditation apps, practices originating from the Buddhist cultivation of *Citta* have become more accessible than ever. These technologies democratize access to mental health tools, enabling individuals to incorporate mindfulness into their daily lives.

The development of *Citta*, as conceptualized in Buddhism, has transcended its traditional boundaries to influence modern psychology and healthcare. Techniques like mindfulness and meditation offer effective strategies for addressing chronic stress, trauma, and mental health disorders, demonstrating the timeless relevance of Buddhist wisdom in contemporary contexts. By integrating these practices into therapeutic and clinical settings, society can harness the profound benefits of *Citta* cultivation to promote mental clarity, emotional resilience, and holistic well-being.

Conclusion

Citta plays a foundational role in the ethical and spiritual dimensions of early Buddhist philosophy, serving as the cornerstone for personal transformation and liberation. Recognized as the root of all mental states, *Citta* governs thoughts, emotions, and actions, influencing the course of an individual's ethical and spiritual journey. Its purification and development are pivotal for overcoming the defilements of ignorance (*avijjā*), greed (*lobha*), and hatred (*dosa*), which perpetuate suffering and entangle individuals in the cycle of *saṃsāra*.

The process of cultivating *Citta* is deeply intertwined with the Noble Eightfold Path, particularly the mental discipline components of Right Effort, Right Mindfulness, and Right Concentration. Through sustained mindfulness and meditative practices, individuals can sharpen their awareness and achieve a state of mental clarity, enabling them to confront life's challenges with equanimity. This disciplined approach not only fosters ethical conduct but also lays the groundwork for insight (*vipassanā*) into the true nature of existence, ultimately leading to enlightenment (*nibbāna*).

In the context of modern applications, the principles of *Citta* cultivation remain profoundly relevant. Mindfulness and meditation, which are rooted in the Buddhist understanding of *Citta*, are widely adopted in contemporary psychology and healthcare to address chronic stress, anxiety, and other mental health issues. These practices provide practical tools for enhancing emotional resilience, improving cognitive function, and fostering well-being, demonstrating the timeless value of Buddhist teachings in navigating the complexities of modern life.

Furthermore, the integration of *Citta*-centered practices into educational, workplace, and therapeutic settings underscores their universal applicability. By emphasizing the purification and stabilization of *Citta*, individuals are better equipped to lead lives marked by ethical integrity, compassion, and wisdom. This holistic approach to mental and spiritual health reflects the Buddha's vision of a balanced and harmonious existence, wherein inner transformation contributes to societal well-being.

In conclusion, the Buddhist emphasis on *Citta* offers a profound framework for addressing both ancient and contemporary challenges. By committing to its cultivation, individuals can achieve a deeper understanding of themselves and the world, transcending suffering and realizing their full potential. The enduring significance of *Citta*

underscores its centrality in the pursuit of enlightenment, making it an invaluable guide for personal and collective transformation.

Bibliography

Baer, R. A. (2003). **Mindfulness training as a clinical intervention: A conceptual and empirical review.** Clinical Psychology: Science and Practice, 10(2), 125–143. https://doi.org/10.1093/clipsy.bpg015

Bodhi, B. (2000). **The Noble Eightfold Path: Way to the End of Suffering.** Buddhist Publication Society.

Buddharakkhita, A. (1985). **The Dhammapada: The Buddha's Path of Wisdom.** Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society.

Davidson, R. J., & Kaszniak, A. W. (2015). **Conceptual and methodological issues in research on mindfulness and meditation.** American Psychologist, 70(7), 581–592. https://doi.org/10.1037/a0039460

Gethin, R. (1998). **The Foundations of Buddhism.** Oxford University Press.

Goyal, M., Singh, S., Sibinga, E. M. S., et al. (2014). **Meditation programs for psychological stress and well-being: A systematic review and meta-analysis.** JAMA Internal Medicine, 174(3), 357–368. https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2013.13018

Harvey, P. (2013). **An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices (2nd ed.).** Cambridge University Press.

Horner, I. B. (1993). The Book of Discipline. London: Pali Text Society.

Kabat-Zinn, J. (1990). **Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of Your Body and Mind to Face Stress, Pain, and Illness.** Delacorte Press.

Ñāṇamoli, B., & Bodhi, B. (1995). **The Middle Length Discourses of the Buddha: A Translation of the Majjhima Nikāya.** Wisdom Publications.

Rahula, W. (1974). **What the Buddha Taught.** Grove Press.

Rhys Davids, C. A. F. (1900). **A Buddhist Manual of Psychological Ethics.** London: Pali Text Society.

Tang, Y. Y., Hölzel, B. K., & Posner, M. I. (2015). **The neuroscience of mindfulness meditation.** Nature Reviews Neuroscience, 16(4), 213–225. https://doi.org/10.1038/nrn3916

Tipitaka, Siamrattha Edition. (1980). Bangkok: Mahamakut Rajavidayalaya.

van der Kolk, B. A. (2014). **The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma.** Viking.

Woodward, F. L. (1989). **Anguttara Nikaya (Vol. 1).** London: Pali Text Society.

Promoting health and sustainable community development with Buddhist health charter science

Nattha Muansutha
Kantaphon Nuthongkaew
Surat Thani Hospital
Mahamakut Buddhist University Srithammasokaraj Campus
Corresponding author, e-mail : Nattha1.2517@gmail.com

ABSTRACT

This academic article aims to: 1) Study the components and approaches of Buddhist health charter science in promoting health at the individual and community levels. 2) Analyze the practices of Buddhist health charter science in promoting health and sustainable community development by using the study process from documents, textbooks, research, and various media technologies.

The results of the study concluded that: 1) The components and approaches of Buddhist health charter science in promoting health at the individual and community levels are focusing on developing the mind, creating balance in life, and living together happily at the individual and community levels with the principles of sufficiency, unity, and respect for nature, leading to sustainable development and good quality of life in the long term. 2) The practices of Buddhist health charter science in promoting health and sustainable community development are focusing on developing the mind through morality, meditation, and wisdom, creating a balance between humans and nature, promoting a self-sufficient lifestyle, stimulating community participation, promoting self-reliance, and creating sustainable communities through effective resource management. Focus on practicing Dhamma and meditation. Which knowledge from the study is "BEST" consisting of B: Balanced Well-being, E: Enduring Sufficiency, ST: Strong Together

Keywords: Health promotion, Sustainable community development,
Buddhist health charter

Introduction

Health problems are problems that occur to people of all ages and genders. Every citizen needs to take care of themselves to be healthy continuously. Therefore, taking care of personal health is an important mission that everyone should practice and adhere to as a guideline for living in order to have good health. The way to have good health is to have a balance in life. If there is a proper balance, there will be fewer illnesses. The most important thing that is the core is mental balance. Integrating Buddhist science with health promotion to create a balance of the body creates a neutral way of life, able to allocate time for all important activities in life in the appropriate proportion, including eating, exercising, living in a clean and hygienic environment, maintaining mental health, knowing how to look at the world in a positive way, and not being obsessed with gambling and various vices, etc. These things are therefore important issues for laying the foundation of life.

The world in the present era is an era of change. Many new diseases are emerging, but the major health problem that many people are entering is the chronic non-communicable diseases that are increasing every day. These diseases are important health diseases that have not yet decreased and are the main factor leading to economic and social losses for the country. Although in the past, all sectors of organizations have implemented the framework of the National Health System Act No. 2 B.E. 2559 and No. 3 B.E. 2565 with the main goal of promoting well-being, good health can occur if individuals are aware and play a role in taking care of their own health, their families, people under their care, and their communities to prevent health damage or avoid inappropriate health behaviors. The state has a duty to promote health, prevent and control diseases, and manage social determinants of health, including having insurance and protection for health that will lead to stable and sustainable well-being for people of all ages (Thitiporn Sukaew, 2565). However, there are still continuous problems in the health service system, as shown in the health situation data of the non-communicable diseases (NCDs), especially the 4 main disease groups: cardiovascular disease, diabetes, cancer, and chronic respiratory disease. It is the cause of death of 38 million people worldwide per year, or 68 percent of all deaths. Data from the World Health Organization indicate that over the past 10 years, NCDs have been the leading cause of death among Thais, with 14 million Thais suffering from NCDs, more than 300,000 deaths per year, and

it is expected that the trend will increase every year, with most dying before the age of 70, reflecting the loss from premature death, which, when calculated as the economic value lost, is as high as 40 percent of the total Thai government budget. For Thailand, there is clear data that currently, non-communicable chronic diseases are the main cause of death, accounting for 75 percent of all deaths, or approximately 320,000 people per year, with 37 deaths every hour. The most common chronic non-communicable disease is cerebrovascular disease, followed by ischemic heart disease, obstructive respiratory disease, diabetes, and hypertension, respectively (Ministry of Public Health, 2024).

According to the two health system constitutions, which are used as a framework and guideline for health system development and promotion of good health, it is a condition in which a person has a strong body, has a long life, has a good mind, is compassionate, adheres to morality and ethics, lives mindfully and is eager to learn, can "think and do", is reasonable, and can live happily in society. Good health is a matter that is interconnected in a holistic way, starting from oneself to the family, community, culture, environment, education, economy, society, politics, and others." However, looking back at good health, it should be interpreted in all 4 dimensions: physical, mental, social, and intellectual health, in a tangible way based on using the Dharma to lead the world. The promotion and support of health care according to Buddhist concepts is like a lamp illuminating the way to goodness in life (National Economic and Social Development Board, Office of the Prime Minister, 2022). And the essence of Buddhism can promote health in all dimensions, both physically, mentally, intellectually, and socially. But from the issue of the era of inequality, even though there are already National Health System Constitutions Nos. 2 and 3 Due to inequality and inconsistent access to health services with changing diseases, there has been a drive to implement the health charter in various perspectives to promote and support public health care to have a good quality of life, complete in physical, mental, intellectual and social aspects, as well as creating an environment conducive to health by creating connections between temples and communities, allowing people to have a balance in life and a reduced rate of illness, which is in line with the 20-year national strategic plan (2017-2036). In order to strengthen and develop human capital potential, driving the national strategy to make Thailand a developed country requires readiness in all aspects, with people as the center of development, aiming to create good quality of life and well-being (13th National

Economic and Social Development Plan (2023-2027), retrieved from https://shorturl.asia/Q0jBa on 25/09/2024).

Comprehensive health care in all 4 dimensions leading to self-development, society and community It was found that achieving the goals of quality of life and good health of individuals, communities and society is the duty of all sectors of society (WHO Regional Office for Europe, 2012) which are interconnected according to the framework and guidelines of the National Health System Charter No. 3 B.E. 2565. However, actions to create sustainable development and create practical results leading to life balance must rely on environmental factors that are the cause of behavioral changes covering all 4 dimensions, namely learning, creating understanding, and applying them for benefits. These are guidelines for establishing a Buddhist community health charter for promoting health and sustainable community development, as well as using it as a tool to drive good health of individuals, communities and society according to the context of the area, combined with the integration of Buddhist principles. If we consider the above, preparing to cope with changes in the global situation in line with the 20-year national strategic framework for developing the potential of the public health service system An approach that can be applied to create integrated benefits for the potential development of an effective health service system is the integration of Buddhist health charter science into the creation of guidelines for knowledge creation leading to the elevation of a seamless health service system that covers all age groups. The author has therefore studied, analyzed, and synthesized data on Buddhist health charter science to lead to the promotion of health and sustainable community development.

laments and approaches of Buddhist health constitutional science in promoting health at the individual and community levels.

The problem of promoting health of people in the age group of 15 years and above, it was found that most of the problems are behavioral problems and environmental factors that cause health problems (Somsak Chunharasmi, 2022), which consist of:

1) Nutritional problems It was found that nutritional problems that cause abnormal health are caused by eating unhygienic food, with excessive flavoring, such as too much oil, too much spicy, too much sweetness. Most of the food is fast food, which

causes people to be at risk of chronic diseases, such as diabetes, high blood pressure, and kidney failure.

2) Physical health problems It was found that physical health problems are caused by people's lack of knowledge and understanding of eating the right and proper food. Some people know but lack awareness, eating food according to their own preferences rather than choosing to eat good and beneficial food, which causes more diseases or makes it difficult to recover from the disease. This is a risk factor for the health of all people.

3) Mental problems It was found that this problem is caused by stress, which comes from many factors, including natural changes in physical conditions, work, various responsibilities of roles that each person must be responsible for, economic conditions, chronic diseases, and adjustments in the digital age, as well as a lack of skills in solving immediate problems. and emotional management

4) Problems of personal health responsibility It was found that problems in personal health care come from a lack of awareness in taking care of health, including getting enough rest each day, exercising correctly and appropriately, not having a system and mechanism for practicing health, and lacking discipline in daily life, which affects the problems of taking care of one's own health.

5) Problems in managing the environment that is conducive to health care It was found that an environment conducive to health care is essential for creating good health. However, at present, many places do not have an environment conducive to health care, causing them to be in inappropriate, unclean conditions, and at risk of spreading germs.

6) Problems in participation and support of network partners in health promotion It was found that access to the health system is still not widespread, resulting in inequality in receiving services. People cannot access services in all activities according to holistic health. Importantly, public health policies are not passed on to people at the grassroots level, causing problems in preventing and promoting health.

The components and approaches of the Health Constitution Science in promoting health at the individual and community levels consist of: 1) Factors, conditions, components and processes that are interrelated in a holistic manner. 2) Creating health for the population in the community in all dimensions. 3) Cooperation among members of various groups. 4) The community is the owner and operator together with the local

government and government agencies in the area. The above are the main approaches to promote health at the individual and community levels. The components and approaches of the Health Constitution Science are important components of the community health system, namely: 1) Entering the aging society of Thai society. 2) The increase in chronic diseases. 3) The increase in social problems or crises. 4) Community health is the foundation of social justice. 5) Decentralization of administration at all levels. 6) Using resources efficiently. 7) Responding to the health problems of the community in a real way.

The components and approaches of Buddhist health charter science in promoting health at the individual and community levels are focusing on developing the mind, creating balance in life, and living together happily at the individual and community levels, with the principles of sufficiency, unity, and respect for nature, leading to sustainable development and good quality of life in the long term (United Nations, 2012). It consists of principles that integrate Buddhist knowledge and concepts with health care and sustainable community development (Sumeth Bunmaya, 2017). It can be divided into the following important components and approaches:

1. Buddhist principles and well-being

1.1 Morality, concentration, and wisdom are the promotion of well-being that begins with the development of the mind by observing morality, practicing meditation, and using wisdom in life. Morality helps people to have good behaviors. Meditation calms the mind. Wisdom allows people to see the truth of life and the world, resulting in sustainable happiness.

1.2 Relinquishing defilements is the practice of reducing greed, anger, and delusion by focusing on living a simple life and having compassion, which will help create mental and social well-being.

2. Sufficiency and balance in life

2.1 The concept of a sufficient economy is the application of the principle of sufficiency in life to reduce unnecessary consumption, reduce social burdens, and create self-reliance.

2.2 Living in harmony with nature is the use of resources in a balanced way and respecting the environment, supporting the use of resources with appreciation and sustainability, which helps create communities that live in harmony with nature.

3. Unity and participation in the community

3.1 Creating a society of compassion and kindness is a community that adheres to the principle of compassion and kindness toward one another. Resulting in unity and cooperation in solving problems and developing the community sustainably.

3.2 Participation in development is promoting community members to participate in various activities and decisions, creating shared responsibility and strengthening the community.

4. Sustainable resource and environmental management

4.1 Balanced resource management is a Buddhist principle that promotes the use of resources with appreciation and without extravagance in order to preserve the environment and create sustainability.

4.2 Learning and knowledge transfer is promoting the learning process and transferring principles of Dharma through community activities, allowing the community to develop knowledge and understanding of the principles of resource management effectively.

5. Spiritual well-being

5.1 Practicing Dharma and meditation is practicing Dharma and meditation to enhance mental health and give individuals wisdom in solving life problems, as well as developing spirituality that results in inner happiness.

5.2 Having a sense of community is cultivating a good sense of helping others and volunteering to benefit society.

The main components of Buddhist health constitution science are:

Sila is keeping the precepts to control actions and words to be good, promoting individuals to be peaceful and society to be full of harmony.

Samadhi is practicing meditation to help the mind to be stable and to be able to control emotions well. It is an important foundation for the development of the mind and mental health.

Panya (Wisdom) is the ability to live life, allowing individuals to make correct decisions and understand the reality of life.

Guidelines for the Buddhist Health Charter for promoting health and sustainable community development

Reforming the health system in a way that is mutually agreed upon and unified is the greatest intention and commitment of society. Dreaming together, thinking together, learning together, driving together and receiving mutual benefits are all important changes for the health sector on a long path. And the "National Health System Charter" is one of the valuable creations (Phruksa Dokkulap, 2023). Furthermore, if society helps drive Thailand towards a stable state of well-being, it shows that the sacredness of the charter has truly occurred. The systematic process of drafting it allows all sectors to be important and participate equally, resulting in the essence that is both science and art, which is a knowledge that combines values. When widely and thoroughly communicated and listened to opinions, the charter becomes the public property of Thai society under the democratic regime with the King as head of state.

The National Health System Charter is a framework and guideline for determining the country's health policy and strategy. It is like a blueprint that various sectors come together to determine the desired future of the health system. All agencies, organizations, and local communities can use it as a reference for preparing policy plans and community rules, such as the 11th National Economic and Social Development Plan, support for model Thai traditional medicine hospitals, primary care service support policies, and the provision of family doctors by the Ministry of Public Health, and the review of BOI resolutions to promote investment in health services.

The conceptual framework, philosophy and shared goals of the health system in the National Health System Act No. 3 emphasizes the consistency with the National Strategy 2018-2037, which is a goal for sustainable national development based on the principles of good governance (National Strategy 2018-2037). The national development goals as stated in the National Strategy 2018-2037 are "a stable nation, happy people, a continuously developed economy, a just society, and a sustainable natural resource base" by raising the country's potential in various dimensions, developing people in all dimensions and at all ages, creating opportunities and social equality, and creating growth on a quality of life that is friendly to the environment so that Thailand can raise its development level to achieve the vision of "Thailand is stable, prosperous and

sustainable, and a developed country with development based on the philosophy of the sufficiency economy."

The guidelines for applying Buddhist principles to strengthen communities and sustainable community development are to focus on developing the minds and behaviors of individuals in the community, with morality, concentration, and wisdom as the important foundations. "Morality" helps people in the community to behave within the framework of morality and responsibility toward each other. "Concentration" creates peace and harmony in the community, while "wisdom" gives the community the judgment to solve problems and develop itself. This principle promotes unity, compassion, and self-reliance, which are important factors in sustainable community development, including balanced resource management (National Health Systems Reform Office, 2022).

The guidelines on Buddhist health constitution science for promoting health and sustainable community development are as follows:

1. Promoting health at the individual level: emphasizing the development of the mind through morality, meditation, and wisdom to create good mental health, mindfulness, and judgment in life.

2. Balance between humans and nature: promoting a self-sufficient lifestyle, respecting nature, and managing resources with appreciation for sustainability.

3. Unity and participation in the community: encouraging cooperation, compassion, and responsibility for the community in developing the community.

4. Self-reliance and sufficiency economy: promoting self-reliance, reducing unnecessary consumption, and creating sustainable communities through effective resource management.

5. Spiritual well-being: emphasizing the practice of Dhamma and meditation to create inner happiness and a sense of community.

Buddhist health constitutional science plays an important role in promoting health and sustainable community development as follows:

Strengthening community unity, i.e., practicing the principles of morality will reduce personal and community conflicts, making the community peaceful and united.

Developing the mind and mental health, i.e., practicing meditation and practicing mindfulness together helps community members have a stable mind and can cope with stress well.

Building knowledge and wisdom, i.e., discussing Dhamma and studying the principles of Dhamma teachings helps community members have wisdom in living their lives and can make correct decisions.

Guidelines for the development of Buddhist health charter for health promotion and community development can be summarized as follows:

1. Applying Buddhist principles to promote health at the individual and community levels, in which the important foundation principles are the four principles of meditation, consisting of 1) physical meditation, 2) moral meditation, 3) mental meditation, 4) wisdom meditation, and the three principles of Tri-sikkha, which are the three principles of study, namely 1) having beautiful morality, 2) having firm concentration in practice, and 3) having wisdom in daily life (Phoraphithak Hembasat, 2019). In addition, the integration of Buddhist principles with the participation of network partners in managing public health is an important thing that has a positive effect on public health, namely, the application of morality and ethics through training for public health teams who care for the public to create awareness in providing assistance and care with a moral heart. The groups involved in the network include village health volunteers, local care volunteers, multidisciplinary public health teams, etc.

2. Managing various problems related to health behaviors By integrating knowledge about health and Buddhist principles on self-care practices to enhance health at the individual and community levels. 3. Creating a network of cooperation in public health care with public health agencies and using the Health Charter as an important national policy that all sectors, including the public, communities, and society, jointly promote and drive for greater concrete results. 4) Creating a learning process through digital technology to enhance knowledge and understanding of proper health care, including creating a model for changing negative health behaviors into positive behaviors by applying Buddhist principles that can be integrated, namely the 4 principles of Dharma Bharama and the 3 principles of Tri Siddha, to enhance health and integrate with community public health by using 4 principles: promotion, prevention, treatment, and rehabilitation. In addition, the 6 principles of the A. are used: 1) Food principles 2) Emotion principles 3) Exercise principles 4) Health principles 5) Environmental health principles 6) Principles of escaping from vices by integrating these 6 principles to increase the

quality of life of the people in terms of physical, mental, intellectual and social health, they can live a balanced life.

Conclusion

Sustainable living is the ultimate goal of the concept of sustainable development. Sustainable living includes the capabilities, skills, capital (both material and social), and methods or activities that individuals and communities use to survive sustainably. Sustainability means development that can continuously increase prosperity, income, and quality of life of the people. This is economic growth based on the principle of using, maintaining, and restoring natural resources sustainably, not using natural resources excessively, not creating environmental pollution beyond the capacity of the ecosystem to support and heal, and environmentally friendly production and consumption, which is considered consistent with the One Health concept that views health as a relationship between people and animals that is related to the ecosystem, the environment, pathogens, as well as social, cultural, and economic factors. In addition, it is consistent with the sustainable development goals. Natural resources are more abundant and the environment is of better quality. People are responsible for society, are compassionate, and sacrifice for the common good. The government has policies that focus on sustainable common benefits and emphasizes public participation. And all sectors of society adhere to and practice the philosophy of the sufficiency economy for balanced, stable and sustainable development. Promoting health and sustainable community development with Buddhist health constitution The health system requires an integrated process that looks at all dimensions: body, mind, wisdom and society, which includes health services and health promotion, including management of social factors that determine health, integrating Buddhist principles. Each sector must implement strategic actions with effectiveness, efficiency and equity by having good health system governance with participation from all sectors, creating an environment conducive to good health and developing human potential in all age groups and levels, including other matters, in order to lead to the desired health system goal in the next 5 years, which is “a just health system”. In summary, the use of Buddhist health constitution in promoting health and sustainable community development is a potential approach for living a balanced and happy life. The components of Buddhist health constitution include morality, meditation and wisdom, which can be applied in various activities to enhance unity in the

community, develop the mind and mental health, and enhance knowledge and wisdom, create balance in life and live together happily at both the individual and community levels. With the principles of sufficiency, unity and respect for nature, it leads to sustainable development and a good quality of life in the long run. Following these guidelines not only helps individuals to have better health but also results in communities that are sustainable and can live in peace. The knowledge from the study is "BEST", with the following details: 1) B: Balanced Well-being, which is the integration of the principle of holistic well-being with the principles of Buddhism according to the Health Charter, to create a balance of life in terms of body, mind and society. 2) E: Enduring Sufficiency, which is living life by the principle of sufficiency, knowing the principles of self-control, people control, work control, and traveling the middle path, living life with morality and ethics for sustainable sufficiency. 3) ST: Strong Together, which is community development by creating a participation network by using Buddhist principles as a connector to instill awareness in people in society, promoting the behavior of people who know cause, know effect, know themselves, know moderation, know time, know the community they live in, and know the differences of individuals in order to understand life and be able to live happily. Unity will arise and the community will develop sustainably.

Bibliography

Health Promotion Category and Prevention and Control of Diseases and Health Threats Category. **Public Health Research Journal 2022;16(2),** pp.131-150.

Institute for Population and Social Research. (2018). **Buddhism and the promotion of health and well-being of Thai people 2018.** Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

Ministry of Public Health. (2024). **Situation of Non-Chronic Communicable Diseases in Thailand in 2024.** Retrieved from https://www.moph.go.th/ on September 24, 2024

National Health Systems Reform Office. (2022). **National Health Assembly on Well-being.** Bangkok: National Health Systems Reform Office.

National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2022).

National Economic and Social Development Plan No. 13 (2023-2027). Royal Gazette.National Strategy 2018 - 2037 (Royal Gazette) Volume 135, Section 82, 13 October 2018.

Pornpitak Hembasat. (2019). **Guidelines for cultivating morality and ethics in Thai society.** Journal of Public Administration and Politics. 9 (2), pp. 63–80.

Phrueksa Dokkulap. (2023). **Development of a health charter to promote the well-being of people in the community with participation:** A case study of Thung Khru District, Bangkok. Rajabhat Thonburi Research Journal. 9(1), pp.49-53.

Sumet Boonmayya. (2017). **Integrated Buddhist Psychology for Creative Learning Development.** Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Somsak Chunharasmi. (2022). **Thai health system and the "risks" hidden in success. Retrieved From https://www.the101.world/thailand-healthcare-system/.** On 24 September 2024

The 13th National Economic and Social Development Plan (2023-2027**). Retrieved from https://shorturl.asia/Q0jBa on 25/09/2024.**

Thitiporn Sukaew. (2022). **Desirable health system situation according to the National Health System Charter: Health promotion section and disease prevention and control and health threats section. Health Systems Research Journal 2022;16(2),** pp.131-150.

United Nations. (2012). **The Future We Want: Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development.** Rio de Janeiro, Brazil, 20-21 June 2012.

WHO Regional Office for Europe. (2012). **Governance for Health in the 21st Century.**

วิเคราะห์ปรัชญาไวเศษิกะ

An Analysis of the Vaisheshika Philosophy

พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข)
PhraNarong Suphatto (Saysook)
กฤตสุชิน พลเสน
Kitsuchin Ponsen
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
พระครูสุตรัตนบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Corresponding author, e-mail : wasan.pon@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

ปรัชญาไวเศษิกะ 1 ใน 6 ระบบปรัชญาอินเดีย มุ่งเน้นการวิเคราะห์สรรพสิ่งผ่านหมวดหมู่ที่เรียกว่า "ปทารถะ" โดยเชื่อว่าคุณลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้คือ เพื่อวิเคราะห์ทฤษฎีสำคัญในไวเศษิกะ รวมถึงทฤษฎีการสร้างโลก ปทารถะ 7 ประการ ได้แก่ ทรัพยะ (สสาร) คุณะ (คุณสมบัติ) กรรมะ (การเคลื่อนไหว) สามานยะ (ลักษณะร่วม) วิเศษะ (ลักษณะเฉพาะ) สมวายะ (ความแนบเนื่อง) และอภาวะ (ความไม่มี) รวมถึงแนวคิดเรื่องโมกษะ หรือการหลุดพ้น เป็นการสะท้อนแนวทางแห่งความหลุดพ้นที่มุ่งเน้นการปล่อยวางอารมณ์และการสะสมกรรม แนวคิดเหล่านี้แม้จะมีข้อท้าทายในการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน แต่ยังคงเป็นแนวทางที่น่าสนใจในการนำมาปรับใช้และการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ : ไวเศษิกะ, ทรัพยะ, คุณะ, กรรมะ

ABSTRACT

Vaisheshika philosophy, one of the six classical systems of Indian philosophy, focuses on analyzing entities through a classification called "Padartha." This philosophy holds that the distinct qualities of each entity define its uniqueness and individuality. The objective of this study is to analyze key theories in Vaisheshika, including the theory of world creation and the seven Padarthas Substance (Dravya), Quality (Guna), Action (Karma), Generality (Samanya), Particularity (Vishesha), Inherence (Samavaya), and Non-existence (Abhava). Additionally, the study explores the concept of Moksha, or liberation, as a pathway to spiritual freedom through detachment and the accumulation of positive karma. Although there are challenges in applying these principles in contemporary contexts, Vaisheshika continues to offer a compelling framework for further study and adaptation.

Keywords: Vaisheshika, Substance, Quality, Action Generality

บทนำ

ปรัชญาไวเศษิกะ (Vaisheshika) เป็นหนึ่งในหกระบบปรัชญาสำคัญของฮินดู ซึ่งถือเป็นศาสตร์โบราณที่สะท้อนความเข้าใจอันลึกซึ้งต่อสรรพสิ่งและโลกใบนี้ โดยเน้นการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ผ่านการวิเคราะห์คุณลักษณะและความแตกต่างของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตในโลก แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาโดยฤๅษีกณาทะ ซึ่งได้บัญญัติปรัชญานี้ขึ้นมาในลักษณะของหมวดหมู่เรียกว่า "ปทารถะ" ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 7 อย่าง ได้แก่ ทรัพยะ (สสาร) คุณะ (คุณสมบัติ) กรรมะ (การเคลื่อนไหว) สามานยะ (ลักษณะร่วม) วิเศษะ (ลักษณะเฉพาะ) สมวายะ (ความแนบเนื่อง) และอภาวะ (ความไม่มี) การจำแนกหมวดหมู่เช่นนี้ช่วยให้ไวเศษิกะเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการเข้าใจสรรพสิ่งตามธรรมชาติในเชิงอภิปรัชญา

ปรัชญาไวเศษิกะยังให้ความสำคัญกับแนวคิด "วิเศษะ" ซึ่งแปลว่าความแตกต่างหรือคุณลักษณะเฉพาะ โดยเชื่อว่าความเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ มาจากคุณลักษณะเฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เช่น นกชนิดต่าง ๆ หรือธาตุพื้นฐานของโลกอย่างดิน น้ำ ลม และไฟ การจัดลำดับและจัดหมวดหมู่ของสิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามของมนุษย์ในการเข้าใจธรรมชาติอย่างเป็นระบบและความพิเศษของสิ่งที่อยู่รอบตัว ปรัชญานี้ยังนำเสนอแนวคิดที่คล้ายคลึงกับทฤษฎีปรมาณู โดยระบุว่าองค์ประกอบของโลกประกอบขึ้นจากหน่วยเล็กที่สุดที่เรียกว่า "ปรมาณู" ซึ่งไม่สามารถแบ่งแยกได้และมีอยู่ชั่วนิรันดร์

ในด้านการนำเสนอวิธีหลุดพ้นหรือโมกษะ ไวเศษิกะมุ่งเน้นให้มนุษย์แสวงหาความบริสุทธิ์ของอาตมัน (จิตวิญญาณ) ด้วยการปล่อยวางและหลุดพ้นจากการเกิดใหม่ การบรรลุโมกษะเป็นจุดหมายปลายทางสูงสุดที่ผู้ฝึกใฝ่ในปรัชญานี้พยายามจะไปให้ถึง แนวทางนี้มุ่งหมายให้มนุษย์หลีกเลี่ยงการกระทำ

ที่นำไปสู่กรรมไม่ดี เพื่อให้จิตวิญญาณสะอาดบริสุทธิ์ การศึกษาและการเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงจึงเป็นการปลดปล่อยจิตใจไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ และความไม่รู้

จากการศึกษาในเรื่องนี้ ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักแนวคิดหลักของปรัชญาไวเศษิกะ ทั้งในด้านการจำแนกสรรพสิ่งตามหมวดหมู่ แนวคิดเรื่องความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ และกระบวนการนำไปสู่การหลุดพ้น ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นแนวทางของการใช้ชีวิต แต่ยังสะท้อนมุมมองเชิงอภิปรัชญาที่ไวเศษิกะนำเสนอในการเข้าใจสรรพสิ่งและการสร้างโลก

ประวัติความเป็นมาและความหมาย

ไวเศษิกะ กับ นยายะ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะนยายะได้นำอภิปรัชญาของไวเศษิกะมาใช้ และในทำนองเดียวกันไวเศษิกะก็นำญาณวิทยาของนยายะมาใช้เช่นเดียวกัน ดังนั้นปรัชญาของทั้งสองลัทธิจึงมีปรัชญาในแนวเดียวกัน ปรัชญาของลัทธินยายะและไวเศษิกะมีมานานแล้วก่อนพุทธกาล เพียงแต่ผู้นำปรัชญาทั้ง 2 ลัทธิมาตั้งเป็นลัทธิเมื่อหลังพุทธกาลเท่านั้น กล่าวคือผู้ตั้งลัทธินยายะคือ ฤๅษีโคตมะ เกิดราว 200 ปีก่อน ค.ศ. ส่วนผู้สถาปนาลัทธิไวศษิกะก็คือ ฤๅษีกณาทะ หรือ อุลกะ เกิดราว 300 ปีก่อน ค.ศ. โดยฤๅษีกณาทะได้เขียนไวเศษิกสูตรขึ้นมา อันเป็นที่มาของปรัชญาไวเศษิกะ

ไวเศษิกะ ศัพท์นี้มาจากคำว่า วิเศษะ แปลว่า ความแตกต่างหรือคุณลักษณะเฉพาะ ดังนั้น ไวเศษิกะ จึงแปลว่า ปรัชญาที่เน้นถึงความแตกต่างอันเกิดจากคุณลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้น ๆ นั่นเอง กล่าวคือ วิเศษะ เป็นคุณลักษณะที่ทำให้สิ่งต่างๆมีลักษณะที่แตกต่างกันไป อย่างเช่น นกแตกต่างจากสุนัขและสัตว์อื่นๆ และในบรรดานกด้วยกัน ก็มีคุณลักษณะแตกต่างกันอีก จึงมีนกชนิดต่าง ๆ เช่น นกแก้ว นกขุนทอง นกยูง เป็นต้น และถึงแม้ในนกประเภทเดียวกันก็มีคุณลักษณะเฉพาะตัว ทำให้แตกต่างกันอีก เป็นนกตัวนี้ นกตัวนั้น เป็นต้น ความแตกต่างระหว่างบรรดาสิ่งทั้งหลายดังกล่าวมา ก็เพราะอำนาจของวิเศษะนี้เอง ก็เมื่อวิเศษะมีความสำคัญดังแสดงมา จึงเป็นที่มาของชื่อลัทธินี้ ส่วนในภาษาไทยก็นำศัพท์นี้มาใช้เช่นกัน แต่ความหมายจะกลายออกไปในทางเกินกว่า ดีกว่า และบวกกว่าธรรมดา เช่น ข้าราชการชั้นพิเศษ ก็หมายถึงข้าราชการชั้นสูง ชั้นผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังมีความหมายกลายไปทางเหนือวิสัยธรรมดา เช่น คนวิเศษ มีตาทิพย์ หูทิพย์ เป็นต้น ส่วนเนื้อหาสาระปรัชญาลัทธิไวเศษิกะมีอย่างไรก็จะได้แสดงต่อไป

แนวคิดทางอภิปรัชญา

ปทารถะ (category) 7 อย่าง

ไวเศษิกะเป็นปรัชญาประเภทพหุสัจนิยม (pluralistic realism) เช่นเดียวกับนยายะ เพราะถือว่าสิ่งที่เรารับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผันเป็นสิ่งมีอยู่จริง ดังนั้นสิ่งที่มีอยู่จริงจึงมีอยู่อย่างมากมายนับไม่ถ้วน ไวเศษิกะเรียกสิ่งที่มีอยู่จริงว่า ปทารถะ แปลว่า สิ่งที่นำมาแสดงให้รู้ได้ด้วยคำพูด หรือเมื่อว่าโดยใจความก็คือ สิ่งต่างๆที่มีอยู่ในโลกนั่นเอง ปทารถะมี 7 อย่างคือ (Sharma Chandradha, 1964, 176)

1. ทรัพยะ หรือ สสาร (sub-stance)
2. คุณะ หรือ คุณสมบัติ (quality)
3. กรรมะ หรือ การเคลื่อนไหว (action)
4. สามานยะ หรือ ลักษณะร่วมสากล (generality or universality)
5. วิเศษะ หรือ ลักษณะเฉพาะ (paricularity)
6. สมวายะ หรือ ความแนบเนื่อง (inherence)
7. อภาวะ หรือ ความไม่มี (non-existence)

ในบรรดาปทารถะทั้ง 7 อย่างนี้ ตั้งแต่ 1 - 6 กณาทะผู้สถาปนาลัทธิไวเศษิกะเป็นผู้บัญญัติไว้ ส่วนข้อที่ 7 อาจารย์รุ่นหลังของสำนักไวเศษิกะได้เพิ่มเข้ามา เนื้อหาของแต่ละปทารถะมีดังนี้

1. ทรัพยะ หรือ สสาร (sub-stance)

อาจารย์สำนักไวเศษิกะได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของทรัพยะไว้ว่า ได้แก่ สิ่งที่เป็นที่อาศัยของคุณะและกรรมะ (Sharma Chandradhar, 1964, 176) กล่าวคือ คุณะและกรรมะไม่อาจตั้งอยู่ได้หากไม่มีทรัพยะเป็นที่อาศัย ทรัพยะก็เช่นกัน หากปราศจากคุณและกรรมะก็ไม่อาจแสดงตัวให้เป็นที่ประจักษ์ได้ หรือการที่เรารู้จักว่าอะไรเป็นอะไร ก็เพราะอาศัยคุณะและกรรมะของทรัพยะนั้นๆนั่นเอง ดังนั้นทรัพยะตามที่สำนักไวเศษิกะได้จำแนกไว้ว่ามี 9 ชนิดด้วยกัน คือ (Sharma Chandradhar, 1964, 177) ดิน (ปฐวี) น้ำ (อาโป) ลม (วาโย) ไฟ (เตโช) อากาศ (ether) กาละ (time) เทศะ (space) มนัสหรือใจ (mind) และ อาตมัน (self) ในบรรดาทรัพยะทั้ง 9 นี้ ทรัพยะ 5 ชนิดแรกเรียกว่า ภูต เป็นวัตถุธาตุ (physical elements) จึงรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส และแต่ละอย่างมีคุณสมบัติเฉพาะตน อย่างดินก็มีกลิ่นเป็นคุณสมบัติ น้ำก็มีรสเป็นคุณสมบัติ ลมมีสัมผัสเป็นคุณสมบัติ ไฟมีสีเป็นคุณสมบัติ และอากาศก็มีเสียงเป็นคุณสมบัติ

วัตถุธาตุทั้ง 5 นี้ ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็ไม่ใช่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เราเห็น ๆ กัน หากแต่หมายถึงตัวธาตุซึ่งเป็นปรมาณูของมัน เป็นธาตุบริสุทธิ์ เป็นธาตุเชิงเดียว ยังไม่ผสมกับธาตุอื่น เป็นส่วนที่เล็กที่สุดของสสารที่ยังไม่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อย ดังนั้นปรมาณูทั้ง 4 จึงถูกแบ่งอีกไม่ได้ ถูกทำลายไม่ได้ ทั้งถูกสร้างขึ้นใหม่ก็ไม่ได้ จึงเป็นสิ่งที่มีอยู่ตลอดไปชั่วนิรันดร ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีที่สุด จัดเป็นสสารที่เที่ยง (นิตยะ) ผิดกับดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เราเห็นกัน เป็นธาตุผสม จึงมีคุณลักษณะตรงกันข้ามเปนสสารที่ไม่เที่ยง (อนิตยะ) ปัญหามีว่า เมื่อปรมาณูของธาตุทั้ง 4 เป็นสิ่งที่เล็กละเอียดยิ่งนัก เราไม่อาจรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส แล้วเราจะทราบได้อย่างไรว่าสิ่งที่เล็กละเอียดยิ่งนัก เราไม่อาจรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส แล้วเราจะทราบได้อย่างไรว่าปรมาณูมีอยู่ เรื่องนี้ทางสำนักไวเศษิกะตอบว่า เรารู้ได้ด้วยการอนุมาน กล่าวคือสิ่งต่าง ๆ ที่เราเห็นไม่ว่าเป็นอะไร ล้วนแต่เกิดขึ้นจากการประกอบกันของส่วนประกอบต่าง ๆ (composite) และหากนำส่วนประกอบแยกย่อยไปเรื่อย ๆ ก็จะถึงจุดที่ไม่อาจแยกย่อยได้อีกต่อไป เพราะเล็กที่สุดแล้ว นั่นก็คืออะตอม สรุปแล้วเราอนุมานถึงการมีอยู่ของปรมาณูจากสิ่งต่าง ๆ ซึ่งประกอบขึ้นจากส่วนประกอบต่าง ๆ ไปหาสิ่งที่ไม่มีส่วนประกอบเลย

อากาศ (either) ไม่เป็นปรมาณู เพราะมีสภาวะที่แผ่ซ่านอยู่ทั่วไป ไม่มีขอบเขตจำกัด ส่วนการที่เราพูดว่า อากาศที่นี่ที่นั่น เราพูดกันตามสมมุติ เพื่อเข้าใจกันเท่านั้น แต่ความจริงอากาศหาได้มีขอบเขตไม่ ทั้งเป็นสิ่งดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์เช่นเดียวกับธาตุ และการที่เรารู้ว่ามีอากาศก็โดยการอนุมานเช่นกัน คือที่ใดมีเสียงที่นั่นมีอากาศ ทำนองเดียวกับที่ใดมีควันที่นั่นมีไฟ เพราะอากาศมีเสียงเป็นคุณสมบัติ อากาศเป็นตัวสื่อให้เสียงเดินทางได้ ทำให้เราได้ยินเสียงต่าง ๆ

กาละ (time) เป็นทรัพยะที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปไม่มีขอบเขตจำกัด เช่นเดียวกับอากาศไม่อาจแบ่งแยกได้ แต่มนุษย์ก็สมมุติแบ่งออกเป็นวินาที นาที ชั่วโมง วัน สัปดาห์ เดือน ปี อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เป็นต้น ถ้าไม่มีกาละแล้ว คำดังกล่าวก็ไร้ความหมาย กาละเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ยั่งยืนสิ่งต่าง ๆ ล้วนแต่ไม่เที่ยง เราได้นำกาละมาใช้กับสิ่งที่เปลี่ยนแปรเพื่อจะได้เข้าใจกัน อย่างแก่ อ่อน เก่า ใหม่ เป็นต้น

เทศะ (space) เป็นทรัพยะที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่อาจแบ่งแยกได้ เช่นเดียวกับกาละและอากาศ แต่มนุษย์ก็สมมุติแบ่งออกเป็นส่วนย่อย ๆ เช่น ที่ว่างในขวด ในโถ และในห้อง เป็นต้น ตลอดทั้งคำว่า ใกล้ ไกล ที่นี่ ที่นั่น และทิศต่าง ๆ มีได้ก็เพราะมีเทศะ ถ้าไม่มีเทศะ คำต่าง ๆ ดังกล่าวก็ไร้ความหมาย

มนัสหรือใจ (mind) เป็นอายตนะหรืออินทรีย์ภายในอย่างหนึ่ง จึงเป็นรูปธรรม มนัสเป็นเครื่องมือของอาตมันในการรับรู้ความรู้สึกภายในต่าง ๆ เช่น ดีใจ เสียใจ รัก ชัง เกลียด โกรธ สุข ทุกข์ เป็นต้น ในการรับรู้แต่ละครั้งจะเริ่มที่ชีวาตมันก่อน โดยอาตมันมีเจตจำนงจะรู้อะไรก็จะใช้เครื่องมือสำหรับเรื่องนั้นๆติดต่อ อย่างเช่น ชีวาตมันอยากจะเห็นรูป ชีวาตมันก็จะสัมผัสกับมนัส มนัสก็จะสัมผัสกับตา ตาก็จะสัมผัสกับรูป ดังนั้นมนัสก็ตาม อายตนะภายในทั้งหลายก็ตาม เป็นเพียงเครื่องมือของอาตมัน

สำหรับการติดต่อกับโลกภายนอก มนัสมีสภาพเป็นปรมาณู เราไม่อาจรู้ถึงความมีอยู่ของมันด้วยประสาทสัมผัสได้ แต่ก็อาจรู้ได้ด้วยการอนุมานเช่นกันดังนี้ (Chatterjee Satischandra, 1968, 229.)

1. ในการรับรู้ความมีอยู่ของวัตถุภายนอก เราต้องอาศัยประสาทสัมผัส เช่น ตา เป็นต้น จึงจะรู้ได้ฉันใด การรับรู้อารมณ์ภายใน เช่น ความดีใจ เสียใจ เป็นต้น ก็ต้องอาศัยเครื่องมือในการรับรู้นั้นก็คือมนัสฉันนั้น

2. ประสาทรับสัมผัสของเราคือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ย่อมรับสัมผัสกับสิ่งที่เป็นคู่ของมันและอาจเกิดพร้อมกันได้ เช่นขณะอ่านหนังสืออยู่ก็ฟังเพลงไปด้วย แต่ความเป็นจริง เรารับรู้แต่ละอย่างไม่พร้อมกัน ข้อนี้แสดงว่าจะต้องมีอะไรอยู่เบื้องหลังคอยจัดฉากอยู่ นั่นก็คือมนัสนั่นเอง เพราะลำพังแต่ประสาทสัมผัสไม่อาจทำอย่างนั้นได้

อาตมัน เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของคนและสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย อาตมันเป็นผู้บงการการกระทำทุกอย่าง ไม่ว่าทางกาย วาจา และใจ และเป็นผู้รับผลของการกระทำนั้น ๆ ดังนั้นอาตมันจึงเป็นผู้เสวยสุขทุกข์ ดีใจ และเสียใจ เป็นต้น จึงรับผลบุญ - บาปและเวียนว่ายตายเกิดต่อไป อาตมันมี 2 อย่างคือ ชีวาตมัน และ ปรมาตมัน ชีวาตมันคือของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดังนั้นชีวาตมันจึงมากมายนับไม่ถ้วน แต่มี

คุณสมบัติแตกต่างกันไปตามชนิดของร่างกายที่ชีวาตมันเข้าไปอาศัย ด้วยเหตุนี้ชีวาตมันในเทพในคน ในสัตว์ในต้นไม้ จึงมีความแตกต่างกัน ส่วนปรมาตมันมีหนึ่ง แต่ก็เป็นที่มาหรือผู้สร้างสากลจักรวาลและสิ่งทั้งปวง ส่วนการมีอยู่ของชีวาตมันก็พอรู้ได้ด้วยการอนุมานจากความรู้สึกทางจิต เช่น ความสุข ความทุกข์ ความเกลียด ความโกรธ และความรัก ความชัง เป็นต้น ความรู้สึกเหล่านี้ต้องมีอาตมันรองรับหรืออยู่เบื้องหลัง เพราะไม่เคยปรากฏว่ามีแต่ความสบ ความทุกข์ ความเกลียด ความโกรธ และความรัก ความชัง เป็นต้น โดยไม่มีผู้สุข ผู้ทุกข์ ผู้เกลียด ผู้โกรธ ผู้รัก และผู้ชัง เป็นต้น ดังนั้นขณะที่เราอ่านหนังสืออยู่ ชีวาตมันนั่นแหละกำลังอ่านอยู่ จะปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้อ่านไม่มี มีแต่การอ่าน (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2532, 166)

2. คุณะหรือคุณสมบัติ (quality)

คุณะหรือคุณสมบัติมีอยู่ในทรัพยะ ลัทธิไวเศษิกะได้จำแนกคุณะว่ามีถึง 24 อย่างดังต่อไปนี้ สีหรือรูป เสียง (ศฺพฺทะ) กลิ่น (คนฺธะ) รส ผัสสะ จำนวน (สำขยะ) ขนาด (ปริมาณะ) ความแตกต่าง (ปรธกตวะ)การรวม (สงฺโยคะ) การแยก (วิภาคะ) ความใกล้ (อรปตวะ) ปัญญา (พุทธิ) ความสุข ความทุกข์ ความโลภ (อิจฉา) ความโกรธ (ทเวษะ) ความเพียร (ปรยตนะ) ความหนัก (คุรุตวะ) ความเหลว (ทรวตวะ) ความเหนียว (สเนหะ) ความโน้มเอียง (สำสการ) ธรรม อธรรม ในบรรดาคุณะทั้งหมดนี้ บางอย่างก็ยังแบ่งออกไปได้อีก ดังนี้

สี แบ่งออกเป็นสีแดง สีดำ สีเขียว และสีเหลือง เป็นต้น

กลิ่น แบ่งออกเป็นกลิ่นหอม และกลิ่นเหม็น

รส แบ่งออกเป็นรสหวาน รสเปรี้ยว และรสขม เป็นต้น

เสียง แบ่งออกเป็นเสียงธรรมชาติ (ธวนี) เช่น เสียงฝน เสียงลม เป็นต้น กับเสียงดัดแปลง (วารณะ) เช่น เสียงวิทยุ เสียงจากเครื่องขยายเสียง เป็นต้น

ผัสสะ แบ่งออกเป็น ร้อน เย็น และ ไม่ร้อน ไม่เย็น

จำนวน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการนับตั้งแต่ 1 ขึ้นไป

ขนาด มีเล็ก ใหญ่ เล็กที่สุด และ ใหญ่ที่สุด

ความแตกต่าง เป็นคุณะทีทำให้สิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เช่น ปากกา แตกต่างกับ ดินสอ เป็นต้น

การรวม เป็นคุณะที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างกันมาอยู่รวมกันได้ แต่เป็นเพียงการมาอยู่รวมกันเท่านั้น ไม่ใช่ผสมกลมกลืนกัน เช่น ปากกาวางอยู่บนโต๊ะ เป็นต้น

ปัญญา เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของอาตมัน เกิดขึ้นจากการกระทบกันระหว่างมนัสกับอายตนะภายใน และอายตนะภายในกับอายนะภายนอก ทำให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ

ความเพียรพยายาม แบ่งออกเป็น 3 คือ 1) ความเพียรพยายาม เคลื่อนเข้า ไปหาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ปรวฤตติ) 2) ความเพียรพยายาม เคลื่อนออก ห่างจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (นิวฤตติ) 3) ความเพียรพยายาม ธำรงรักษา เอาไว้ (ชีวนโยนิ)

ความหนัก หรือ ความถ่วง เป็นคุณะที่ทำให้สสารมีน้ำหนักและตกจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ นั่นคือกฎความโน้มถ่วงของโลกนั่นเอง

ความเหลว เป็นคุณะที่ทำให้สสารบางอย่าง เช่น น้ำ อากาศ ไหลถ่ายเทไปมาได้

ความเหนียว เป็นคุณะที่ทำใหอนุภาคของสิ่งต่าง ๆ มายึดเกาะกันไว้ อย่างดินเมื่อมีน้ำปน ก็จะยึดเกาะกันเป็นก้อน เป็นต้น

ความโน้มเอียง แบ่งออกเป็น 3 คือ 1) ความเร็ว (เวคะ) เป็นคุณะที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ เคลื่อนไหวอยู่เสมอ 2) ความประทับใจ (ภาวนา) เป็นคุณะที่ทำให้เราจดจำสิ่งที่ได้พบเห็นมา 3) ความยืดหยุ่น (สถิติสถาปกะ) เป็นคุณะที่ทำให้สิ่งที่ขยายตัวออกไปแล้วกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อีก เช่น หนังยาง ยืดและหดกลับได้

ธรรม คือ ความดีหรือบุญกุศล

อธรรม คือ ความชั่วหรือบาปอกุศล

3. กรรมะหรือการเคลื่อนไหว

กรรมะในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการกระทำดังเช่นที่เข้าใจกัน หากแต่หมายถึงการเคลื่อนไหว ซึ่งมี 5 อย่างด้วยกันคือ

1. อุตเกษปณะ การเคลื่อนไหวทางขึ้น เช่น การยกมือขึ้น
2. อวเกษปณะ การเคลื่อนไหวทางลง เช่น การเอามือลง
3. อากุญจนะ การหดตัว เช่น การคู้แขนเข้า
4. ปรสารณะ การขยายตัว เช่น การเหยียดแขนออก
5. คมนะ การเคลื่อนที่ไปในทิศทางต่าง ๆ เช่น การเอื้อมมือหยิบสิ่งต่าง ๆ

ตัวอย่างของการเคลื่อนไหวทั้ง 5 อย่างนี้ จะเห็นได้จากลูกฟุตบอลที่กระดอนขึ้นกระดอนลง ยุบแฟบเมื่อลมออก ขยายตัวเมื่อสูบลมเข้าไป และการกลิ้งไปมา ไวเศษิกะถือว่ากรรมะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการรวมตัวและแยกตัวกันออกจากสิ่งต่าง ๆ กรรมะมีอยู่ในสสารที่มีขอบเขตจำกัด เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ และมนัส เป็นต้น ส่วนสิ่งที่ไม่มีขอบเขตจำกัด เช่น อากาศ อวกาศ กาละ และอาตมัน เป็นต้น จะไม่มีกรรมะอยู่ เพราะสิ่งดังกล่าวมีอยู่ในทุกแห่งหนทั้งไม่เปลี่ยนสถานะ

4. สามานยะ หรือ ลักษณะร่วมสากล (generality)

สามานยะ คือ ภาวะสากลที่มีอยู่และครอบงำสิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกันทั้งหมด โดยไม่มียกเว้น เช่น ความเป็นคนครอบคุลมถึงคนทุกคน ไม่ว่าอยู่ในที่ไหน เผ่าอะไร ชาวป่า ชาวเมือง ตลอดถึงคนพิการก็ล้วนแต่เป็นคนด้วยกันทั้งนั้น หรือที่เราเรียกสัตว์ชนิดหนึ่งว่าม้า ก็เพราะม้าทุกตัว ไม่ว่าอยู่ที่ไหน พันธุ์อะไร พิการหรือไม่ ต่างก็มีลักษณะร่วมกัน นั่นก็คือความเป็นม้า สามานยะแบ่งได้ 2 อย่างคือ สามานยะใหญ่ และ สามานยะย่อย เช่น ความเป็นนก จัดเป็นสามานยะใหญ่ ส่วนนกพันธุ์ต่าง ๆ เป็นสามานยะย่อย อย่างนี้เรื่อยไป ความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ นั้น ถ้าเป็นไปในส่วนของประเภทที่ต่างชนิดกัน ก็แตกต่างกันด้วยสามานยะใหญ่ เช่น ความต่างกันระหว่างม้ากับวัว แต่ถ้าเป็นสิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกันก็ต่างกันด้วยสามานยะย่อย เช่น ความต่างกันระหว่างม้าด้วยกัน สามานยะเป็นภาวะที่เที่ยงและมีเพียงหนึ่ง แต่สิ่งเฉพาะที่สามานยะอาศัยอยู่เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงและมีจำนวนมาก เช่น ความเป็นม้าเป็น

ภาวะที่เที่ยงและมีเพียงหนึ่ง ส่วนม้าแต่ละตัวเป็นสิ่งไม่เที่ยงและมีจำนวนมาก หรือความเป็นคนมีหนึ่ง แต่คนมีเป็นจำนวนมาก

5. วิเศษะหรือลักษณะเฉพาะ (particularity)

วิเศษะ คือภาวะเฉพาะซึ่งตรงกันข้ามกับสามานยะ และก็เพราะวิเศษะนี่เองที่ทำให้สิ่งทั้งหลายแตกต่างกัน เช่นนี้คนแตกต่างจากสัตว์ แม้ในคนด้วยกันก็แตกต่างกันเป็นหญิงเป็นชาย นายดำ นายแดง เป็นต้น ส่วนสัตว์และอื่น ๆ ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน ดังนั้นวิเศษะก็คือภาวะที่ทำให้มีสิ่งแตกต่างกันนั่นเอง ก็วิเศษะเป็นปทารถะที่ไวเศษิกะเน้นเป็นพิเศษจนเป็นที่มาของชื่อในลัทธินี้

6. สมวายะหรือความแนบเนื่อง (inherence)

สมวายะ คือความสัมพันธ์อันถาวรที่แยกจากกันไม่ได้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผ้ากับด้าย สสารย่อมกินเนื้อที่ อากาศเมื่อถูกความร้อนย่อมขยายตัว ไฟกับความร้อน น้ำกับความเย็น เหตุกับผล เหล่านี้เป็นต้น เป็นความสัมพันธ์กันอย่างถาวรไม่อาจแยกจากกันได้ อย่างคนดีกับความดี จะต้องอยู่ด้วยกันเป็นนิตย์ตลอดไป ดังคำกลอนที่ว่าคนดีก็เพราะมีดีอยู่ด้วย ดีไม่ช่วยแล้วจะดีได้ที่ไหนเหมือนเหล็กดีหินดีตีมีไฟ ไม้กับไม้เสียดสีจึงมีเพลิง

7. อภาวะหรือความไม่มี (non-existence)

อภาวะ คือความไม่มีหรือความขาด ก็ความจริงนั้นหาใช่ว่าจะมีเฉพาะแต่สิ่งที่มีอย่างเดียวก็หาไม่ แม้สิ่งที่ไม่มีก็เป็นความจริงด้วย โดยความจริงของสิ่งที่มีเรียกว่าความจริงฝ่ายบวก หรือทางยืนยัน ส่วนความจริงของสิ่งที่ไม่มีเรียกว่า ความจริงฝ่ายลบหรือทางปฏิเสธ การยืนยันย่อมบ่งถึงการปฏิเสธ และการปฏิเสธก็บ่งถึงการยืนยัน ในบรรดาปทารกะทั้ง 6 อย่างดังแสดงมา เป็นความจริงฝ่ายบวกหรือทางยืนยัน ส่วนที่ 7 นี้เป็นความจริงฝ่ายลบหรือทางปฏิเสธ อภาวะมี 4 อย่างคือ

7.1 ปราคภาวะ ความไม่มีในเบื้องต้นหรือความไม่มีอยู่ก่อน กล่าวคือ ความไม่มีของสิ่งหนึ่งก่อนที่จะผลิตสิ่งนั้นขึ้นมา เช่น ความไม่มีหม้อดินเหนียว ก่อนที่ช่างจะปั้นหม้อขึ้นมา หรือความไม่มีผ้าก่อนที่ช่างหูกจะทอผ้าขึ้นมา หรือความไม่มีโต๊ะก่อนที่ช่างไม้จะสร้างขึ้น อันนี้เป็นความไม่มีในเบื้องต้นและสิ้นสุดลงเมื่อผลิตผลนั้นเกิดขึ้นมา

7.2 ธวังสาภาวะ ความไม่ดีในเบื้องปลาย เป็นความไม่มีของสิ่งหนึ่งเมื่อสิ่งนั้นถูกทำลาย เช่น หม้อแตกแล้วก็ไม่มีหม้ออีก ข้อนี้ตรงกันข้ามกับข้อแรก ข้อแรกเป็นความไม่มีในส่วนเหตุ ส่วนข้อนี้เป็นความไม่มีในส่วนผล

7.3 อัตยันตาภาวะ ความไม่มีสิ่งหนึ่งในอีกสิ่งหนึ่ง หรือสิ่งหนึ่งได้ขาดคุณสมบัติบางอย่างไป เช่น ชายขาดความเป็นหญิง หญิงขาดความเป็นชาย หรือความไม่มีแมวในม้า ความไม่มีม้าในแมว เป็นต้น

7.4 อันโยนยาภาวะ ความไม่มีอย่างสิ้นเชิง หรือความไม่มีอย่างเด็ดขาดกล่าวคือสิ่งหนึ่งได้ขาดคุณสมบัติบางอย่างตลอดไป ไม่ว่าในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตเช่น เต่าไม่มีหนวด กระต่ายไม่มีเขา บนฟ้าไม่มีดอกไม้ หญิงหมันไม่มีบุตร เป็นต้น

ถ้าไม่มีอภาวะที่เป็นเหตุ ก็จะไม่มีสิ่งใหม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีสภาวะที่เป็นผล ทุกสิ่งก็จะไม่แตกสลาย ถ้าไม่มีอภาวะระหว่าง 2 สิ่ง ทุกอย่างก็เหมือนกันหมด และถ้าไม่มีสภาวะที่เด็ดขาด ทุกสิ่งก็จะเปลี่ยนไป

ได้อย่างไม่มีขอบเขต (สุวรรณ เพชรนิล, 2518, 67.) แต่เพราะมีอภาวะทั้ง 4 อย่างข้างต้น ทุกอย่างจึงเป็นไปตามกฎของมัน จึงไม่ลักลั่นกันดังที่เราได้เห็นกัน

ทรรศนะการสร้างโลก

ไวเศษิกะ เชื่อทฤษฎี อสัตการยวาท หรืออารัมภวาท เช่นเดียวกับนยายะ คือ ผลไม่ได้มีอยู่เหตุ แม้จะสืบเนื่องมาจากเหตุ แต่ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่เริ่มขึ้นใหม่ และถือว่าปรมาณูเป็นปฐมเหตุของสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นลัทธิไวเศษิกะจึงเป็นปรมาณูการณวาทปรมาณูถึงแม้จะมีมากมายเหนือคณนา แต่เมื่อจำแนกแล้วก็มี 4 ประเภทคือ ปรมาณูของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ปรมาณูเหล่านี้เล็กที่สุดจนไม่อาจแบ่งต่อไปได้อีก แต่เมื่อมารวมกันก็ก่อให้เกิดเป็นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ดังนั้นทฤษฎีการสร้างโลกของไวเศษิกะ จึงเหมือนกับทฤษฎีปรมาณูของดีโมคริดุส และลิวซิปปุส นักปรัชญากรีก แต่ก็มีจุดที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ที่เหมือนกันก็คือทั้งไวเศษิกะและนักปรัชญากรีกเห็นว่า ปรมาณูเป็นส่วนประกอบที่เล็กที่สุดของสสาร ดังนั้นแต่ละปรมาณูจึงไม่อาจแบ่งแยกได้ ทำลายไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ไม่ได้ รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสไม่ได้ แต่ก็เป็นบ่อเกิดของสิ่งทั้งหลาย ส่วนจุดที่แตกต่างก็มีดังนี้ (สุนทร ณ รังสี, 2537, 198 - 200.)

1. ดีโมคริตุสและลิวซิปปุสถือว่า ปรมาณูของธาตุต่าง ๆ จะมีคุณภาพเหมือนกัน ต่างกันก็ในด้านปริมาณเท่านั้น แต่ลัทธิไวเศษิกะถือว่า ปรมาณูของธาตุต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ อย่างปรมาณูของดินหยาบที่สุดในบรรดาธาตุทั้ง 4 มีสี สัมผัส รส และกลิ่น เป็นคุณสมบัติ ปรมาณูของน้ำหยาบรองลงมา มีสี สัมผัส และรส เป็นคุณสมบัติ ปริมาณของไฟหยาบรองลงมาอีก มีสีและสัมผัส เป็นคุณลักษณะ ส่วนปรมาณูของลมละเอียดอ่อนที่สุด มีสัมผัสอย่างเดียวเป็นคุณสมบัติ

2. ดีโมคริตุสและลิวซิปปุสถือว่า แต่ละปรมาณูมีแต่คุณสมบัติปฐมภูมิเท่านั้น ไม่มีคุณสมบัติทุติยภูมิ เช่น สีและน้ำหนัก เป็นต้น แต่ไวเศษิกะถือว่าแต่ละปรมาณูมีคุณสมบัติทั้งสองอย่าง

3. ดีโมคริตุสและลิวซิปปุสถือว่า ปรมาณูมีทั้งกัมมันตภาพ (activity) และ จลนภาพ (motion) อยู่ในตัวโดยธรรมชาติ ดังนั้นแต่ละปรมาณูจึงไม่หยุดนิ่ง แต่จะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยเคลื่อนไหวหรือหมุนตัวเข้าหากันจากเบื้องบนสู่เบื้องล่างอย่างสับสน จนมีการวิ่งชนกันตลอดเวลา เมื่อชนกันมาก ๆ ก็รวมตัวกันเป็นเกลียวปรมาณู (vortex) และเมื่อรวมตัวกันหนาแน่นเข้าก็กลายเป็นโลกและสิ่งต่าง ๆ แต่ลัทธิไวเศษิกะถือว่าแต่ละปรมาณูเป็นสิ่งที่ไร้กัมมันตภาพและจลนภาพ จึงอยู่ในสภาวะที่หยุดนิ่งตลอดเวลา ส่วนเหตุที่ทำให้ปรมาณูทั้งหลายมีกัมมันตภาพ และความเคลื่อนไหวก็เกิดมาจากอำนาจที่มองไม่เห็นที่เรียกว่า **อทฤษฏะ** และการที่ปรมาณูรวมตัวกันเป็นโลก และสรรพสิ่งก็เกิดมาจากเจตจำนงของพระเจ้า ซึ่งลัทธิไวเศษิกะเรียกว่า **พระมเหศวร**

4. ดีโมคริตุสและลิวซิปปุสถือว่า วิญญาณของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายก็เกิดจากการรวมตัวกของปรมาณูเช่นกัน แต่เป็นปรมาณูชนิดพิเศษ แต่ปรัชญาไวเศษิกะถือว่า วิญญาณหรือชีวาติมันเป็นสิ่งที่มีอยู่เป็นพิเศษต่างหากจากปรมาณู ไม่ได้เกิดมาจากการรวมกันจากปรมาณูของธาตุใด ๆ ชีวาตมันเป็นสิ่งที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ ไม่มีใครสร้างขึ้นหรือทำลายได้ทั้งมีความเป็นไปของตนเองโดยเฉพาะ

5. ทรรศนะของดีโมคริตุสและลิวซิปปุส เป็นไปในด้านวัตถุนิยม การรวมตัวกันของปรมาณูเป็นโลกและสรรพสิ่ง เป็นไปในรูปจักรกล โดยอาศัยกัมมันตภาพและจลนภาพที่เป็นธรรมชาติของปรมาณูเอง ไม่ได้มีอำนาจภายนอกใด ๆ มาคอยบงการให้เป็นไป แต่ไวเศษิกะมีความเห็นว่า การรวมตัวกันของปรมาณูต่าง ๆ ก็ตาม การวิวัฒนาการเป็นสิ่งต่าง ๆ ก็ตาม เป็นไปในด้านจิตนิยม คือพระเจ้ามเหศวรทรงบันดาลให้เป็นไป

ทรรศนะการเกิดและการสลายของโลก

การเกิดและสูญสลายของสรรพสิ่งเป็นไปตามเจตจำนงของพระมเหศวร ผู้เป็นพระเจ้าในลัทธิไวเศษิกะ กล่าวคือ เมื่อพระมเหศวรทรงมีความประสงค์จะสร้างโลกและสรรพสิ่ง เจตจำนงของพระมเหศวรนี่เองที่เป็นแรงกระตุ้นไปยังอทฤษฏะ คลังแห่งบุญ – บาป ที่บรรดาวิญญาณทั้งหลายได้สร้างสมไว้ ทำให้อทฤษฏะอำนาจที่มองไม่เห็นเริ่มทำงาน เริ่มด้วยปรมาณู 2 ปรมาณูมารวมกันเรียกว่า ไทอัด (diad) หรือทยัด (dyad) หรือทวยณุกะ ถ้า 3 ปรมาณูมารวมกันก็เรียกว่า ไตรอัด (triad) หรือตรยณุกะ หรือ ตรสเรณู และจากการรวมกันระหว่าง 2 และ 3 ปรมาณู เรื่อยไปทำนองนี้ก็เป็นเหตุให้เกิดมีสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาตามลำดับ (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2532, 183.) ส่วนขั้นตอนของธาตุลมเริ่มเคลื่อนไหวก่อนธาตุอื่นจึงเป็นเหตุให้ปรมาณูแห่งลมเริ่มหมุนตัว จากการหมุนตัวมันจึงผสมกันในอัตราส่วนทวยณุกะแล้วเป็นตรยณุกะ จึงเกิดมหาภูตรูปของลมขึ้น แล้วลอยตัวอยู่ท่ามกลางบรรยากาศอันหาที่สุดมิได้ ลมที่เกิดขึ้นนี่แหละเป็นเบื้องต้น และเป็นตัวกลางแห่งการสั่นสะเทือนของอากาศ จากนั้นปรมาณูของธาตุน้ำก็เริ่มกระเทือนแล้วหมุนตัวเข้าหากันในทำนองเดียวกับปรมาณูแห่งลม จนกลายเป็นมหาภูตรูปของน้ำขึ้นแล้วเข้าผสมอยู่ในมหาภูตรูปของลม ปรมาณูแห่งดินก็หมุนตัวจนกลายเป็นมหาภูตรูปของดินขึ้นแล้วไปผสมอยู่ในมหาภูตรูปของน้ำที่ถูกลมพัดพาให้หมุนตัวอยู่ ต่อจากนั้นปรมาณูแห่งไฟก็หมุนตัวเข้าหากันจนกลายเป็นมหาภูตรูปของไฟดุจปรมาณูอื่นดังแสดงมา แล้วเข้าผสมอยู่กับมหาภูตรูปของ ลม น้ำ และดิน และจากการรวมตัวกันของมหาภูตรูปดังกล่าว ทำให้เกิดฟองไข่ของโลก (พรหมาณฑะ) ขึ้นมา ในฟองไข่นั้นมีสิ่งมีชีวิตทรงไว้ซึ่งปัญญา ความกล้าหาญ และความอิสระ สิ่งมีชีวิตนี้เรียกว่า **พรหมมา** ซึ่งพระมเหศวรทรงบันดาลให้มีขึ้น เพื่อให้เป็นวิญญาณโลก หรือที่เรียกว่าสากลชีพ แล้วพระมเหศวรก็ทรงมอบหน้าที่การสร้างโลกแก่พระพรหมมา เป็นผู้ดำเนินการเองเรื่อยไปจนถึงกาลอวสานของโลก จุดประสงค์ของการสร้างโลกก็เพื่อเสวยสุข - ทุกข์ ตามบุญบาปที่ชีวาตมันทำไว้ อีกทั้งยังเป็นสถานที่ฝึกอบรมบ่มจิตใจของชีวาตมันอีกด้วย

โลกที่สร้างสำเร็จแล้วนี้จะมีอายุยืนยาวหลายล้าน ๆ ปี แต่สักวันหนึ่งก็จะถึงจุดอวสานดุจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น ก็จะแตกสลายในที่สุด แต่จะถึงวันนั้นเมื่อใด ไม่มีใครทราบ นอกจากพระมเหศวรเท่านั้น กล่าวคือเมื่อพระมเหศวรทรงมีพระประสงค์จะทำลายโลก เจตจำนงของพระองค์ก็จะไปสัมผัสกับอทษฏะอำนาจที่มองไม่เห็น จากนั้นอทฤษฏะก็เปลี่ยนหน้าที่จากการสร้างสรรค์มาเป็นหน้าที่ทำลาย จากนั้นปรมาณูที่รวมตัวกันก็จะแยกออกจากกัน ทำให้ธาตุทั้ง 4 ที่คุมกันก็จะกระจัดกระจายออกจากกัน โดยเริ่มจากธาตุดินทำให้ดินสิ้นสุดลงก่อน จากนั้นปรมาณูของธาตุน้ำก็แยกจากกันทำให้ความ

เป็นน้ำสิ้นสุด ถัดไปปรมาณูของธาตุไฟก็แยกออกทำให้ความเป็นไฟสิ้นสุดลง และอันดับสุดท้ายปรมาณูของธาตุลมได้แยกตัวหมดความเป็นลมต่อไปตามลำดับ กลับไปอยู่ตามสภาพเดิมของตน ดังนั้น ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็ไม่มีอยู่ คงมีเฉพาะปรมาณูของธาตุทั้ง 4 เท่านั้น รายละเอียดการสร้างโลกและทำลายโลกของปรัชญาไวเศษิกะมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ปทารถธรรมสังคหะ ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของลัทธินี้ เหตุใดพระมเหศวรจึงต้องทำลายโลก ลัทธิไวเศษิกะตอบว่า เพื่อให้สรรพสัตว์ได้พักผ่อนว่างเว้นจากความทุกข์หลังจากได้ท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดจนนับชาติไม่ถ้วน ดุจเวลาค่ำคืนเป็นเวลาพักผ่อนหลังจากเหน็ดเหนื่อยเพราะตรากตรำทำงานก็ฉันนั้น จากที่ได้แสดงมาจะเห็นได้ว่า ทรรศนะการสร้างโลกของลัทธิไวเศษิกะและลัทธิ นยายะเป็นอย่างเดียวกัน คือพระเจ้าสร้างโลกแบบสถาปนิกสร้างบ้าน กล่าวคือสถาปนิกได้นำวัสดุที่มีอยู่มาประกอบกันเข้าให้เป็นบ้านตามรูปที่คิดกำหนดไว้ฉันใด พระเจ้าก็ทรงสร้างโลกบันดาลให้ปรมาณูของธาตุต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วมารวมกันเข้าตามแบบที่ถูกกำหนดไว้โดยอทฤษฏะก็ฉันนั้น ตั้งแต่เริ่มมีโลกเกิดขึ้นจนถึงโลกสลายเรียกว่า กัปหรือกัลป์หนึ่ง และหลังจากโลกสลายแล้ว ต่อไปพระมเหศวรก็ทรงสร้างโลกขึ้นมาอีก หมุนเวียนเป็นวงกลมอยู่อย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด จนไม่มีเบื้องต้น (อนาทิ) และเบื้องปลาย เพราะต่างก็เป็นเหตุของกันและกัน

ทรรศนะโมกษะและทางดำเนินไปสู่โมกษะ

โมกษะ คือภูมิที่อยู่ของผู้ที่หลุดพ้นจากกิเลส ดังนั้นโมกษะจึงเป็นสภาวะที่อยู่เหนือบุญและบาป พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง พ้นจากสังสารวัฏ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ผู้ที่บรรลุโมกษะแล้วจะเสวยแต่ความสุขอย่างเดียว ไม่ต้องหวั่นไหวด้วยอารมณ์ทางจิตต่าง ๆ เช่น ปัญญา ความยินดี ความยินร้าย บุญและบาป เป็นต้น เพราะอารมณ์ต่างๆเป็นเพียงคุณสมบัติจรของชีวาตมันในช่วงที่ชีวาตมันเข้าอาศัยในร่างกาย แต่เมื่อชีวาติมันเข้าถึงโมกษะแล้วพ้นจากบ่วงร่างกายและจิตใจแล้ว คุณสมบัติเหล่านั้นก็จะไม่มีอยู่ในชีวาตมันอีกต่อไป ชีวาตมันก็จะมีแต่ความบริสุทธิ์ผ่องใส สะอาด สงบตลอดไป ส่วนวิธีดำเนินไปสู่โมกษะก็ด้วยวิทยาหรือวิชชา การรู้แจ่มแจ้งในสัจธรรมคือรู้แจ่มแจ้งในสมมุติสัจจะและปรมัตถสัจจะ รู้จักโลกรู้จักอาตมันว่าต่างกันแล้วพยายามแยกอาตมันให้ออกจากความเศร้าหมองทั้งปวง โดยหยุดทำกรรมด้วยอำนาจตัณหาอุปาทาน บุญและบาปก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อผลบุญ-บาปใหม่ไม่มี และผลบุญ - บาปเก่าค่อยๆหมดไป ในที่สุดก็จะหมดบุญ - บาปทั้งปวง ครั้นผลของกรรมเก่าหมดและกรรมใหม่ไม่มี ชีวาตมันก็จะสลัดตนเองออกจากบ่วงทั้งปวง กลับคืนสู่สภาพบริสุทธิ์ของตนดังเดิม

การวิเคราะห์ปรัชญาไวเศษิกะ

การวิเคราะห์ปรัชญาไวเศษิกะจำเป็นต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่เป็นรากฐานแนวคิดและหลักการ โดยแนวคิดของไวเศษิกะมุ่งเน้นไปที่การจำแนกสรรพสิ่งออกเป็นหมวดหมู่และการทำความเข้าใจถึงคุณลักษณะเฉพาะที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ซึ่งสามารถแยกวิเคราะห์ตามองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1. ปทารถะ (Padartha) หรือ หมวดหมู่พื้นฐานทั้ง 7

ไวเศษิกะใช้ "ปทารถะ" เป็นการจำแนกประเภทสิ่งต่าง ๆ ในโลกและจักรวาลให้ชัดเจน โดยแต่ละหมวดหมเหล่านี้ช่วยให้การอธิบายสรรพสิ่งเป็นไปอย่างมีระบบ ซึ่งได้แก่

ทรัพยะ (Substance) หมายถึง สสารที่เป็นที่ตั้งของคุณะและกรรมะ และถือเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ผ่านประสาทสัมผัส ไวเศษิกะเชื่อว่าสสารมี 9 ชนิด เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ

คุณะ (Quality) หมายถึงคุณสมบัติที่มีอยู่ในทรัพยะ เช่น สี กลิ่น รส โดยคุณะไม่สามารถมีอยู่ได้อย่างอิสระ แต่ต้องพึ่งพาทรัพยะในการดำรงอยู่

กรรมะ (Action) หมายถึง การเคลื่อนไหวหรือการกระทำที่เกิดขึ้นในสิ่งต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหวขึ้นหรือลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

สามานยะ (Generality) หมายถึง ลักษณะร่วมที่มีอยู่ในสิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกัน เช่น ความเป็นม้าที่ครอบคลุมม้าทุกตัว

วิเศษะ (Particularity) หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ มีเอกลักษณ์แตกต่างกัน เช่น ความเป็นนกแก้วที่แตกต่างจากนกชนิดอื่น

สมวายะ (Inherence) หมายถึง ความแนบเนื่องหรือการเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผ้ากับด้าย

อภาวะ (Non-existence) หมายถึง สภาวะของการไม่มี เช่น การไม่มีหม้อก่อนที่ช่างจะปั้นขึ้นมา

การจัดหมวดหมู่เช่นนี้สะท้อนถึงการเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง โดยใช้เหตุผลในการแยกแยะ และอธิบายความเป็นไปของสรรพสิ่งอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีผลต่อการสร้างโลกทัศน์ของไวเศษิกะ

2. แนวคิดปรมาณู (Atomic Theory)

ไวเศษิกะเสนอแนวคิดปรมาณู หรือองค์ประกอบเล็กที่สุดของสิ่งมีอยู่ ซึ่งไม่สามารถแบ่งแยกได้ โดยเชื่อว่าปรมาณูเป็นส่วนประกอบของสรรพสิ่งในโลก เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ และมีลักษณะไม่เปลี่ยนแปลง การรวมตัวกันของปรมาณูเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการสร้างสิ่งต่าง ๆ ในโลก แนวคิดนี้มีความคล้ายคลึงกับแนวคิดปรมาณูในวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อน และความสามารถในการวิเคราะห์เชิงลึก

3. โมกษะ (Moksha) หรือ การหลุดพ้น

ในมุมมองของไวเศษิกะ โมกษะถือเป็นสภาวะที่หลุดพ้นจากทุกข์และเวียนว่ายตายเกิด การไปสู่โมกษะนั้นสามารถบรรลุได้ด้วยการปล่อยวางความผูกพันกับกิเลส และการปฏิบัติในทางบวก ไวเศษิกะเชื่อว่าเมื่อมนุษย์เข้าใจสัจธรรมและหลุดพ้นจากความไม่รู้ การสะสมบุญและบาปจะสิ้นสุดลง และอาตมัน (จิตวิญญาณ) จะบริสุทธิ์ แนวคิดโมกษะนี้สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจของไวเศษิกะในการแสวงหาความสงบและการหลุดพ้นจากวัฏจักรของการเกิดและตาย

ปรัชญาไวเศษิกะ ให้ภาพรวมของการเข้าใจโลกที่เน้นการจำแนก และการวิเคราะห์คุณลักษณะเฉพาะของสรรพสิ่ง การแบ่งหมวดหมู่ของสิ่งต่าง ๆ ในไวเศษิกะนำเสนอโลกทัศน์ที่มีระบบระเบียบและมีโครงสร้างที่ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งได้ดียิ่งขึ้น

บทสรุป

ปรัชญาไวเศษิกะ 1 ใน 6 ระบบปรัชญาสำคัญของอินเดีย นำเสนอวิธีการเข้าใจโลกและสรรพสิ่งผ่านแนวคิดพื้นฐานที่เรียกว่า "ปทารถะ" ซึ่งประกอบไปด้วย 7 หมวดหมู่ ได้แก่ ทรัพยะ คุณะ กรรมะ สามานยะ วิเศษะ สมวายะ และอภาวะ แนวคิดนี้เชื่อว่าสรรพสิ่งที่เราสามารถรับรู้ได้ผ่านการสัมผัสนั้นมีอยู่จริงและเป็นหน่วยเล็กที่สุด การศึกษาหมวดหมู่เหล่านี้ได้เปิดมุมมองที่ชัดเจนขึ้นในการจำแนกสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ และยังเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับระบบอภิปรัชญาของไวเศษิกะ

ไวเศษิกะย้ำถึงความสำคัญของคุณลักษณะเฉพาะที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ พืช หรือแม้แต่สิ่งไม่มีชีวิตเองก็มีความเฉพาะตัวที่ทำให้สิ่งนั้นเป็นสิ่งนั้น ตัวอย่างเช่น ในสัตว์ประเภทนก นกแต่ละตัวมีคุณลักษณะที่แยกจากกัน อันเป็นผลจากคุณลักษณะเฉพาะหรือ "วิเศษะ" แนวคิดนี้สะท้อนความเข้าใจของไวเศษิกะต่อความหลากหลายของสรรพสิ่งและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับคุณลักษณะเฉพาะที่เป็นตัวกำหนดความเป็นไปของสิ่งเหล่านั้น

ในด้านการอธิบายโครงสร้างของโลก ไวเศษิกะได้เสนอทฤษฎีปรมาณู ซึ่งเชื่อว่าธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม และไฟ ประกอบขึ้นจากปรมาณูที่เล็กที่สุดและไม่อาจแบ่งแยกได้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความคล้ายคลึงกับทฤษฎีปรมาณูของนักปรัชญากรีกในอดีต อย่างไรก็ตาม ไวเศษิกะยังนำเสนอว่าแต่ละปรมาณูมีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน เช่น ปรมาณูของดินจะมีลักษณะหยาบที่สุด และปรมาณูของลมจะละเอียดอ่อนที่สุด เมื่อรวมกันจะก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ขึ้นตามลำดับ แนวคิดนี้ยังเป็นการแสดงถึงความเชื่อของไวเศษิกะต่อความเป็นอมตะของปรมาณู ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถถูกสร้างขึ้นใหม่หรือลบล้างไปได้

ไวเศษิกะยังมีแนวคิดในเรื่อง "โมกษะ" หรือการหลุดพ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของปรัชญานี้ โดยมุ่งให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์และเวียนว่ายตายเกิด เพื่อเข้าสู่ความบริสุทธิ์ ความหลุดพ้นนี้เกิดจากการปล่อยวางความผูกพันและกิเลสทั้งหมด การเข้าถึงโมกษะไม่ใช่เพียงการปล่อยวางเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยการเข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและการหลีกเลี่ยงการกระทำที่นำไปสู่กรรมที่ไม่ดี กระบวนการนี้สะท้อนถึงแนวคิดของไวเศษิกะในเรื่องจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งไม่มีคุณสมบัติใด ๆ ของอารมณ์ที่เป็นเพียงคุณสมบัติเฉพาะในช่วงเวลาที่มีร่างกาย

ในด้านจุดแข็ง ไวเศษิกะได้นำเสนอกรอบการอธิบายสรรพสิ่งที่เป็นหมวดหมู่ชัดเจน ซึ่งทำให้เราสามารถเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การอธิบายปรากฏการณ์บางประการ เช่น จิตและการเกิดอารมณ์ รวมถึงทฤษฎีการสร้างโลกที่ยังพึ่งพาความเชื่อในพระเจ้า อาจทำให้ไวเศษิกะมีข้อจำกัดในแง่ของการตอบโจทย์ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้

ปรัชญาไวเศษิกะอาจจำเป็นต้องปรับให้เหมาะสมกับการใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้นและเกิดประโยชน์สูงสุด

โดยสรุปแล้ว ปรัชญาไวเศษิกะนำเสนอแนวคิดที่มีความเป็นระบบ และอุดมไปด้วยความเข้าใจในธรรมชาติที่ลึกซึ้ง การจัดหมวดหมู่ของปทารถะทั้ง 7 ช่วยให้เห็นภาพรวมของสรรพสิ่งและบทบาทของแต่ละองค์ประกอบในโลก ส่วนการนำเสนอแนวคิดเรื่องโมกษะเป็นการสะท้อนแนวทางแห่งความหลุดพ้นที่มุ่งเน้นการปล่อยวางอารมณ์และการสะสมกรรม แนวคิดเหล่านี้แม้จะมีข้อท้าทายในการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน แต่ยังคงเป็นแนวทางที่น่าสนใจในการนำมาปรับใช้และศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

ฟื้น ดอกบัว. (2555). **ปวงปรัชญาอินเดีย.** (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.

สุนทร ณ รังสี. (2530). **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติลัทธิ.** พระนคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณ เพชรนิล. (2518). **ปรัชญาอินเดีย.** พระนคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2532). **ปรัชญาอินเดีย.** พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน.

Chatterjee Satischandra. (1968). **An Introduction to Indian Philosophy.** Caicutta : University of Calcutta.

Sharma Chandradhra. (1964). **A Critical Survey of Indian Philosophy.** Varanasi : Motilal Banarsidass.

เทคนิคการสร้างสื่อและการนำเสนอบทความวิชาการ

Techniques for Creating Media and Presenting Academic Articles

มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา
Manatsawee Monpannawatthana
สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
Institute for Innovative learning Mahidol University
Corresponding author, e-mail : b_av7@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอเทคนิคการสร้างสื่อและการนำเสนอบทความวิชาการที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการออกแบบเนื้อหา การจัดรูปแบบ การใช้ภาพและกราฟิก การอ้างอิงแหล่งข้อมูล และการนำเสนอที่น่าสนใจ เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความน่าสนใจให้แก่ผู้ฟังและผู้อ่านในแวดวงวิชาการ บทความยังเน้นความสำคัญของการเตรียมตัวและการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการนำเสนอ ตลอดจนข้อควรหลีกเลี่ยงและแนวทางการปรับปรุงเพื่อเพิ่มคุณภาพของการนำเสนอ โดยสื่อและการนำเสนอที่ดีไม่เพียงแต่ช่วยถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างชัดเจน แต่ยังช่วยสร้างความประทับใจและความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้เขียนและผู้บรรยาย

คำสำคัญ: เทคนิคการสร้างสื่อ, การนำเสนอ, บทความวิชาการ, การออกแบบเนื้อหา

ABSTRACT

This article presents effective techniques for creating media and presenting academic articles, emphasizing content design, formatting, the use of visuals and graphics, accurate citation, and engaging presentation methods. It highlights the importance of preparation and the integration of technology in presentations, as well as pitfalls to avoid and strategies for improvement to enhance presentation quality. Well-designed media and compelling presentations not only clarify complex information but also create a lasting impression and credibility for authors and speakers.

Keywords: Media creation techniques, presentation, academic articles, content design

บทนำ

การสร้างสื่อในโลกวิชาการมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารข้อมูลและความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีการสื่อสารมีความก้าวหน้า สื่อช่วยให้ข้อมูลที่ซับซ้อนถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้สำหรับผู้ฟังหรือผู้อ่านในวงกว้าง เช่น การใช้กราฟ แผนภูมิ หรือภาพประกอบ ซึ่งทำให้ข้อมูลเชิงตัวเลขหรือแนวคิดที่ซับซ้อนสามารถเข้าใจได้โดยง่าย นอกจากนี้ การนำเสนอในรูปแบบมัลติมีเดีย เช่น วิดีโอหรืออินโฟกราฟิก ยังช่วยเพิ่มความน่าสนใจของเนื้อหา ทำให้ผู้เรียนหรือผู้ฟังมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาเพิ่มเติม

อีกทั้งสื่อยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เช่น การรวบรวมงานวิจัยหรือบทความเพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การใช้ระบบ e-Learning หรือแพลตฟอร์มการศึกษาออนไลน์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาจากแหล่งต่าง ๆ ได้โดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา นอกจากนี้ สื่อยังช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและผู้ฟังผ่านการสร้างปฏิสัมพันธ์ เช่น การใช้แบบสำรวจออนไลน์ หรือการอภิปรายผ่านเว็บบินาร์ ซึ่งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ

การพัฒนาสื่อวิชาการที่มีประสิทธิภาพยังส่งผลต่อการสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลและตัวผู้วิจัยเอง การใช้สื่ออย่างเหมาะสมช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความน่าสนใจของผลงาน เช่น การใช้ภาพถ่ายหรือวิดีโอที่แสดงถึงกระบวนการวิจัย หรือการนำเสนอผลลัพธ์ในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและตรวจสอบได้ นอกจากนี้ สื่อยังช่วยส่งเสริมการสื่อสารเชิงวิชาการในเวทีระดับนานาชาติ เช่น การนำเสนอผ่านการประชุมออนไลน์หรือการเผยแพร่บทความผ่านวารสารวิชาการที่เข้าถึงได้ทั่วโลก

การสื่อสารเนื้อหาในบทความวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผลงานวิชาการสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลมีจำนวนมากและซับซ้อน ความชัดเจนและตรงประเด็นในการนำเสนอช่วยลดความคลุมเครือและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับงานวิจัย นอกจากนี้ การสื่อสารเนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพยังช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจข้อมูลที่ถูกถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างนวัตกรรมใหม่ในสาขาวิชาต่าง ๆ

การใช้ภาษาและโครงสร้างที่เหมาะสมเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้เนื้อหาดูเป็นระเบียบและเข้าถึงง่าย เช่น การจัดลำดับเนื้อหาให้อ่านต่อเนื่องได้โดยไม่ขาดตอน การเลือกคำศัพท์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และการใช้ตัวอย่างเพื่อสนับสนุนแนวคิดที่สำคัญ รวมถึงการใช้สื่อภาพหรือเสียงที่ช่วยเสริมความเข้าใจ เช่น แผนภูมิ กราฟ และภาพประกอบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้ข้อมูลซับซ้อนดูเข้าใจง่ายและน่าสนใจยิ่งขึ้น การสื่อสารในรูปแบบดังกล่าวยังช่วยให้เนื้อหาวิชาการสามารถสร้างผลกระทบในวงกว้างทั้งในแวดวงวิชาการและสังคมโดยรวม

วัตถุประสงค์ของบทความ ได้แก่ 1. เพื่อแนะนำเทคนิคการสร้างสื่อที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ บทความนี้มุ่งเน้นการแนะนำวิธีการสร้างสื่อที่มีประสิทธิภาพและสามารถปรับใช้ในงานวิชาการได้ เช่น การเลือกฟอนต์ที่เหมาะสมซึ่งช่วยให้การอ่านสะดวก การจัดวางเนื้อหาอย่างเป็นระบบตามลำดับ

ความสำคัญ รวมถึงการเพิ่มภาพประกอบหรือกราฟิกที่ช่วยอธิบายข้อมูลเชิงลึก เทคนิคดังกล่าวสามารถช่วยให้ผู้เขียนสื่อสารข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและชัดเจน อีกทั้งยังเสริมความน่าสนใจให้กับบทความวิชาการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการสื่อสารและสร้างความประทับใจในเชิงวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ และ 2. เพื่อเสนอแนวทางในการนำเสนอบทความวิชาการให้โดดเด่น ได้แก่ นอกเหนือจากการสร้างสื่อที่ดีแล้ว การนำเสนอที่มีประสิทธิภาพยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้งานวิชาการโดดเด่นและประสบความสำเร็จ เช่น การฝึกฝนการพูดอย่างมั่นใจ การเลือกใช้สไลด์หรือสื่อประกอบที่ดึงดูดความสนใจ และการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟังระหว่างการนำเสนอ เช่น การตั้งคำถามหรือการเชิญชวนให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เทคนิคเหล่านี้ไม่เพียงช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับการนำเสนอ แต่ยังช่วยให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งและเห็นคุณค่าของผลงานมากขึ้น

เทคนิคการสร้างสื่อสำหรับบทความวิชาการ

1. การออกแบบเนื้อหา (Content Design)

การวางโครงเรื่องให้ชัดเจน

การออกแบบเนื้อหาเริ่มต้นด้วยการวางโครงเรื่องอย่างชัดเจนและเป็นระบบ โครงสร้างบทความหรือการนำเสนอที่ดีควรประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่

บทนำ ได้แก่ ส่วนที่ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ฟังหรือผู้อ่าน โดยสามารถเริ่มต้นด้วยคำถามชวนคิด สถิติที่น่าสนใจ หรือปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความอยากรู้และนำเข้าสู่เนื้อหา

เนื้อหา ได้แก่ จัดการลำดับข้อมูลอย่างมีเหตุผลและต่อเนื่อง โดยแบ่งหัวข้อย่อยตามประเด็นที่ต้องการนำเสนอ เพื่อให้ง่ายต่อการติดตาม และเนื้อหาควรได้รับการสนับสนุนด้วยข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เช่น กรณีศึกษา สถิติ และคำอธิบายที่ชัดเจน

สรุป ได้แก่ เป็นส่วนที่รวบรวมประเด็นสำคัญและข้อเสนอแนะ พร้อมเรียกร้องให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านนำเนื้อหาไปประยุกต์ใช้หรือพิจารณาเพิ่มเติม การสรุปที่ดีจะช่วยให้ผู้อ่านจดจำเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

การใช้โครงเรื่องดังกล่าวช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจให้กับผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ดียิ่งขึ้น

การเลือกหัวข้อที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับผู้ฟัง

หัวข้อที่น่าสนใจคือหัวข้อที่สามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ การเลือกหัวข้อควรพิจารณาปัจจัยดังต่อไปนี้

ความเกี่ยวข้อง ได้แก่ หัวข้อควรเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้ฟังหรือผู้อ่านให้ความสำคัญ เช่น เทรนด์ปัจจุบัน ความท้าทายที่สังคมกำลังเผชิญ หรือความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

ความแปลกใหม่ ได้แก่ เลือกหัวข้อที่มีมุมมองใหม่ หรือเพิ่มเติมเนื้อหาที่คนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบเพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างคุณค่าให้กับเนื้อหา

ความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ต้องเข้าใจกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นใคร มีพื้นฐานความรู้และความสนใจในระดับใด เพื่อเลือกหัวข้อและภาษาที่เหมาะสม

2. การจัดรูปแบบ (Formatting)

การใช้ตัวอักษรที่อ่านง่าย

การเลือกตัวอักษรที่อ่านง่ายและเหมาะสมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดรูปแบบเนื้อหา ฟอนต์มาตรฐาน เช่น Times New Roman หรือ Arial มักถูกใช้ในงานวิชาการและเอกสารสำคัญ เนื่องจากลักษณะตัวอักษรที่เรียบง่ายและชัดเจน ช่วยให้ผู้อ่านสามารถโฟกัสที่เนื้อหาได้โดยไม่มีสิ่งรบกวน

ขนาดฟอนต์ ได้แก่ ควรใช้ขนาดที่เหมาะสม เช่น ขนาด 12 จุดสำหรับเนื้อหาในเอกสาร และขนาด 14-16 จุดสำหรับหัวข้อ เพื่อให้อ่านง่ายและดึงดูดสายตา

น้ำหนักฟอนต์ ได้แก่ ใช้ ตัวหนา (Bold) เพื่อเน้นหัวข้อสำคัญ และ ตัวเอียง (Italic) สำหรับคำศัพท์เฉพาะหรือข้อความที่ต้องการเน้นเพิ่มเติม

การเว้นระยะห่าง (Spacing) ได้แก่ ควรจัดระยะห่างระหว่างบรรทัดให้เหมาะสม เช่น 1.5 หรือ 2.0 เพื่อความสะดวกในการอ่าน

การเลือกฟอนต์และการจัดรูปแบบที่เหมาะสมช่วยเพิ่มความน่าสนใจของเอกสารและส่งเสริมการรับรู้เนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้หัวข้อย่อย (Subheadings) เพื่อความชัดเจน

การใช้หัวข้อย่อยหรือ Subheadings มีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบเนื้อหาให้ผู้อ่านสามารถติดตามข้อมูลได้ง่ายและเข้าใจโครงสร้างเนื้อหาอย่างชัดเจน หัวข้อย่อยช่วยแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนย่อยที่เจาะจง ทำให้ผู้อ่านสามารถระบุจุดที่สนใจได้โดยไม่ต้องอ่านเนื้อหาทั้งหมด

การตั้งชื่อหัวข้อย่อย ได้แก่ ชื่อหัวข้อควรกระชับและบอกประเด็นสำคัญในเนื้อหาส่วนนั้น ตัวอย่างเช่น “การเลือกฟอนต์ที่เหมาะสม” หรือ “การจัดระยะห่างของข้อความ”

การลำดับหัวข้อย่อย ได้แก่ ใช้ลำดับเชิงลำดับขั้น เช่น 1, 1.1, 1.2 หรือการจัดรูปแบบด้วยตัวหนา ตัวเอียง หรือการใช้สี เพื่อให้เห็นลำดับของเนื้อหาได้อย่างชัดเจน

ความสอดคล้องของหัวข้อย่อย ได้แก่ หัวข้อย่อยทั้งหมดควรมีรูปแบบและโครงสร้างที่สอดคล้องกัน เพื่อเพิ่มความเป็นมืออาชีพและความน่าเชื่อถือของเอกสาร

ตัวอย่างการใช้งานหัวข้อย่อยที่ดี ได้แก่ การแบ่งหัวข้อย่อยในบทความวิชาการเพื่อแยกส่วนบทนำ วิธีการวิจัย ผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านสามารถโฟกัสที่ส่วนที่สนใจได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. การใช้ภาพและกราฟิก (Visual Aids)

การใช้ภาพประกอบหรือกราฟิกที่สอดคล้องกับเนื้อหา

ภาพและกราฟิกเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหา โดยเฉพาะในบทความวิชาการที่มีข้อมูลเชิงลึกหรือซับซ้อน การเลือกภาพประกอบหรือกราฟิกที่เหมาะสม เช่น กราฟ แผนภูมิ หรือแผนที่ สามารถทำให้ข้อมูลที่เป็นตัวเลขหรือข้อความยาว ๆ เข้าใจง่ายขึ้น

ประเภทของภาพที่ควรใช้ ได้แก่ ควรใช้ภาพหรือกราฟิกที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเนื้อหา เช่น กราฟเส้นสำหรับแสดงแนวโน้ม ข้อมูลเชิงเวลา หรือแผนภูมิวงกลมสำหรับแสดงการกระจายตัวของข้อมูล

คุณภาพของภาพ ได้แก่ ควรใช้ภาพที่มีความละเอียดสูงเพื่อความชัดเจน ไม่เบลอหรือแตกเมื่อพิมพ์หรือขยาย

แหล่งที่มาของภาพ ได้แก่ ต้องตรวจสอบและให้เครดิตแหล่งที่มาของภาพ เพื่อความถูกต้องและเคารพลิขสิทธิ์

การเลือกสีและการจัดวางที่ช่วยดึงดูดสายตา

การเลือกใช้สีและการจัดวางภาพหรือกราฟิกที่เหมาะสมมีผลอย่างมากต่อความน่าสนใจและความเข้าใจของเนื้อหา สีที่เลือกใช้ควรมีความสมดุลและช่วยเน้นจุดสำคัญของข้อมูลโดยไม่รบกวนสายตา

หลักการเลือกสี ได้แก่ ใช้สีที่เป็นโทนเดียวกันหรือโทนเสริมกัน (Complementary Colors) เพื่อให้ดูสบายตา เช่น ใช้โทนสีฟ้าและสีเขียวสำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือสีแดงและสีส้มสำหรับการเตือนภัยหรือข้อมูลเร่งด่วน

การจัดวางที่เหมาะสม ได้แก่ ควรจัดวางภาพหรือกราฟิกในตำแหน่งที่ช่วยเสริมเนื้อหา ไม่บดบังข้อความหลัก เช่น วางภาพข้างเนื้อหาที่อธิบายเกี่ยวกับภาพนั้น หรือแทรกกราฟิกที่มีการจัดตำแหน่งตรงกลางเพื่อเน้นข้อมูลสำคัญ

ข้อควรระวัง ได้แก่ หลีกเลี่ยงการใช้สีที่มีความเข้มใกล้เคียงกันมากเกินไปในกราฟ เช่น สีแดงเข้มและสีดำ เพราะอาจทำให้ข้อมูลดูสับสน

4. การอ้างอิงแหล่งข้อมูล (Citation)

เทคนิคการใช้รูปแบบการอ้างอิง (APA, MLA, Chicago) อย่างถูกต้อง

การอ้างอิงแหล่งข้อมูลอย่างถูกต้องไม่เพียงช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับบทความวิชาการ แต่ยังเป็นการแสดงความเคารพต่อเจ้าของผลงานเดิม การเลือกใช้รูปแบบการอ้างอิงขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของวารสารหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยรูปแบบการอ้างอิงที่นิยมในงานวิชาการ ได้แก่

APA (American Psychological Association): เหมาะสำหรับงานด้านสังคมศาสตร์และจิตวิทยา ตัวอย่างเช่น

- ในข้อความ: (จิตติมา พงศ์พิทักษ์, 2565)
- ในบรรณานุกรม:

จิตติมา พงศ์พิทักษ์. (2565). การใช้ Big Data ในการวิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อม: การพยากรณ์คุณภาพอากาศ. วารสารวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, 9(1), 34-42.

MLA (Modern Language Association): นิยมใช้ในงานวรรณกรรมและมนุษยศาสตร์ ตัวอย่างเช่น

- ในข้อความ: (พงศ์ศิริ สุทธิกานต์ 33)
- ในบรรณานุกรม:

พงศ์ศิริ สุทธิกานต์. "บทบาทของ IoT ในการเกษตรอัจฉริยะ: การเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุน." วารสารเกษตรกรรม, เล่ม 14, ฉบับที่ 2, 2565, หน้า 33-40.

Chicago Style: เหมาะสำหรับงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ ตัวอย่างเช่น

- ในข้อความ: (สุรีพร กิจเจริญ, "เทคโนโลยีการศึกษา," 2020)
- ในบรรณานุกรม:

สุรีพร กิจเจริญ. "เทคโนโลยีการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21." วารสารวิจัยการศึกษา 5, ฉบับที่ 3 (2562): 33-40.

การเน้นความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล

ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสนับสนุนข้อโต้แย้งหรือเนื้อหาในบทความวิชาการ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ ควรพิจารณาแหล่งข้อมูลดังนี้

1. แหล่งข้อมูลที่มาจากงานวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบ (Peer-reviewed Articles) ได้แก่ งานวิจัยที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

2. เอกสารที่เผยแพร่โดยองค์กรที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ เช่น เอกสารจากสถาบันการศึกษา องค์กรระหว่างประเทศ หรือหน่วยงานรัฐบาล

การใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ เช่น ข้อมูลจากการทดลองหรือการสัมภาษณ์โดยตรง ซึ่งช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและเฉพาะเจาะจง

3. หลีกเลี่ยงการใช้ข้อมูลจากแหล่งที่ไม่น่าเชื่อถือ ได้แก่ เว็บไซต์ที่ไม่มีการอ้างอิงงานวิจัยหรือไม่ได้รับการยืนยันข้อเท็จจริง

เทคนิคการนำเสนอบทความวิชาการ

1. การเตรียมตัวก่อนนำเสนอ

การฝึกพูดและจับเวลาให้พอดีกับช่วงเวลาที่กำหนด

การฝึกพูดเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้ผู้พูดสามารถนำเสนอเนื้อหาได้อย่างมั่นใจและมีประสิทธิภาพ การจัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับช่วงเวลาที่กำหนดไม่เพียงช่วยให้การนำเสนอเป็นระเบียบ แต่ยังช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจประเด็นหลักได้โดยไม่รู้สึกเบื่อหน่าย

- การฝึกพูดหน้ากระจก ได้แก่ ช่วยให้ผู้พูดตรวจสอบท่าทาง การแสดงออก และน้ำเสียงของตนเอง

- การจำลองการนำเสนอ ได้แก่ ควรฝึกพูดต่อหน้าเพื่อนหรือครอบครัวเพื่อรับฟังความคิดเห็น

- การใช้ตัวจับเวลา ได้แก่ **ช่**วยให้ทราบว่าต้องพูดประเด็นใดในเวลาเท่าไร เช่น อุทิศ 20% ของเวลาสำหรับบทนำ 60% สำหรับเนื้อหา และ 20% สำหรับการสรุป

ตัวอย่างเช่น ในการนำเสนองานวิจัย ควรกำหนดเวลาสำหรับการอธิบายเป้าหมายและวิธีการวิจัยไม่เกิน 5 นาที เพื่อให้มีเวลาเพียงพอในการพูดถึงผลลัพธ์และการวิเคราะห์

การเตรียมสื่อ เช่น สไลด์พรีเซนเทชัน หรือเอกสารแจก

การเตรียมสื่อที่เหมาะสมช่วยเพิ่มความเข้าใจและความน่าสนใจให้กับการนำเสนอ โดยเฉพาะการใช้สไลด์พรีเซนเทชันหรือเอกสารแจกที่ออกแบบอย่างมืออาชีพ

- สไลด์พรีเซนเทชัน

1. ใช้ข้อความสั้น กระชับ และเข้าใจง่าย
2. ใช้ฟอนต์มาตรฐาน เช่น Arial หรือ Times New Roman ขนาด 24 pt ขึ้นไป
3. ใช้ภาพ กราฟิก และสีที่เหมาะสมเพื่อช่วยเสริมความเข้าใจ เช่น แผนภูมิสำหรับการแสดงข้อมูลเชิงตัวเลข

- เอกสารแจก (Handouts)

1. ควรจัดทำเอกสารที่สรุปประเด็นสำคัญในรูปแบบกระชับและเป็นระบบ
2. ระบุแหล่งอ้างอิงในเอกสารแจกเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ
3. ใช้หัวข้อย่อยและตารางเพื่อช่วยให้อ่านง่าย

2. การใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอ

การใช้ซอฟต์แวร์

การเลือกใช้ซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าสนใจในการนำเสนอ โดยแต่ละซอฟต์แวร์มีคุณสมบัติและความโดดเด่นที่ตอบโจทย์การใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้:

- PowerPoint

เป็นซอฟต์แวร์ที่ใช้งานง่ายและนิยมที่สุดในการนำเสนอข้อมูลวิชาการ เนื่องจากมีเครื่องมือหลากหลาย เช่น การแทรกกราฟ แผนภูมิ และตาราง เพื่อแสดงข้อมูลเชิงตัวเลข การสร้างแอนิเมชันสำหรับดึงดูดความสนใจ เทมเพลตที่ปรับแต่งได้เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์

- Canva

ซอฟต์แวร์ออกแบบที่เหมาะสำหรับการสร้างสไลด์ที่มีความสวยงามและเป็นมืออาชีพ คือ มีเทมเพลตสำเร็จรูปที่หลากหลาย ใช้ภาพและกราฟิกคุณภาพสูง การออกแบบที่ง่ายต่อผู้ใช้งานมือใหม่

- Prezi

โดดเด่นด้วยการนำเสนอในรูปแบบ Interactive และการซูมเข้าออกของเนื้อหา คือ เหมาะสำหรับการนำเสนอข้อมูลที่มีโครงสร้างเชิงลำดับ สร้างการนำเสนอที่มีความน่าสนใจและแปลกใหม่ รองรับการนำเสนอแบบออนไลน์

การใช้เครื่องมือออนไลน์ เช่น Zoom, Microsoft Teams

ในยุคดิจิทัล การนำเสนอผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์กลายเป็นเรื่องปกติ โดยเครื่องมือออนไลน์ที่ได้รับความนิยม ได้แก่

- Zoom

1. เหมาะสำหรับการนำเสนอข้อมูลให้กับผู้เข้าร่วมจำนวนมาก

2. ฟีเจอร์แชร์หน้าจอที่ง่ายต่อการใช้งาน

3. ฟังก์ชัน Breakout Room สำหรับการแบ่งกลุ่มอภิปราย

- Microsoft Teams

1. เหมาะสำหรับการนำเสนอในองค์กรหรือการประชุมวิชาการ

2. สามารถบันทึกการนำเสนอเพื่อดูย้อนหลังได้

3. การเชื่อมต่อกับเครื่องมือ Office เช่น Word, Excel และ PowerPoint

3. การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟัง

การตั้งคำถามและตอบคำถามจากผู้ฟัง

การตั้งคำถามและตอบคำถามจากผู้ฟังเป็นหนึ่งในวิธีที่ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยกระตุ้นความสนใจและทำให้การนำเสนอมีความเป็นกันเองมากขึ้น

- การตั้งคำถาม

1. ตั้งคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็น เช่น “ท่านมีความเห็นอย่างไรกับหัวข้อที่เรากำลังพูดถึง?”

2. ใช้คำถามเพื่อกระตุ้นความคิดและสร้างความมีส่วนร่วม เช่น “ปัญหานี้เคยเกิดขึ้นในองค์กรของท่านหรือไม่?”

3. ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้เกิดการอภิปรายในเชิงลึก

- การตอบคำถาม

1. ฟังคำถามของผู้ฟังอย่างตั้งใจและให้คำตอบที่กระชับ ตรงประเด็น

2. หากเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเฉพาะ ให้ใช้สไลด์หรือกราฟิกที่เตรียมไว้อธิบายเพิ่มเติม

3. ขอบคุณคำถามของผู้ฟังเพื่อแสดงความเคารพและทำให้บรรยากาศเป็นมิตร

การใช้ภาษากายและน้ำเสียงที่เหมาะสม

การสื่อสารผ่านภาษากายและน้ำเสียงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าคำพูด เนื่องจากสามารถสร้างความมั่นใจ ความน่าเชื่อถือ และดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้

- ภาษากาย

1. ยืนหรือนั่งในท่าที่มั่นคงเพื่อแสดงความมั่นใจ

2. ใช้ท่าทางประกอบการพูด เช่น การชี้ไปที่กราฟหรือสไลด์ เพื่อเน้นประเด็นสำคัญ

3. การสบตาผู้ฟังช่วยสร้างความเชื่อมโยงและแสดงถึงความจริงใจ

- น้ำเสียง

1. ใช้โทนเสียงที่มีความหลากหลาย เพื่อเน้นประเด็นสำคัญและป้องกันความเบื่อหน่าย

2. พูดชัดถ้อยชัดคำและใช้จังหวะที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ฟังสามารถติดตามเนื้อหาได้ง่าย

3. หลีกเลี่ยงการพูดเร็วหรือช้าเกินไป

4. การจัดการกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

การแก้ปัญหาเมื่อเทคโนโลยีขัดข้อง

ในสถานการณ์ที่เทคโนโลยีขัดข้องระหว่างการนำเสนอ เช่น สไลด์ไม่แสดงผลหรืออินเทอร์เน็ตล่ม ผู้พูดควรเตรียมตัวล่วงหน้าเพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าว

- เตรียมสำรองข้อมูล

1. พกไฟล์นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น USB, ฮาร์ดไดรฟ์ และบนคลาวด์ (Google Drive, OneDrive)

2. พิมพ์เอกสารสำคัญหรือสไลด์ในรูปแบบเอกสารแจก เพื่อใช้อธิบายในกรณีที่อุปกรณ์ไม่สามารถใช้งานได้

- **ฝึกพูดโดยไม่พึ่งพาเทคโนโลยี**

1. เตรียมการพูดแบบไม่มีสไลด์ เพื่อให้ยังสามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างต่อเนื่อง

- **ขอความช่วยเหลือจากทีมเทคนิค**

1. แจ้งปัญหาให้ทีมเทคนิคทราบทันที และสื่อสารกับผู้ฟังเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างที่กำลังแก้ไขปัญหา

การรับมือกับคำถามที่ยากหรือไม่คาดคิด

ในบางกรณี ผู้ฟังอาจตั้งคำถามที่ยากหรือเกินความคาดหมาย ผู้พูดควรมีแนวทางดังนี้

- ฟังคำถามอย่างตั้งใจ

1. จดจ่อกับคำถามเพื่อทำความเข้าใจประเด็นสำคัญ

2. หากคำถามไม่ชัดเจน ให้สอบถามผู้ถามเพื่อขอคำอธิบายเพิ่มเติม

- ตอบคำถามอย่างมีเหตุผล

1. ใช้ข้อมูลและหลักฐานสนับสนุนคำตอบ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ

2. หากไม่มีคำตอบในทันที ให้ตอบอย่างซื่อสัตย์ พร้อมเสนอที่จะส่งข้อมูลเพิ่มเติมในภายหลัง

- จัดการคำถามที่มีความอ่อนไหว

1. ใช้ภาษาที่สุภาพและแสดงความเคารพความคิดเห็นของผู้ถาม

2. หลีกเลี่ยงการโต้แย้งหรือแสดงอารมณ์

ตัวอย่างการสร้างสื่อและการนำเสนอบทความวิชาการ

1. ตัวอย่างบทความวิชาการที่มีสื่อประกอบอย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างสื่อประกอบบทความวิชาการที่ประสบความสำเร็จมักมีลักษณะสำคัญที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจและดึงดูดความสนใจของผู้อ่านหรือนักวิจัย

จุดเด่นที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

1. การใช้ภาพประกอบ ได้แก่ บทความมีการใช้แผนภาพแสดงขั้นตอนการทำงานของ AI ในการวินิจฉัยโรค ตั้งแต่การเก็บข้อมูลจนถึงการวิเคราะห์ผลลัพธ์ **และ**ภาพกราฟแสดงเปรียบเทียบความแม่นยำของ AI กับวิธีวินิจฉัยแบบดั้งเดิม ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น

2. การใช้สีและรูปแบบที่เหมาะสม ได้แก่ ใช้สีที่ตัดกันอย่างเหมาะสมในกราฟ เพื่อเน้นประเด็นสำคัญ เช่น ใช้สีแดงเน้นจุดผิดพลาดของระบบ และสีเขียวแสดงความสำเร็จ และรูปแบบการจัดวางเนื้อหามีความชัดเจน ใช้ฟอนต์มาตรฐาน เช่น *Times New Roman* ขนาด 12 จุด และใช้หัวข้อย่อยที่ชัดเจน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตาราง ได้แก่ มีการนำเสนอข้อมูลเชิงเปรียบเทียบในรูปแบบตาราง เช่น ตารางแสดงอัตราความสำเร็จของ AI เมื่อใช้ในพื้นที่ต่าง ๆ และตารางช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจข้อมูลจำนวนมากในเวลาอันสั้น

2. การนำเสนอที่ดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง

การนำเสนอที่ดึงดูดความสนใจของผู้ฟังมักต้องอาศัยการใช้เทคนิคที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความน่าสนใจและสร้างปฏิสัมพันธ์

เทคนิคที่ใช้ในการนำเสนอ

เปิดตัวด้วยคำถามหรือสถานการณ์น่าสนใจ คือ ผู้วิจัยเริ่มต้นการนำเสนอด้วยคำถามกระตุ้นความคิด เช่น “คุณคิดว่าเทคโนโลยีสามารถช่วยแก้ปัญหาในองค์กรของคุณได้อย่างไร?” คำถามนี้ช่วยดึงความสนใจของผู้ฟังและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น

การใช้สื่อที่น่าสนใจ คือ 1. **ใช้อินโฟกราฟิก** ได้แก่ เพื่อแสดงข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ เช่น การเปรียบเทียบประสิทธิภาพขององค์กรที่ใช้เทคโนโลยีและองค์กรที่ไม่ได้ใช้ และ 2. **นำเสนอวิดีโอสาธิต** ได้แก่ ที่แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์จากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในองค์กร ทำให้ผู้ฟังเข้าใจผลกระทบในมุมมองที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

การเล่าเรื่อง (Storytelling) คือ เล่ากรณีศึกษาจริงจากองค์กรขนาดเล็กในประเทศไทยที่สามารถเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนได้ถึง 30% ด้วยการใช้ระบบ ERP (Enterprise Resource Planning) ทำให้ผู้ฟังเห็นภาพและเข้าใจผลลัพธ์ได้ชัดเจน

สร้างปฏิสัมพันธ์ คือ มีการเปิดให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นหรือซักถามระหว่างการนำเสนอ **และ** ใช้แบบสำรวจออนไลน์ เช่น Poll หรือ Quiz เพื่อวัดความเข้าใจหรือความคิดเห็นของผู้ฟังในประเด็นที่นำเสนอ

ผลตอบรับจากผู้ฟัง คือ ผู้ฟังส่วนใหญ่รู้สึกประทับใจในความชัดเจนของเนื้อหาและวิธีการนำเสนอ โดยเฉพาะการใช้สื่อที่เข้าใจง่ายและการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม เช่น การถามตอบหรือการทำแบบสำรวจ ช่วยสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองและเพิ่มการมีส่วนร่วม และผลตอบรับที่วัดจากแบบสอบถามหลังการนำเสนอ พบว่ากว่า 85% ของผู้ฟังระบุว่าเนื้อหามีความน่าสนใจ และเทคนิคการนำเสนอช่วยให้พวกเขาเข้าใจแนวคิดซับซ้อนได้ง่ายขึ้น

การนำเสนอที่ดึงดูดความสนใจของผู้ฟังต้องอาศัยการผสมผสานเทคนิคที่หลากหลาย ทั้งการใช้สื่อที่เหมาะสม การเล่าเรื่อง และการสร้างปฏิสัมพันธ์ การวางแผนที่ดีร่วมกับการนำเสนอที่มีชีวิตชีวาช่วยให้เนื้อหาไม่เพียงแต่เข้าใจง่าย แต่ยังสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อผู้ฟังในวงกว้าง

บทสรุป

การสร้างสื่อและการนำเสนอบทความวิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ซึ่งการสื่อสารเนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพไม่เพียงช่วยเพิ่มคุณค่าของงานวิชาการ แต่ยังช่วยให้เนื้อหาที่ซับซ้อนถูกถ่ายทอดในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและเข้าใจได้อย่างชัดเจน การออกแบบสื่อที่มีคุณภาพ เช่น การใช้ภาพประกอบหรือกราฟิกที่เหมาะสม ช่วยเพิ่มความน่าสนใจและความเข้าใจให้กับผู้รับสาร การนำเสนอที่ดีช่วยสร้างความประทับใจและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับผู้นำเสนอ โดยเฉพาะในงานวิชาการที่มุ่งหวังให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และการนำไปใช้ในวงกว้าง

เพื่อพัฒนาทักษะการสร้างสื่อและการนำเสนออย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการฝึกฝนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้เทคนิคการออกแบบสื่อ เช่น การเลือกใช้ฟอนต์ที่เหมาะสมและการจัดวางเนื้อหา รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการนำเสนอ เช่น PowerPoint หรือ Prezi จะช่วยให้เนื้อหาที่นำเสนอมีความโดดเด่นและเข้าถึงผู้ฟังได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การฝึกฝนการพูดและการจัดการกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดระหว่างการนำเสนอ จะช่วยเพิ่มความมั่นใจและประสิทธิภาพในการสื่อสาร

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาทักษะด้านนี้คือ การฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ และการเปิดรับความคิดเห็นจากผู้ฟังเพื่อนำมาปรับปรุงการนำเสนอให้ดียิ่งขึ้น การเข้าร่วมอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับเทคนิคการสร้างสื่อและการนำเสนอก็เป็นอีกวิธีที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้และทักษะ นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการสร้างสื่อที่ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการเตรียมตัวอย่างรอบคอบก่อนการนำเสนอ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพสูงสุด

บรรณานุกรม

กนกวรรณ ภู่วัฒนะ. (2563). **การออกแบบสื่อเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.** วารสารการศึกษาและนวัตกรรม, 8(3), 15-25.

ณัฐพล ศรีสม. (2564). **บทบาทของการออกแบบสื่อในการนำเสนอข้อมูลเชิงวิชาการ.** วารสารนวัตกรรมและการสื่อสาร, 10(1), 22-30.

พงษ์ศิริ สุทธิกานต์. (2565). **การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการนำเสนอ.** วารสารเทคโนโลยีและการจัดการ, 12(2), 45-53.

อารยา มุ่งมั่น. (2563). **AI และบทบาทในกระบวนการสร้างสื่อวิชาการ.** วารสารเทคโนโลยีสารสนเทศ, 9(3), 66-75.

วิรัช ศรีเจริญ. (2563). **การพัฒนาสไลด์พรีเซนเทชันอย่างมืออาชีพ.** วารสารบริหารธุรกิจ, 12(4), 45-50.

สุวรรณา ทองดี. (2565). **การประยุกต์เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารในงานวิชาการ.** วารสารนวัตกรรมดิจิทัล, 13(3), 25-30.

พรทิพย์ ทวีวงษ์. (2563). **แนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสารข้อมูลในงานวิจัย.** วารสารการศึกษาและการพัฒนา, 7(1), 18-26.

จิตติมา พงศ์พิทักษ์. (2565). **การใช้ Big Data ในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในรูปแบบภาพ.** วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 9(1), 34-42.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) : ปวงปรัชญาอินเดีย

Book Review: Indian Philosophy

พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข)
Phra Narong Suphatto (Saysook)
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
กฤตสุชิน พลเสน
Kitsuchin Ponsen
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
ปฏิธรรม สำเนียง
มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
Corresponding author, e-mail : wasan.pon@student.mbu.ac.th

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหนังสือ

ชื่อหนังสือ : ปวงปรัชญาอินเดีย

ผู้เขียน : รองศาสตราจารย์ ฟื้น ดอกบัว

สำนักพิมพ์และปีที่ตีพิมพ์ : สำนักพิมพ์ศยาม พิมพ์ครั้งที่ 2 ปีที่พิมพ์ 2555

จำนวนหน้า : 431 หน้า

หนังสือ ปวงปรัชญาอินเดีย ของ ฟื้น ดอกบัว เป็นหนังสือที่รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปรัชญาอินเดียตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พิมพ์ครั้งที่ 2 ของหนังสือเล่มนี้เป็นการปรับปรุงและขยายเนื้อหาเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้นและสามารถเข้าถึงแนวคิดสำคัญ ๆ ในปรัชญาอินเดียได้ลึกซึ้งขึ้น หนังสือประกอบไปด้วยหัวข้อที่ครอบคลุม เช่น พระเวท, อุปนิษัท, โยคะ, และปรัชญาพุทธ ฯลฯ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของปรัชญาอินเดีย หนังสือเล่มนี้ออกแบบมาเพื่อตอบโจทย์ทั้งผู้เริ่มต้นและผู้ที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกในแง่ของปรัชญาตะวันออก

ฟื้น ดอกบัว ในฐานะผู้เขียนได้รวบรวมความรู้ที่ผ่านการศึกษามาอย่างยาวนาน ทำให้ข้อมูลที่นำเสนอในหนังสือเป็นที่เชื่อถือและเป็นมาตรฐานในการอ้างอิง หนังสือมีการจัดโครงสร้างเนื้อหาที่ชัดเจน เริ่มตั้งแต่แนวคิดเบื้องต้นของปรัชญาอินเดีย ก่อนจะนำเสนอแนวคิดย่อย ๆ ที่สำคัญ ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้หนังสือเล่มนี้กลายเป็นแหล่งข้อมูลที่ครอบคลุมสำหรับการศึกษาปรัชญาอินเดีย

บทนำของหนังสือ

ในบทนำ ฟื้น ดอกบัว ได้กล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปรัชญาอินเดียต่อการศึกษาและพัฒนาปรัชญาตะวันออก โดยผู้เขียนอธิบายว่าปรัชญาอินเดียไม่เพียงแต่มีผลต่อการพัฒนาทางความคิดของชาวอินเดียเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อปรัชญาตะวันออกโดยรวม และบางแนวคิดยังถูกนำมาประยุกต์ใช้ในตะวันตก ฟื้น ดอกบัวได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดเชิงจิตวิญญาณที่ลึกซึ้งของอินเดีย ที่เป็นการผสานระหว่างการปฏิบัติและการพัฒนาในเชิงจิตวิญญาณ

บทนำยังแสดงให้เห็นว่าปรัชญาอินเดียเป็นการศึกษาและค้นหาความจริงที่เน้นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับจักรวาล ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการศึกษาแนวคิดของปรัชญาอินเดียช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องการดำรงชีวิตอย่างสงบและสร้างสมดุลระหว่างความคิดและการปฏิบัติ บทนำนี้จึงเป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจแนวทางและเป้าหมายของหนังสือได้อย่างชัดเจน

สารัตถะของหนังสือ

หนังสือ ปวงปรัชญาอินเดีย ของ ฟื้น ดอกบัว เป็นหนังสือที่นำเสนอแนวคิดและหลักปรัชญาของอินเดียอย่างครอบคลุม โดยเน้นให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดสำคัญต่าง ๆ ที่สืบทอดมาเป็นพันปี หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็นหลายบทที่อธิบายแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาอินเดีย เริ่มต้นจากการสำรวจรากฐานปรัชญาในยุคแรกจนถึงแนวคิดที่สำคัญในการค้นหาความจริงและการพัฒนาจิตใจ เนื้อหาหลัก ๆ ในหนังสือประกอบด้วยการอธิบายความหมายและบริบทของพระเวท, อุปนิษัท, ภควัทคีตา, มีมางสา, เวทานตะ, นยายะ, ไวเศษิกะ, สางขยะ, โยคะ และปรัชญาจารวาก, ปรัชญาเชนปรัชญาพุทธ และแนวคิดเรื่องกรรมและสังสารวัฏ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ครอบคลุมปรัชญาตะวันออก

ในบทแรก ฟื้น ดอกบัวเริ่มจากการอธิบายถึงพระเวทซึ่งถือว่าเป็นศาสนศาสตร์และปรัชญาชุดแรกของอินเดีย พระเวทเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมในอินเดียยุคโบราณ ซึ่งเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดความคิดทางปรัชญาหลากหลายสายต่อมา หนังสือเล่มนี้ให้ภาพรวมที่ชัดเจนถึงโครงสร้างของพระเวททั้งสี่เล่ม ได้แก่ ฤคเวท, ยชุรเวท, สามเวท, และอาถรรพเวท รวมถึงแนวคิดและคติความเชื่อที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่องในแง่ศาสนาและการปฏิบัติพิธีกรรม

ต่อมาผู้เขียนได้อธิบายถึง อุปนิษัท ซึ่งเป็นเอกสารทางปรัชญาที่พัฒนาขึ้นภายหลังพระเวท โดยมุ่งเน้นไปที่การทำสมาธิและการค้นหาความจริงเกี่ยวกับจิตวิญญาณ แนวคิดที่สำคัญในอุปนิษัทคือการค้นหาความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างอาตมัน (จิตของปัจเจกบุคคล) และพรหมัน (จิตสูงสุดของจักรวาล) ซึ่งถือเป็นการแสวงหาความหมายของชีวิตและการปลดปล่อยจากสังสารวัฏ (การเวียนว่ายตายเกิด) แนวคิดเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่เชื่อมโยงไปยังปรัชญาอื่น ๆ ของอินเดีย

หนังสือยังได้กล่าวถึง ภควัทคีตา ซึ่งเป็นบทสนทนาทางจิตวิญญาณระหว่างพระกฤษณะและอรชุน ที่แสดงถึงหลักธรรมในชีวิตจริงที่เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องกรรม และหน้าที่ในฐานะมนุษย์ ฟื้น ดอกบัว อธิบายว่า ภควัทคีตา เป็นการผสมผสานระหว่างศาสนศาสตร์และการพัฒนาตนเอง โดยเน้น

ความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ และการพิจารณาตนเองผ่านการคิดวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

เนื้อหาที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ โยคะ ซึ่งในหนังสือได้อธิบายถึงโยคะในแง่ของระบบการพัฒนาจิตใจและร่างกายเพื่อการบรรลุสภาวะสมดุลและการตื่นรู้ โยคะเป็นแนวทางปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับความเข้าใจภายใน โดยเฉพาะการบรรลุสติและการปลดปล่อยจิตใจจากความทุกข์ แนวคิดของโยคะไม่เพียงแต่เป็นการฝึกร่างกาย แต่ยังเกี่ยวข้องกับการฝึกสมาธิและการพัฒนาสมาธิเพื่อบรรลุถึงการหลุดพ้น

ในตอนท้ายของหนังสือ ฟื้น ดอกบัว ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องกรรมและสังสารวัฏ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่อธิบายถึงผลของการกระทำที่ส่งผลต่อชีวิตในอนาคต หนังสืออธิบายว่า กรรมหมายถึงการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลทั้งดี และร้ายตามกฎธรรมชาติ ส่วนสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิดที่มีผลมาจากการกระทำในอดีต การทำความเข้าใจแนวคิดเหล่านี้มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านสามารถพิจารณาถึงการปฏิบัติตนในปัจจุบัน และการใช้ชีวิตอย่างมีสติและคุณธรรม

โดยสรุป หนังสือ ปวงปรัชญาอินเดีย ของ ฟื้น ดอกบัว ถือเป็นหนังสือที่ให้ภาพรวมและความเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานของปรัชญาอินเดียอย่างละเอียด แม้ว่าจะเน้นในเชิงภาพรวม แต่ก็ยังมีความลึกซึ้งพอสำหรับผู้อ่านที่ต้องการศึกษาปรัชญาอินเดียในมุมกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงแนวคิดปรัชญากับการพัฒนาตนเอง

บทวิจารณ์หนังสือ

1. การวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือ

หนังสือ ปวงปรัชญาอินเดีย เป็นผลงานที่สะท้อนถึงความพยายามของ ฟื้น ดอกบัว ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาอินเดีย ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความลึกซึ้งและซับซ้อน เนื้อหาครอบคลุมแนวคิดสำคัญ เช่น พระเวท, อุปนิษัท, ภควัทคีตา, มีมางสา, เวทานตะ, นยายะ, ไวเศษิกะ,สางขยะ, และโยคะ และปรัชญาจารวาก, ปรัชญาเชน, ปรัชญาพุทธ อย่างไรก็ตาม ในแง่การนำเสนอ ฟื้นได้ให้ความสำคัญกับการจัดลำดับหัวข้อและเรียบเรียงเนื้อหาอย่างมีระบบ จึงทำให้ผู้ที่สนใจเรื่องปรัชญาอินเดียสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่เพิ่งเริ่มศึกษาแนวคิดตะวันออก แต่อาจรู้สึกว่าบางบทมีการอธิบายที่กว้างเกินไป ทำให้บางหัวข้อที่มีศักยภาพในการตีความเชิงลึกสูญเสียโอกาสไปหนึ่งในข้อดีของหนังสือคือการแสดงภาพรวมของแนวคิดต่าง ๆ อย่างครอบคลุม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการความเข้าใจในเชิงกว้าง นอกจากนี้ ฟื้น ดอกบัว ยังสามารถทำให้เนื้อหาที่ซับซ้อนอย่างปรัชญาอินเดียดูเข้าใจง่ายและจับต้องได้ อย่างไรก็ตาม ในบางประเด็นที่มีความซับซ้อน เช่น การตีความเชิงลึกของอุปนิษัทและเวทานตะ ฟื้นได้อธิบายเพียงพื้นฐาน ทำให้ขาดมิติในการตีความเชิงปรัชญาในเชิงลึกที่ผู้อ่านบางกลุ่มอาจต้องการ

2. การตีความเนื้อหาหนังสือเชิงวิพากษ์

ฟื้น ดอกบัว ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาอินเดียโดยเน้นการเชื่อมโยงกับการพัฒนาทางจิตใจและการดำรงชีวิตที่สงบสุข เช่น การอธิบายแนวคิดเรื่อง "กรรม" และ "สังสารวัฏ" ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลที่เกิดขึ้น ฟื้นได้อธิบายอย่างชัดเจนถึง

ความหมายของ "กรรม" ว่ามีผลต่อการดำรงชีวิตอย่างไร แต่หนังสือยังขาดมุมมองในเชิงการเปรียบเทียบกับปรัชญาอื่น ๆ ทำให้ขาดการวิพากษ์ที่ครอบคลุม

การอธิบายเรื่อง "โยคะ" นับเป็นอีกจุดหนึ่งที่ควรพิจารณาเพิ่มเติม ฟื้น ดอกบัว ได้ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่แม่นยำเกี่ยวกับโยคะ รวมถึงหลักการของปรัชญาโยคะในอินเดีย แต่ในเชิงการปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ในยุคปัจจุบันยังมีข้อจำกัด เนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเป็นข้อมูลพื้นฐาน โดยไม่ได้เจาะลึกถึงการนำโยคะมาใช้ในเชิงจิตวิทยาและจิตเวช หรือในบริบทของการพัฒนาจิตใจในยุคสมัยใหม่ ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านที่ต้องการนำหลักโยคะมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน รู้สึกว่าได้รับข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์เพียงพอ

3. ข้อเสนอแนะที่มีต่อหนังสือ

เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และแนวคิดปรัชญาอินเดียได้ดี ฟื้น ดอกบัว จึงควรพิจารณาเพิ่มมิติในการวิพากษ์โดยเปรียบเทียบกับแนวคิดปรัชญาอื่น ๆ เช่น ปรัชญาจีนหรือปรัชญาตะวันตกในยุคใหม่ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างและจุดร่วมในแนวคิดที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ ฟื้นอาจเพิ่มการวิเคราะห์เกี่ยวกับการปรับใช้แนวคิดอินเดียในสังคมปัจจุบัน เพื่อให้หนังสือสามารถเชื่อมโยงกับความต้องการและวิถีชีวิตของผู้อ่านได้ชัดเจนขึ้น

ข้อวิจารณ์สุดท้ายคือการที่หนังสือขาดการแสดงตัวอย่างการนำแนวคิดปรัชญามาใช้จริงในชีวิตประจำวัน ฟื้น ดอกบัว ควรจะเพิ่มกรณีศึกษา หรือเรื่องเล่าที่เป็นตัวอย่างในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาในชีวิตจริง ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดเชิงปรัชญาได้ชัดเจนและลึกซึ้งขึ้น การเพิ่มตัวอย่างเหล่านี้ยังเป็นการทำให้หนังสือมีชีวิตชีวาและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อ่านในการนำปรัชญามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง

บทสรุป

หนังสือ ปวงปรัชญาอินเดีย ของ ฟื้น ดอกบัว เป็นผลงานทรงคุณค่าในเชิงการศึกษาและความเข้าใจแนวคิดปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถ่ายทอดแนวคิดและหลักปรัชญาของอินเดียที่เน้นบทบาทในเชิงจิตวิญญาณและการพัฒนาตนเอง หนังสือเล่มนี้ถือเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญสำหรับผู้สนใจศึกษาพื้นฐานแนวคิดสำคัญของปรัชญาอินเดีย ซึ่งฟื้น ดอกบัวได้สื่อสารออกมาในรูปแบบที่เรียบง่ายแต่ครบถ้วน ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและเชื่อมโยงแนวคิดเหล่านี้กับชีวิตประจำวันได้ดี

การจัดการเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ถือว่าทำได้อย่างประณีต ฟื้น ดอกบัว ได้ใช้ภาษาและสำนวนที่ชัดเจนในการถ่ายทอดแนวคิดที่ซับซ้อนให้ง่ายต่อความเข้าใจ การจัดลำดับเนื้อหาก็ทำได้อย่างมีระบบ ทำให้ผู้อ่านสามารถติดตามแนวคิดในแต่ละบทได้อย่างต่อเนื่องและลึกซึ้ง ฟื้น ดอกบัว ได้ครอบคลุมแนวคิดหลักของปรัชญาอินเดีย เช่น การวิเคราะห์ความหมายและความสำคัญของพระเวท, อุปนิษัท, และโยคะ โดยได้อธิบายถึงบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมที่ทำให้แนวคิดเหล่านี้เป็นรากฐานของการดำรงชีวิตในสมัยก่อน ซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงพัฒนาการของแนวคิดเหล่านี้ได้ดี อีกทั้งยังได้แสดง

ให้เห็นว่าปรัชญาอินเดียไม่ได้เป็นเพียงทฤษฎีทางความคิดเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจและการค้นหาความจริงสูงสุดที่เชื่อมโยงกับการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและจักรวาล

หนังสือ ปวงปรัชญาอินเดีย ยังมีความโดดเด่นในด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาในเชิงปฏิบัติ โดยให้ผู้อ่านสามารถนำแนวคิดเหล่านี้ไปใช้ในการพัฒนาจิตใจและจัดการกับความเครียดในชีวิตประจำวัน เช่น แนวคิดเกี่ยวกับ "กรรม" และ "สังสารวัฏ" ที่ช่วยให้ผู้อ่านเห็นถึงผลของการกระทำและความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตกับจิตวิญญาณ นอกจากนี้ ฟื้นยังนำเสนอแนวคิดเรื่องโยคะซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการฝึกทางร่างกาย แต่ยังเป็นการฝึกทางจิตใจที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้อาจมีข้อจำกัดสำหรับผู้อ่านที่ต้องการความลึกซึ้งในเชิงวิพากษ์และการตีความเชิงทฤษฎี เช่น การอธิบายแนวคิดของอุปนิษัทในแง่ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในระดับที่มีความเป็นวิชาการมากขึ้น นอกจากนี้ การใช้ภาษาที่กระชับในบางจุดอาจทำให้ขาดความละเอียดในแง่ของการตีความเชิงลึก ดังนั้น ในอนาคต หนังสือเล่มนี้อาจได้รับการปรับปรุงโดยการเพิ่มกรณีศึกษา หรือการตีความเชิงปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเชิงลึกสามารถนำไปใช้ได้อย่างแท้จริง

ถึงแม้จะมีข้อวิพากษ์ในบางประเด็น แต่การนำเสนอของหนังสือยังคงทำได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน และใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายช่วยให้ผู้อ่านสามารถติดตามเนื้อหาได้ดี หนังสือ ปวงปรัชญาอินเดีย ของฟื้น ดอกบัว จึงยังคงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาแนวคิดพื้นฐานของปรัชญาอินเดีย และเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อ่านนำปรัชญาตะวันออกไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฤษณะ ไทฺวปายนวฺยาส. (2518). **ศรีมัทภควัทคีตา (แปลโดย แสง มนวิฑูร).** พระนคร: แพร่วิทยา.

กรมศาสนา. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (เล่มที่ 4–34).** พระนคร: การศาสนา.

กรุณา เรื่องอุไร กุศลาสัย. (2537). **ภารตวิทยา.** พระนคร: ศยาม.

กีรติ บุญเจือ. (2518). **ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน.** พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.

กฤษณะ ไทฺวปายนวฺยาส. (2518). ศรีมัทภคคีตา (แปลโดย แสง มนวิฑูร). พระนคร: แพร่พิทยา.

โจเซฟ แกร์. (2533). **ศาสนาทั้งหลายนับถืออะไร (แปลโดย ฟื้น ดอกบัว).** พระนคร: โอเดียนสโตร์.

ธิดา สาระยาและคณะ. (2533). **หนังสือเรียน ส.605 สังคมศึกษา.** พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.

วิทย์ วิศทเวทย์ (แปล). (2513). **ปรัชญา (แปลจาก Philosophy โดย C.E.M. Joad).** พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2522). **"ภควัทคีตา: ปรัชญาสำหรับผู้ไม่พอใจในสวรรค์." ใน ภควัทคีตา.** พระนคร: ศิวาลัย.

ส. ศิวรักษ์ (แปล). (2514). **โสกราตีส (แปลจาก Socrates โดย Plato).** พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2524). **ไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน.** พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุนทร ณ รังษี. (2530). **ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ.** พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณ เพชรนิล. (2518). **ปรัชญาอินเดีย.** พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เสถียร โพธินันทะ. (2511). **ปรัชญามหายาน.** พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียร โพธินันทะ. (2513). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา.** พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียร โพธินันทะ. (2514). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาฉบับมุขปาฐะ ภาค 1.** พระนคร: สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). (2514). **ศาสนาเปรียบเทียบ.** พระนคร: บรรณาคาร.

เสฐียร พันธรังษี. (2516). **ศาสนาเปรียบเทียบ.** พระนคร: แพร่พิทยา.

ไสวย นิยมจันทร์. (2527). **ภาพความรู้ทั่วไปชุดรวมสิ่งมหัศจรรย์ของโลก.** พระนคร: รวมสาส์น.

สมเกียรติ วันทนะ. (2522). **"ภควัทคีตา: ปรัชญานักรบ." ใน ภควัทคีตา.** พระนคร: ศิวาลัย.

สมภาร พรมทา. (2534). **พุทธศาสนามหายาน.** พระนคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2532). **ปรัชญาอินเดีย.** พระนคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

อรุณ เฉตตีย์. (2539). **"ประเทศอินเดียโดยย่อ." ใน อินเดีย แผ่นดินมหัศจรรย์.** พระนคร: ศูนย์อินเดียศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Chatterjee, S. (1968). **An Introduction to Indian Philosophy.** Calcutta: University of Calcutta.

Gandhi, M. K. (1965). **Gita My Mother.** Bombay: Pearl Publishing.

Murati, T. R. V. (1960). **The Central Philosophy of Buddhism.** London: George Allen and Unwin Ltd.

Miller, M. F. (1969). **Sacred Books of the East.** Varanasi: Motilal Banarsidass.

Randall, H. J. (1960). **Philosophy: An Introduction.** New York: Barnes & Noble Inc.

Radhakrishnan, S. (1953). **The Principal Upanisads.** London: George Allen & Unwin Ltd.

Sinha, J. (1963). **Outlines of Indian Philosophy.** Calcutta: Sinha Publishing House.

Stace, W. T. (1965). **A Critical History of Greek Philosophy.** London: Macmillan.

Sharma, C. (1964). **A Critical Survey of Indian Philosophy.** Varanasi: Motilal Banarsidass.

Sharma, R. (1965). **Essentials of Indian Philosophy**. Meerut: Oriental Publishing House.

วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความจริงในปรัชญาตะวันตก

Analyze the concept of truth in Western philosophy

พระสุริยน นริสฺสโร (ผึ่งผาย)
Phra Suriyon Nrissaro (Puengpai)
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
พระมหาภาณุวิชญ์ ภาณุวิชฺชโญ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
ณัฐธพงษ์ มะลิซ้อน
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

บทคัดย่อ

ปรัชญาถือว่าเป็นพื้นฐานหรือบ่อเกิดของสรรพความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีอยู่บนโลกใบนี้โดยอาศัยแนวคิดการแสวงหาความรู้เพื่อตอบคำถามในสิ่งที่สงสัยต้องการรู้ ปรัชญาจึงช่วยเสริมความสมบูรณ์ความน่าเชื่อถือในองค์ความรู้ของศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ความจริงทางปรัชญาในแต่ละยุคล้วนมีความแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม ศาสนา การเมือง และความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงความจริงทางปรัชญาที่นักปรัชญาตะวันตกในอดีตสนใจศึกษาโดยเฉพาะปรัชญาตะวันตกยุคกลาง เพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างทางแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละท่านที่มีในยุคนั้นๆ และเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษา จากการศึกษาพอสรุปได้ว่า ในช่วงปรัชญาตะวันตกยุคกลางความรู้ทางปรัชญาในยุคตะวันตกโบราณ (กรีก) ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความจริงเกี่ยวกับพระเจ้าและสร้างความเชื่อถือความเป็นวิชาการของคริสต์ศาสนาให้เป็นที่ยอมรับในวงการคริสตจักรเพื่อตอบปัญหาเรื่องความจริงของพระเจ้าจนเกิดเป็นปรัชญาคริสต์ขึ้น

คำสำคัญ : วิเคราะห์, แนวคิดเกี่ยวกับความจริง, ปรัชญาตะวันตก

ABSTRACT

Philosophy is considered the foundation or origin of all knowledge in various fields that exist in this world. It is based on the pursuit of knowledge to answer questions arising from curiosity and the desire to understand. Philosophy thus enhances the completeness

and credibility of knowledge in various disciplines, serving as a guide for human life across all eras. Philosophical truths vary according to the context of society, religion, politics, and the beliefs of the people in a particular society.

This article aims to study and analyze the philosophical truths that Western philosophers of the past focused on, particularly during the Middle Ages. The objective is to highlight the differences in the ideas of philosophers from that era and provide insights for those interested in this field.

The study concludes that, during the Middle Ages, philosophical knowledge from ancient Western philosophy (Greek) was utilized to explain the truth about God and establish the credibility and academic rigor of Christianity. This integration made Christian philosophy widely accepted in the Church as a response to questions about the truth of God, leading to the development of Christian philosophy.

Keywords: Analysis, Theories of Truth, Western Philosophy

บทนำ

ความเจริญทางด้านวิชาการความรู้ในศาสตร์ทุกแขนงที่มีอยู่ในโลกปัจจุบันนี้ เป็นที่ทราบและยอมรับกันดีว่าพื้นฐานและบ่อเกิดความรู้ในทุกศาสตร์นั้นล้วนมีพื้นฐานโดยรวมมาจากแนวคิดความรู้เบื้องต้นทางปรัชญาที่ช่วยทำให้วิชาหรือศาสตร์นั้น ๆ สมบูรณ์สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและสร้างความเจริญให้แก่มนุษย์ได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม จิตวิทยา มานุษยวิทยา การเมืองการปกครองและวิทยาศาสตร์ ล้วนมีแนวคิดจากวิชาการปรัชญาเป็นจุดเริ่มต้นทั้งสิ้น

ความรู้ทางปรัชญามีร่องรอยว่าก่อกำเนิดในดินแดนกรีกโบราณ ประมาณ 600 ปีก่อนคริสตกาล ในสมัยเริ่มแรกความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญก้าวหน้าเหมือนในปัจจุบัน เมื่อมนุษย์เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ รอบตัวเกิดคำถามสงสัยในปรากฏการณ์ต่าง ๆ มนุษย์ปรารถนาที่จะรู้ความจริงของธรรมชาติ ปรัชญาในสมัยเริ่มแรกจึงเป็นไปเพื่อสอบสวนธรรมชาติ โลก และจักรวาล ดังนั้นจึงเกิดมีนักปรัชญาขึ้นเพื่อคิดค้นหาคำตอบดังกล่าว นักปรัชญาที่มีชื่อเสียงในสมัยเริ่มแรกคือ “ธาเลส” (Thales of Miletus, 624-548 ก่อนคริสตกาล) เป็นผู้ทรงความรู้ในแขนงต่าง ๆ ซึ่งนักวิชาการสาขาวิชาปรัชญาให้การยอมรับว่าเป็นบิดาแห่งปรัชญาตะวันตก (ฟื้น ดอกบัว, 2555, 43) ธาเลสกำหนดกรอบในการอธิบายความเป็นจริง (Reality) ด้วยการตั้งคำถามเกี่ยวกับปฐมธาตุที่เป็นพื้นฐานให้สรรพสิ่งดำรงอยู่ น้ำคือปฐมธาตุหรือธาตุดั่งเดิมของจักรวาล โดยวิเคราะห์ได้สองประเด็นสำคัญคือ “อะไรเป็นสิ่งเที่ยงแท้” และ “จะอธิบายความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างไร” การกำหนดกรอบคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบตามหลักเหตุผลของธาเลส มีผลทำให้สานุศิษย์และผู้สนใจแสวงหาความเป็นจริงพยายามหาคำตอบในกรอบดังกล่าวที่ธาเลสได้วางพื้นฐานและอธิบายคำตอบไว้ ทั้งนี้สามารถแบ่งประเด็นความคิดที่นักปรัชญาสนใจ

ศึกษาออกเป็นสองประเด็นใหญ่ ๆ คือ ปัญหาเกี่ยวกับความเป็นจริง (Reality) หรือทฤษฎีทางอภิปรัชญา ได้แก่ นักปรัชญายุคกรีกโบราณจนถึงนักปรัชญายุคกลาง ก่อน.ค.ศ.600-ค.ศ.1500 และปัญหาเกี่ยวกับความจริง (Truth) หรือทฤษฎีทางญาณวิทยา ได้แก่ นักปรัชญาตะวันตกยุคใหม่เป็นต้นมา ค.ศ.1600–1800 (Khopkhun Test Blog, 2009, ออนไลน์)

ความรู้ทางปรัชญาได้รับการพัฒนามาเรื่อย ๆ ปัญหาและคำถามที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยก็แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสนใจและบริบทแวดล้อมทางสังคม เช่น ปัญหาปรัชญาในยุคแรกมักสนใจเรื่องโลก และธรรมชาติ ปัญหาปรัชญาในยุคกลางสนใจปัญหาในเรื่องของศาสนา เรื่องพระเจ้า ปัญหาปรัชญาในยุคสมัยใหม่สนใจเรื่องทางวิทยาศาสตร์ สสาร พลังงาน ปรมาณู และปัญหาปรัชญาในยุคปัจจุบันสนใจเรื่องมนุษย์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทุกปัญหาในยุคต่าง ๆ ล้วนจบลงด้วยการตอบคำถามของนักปรัชญาซึ่งพยายามอธิบายคำตอบนั้น ๆ ตามแนวคิดและทฤษฎีของตน ปรัชญาตะวันตกมักเริ่มด้วยความคิดทางศาสนา ได้มีการศึกษาถึงจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ จนกระทั่งศึกษาถึงอะไรคือความดีอันสูงสุดของมนุษย์ อะไรเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิตมนุษย์ อะไรคือความแท้จริงของมนุษย์ และมนุษย์จะพบกับความจริงอันสูงสุดได้อย่างไร ในบทความนี้จะศึกษาเฉพาะปัญหาปรัชญาตะวันต กยุคกลางซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา มนุษย์ต้องการตอบปัญหาทางคริสต์ศาสนาเรื่องพระเจ้า และการมีอยู่ของพระเจ้าโดยการนำเอาความรู้ทางปรัชญามาตอบปัญหาดังกล่าว

ความหมายของปรัชญา

คำว่า ปรัชญา เป็นภาษาสันสกฤต แยกศัพท์ว่า ปร + ชฺญา โดย ปร แปลว่า ประเสริฐ สูงสุด ยอดเยี่ยม ส่วน ชฺญา แปลว่า รู้ ดังนั้นคำว่า ปรัชญา จึงแปลว่า ความรู้อย่างประเสริฐสูงสุดหรือยอดเยี่ยม ข้อนี้หมายถึงว่าความรู้ทางปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะพุทธปรัชญาที่จะนำพาผู้ที่รู้สู่ฐานะที่สูงขึ้นจากปุถุชนเป็นกัลยาณปุถุชน และจากกัลยาณปุถุชนเป็นอริยชน (ฟื้น ดอกบัว, 2555, หน้า 2)

คำว่า ปรัชญา ตรงกับภาษาบาลีว่า ปัญญา ซึ่งแยกศัพท์ได้ว่า ป + ญา โดยที่ ป เป็นอุปสรรค แปลว่า ทั่ว ญา เป็นธาตุ แปลว่า รู้ รวมกันแปลได้ว่า รู้ทั่วหรือรู้รอบ เพราะฉะนั้นปรัชญาก็คือ วิชาแห่งปัญญานั่นเอง กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติศัพท์ปรัชญาขึ้น เพื่อเรียกวิชาหนึ่งซึ่งทางตะวันตกเรียกว่า Philosophy

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ปรัชญา ว่า วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539, 512)

ขอบข่ายของปรัชญา

ปรัชญามีขอบข่ายกว้างขวางกว่าศาสตร์ทั้งหลาย เพราะปรัชญาว่าด้วยสากลจักรวาลแห่งรูปธรรมและจักรวาลแห่งนามธรรม ในสมัยกรีกโบราณถือว่าวิชาใดก็ตามที่ศึกษาไปมิใช่มุ่งเพียงเพื่อประกอบอาชีพ แต่เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของตน หรือเพื่อประโยชน์ทางจิตใจมากกว่าทางร่างกายแล้ว ก็จัดเป็นวิชาปรัชญาทั้งสิ้น ดังนั้นปรัชญาจึงเป็นอาหารใจ ทำให้ชีวิตมีค่าและมีความสุข ดังที่

เพลโต้กล่าวว่า “ปรัชญาคือสิ่งซึ่งมีค่ายิ่ง เพราะเป็นสิ่งซึ่งสร้างความชื่นชมยินดีอยู่เสมอให้แก่ชีวิตมนุษย์” (สมบูรณ์, 2521, 4) ปรัชญาถึงแม้จะมีขอบข่ายที่กว้างขวางแต่ก็สามารถแบ่งออกเป็น 3 สาขา คือ

1. ภววิทยา เป็นปรัชญาที่มุ่งแสวงหาความแท้จริงอันไม่มีความจริงอื่นยิ่งไปกว่า เป็นความจริงขั้นสูงสุดหรืออันติมสัจจะ (Ultimate Reality)

2. ญาณวิทยา เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยทฤษฎีแห่งความรู้ มุ่งศึกษาสอบสวนถึงธรรมชาติ บ่อเกิด ความสมบูรณ์ และขอบเขตความรู้ของมนุษย์

3. คุณวิทยา เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยทฤษฎีแห่งคุณค่า สารัตถะ หรือแก่นสารของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคุณวิทยานี้ยังแบ่งออกเป็น 2 สาขา คือ จริยศาสตร์ และ สุนทรียศาสตร์

บริบทและสถานกาณ์ของปรัชญาตะวันตกยุคกลาง

ในยุคปรัชญาตะวันตกยุคกลางนั้นมีสถานการณ์ที่ควรทราบประกอบการทำความเข้าใจในบริบทปัญหาของปรัชญาตะวันตกยุคกลางดังนี้

1. จักวรรดิโรมันได้รับเอาวัฒนธรรมกรีกมาเป็นของ ๆ ตนและพัฒนาจนกลายเป็นยุคเรืองอำนาจ ในโลกเฮเลนนิสม์ มีการศึกษาอารยธรรมกรีกอย่างกว้างขวาง มีการศึกษาปรัชญากรีกตามแนวคิดของนักคิดกรีกที่มีชื่อเสียงในอดีต มีการเปิดสำนักสอนปรัชญา โดยเฉพาะการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาเพื่อมุ่งสู่การหลุดพ้น โดยเน้นตอบปัญหาเชิงจริยศาสตร์ ทำอย่างไรจึงมีความสุข

2. การเผชิญหน้ากันระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับตะวันออก วัฒนธรรมกรีกกับวัฒนธรรมฮินดู วัฒนธรรมอินโด-ยูโรเปียน (กรีกกับอินเดีย) และวัฒนธรรมเซมิติก (ศาสนายิว คริสต์ อิสลาม) มีการเผชิญหน้ากัน ระหว่างปรัชญากรีก กับศาสนาทางตะวันออก (ฮินดู) และ ศาสนาจากแถบเซมิติก เมื่อต้องมาเผชิญหน้ากัน จึงเป็นลักษณะการผสานกันเพื่อการคงอยู่ของแนวของตน

3. หลังการนับถือศาสนาคริสต์ของจักรพรรดิคอนสแตนติน (ค.ศ. 272 – 337) ส่งผลให้คริสต์ศาสนาเป็นศูนย์กลางของจักรวรรดิโรมัน คริสต์ศาสนาได้เผยแผ่และเจริญรุ่งเรืองในจักรวรรดิโรมัน คริสต์ศาสนากลายเป็นแนวการดำเนินชีวิตหลักของชาวจักรวรรดิ์โรมัน ขณะเดียวกัน ชาวโรมันได้รับมรดกแนวคิดและวัฒนธรรมกรีกมาด้วยซึ่งมีทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้งกับคริสต์ศาสนา ในขณะเดียวผู้นำของคริสต์ศาสนา มีท่าทีต่อปรัชญากรีกมสองแบบ คือพวกหนึ่งถือว่าปรัชญากรีกเป็นความคิดนอกคริสต์ศาสนา จึงเป็นศัตรูกับคริสต์ศาสนา ส่วนอีกพวกหนึ่ง ถือว่าปรัชญากรีกเป็นความสามารถของมนุษย์ในการใช้เหตุผลและสติปัญญาหาความจริง และสามารถนำมาใช้อธิบายคำสอนคริสต์ศาสนาได้

4. จากการที่จักรวรรดิโรมันค่อย ๆ เสื่อมอำนาจลง มีการแบ่งอดีตจักรวรรดิโรมัน (วัฒนธรรมกรีก-โรมัน) เป็นสามแนววัฒนธรรม ได้แก่

4.1 ยุโรปตะวันตก วัฒนธรรมคริสต์แบบละติน ซึ่งมีกรุงโรมเป็นศูนย์กลาง (คริสตชน)

4.2 ยุโรปตะวันออก วัฒนธรรมคริสต์แบบกรีก โดยมีกรุงคอนสแตนติโนเปิล (กรีกไบแซนติอุม) เป็นศูนย์กลาง

4.3 แอฟริกาเหนือและเอเชียตะวันออกกลาง พัฒนาสู่วัฒนธรรมอิสลาม (ชาวอาหรับ) นอกจากนี้ชาวอาหรับได้ยึดอดีตศูนย์กลางของอาณาจักรกรีกโบราณ (อเล็กซานเดีย) ทำให้วิทยาการของกรีกตกอยู่ในมือของอิสลาม

ปรัชญาตะวันตกยุคกลาง (ค.ศ. 100 – 1500)

แม้ว่าอาณาจักรกรีกและโรมันจะล่มสลายไปแล้วก็ตาม แต่อารยธรรมรวมถึงแนวคิดทางปรัชญาของกรีกก็ยังมีอิทธิพลส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวตะวันตกอยู่ ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง ความเชื่อและศาสนา ฯลฯ โดยเฉพาะแนวคิดทางปรัชญาตะวันยุคกลางที่นักปรัชญาคริสต์ศาสนาได้นำความรู้ ทฤษฎีทางปรัชญาของกรีกมาอธิบายความเชื่อในศาสนาคริสต์ โดยการนำปรัชญาของเพลโต้และอริสโตเติลมาช่วยจัดระบบและอธิบายความเชื่อในคริสต์ศาสนาได้โดยไม่ขัดแย้งกันเกิดเป็นปรัชญาคริสต์ขึ้น มีนักปรัชญาคริสต์ที่สำคัญ ๆ หลายท่านที่พยายามประสานระหว่างคริสต์ศาสนากับปรัชญากรีกเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากรีกกับศาสนาคริสต์ว่า ความเชื่อและความรู้ไม่ขัดแย้งกัน แต่ไปด้วยกันได้ ความรู้สติปัญญาทำให้เราเข้าใจความเชื่อ นักปรัชญาคริสต์พยายามผสมผสานแนวคิดทางปรัชญาเข้ากับความเชื่อเทววิทยาเพื่อที่จะทำให้คำสอนของศาสนาคริสต์เป็นวิชาการ

นักวิชาการของศาสนาคริสต์ ที่นำปรัชญากรีกมาช่วยจัดระบบและอธิบายคำสอนของศาสนาคริสต์ที่สำคัญๆ มีหลายท่าน เช่น เซนต์เปาโล (St.Paul, ค.ศ.10 – 67) เซนต์ออกัสติน (St.Augustine, ค.ศ.354 – 430) เซนต์อันเซ็ลม์ (St.Anselm, ค.ศ.1033 – 1109) เซนต์อัลเบิร์ต (St.Albert the Great, ค.ศ.1193 – 1280) เซนต์โบนาเวนตูรา (St.Bonaventura, ค.ศ.1221 – 1274) เซนต์โธมัส อาควินัส (St.Thomas Aquinas, ค.ศ.1225 – 1274) เป็นต้น ในบทนี้ขอนำเสนอนักปรัชญาคริสต์ที่สำคัญที่มีผลงานโดดเด่นเป็นนักวิชาการของศาสนาคริสต์ในปรัชญาตะวันตกยุคกลางมี 2 ท่าน คือ

1. เซนต์ออกัสติน (St. Augustine ค.ศ. 354 – 430)

เซนต์ออกัสติน เป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ เป็นครูที่มีอิทธิพลทางคริสต์ศาสนา ความคิดของเขาเน้นหนักในทางเทววิทยาและปัญหาปรัชญา ตลอดชีวิตของเซนต์ออกัสตินโลกทัศน์ของคริสต์เตียนได้พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นแนวคิดที่โดดเด่นในปรัชญาคริสต์มาหลายศตวรรษ เขาได้นำแนวคิดของเพลโต้และลัทธิเพลโต้ใหม่มาอธิบายคริสต์ศาสนา เช่น นำแนวคิดเรื่อง “ทฤษฎีแบบ” มาอธิบายเรื่องพระเจ้าและการสร้าง สรรพสิ่งของพระเจ้า เซนต์ออกัสตินเห็นด้วยกับเพลโต้ที่อธิบายว่าพระเจ้า (โลกแห่งแบบ) เป็นความจริงนิรันดร เป็นหลักพื้นฐานของสรรพสิ่ง เป็นรูปแบบของสิ่งทั้งปวง เขาอธิบายต่อว่า “พระเจ้าสร้างทุกสิ่งด้วยน้ำพระทัยอิสระ” (Stumpf, 1989, 142) จากความไม่มีอยู่ ไปสู่การมีอยู่ แต่พระองค์ไม่ได้สร้างให้เสร็จสมบูรณ์ในทีเดียว เมื่อพระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่ง พระองค์ทรงใส่หลักหรือแบบแห่งการคงความเป็นไปตามประเภทของมัน (Seminal principle) ไว้ในสิ่งนั้นด้วย เพื่อให้สรรพสิ่งสร้างตัวเองต่อไปตามรูปแบบของสิ่งนั้นตามที่พระเจ้ากำหนดไว้ และสรรพสิ่งก็ถ่ายทอดธรรมชาติของตนไปสู่รุ่นต่อ ๆ มา สรรพสิ่งจึงมีลักษณะเฉพาะตามแบบที่พระเจ้ากำหนดไว้ แบบในที่นี้ไม่ใช่เป็นการลอกแบบ

จากพระเจ้า (โลกแห่งแบบ) ตามแนวเพลโต้ แต่เป็นลักษณะเฉพาะที่พระเจ้าประทานให้แต่ละสิ่งตามประเภทของมัน

ทฤษฎีความรู้ เซนต์ออกัสตินเชื่อว่าความรู้ที่มีค่าที่สุดคือความรู้เกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้าและวิญญาณ ความรู้ประเภทอื่น เช่น ตรรกวิทยา อภิปรัชญา และจริยศาสตร์ จะมีค่าต่อเมื่อนำมาสนับสนุนความรู้เกี่ยวกับพระเจ้า

จริยศาสตร์ จุดประสงค์อันสูงสุดในการปฏิบัติของมนุษย์ คืออุดมการณ์ทางศาสนาและความลึกลับที่จะปรากฏขึ้น ซึ่งเมื่อจิตใจเรามั่นคงต่อพระเจ้า ก็คือการได้เห็นพระเจ้านั่นเอง เพราะจิตตั้งมั่นเช่นนั้นไม่สามารถจะให้เกิดขึ้นในโลกอันบกพร่องอยู่ได้ แต่จะให้เกิดขึ้นในชาติหน้าได้อันเป็นชีวิตที่แท้จริง (พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, 2561, 19)

2. เซนต์โธมัส อาควินัส (St. Thomas Aguinar ค.ศ.1225 - 1274)

สภาพสังคมสมัยที่เซนต์โธมัส อาควินัส ยังมีชีวิตอยู่ เป็นช่วงที่คริสต์ศาสนาเจริญรุ่งเรืองในยุโรป มีการศึกษาเทววิทยาแบบคริสต์ศาสนาอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันปรัชญาของอริสโตเติลก็ได้รับความนิยมในขณะที่ศาสนาอิสลามทำการเผยแผ่อยู่ เซนต์โธมัส อาควินัส ได้มีโอกาสศึกษาต้นฉบับงานเขียนของอริสโตเติล จึงเห็นว่าน่าจะนำปรัชญาของอริสโตเติลมาช่วยอธิบายคริสต์ศาสนาได้ โดยใช้แนวคิดของเพลโต้มาช่วยเสริม เขาคิดว่าเหตุผลและความเชื่อในคริสต์ศาสนาไม่ขัดแย้งกัน เพราะมาจากแหล่งที่มาเดียวกัน คือ พระเจ้า สิ่งที่เขาสนใจคือการอธิบายเทววิทยาของคริสต์ศาสนาโดยอาศัยปรัชญา เขาคิดว่าปรัชญาเป็นเครื่องมือที่ดีสำหรับการช่วยอธิบายเทววิทยา จนถึงกับคิดว่าปรัชญามีอยู่เพื่อรับใช้เทววิทยา สิ่งที่เขาสนใจมากที่สุดคือ “การพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า มนุษย์ในฐานะชีวิตที่จะต้องปฏิบัติตนให้บรรลุถึงชีวิตพระเจ้า” (กีรติ ทองเจือ, 2527, 240) โดยใช้คำสอนคริสต์ศาสนาเป็นหลัก และนำปรัชญาของอริสโตเติลมาช่วยอธิบายและจัดระบบความคิด

การนำทฤษฎีสสารและรูปแบบของอริสโตเติล มาอธิบายเรื่องการสร้างของพระเจ้า

เซนต์โธมัส อาควินัส ดำเนินตามคำสอนคริสต์ศาสนาที่ว่าพระเจ้าทรงสร้างทุกสิ่งจากความไม่มีอยู่ ทุกสิ่งจึงเป็นของพระเจ้าและต้องขึ้นอยู่กับพระเจ้า มนุษย์เป็นสุดยอดของสิ่งสร้างที่เห็นได้ เขาเห็นด้วยกับอริสโตเติลที่ว่าทุกสิ่งย่อมมีลักษณะที่เหมือนกันและต่างกันโดยอธิบายได้ด้วยความคิดเรื่องสสารและรูปแบบ สิ่งต่าง ๆ ประกอบด้วยสสาร (Matter) และรูปแบบ (Form) “มนุษย์ประกอบด้วยลักษณะที่เป็นสสาร คือร่างกาย และลักษณะที่เป็นรูปแบบ คือวิญญาณ” (Stumpf, 1989, 188) ทั้งสองลักษณะแม้มีความแตกต่างกัน แต่ก็เป็นหนึ่งเดียวกันในมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์มีทั้งลักษณะที่เป็นสสารเหมือนกับสิ่งอื่น ๆ ทั่วไปที่ถูกจำกัดในโลกแห่งผัสสะ แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีรูปแบบที่เป็นวิญญาณซึ่งมีศักยภาพที่สามารถก้าวพ้นขอบเขตแห่งโลกผัสสะ เข้าไปสู่การมีส่วนร่วมชีวิตที่สมบูรณ์ของพระเจ้าได้ อาศัยพระกรุณาของพระเจ้าที่โปรดให้มนุษย์เป็นภาพลักษณ์ และมีความเหมือนพระองค์ แต่ในขณะเดียวกันในความเป็นมนุษย์จะตัดร่างกายออกไปไม่ได้เพราะธรรมชาติมนุษย์ต้องมีองค์ประกอบที่เป็นกายและวิญญาณ กายและวิญญาณนี้เป็นหนึ่งเดียวกันโดยไม่ต้องมีอะไรมาเป็นสื่อกลาง โดยวิญญาณ

มีอยู่ในทุกส่วนของร่างกายต้องพึ่งพาแก่กันและกัน ถ้าไม่มีวิญญาณ ร่างกายก็จะไม่มีรูปแบบ ไม่มีชีวิต และไม่เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ถ้าไม่มีร่างกาย วิญญาณก็จะไม่มีอวัยวะที่ช่วยนำสู่ความรู้ มนุษย์จึงเป็นวิญญาณและกายที่เป็นหนึ่งเดียวอย่างแท้จริง (Khopkhun Test Blog, 2009, ออนไลน์)

การพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า

เซนต์โธมัส อาควินัส นำอภิปรัชญาของอริสโตเติลมาอธิบายพระเจ้า เขาเริ่มต้นด้วยข้อพิสูจน์ 5 ข้อ ซึ่งเริ่มต้นจากการพิจารณาสภาพความเป็นจริงรอบตัวที่พบได้ทั่วไป นำมาเป็นข้อพิสูจน์เพื่อยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้า ได้แก่

1. ข้อพิสูจน์จากการเคลื่อน สิ่งต่างๆ มีการเคลื่อนที่ หาสาเหตุการเคลื่อนไปเรื่อย ๆ ที่สุดผู้เคลื่อนแรก.... คือ พระเจ้า

2. ข้อพิสูจน์จากการเป็นสาเหตุ สิ่งต่างๆ เป็นสาเหตุของอีกสิ่งหนึ่ง เรียงลำดับสาเหตุไปเรื่อย ๆ ที่สุดสาเหตุแรก... คือพระเจ้า

3. ข้อพิสูจน์จากความบังเอิญ สิ่งต่างๆ มีทั้งสิ่งที่เป็นความบังเอิญ มีก็ได้ ไม่มีก็ได้ และมีทั้งสิ่งที่เป็นเป็นความจำเป็นต้องมี ดังนั้น จึงต้องมีสิ่งที่เป็นความจำเป็นสูงสุด (ไม่มีไม่ได้) และเป็นหลักการของสรรพสิ่ง... คือพระเจ้า

4. ข้อพิสูจน์จากระดับความสมบูรณ์ สิ่งต่างๆ มีระดับขั้นความสมบูรณ์ต่างกันไป เรียงลำดับขั้นความสมบูรณ์ไปเรื่อย ๆ ที่สุดไปสู่ภาวะที่มีความสมบูรณ์สูงสุด... คือพระเจ้า

5. ข้อพิสูจน์จากความเป็นระบบระเบียบในจักรวาล สิ่งต่างๆ ในจักรวาลมีระบบ ระเบียบ จึงต้องมีผู้วางระบบ ระเบียบ... คือพระเจ้า

จริยศาสตร์ โซนต์โธมัส อาควินัส เห็นว่าโดยเนื้อแท้แล้วความดีกับความงามเป็นอันเดียวกัน เพราะขึ้นอยู่กับรูปแบบ สัดส่วน ระเบียบ และความกลมกลืนกับความไม่ดีคือสิ่งไม่งาม ความดีหรือความไม่งามจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ ความสมบูรณ์ด้วยความได้สัดส่วนและความแจ่มแจ้งชัดเจน

ญาณวิทยา ทฤษฎีแห่งความรู้ เซนต์โธมัส อาควินัส เรียนแบบอริสโตเติลที่ว่า ความรู้จริงคือความรู้จากความคิดอย่างลึกซึ้ง ความคิดเช่นนี้ต้องอาศัยผัสสะเป็นมูลฐาน ในความรู้ของเราไม่มีสิ่งใดนอกเหนือจากจะอาศัยความรู้สึกหรือผัสสะเป็นเบื้องต้น

วิเคราะห์ปรัชญาตะวันตกยุคกลาง

หลังจากการล่มสลายของจักรวรรดิกรีก-โรมันลง ดินแดนโลกตะวันตกได้มีการแบ่งอาณาเขตแยกตัวออกเป็นประเทศต่างๆ เป็นทวีปยุโรป การล่มสลายของจักรวรรดิกรีก-โรมันนั้นได้ทิ้งมรดกทางแนวคิดปรัชญา วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีการดำเนินชีวิต และคริสต์ศาสนาไว้ให้ประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปได้นำไปใช้พัฒนาประเทศตนเองจนเจริญก้าวหน้าเกิดเป็นวัฒนธรรมคริสต์แบบละติน วัฒนธรรมคริสต์แบบกรีก และวัฒนธรรมอิสลามขึ้น ในขณะที่โลกตะวันออกก็เกิดวัฒนธรรมฮินดู วัฒนธรรมอินโด-ยูโรเบียน วัฒนธรรมเซมิติก การเผชิญหน้ากันของปรัชญาตะวันตกกับปปรัชญาตะวันออกเกิดขึ้นตาม

แนวอัตตลักษณ์ของตน โดยเฉพาะในโลกตะวันตก คริสต์ศาสนาเริ่มเข้ามามีบทบาททั้งในด้านการเมือง การปกครอง ตลอดจนเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนมากขึ้น ในปรัชญาตะวันตกยุคกลางจะเห็นได้ว่าศาสนาคริสต์เริ่มใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อสร้างความศรัทธาให้คริสต์ศาสนิกมากขึ้น มีการเอาแนวคิดปรัชญากรีกที่ได้รับการยอมรับในสมัยนั้นเช่น ปรัชญาของเพลโต้ ลัทธิเพลโต้ใหม่และปรัชญาของอริสโตเติลมาเชื่อมโยงสัมพันธ์ตอบคำถามเรื่องพระเจ้า และการมีอยู่ของพระเจ้าเกิดเป็นปรัชญาคริสต์ขึ้นมาใหม่ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อถือในพระเจ้าและเป็นการทำให้คริสต์ศาสนามีความเป็นวิชาการมากขึ้น ผลคือได้รับการตอบรับประสบความสำเร็จคริสต์ศาสนิกเชื่อมั่นศรัทธาในพระเจ้ามากขึ้น การเผยแผ่ศาสนาคริสต์กระจายออกเป็นวงกว้างขึ้น นับเป็นยุคที่คริสตจักรเจริญรุ่งเรืองมีอำนาจมากขึ้น

ในทางตรงกันข้ามถ้าพิจารณาในเรื่องแนวคิดทางปรัชญาแล้วถือว่าเป็นยุคถดถอยเพราะแนวคิดทางปรัชญานั้นได้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในทางศาสนาและการเมือง การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้แนวคิดทางปรัชญาหยุดชะงักลงไม่เกิดแนวคิดสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆเลยนอกจากการสร้างความเชื่อในเรื่องพระเจ้าเท่านั้น ปรัชญาตะวันตกในยุคกลางจึงมีดมนเป็นเวลานาน จนกระทั่งปรับเปลี่ยนแนวคิดพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เป็นยุคปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ขึ้น แนวคิดปรัชญาคริสต์ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าจึงเบาบางลง

บทสรุป

สรรพวิชาความรู้ต่างๆ บนโลกนี้เป็นที่ทราบและยอมรับกันว่าล้วนมีพื้นฐานองค์ความรู้มาจากความรู้ทางปรัชญาทั้งสิ้น ความรู้ทางปรัชญามีร่องรอยว่าก่อกำเนิดในดินแดนกรีกโบราณ ประมาณ 600 ปีก่อนคริสตกาล ในสมัยเริ่มแรกความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญก้าวหน้าเหมือนในปัจจุบัน “ธาเลส” (Thales of Miletus, 624-548 ก่อนคริสตกาล) เป็นผู้ทรงความรู้ในแขนงต่างๆ ซึ่งนักวิชาการสาขาวิชาปรัชญาให้การยอมรับว่าเป็นบิดาแห่งปรัชญาตะวันตก การกำหนดกรอบคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบตามหลักเหตุผลของธาเลส มีผลทำให้เกิดแนวคิดความรู้ทางปรัชญาอีกมากมาย โดยปัญหาปรัชญาในยุคเริ่มแรกหรือยุคกรีกโบราณ (ก่อน ค.ศ.600) นั้นสนใจค้นคว้าเรื่องโลก จักรวาลและธรรมชาติรอบตัว ปัญหาปรัชญาในยุคกลาง (ค.ศ.100-1500) นั้นสนใจเรื่องศาสนา การมีอยู่ของพระเจ้า ปัญหาปรัชญาในยุคสมัยใหม่ (ค.ศ.1600-1800) นั้นสนใจเรื่องทางวิทยาศาสตร์ สสาร พลังงาน ปรมาณู และปัญหาปรัชญาในยุคปัจจุบัน (ค.ศ.1900 เป็นต้นมา) นั้นสนใจค้นคว้าศึกษาเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อม เรื่องมนุษย์

การศึกษาปัญหาปรัชญาตะวันตกยุคกลางนี้สามารถสรุปได้ว่า ศาสนาคริสต์เริ่มใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อสร้างความศรัทธาให้คริสต์ศาสนิกมากขึ้น มีการเอาแนวคิดปรัชญากรีกที่ได้รับการยอมรับในสมัยนั้นเช่น ปรัชญาของเพลโต้ ลัทธิเพลโต้ใหม่และปรัชญาของอริสโตเติลมาเชื่อมโยงสัมพันธ์ตอบคำถามเรื่องพระเจ้า และการมีอยู่ของพระเจ้าเกิดเป็นปรัชญาคริสต์ขึ้นมาใหม่ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อถือในพระเจ้าและเป็นการทำให้คริสต์ศาสนามีความเป็นวิชาการมากขึ้น ผลคือได้รับการตอบรับประสบความสำเร็จ

คริสต์ศาสนิกชนเชื่อมั่นศรัทธาในพระเจ้ามากขึ้น การเผยแผ่ศาสนาคริสต์กระจายออกเป็นวงกว้างขึ้น นับเป็นยุคที่คริสตจักรเจริญรุ่งเรืองมีอำนาจมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กีรติ ทองเจือ. (2527). **ปรัชญาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ฟื้น ดอกบัว. (2555). **ปวงปรัชญากรีก.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม.

พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม. ผศ.ดร. (2561). **ปรัชญาสากล : วิเคราะห์และวิจารณ์.** วารสารศึกษาศาสตร์ มมร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). **พจนานุกรม.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.

สมบูรณ์ พรรณนาภพ. (2521). **ปรัชญาเบื้องต้น.** พระนคร : บรรณกิจ.

Stumpf Samuel Enoch. (1989). **Philosophy: History & problems / Sameul Enoch Stumpf.** Singapore : McGraw-Hill Book Company.

Khopkhun Test Blog. **พัฒนาการและภาพรวมของปรัชญาตะวันตก.** 2009. สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2564. <https://khopkhun.wordpress.com/2009/04/18/3-พัฒนาการและภาพรวมของปรัชญาตะวันตก.

วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับตรรกวิทยาในพุทธปรัชญา

Analyze the concept of logic in Buddhist philosophy

ไพสิน ป้องภา
Paisin Pongpha
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
กฤตสุชิน พลเสน
Kitsuchin Ponsen
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
วีรชัย คำธร
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
Corresponding author, e-mail : maghavin9@gmail.com

บทคัดย่อ

พุทธปรัชญาไม่ปฏิเสธการใช้เหตุผลและตรรกะโดยสิ้นเชิง แต่จัดอยู่ในประเภทปัญญาสูงสุดและปัญญาจินตามยเท่านั้น ต้องยึดหลักความจริงและจริยธรรมเสมอ ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้โดยสมบูรณ์ พระองค์อาศัยตรรกะในการศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาความรู้ ความจริง ความถูกต้องและความดีในระดับปัญญาโลกิยะ ในบรรดานิกายที่ชอบนำเสนอวาทกรรมเชิงตรรกะ ในการเดาและคาดเดาความจริงทางปรัชญา พระพุทธเจ้าและสาวกของพระองค์ใช้ตรรกะของพุทธศาสนาเป็นวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาและสอนปรัชญาพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นเหตุผลนิยมผสมผสานกับสัมพัทธ์ภาพตามหลักปฏิจจสมุปบาท มีเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรม อภิปรัชญา ญาณวิทยา และ คุณวิทยา

อย่างไรก็ตาม ในการคิดและการใช้เหตุผลในลักษณะนี้ พระองค์ได้ทรงสอนซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าเราต้องตระหนักถึงหลักการเชิงบรรทัดฐานในการประเมินเหตุผลและความเชื่อ ด้วยพระดำรัสขึ้นต้นของพระองค์ที่ว่า “อย่ารีบเชื่อ” ครอบงำศรัทธา ความหลงผิด และความวิตกกังวล ซึ่งกล่าวไว้ในกาลามสูตร มีนักปรัชญาทางวิทยาศาสตร์หลายคนที่ยึดถือเอาสิ่งเหล่านี้เป็นต้นแบบหลักการและวิธีการของตรรกะทางวิทยาศาสตร์ในยุคหลัง การคิดและการใช้เหตุผลในตรรกะของพุทธศาสนานี้จึงต้องปฏิบัติตามรูปแบบและเนื้อหาที่มีเจตนาที่ดี ตามหลักการของโยนิโสมนสิการ และควรพิจารณาว่าเป็นเพียงรากฐานสำหรับการพัฒนาคุณสมบัติพิเศษของความเป็นมนุษย์ นั่นคือ มีความรู้เป็นเลิศและมีความประพฤติเป็นเลิศ

คำสำคัญ: วิเคราะห์, ตรรกวิทยา, พุทธปรัชญา

ABSTRACT

Buddhist philosophy does not entirely reject the use of reason and logic; instead, it classifies them as part of higher wisdom (paññā) and conceptual reasoning (cintāmayapaññā). These must always adhere to principles of truth and ethics. Before attaining enlightenment as the Buddha—the fully awakened one—He employed logic to study and analyze in pursuit of knowledge, truth, correctness, and goodness at the worldly intellectual level. Among the schools of thought that present discourses using logic to hypothesize and infer philosophical truths, the Buddha and His disciples utilized Buddhist logic as a method to disseminate Buddhist teachings. This approach blends rationalism with relativism according to the principle of Dependent Origination (Paticcasamuppada). Its content spans ethics, metaphysics, epistemology, and axiology.

However, in employing reasoning and logic, the Buddha repeatedly emphasized the importance of normative principles in evaluating reason and beliefs. With His famous admonition “Do not be hasty to believe,” the Buddha cautioned against blind faith, delusion, and anxiety, as outlined in the Kalama Sutta. Many scientific philosophers have adopted these principles as a foundation for modern scientific logic. Thus, reasoning and logical thinking in Buddhist philosophy must follow intentional and virtuous principles, as guided by Yoniso Manasikara (wise reflection). It should be considered a foundational tool for developing the unique qualities of humanity, namely intellectual excellence and moral integrity.

Keywords: Analysis, Logic, Buddhist Philosophy

บทนำ

ตรรกศาสตร์ เป็นวิชาการที่ทำให้มนุษย์รู้จักคิดและใช้เหตุผลอย่างมีกฎเกณฑ์ ซึ่งความมีเหตุผลนี้เอง เป็นคุณลักษณะที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ ทำให้มนุษย์ประเสริฐกว่าสัตว์อื่น ๆ รวมทั้งสามารถฝึกฝน ตนเองยกระดับจิตใจตนเองให้สูงขึ้นได้ และนำไปสู่พ้นทุกข์ได้ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับวิธีการ แบบตรรกศาสตร์ค่อนข้างน้อย เนื่องจากวิธีการนี้ไม่สามารถทำให้มนุษย์พ้นจากทุกข์ทั้งปวงอันเป็นจุดหมาย สูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ แต่พระพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธว่ามนุษย์ไม่คิดแบบตรรกศาสตร์ เพียงแต่กล่าวว่า การพ้นทุกข์อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนานั้น ไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยวิธีการทางตรรกศาสตร์ แต่ไม่ได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลัก

ตรรกศาสตร์ แม้แต่พระพุทธเจ้า พุทธสาวก และพุทธสาวิกาก็ได้นำเอาตรรกศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาอยู่ เสมอ เช่น กรณีที่ทรงตรัสสอนนางกีสาโคตรมี และกรณีพุทธสาวิกาชื่อว่าพระปุณณาเถรีได้กล่าวโต้ตอบกับ พราหมณ์คนหนึ่งผู้มีความเชื่อมาตั้งแต่เดิมว่าผู้ใดก่อบาปกรรมใด ๆ ไว้ถ้าอาบน้ำในแม่น้ำ (คงคา) แล้วก็ย่อม ทำให้พ้นจากบาปกรรมนั้นได้โดยสิ้นเชิง พระปุณณาเถรีให้เหตุผลกับพราหมณ์ว่า ถ้าการอาบน้ำสามารถทำให้ บุคคลพ้นจากบาปและไปสู่สวรรค์ได้แล้วละก็พวกสัตว์ที่อยู่ในน้ำคงพากันไปเกิดในสวรรค์กันหมด จะเห็นว่าแม้ การพ้นทุกข์จะมีไม่ได้ด้วยวิธีการของตรรกศาสตร์ แต่มนุษย์ก็ไม่ได้เกิดมาเพื่อจะพ้นทุกข์กันทั้งหมด ทั้งนี้ศาสตร์ต่าง ๆ หลายสาขาที่กำลังศึกษากันอยู่ตอนนี้ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ นิติศาสตร์ เป็นต้น ล้วนไม่ได้นำไปสู่การพ้นทุกข์ในความหมายของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด และศาสตร์เหล่านี้ต่างก็นำเอา ตรรกศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และความจริงด้วยเหมือนกัน ตรรกศาสตร์แต่เป็นเพียง เครื่องมือหรือเป็นตัวนำเราไปสู่ความรู้ความจริงนั้น จะเห็นว่าพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่คิด ส่วนตรรกศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีคิด

ความหมายและลักษณะ

ตรรกวิทยาหรือตรรกศาสตร์ ที่แผลงมาจากคำสันสกฤต ตรฺก และคำบาลี-ตกฺกนี้ นักปราชญ์ราชบัณฑิตไทยส่วนมากผู้เคยรับวัฒนธรรมทางการศึกษาแนวตะวันตกมา ให้ความหมายเทียบกับคำอังกฤษ Logic แผลงจากคุณศัพท์ภาษากรีก Logike จากนามศัพท์ Logos หมายถึง ความคิดและถ้อยคำซึ่งเป็นเครื่องแสดงความคิดนั้น ขยายความว่า เป็นกระบวนการคิดในการใช้เหตุผล โดยสร้างรูปแบบและกฎเกณฑ์ทางการใช้เหตุผลขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความจริงที่เชื่อถือได้ สนองตอบความอยากรู้อยากเห็น และความใฝ่ใจใคร่รู้ ที่ไม่อิ่มในคำตอบว่า นั่นอะไร (What?) เป็นอย่างนั้นได้อย่างไร (How?) ทำไมและเพื่ออะไรจึงเป็นอย่างนั้น (Why?) สองคำถามแรกตอบได้ทางวิทยาศาสตร์ส่วนคำถามสุดท้ายคือยอดแห่งกระบวนการแสวงหาคำตอบทางปรัชญา (Philosophizing) ที่ต้องอาศัยตรรกศาสตร์เป็นแนวทางได้คำตอบที่สมเหตุสมผล

ตรรกศาสตร์ เป็นวิชาว่าด้วยการคิด หา สร้างอ้าง และใช้เหตุผลที่เชื่อถือได้ ในเรื่องความจริง ถูกต้องดีงาม และคุณประโยชน์ ของมนุษย์และโลก โดยการอนุมาน-รู้ตาม (Inference) จากสิ่งหรือเรื่องที่รู้แล้วไปหาสิ่งหรือเรื่องที่ยังไม่รู้แต่อยากรู้ที่สังกัดประเภท ชนิดคุณสมบัติ และกฎเดียวกัน ตรงกัน เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน แต่ไม่ใช่สิ่งหรือเรื่องเดียวกัน ดังนั้น อนุมาน ก็คือการรู้ตาม หรือความรู้ที่เกิดตามมาทีหลังความรู้เดิมที่ถือเป็นหลัก-ข้อมูลหลักฐานที่เชื่อถือได้ และอ้างอิงโยงสู่ความรู้ใหม่ในเรื่องนั้นๆ และสิ่งนั้นๆ ในสายเดียวกันได้การคิดและใช้เหตุผลที่ให้ความรู้ในความจริง ความถูกต้องและความดีงาม จึงแบ่งเป็น ๓ แบบหรือแนวทาง คือ นิรนัยอุปนัย และ เปรียบเทียบแบบนิรนัย คือแนวทางคิดและใช้เหตุผลโยงจากความจริงสากลหรือความจริงทั่วไปที่รู้กันแล้ว ยอมรับกันแล้ว และถือเป็นข้ออ้างอิงหลัก

สู่ความจริงส่วนย่อยหลายๆ ส่วนที่ปรุงขึ้นให้ถือเป็นความจริงสากลนั้นสังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ จึงเป็นอนัตตา นาย ก.เป็นสังขารชนิดหนึ่ง นายจึงต้องไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา

แบบอุปนัย เป็นการคิดและใช้เหตุผล ปรุงแต่งขึ้นจากความจริงส่วนย่อยหลายๆส่วนอันเป็นองค์ประกอบประมวลสรุปขึ้นเป็นความจริง หรือหลักสากลเพื่ออ้างอิงต่อไป ตัวอย่างเช่น นาย ก. ข. ค. ฆ. ง. และคนอื่นๆ แต่ละคน ในทุกสถานภาพทุกอาชีพที่ยังเป็นสามัญชน ย่อมเสพติดในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และผลประโยชน์อื่นๆดังนั้น สามัญชนทุกคนจึงไม่ปฏิเสธ ลาภ ยศ สรรเสริญสุข และผลประโยชน์อื่นๆ อย่างไม่ต้องสงสัย และแบบเปรียบเทียบ เป็นการคิดและใช้เหตุผลโดยการเปรียบเทียบสิ่งๆ หนึ่ง หรือ หลายสิ่ง กับสิ่งอื่นๆ ในสถานภาพและชนิดเหมือนกัน และคุณสมบัติตรงกัน เหมือนกันหรือคล้ายกันแต่ไม่ใช่สิ่งสิ่งเดียวกัน เช่น โลกเป็นดาวเคราะห์ชนิดหนึ่งดาวอังคารก็เป็นดาวเคราะห์เช่นเดียวกับโลก จึงย่อมมีสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นบนดาวอังคารเหมือนกับบนโลกนี้

ความจริงทางภววิทยา คุณค่าทางคุณวิทยา ความดีความถูกต้องทางจริยศาสตร์ และความงามทางสุนทรียศาสตร์เหตุผลทางตรรกศาสตร์จึงสัมพันธ์กันเสมอ พุทธตรรกศาสตร์เป็นวิชาที่พร้อมด้วยหลักรูปแบบ กฎเกณฑ์ และเงื่อนไขในการคิดและใช้เหตุผลให้เกิดความเชื่อถือ สนองความอยากรู้ อยากเห็นและใฝ่ใจใคร่รู้ของมนุษย์ ตราบเท่าที่ยังไม่บรรลุสัจธรรม ทั้งหมดย่อมต้องดำเนินตามกระบวนการเป็นขั้นเป็นตอน เริ่มจากสิ่งหรือเรื่องที่รู้แล้วผ่านการรวบรวมวิเคราะห์ และประเมิน ตามข้อมูลหลักฐานและองค์ประกอบอย่างเพียงพอ โยงถึงสิ่งหรือเรื่องที่ยังไม่รู้ ที่อยากรู้ และอยู่ในวิสัยรู้ได้ ตามที่สัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผล (เหตุ + ผล =เหตุผล) แก่กันและกัน อาศัยกัน เกิดขึ้น ดำรงอยู่ และไหลเลื่อนเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

พระพุทธศาสนากับตรรกศาสตร์

ในวิชาพุทธปรัชญา ตรรกศาสตร์เป็นวิชาร่วมสาขาเดียวกันกับญาณวิทยา โดยแบ่งปัญญา-ความรู้ ควรค่าแก่ความเชื่อถือออกเป็น 3 ระดับ หรือ 3 ชนิด ตามวิธีได้มาและคุณค่าของความรู้นั้นๆ ได้แก่ (สมัคร บุราวาศ, ม.ม.ป. :74-78)

1. สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาได้จากกระบวนการและขั้นตอนการศึกษาเล่าเรียน อ่าน ค้นคว้าสดับตรับฟัง และจดจำมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบ มีครูบาอาจารย์ มีลูกศิษย์ลูกหาเรียกในพุทธปรัชญาว่า ปริยัติธรรม ผู้ผ่านโอกาสการศึกษาเล่าเรียนมามาก ทรงจำคำสอนเอาไว้มาก แตกฉานในพระธรรมคำสอน จึงได้ชื่อว่า พหูสูตร ผู้ได้ยินได้ฟังและทรงจำวิชานั้นๆ มามาก ถือว่าเป็นผู้คงแก่เรียน จึงได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ราชบัณฑิต สุตมยปัญญาเรียนจบได้ รู้ทันกันได้ตามหลักสูตรที่กำหนดจัดวางไว้เป็นชั้น เป็นระดับ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้รู้หนังสือ

2. จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่ได้มาจากการนำสุตมยปัญญามาบทบวน ครุ่นคิด ไตร่ตรอง พิจารณาหาเหตุผล จนแตกฉานลุ่มลึก สามารถตั้งทฤษฎีหรือทิฏฐิขึ้น ประกอบด้วยหลักฐานข้อมูล ข้อเท็จจริงตามที่ได้พบได้สังเกตด้วยตนเองถึงระดับที่เรียกว่า ทรรศนะขึ้นมา มิใช่จำมาอย่างเดียว แต่สามารถตีความและอธิบายความจนได้แนวคิดความเห็นเป็นคำตอบปัญหาบางเรื่องได้ระดับหนึ่ง-อะไร

อย่างไร และเพื่ออะไร แต่ยังไม่ข้ามข้อสงสัยแคลงใจที่เรียกว่า วิตกวิจารณ์ พุทธญาณวิทยา จัดองค์ความรู้ตามเหตุผลทางตรรกศาสตร์ให้อยู่ในระดับจินตามยปัญญานี้เท่านั้น โดยอาศัยวิธีคิดและใช้เหตุผลแบบอุปมัย นิรนัย เปรียบเทียบ และโยนิโสมนสิการที่เป็นอิสระจากการครอบงำโดยศรัทธาจริต

3. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่ผ่านพ้นปัญญา 2 ระดับดังกล่าวนั้น สู่การบำเพ็ญเพียรจนเข้าใจและเข้าถึง จนรู้แจ้งรู้จริงและรู้รอบ ซึ่งสัจธรรมทางภววิทยาและคุณธรรมจริยธรรม ทางคุณวิทยาและจริยศาสตร์ ผ่านกระบวนการเจริญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา จนได้ดวงตาเห็นธรรมที่เรียกว่าธรรมจักษุ(ธมฺมจกฺขุ) หรือบรรลุธรรม ผู้ได้ดวงตาเห็นธรรมย่อมข้ามพ้นวิตกวิจารณ์ ซึ่งอยู่เพียงระดับจินตามยปัญญาตรรกศาสตร์ ดวงตาเห็นธรรมนี้ต้องประสพเอง ไม่แบ่งปันให้ ไม่มีใครตามบอก ไม่มีสิ่งที่อ้างว่าอำนาจศักดิ์ลึกลับพิเศษมากระซิบบันดาลให้ ตามความเชื่อในสายปรัชญาเทวนิยม เป็นการเห็นสภาวะต่างๆ ตามความแท้จริงของโลกที่ทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า การค้นพบและเข้าถึงความจริงของธรรมชาติตามกฎธรรมชาติ มิใช่สิ่งเหนือธรรมชาติ ภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ระดับสูงสุดของผู้บรรลุญาณ ดังความในพระพุทธพจน์

...ผู้ใดเกิดศรัทธาในวิญญูชน คบหา
เข้าหา ตั้งใจ สดับธรรม ทรงจำธรรมไว้
พิจารณาไตร่ตรอง อรรถแห่งธรรมที่ทรง
จำไว้นั้น เมื่อวิเคราะห์ไตร่ตรองอยู่ ย่อมเห็น
ชอบด้วยเหตุผลกับข้อธรรมตามที่ทรงจำ คิด
เพ่งพิสูจน์ แล้วเกิดฉันทะและอุตสาหะ นำมา
วิเคราะห์เทียบเคียง และเริ่มการปฏิบัติให้
เจริญขึ้นๆ ด้วยจิตที่มั่นคงจนหยั่งรู้ปรมัตถ
สัจจะด้วยตนเอง ชื่อว่าได้หยั่งรู้และเห็นแจ้ง
ธรรมอย่างแท้จริงด้วยตนเองโดยแท้... (ม.ม.13/656/455)

นอกจากปัญญา 3 ระดับดังกล่าวข้างต้น ญาณวิทยาและตรรกศาสตร์แนวพุทธยังจัดลักษณะปัญญาตาตามสภาวะที่เกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) สัญญา ความกำหนดได้หมายรู้ สภาวะทั่วไปและเฉพาะของสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ผู้รู้เพียงจำได้ยังไม่เข้าถึงรายละเอียด เช่น สีเขียว ดำ แดงมนุษย์ สัตว์ พ่อแม่ เป็นต้น 2) วิญญาณ องค์ความรู้แจ้งอารมณ์ที่ประสพทางประสาทสัมผัส และสิ่งที่ถูกรู้ภายนอกปฏิสัมพันธ์กัน เช่น ตาเห็นรูป เป็นต้น เป็นความรู้อีกระดับหนึ่ง ละเอียดและชัดแจ้งกว่าสัญญา คือ รู้จากการวิเคราะห์สภาวะนั้นๆ ว่าอะไรและอย่างไร และ 3) ปัญญา หมายถึงองค์ความรู้ที่ประมวลสรุปจากความรู้จัก รู้รอบ รู้ทั่ว รู้ถึงรู้แจ้ง รู้จริง รู้เท่าทันสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ตรงตามความเป็นจริง มีจริง เป็นการเข้าถึงทั่วถ้วนถึงสภาวะองค์ประกอบและเหตุปัจจัยของปัญหา สามารถให้คำตอบและอธิบาย อะไร อย่างไร ทำไม และเพื่ออะไร เป็นองค์ความรู้ รอบรู้พร้อมมูลทุกด้าน-ภววิทยา ญาณวิทยา จริยศาสตร์และคุณวิทยา ครอบคลุมทั้งโลกิยปัญญาและโลกุตรปัญญา หรือโลกุตรญาณ ทั้งสมมติสัจจะ และปรมัตถ

สัจจะ เป็นองค์ความรู้บริสุทธิ์บริบูรณ์ที่พระพุทธองค์ได้บรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่า "สัมมาสัมโพธิญาณ" ข้ามพันมิจฉาทิฏฐิ เป็นอิสระจากอวิชชา ตัณหา และอุปาทานเหนือความสัมพันธ์สายโซ่แห่งเหตุและผลตามที่อธิบายไว้ในหลักปฏิจจสมุปบาทดังกล่าวข้างต้นนั้น

วิเคราะห์ตรรกศาสตร์ในพุทธปรัชญา

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา แม้จะไม่ได้กล่าวถึงหลักตรรกศาสตร์โดยตรงแต่ก็มีเนื้อหาหลายตอนที่มีนัยเชิงตรรกะ อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับวิธีการแบบตรรกศาสตร์ค่อนข้างน้อยเนื่องจากวิธีการนี้ไม่สามารถทำให้มนุษย์เข้าถึงความจริงขั้นโลกุตรธรรม จนสามารถทำให้มนุษย์พ้นจากทุกข์ทั้งปวงอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ อย่างไรก็ตามจากการที่ได้ศึกษาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พบว่าพระองค์ยังนำเอาวิธีการทางตรรกศาสตร์มาใช้อธิบายหลักคำสอนอยู่เสมอ ๆ เช่น ตัวอย่างที่ปรากฏในบทสนทนาของพระพุทธเจ้ากับชาวเกสปุตตนิคม (ชาวกาลามะ) หรือกรณีที่ทรงตรัสสอนนางกีสาโคตรมี เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าพุทธสาวก และพุทธสาวิกาก็ได้นำวิธีการทางตรรกศาสตร์มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย เช่น กรณีพุทธสาวิกาชื่อว่าพระปุณณาเถรีได้กล่าวโต้ตอบกับพราหมณ์คนหนึ่งผู้มีความเชื่อมาตั้งแต่เดิมว่า ผู้ใดก่อบาปกรรมใด ๆ ไว้ถ้าอาบน้ำในแม่น้ำ (คงคา) แล้วก็ย่อมทำให้พ้นจากบากบาปกรรมนั้นได้โดยสิ้นเชิง พระปุณณาเถรีให้เหตุผลกับพราหมณ์ว่า ถ้าการอาบน้ำสามารถทำให้บุคคลพ้นจากบาปและไปสู่สวรรค์ได้แล้วละก็พวกสัตว์ที่อยู่ในน้ำคงพากันไปเกิดในสวรรค์กันหมด (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, 199)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่คิด ส่วนตรรกศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีคิด พระพุทธศาสนาแสดงออกอย่างชัดเจนว่า การคิดแบบตรรกศาสตร์ไม่สามารถนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้แต่พระพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธว่ามนุษย์ไม่คิดแบบตรรกศาสตร์ เพียงแต่กล่าวว่า การพ้นทุกข์ไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยวิธีการทางตรรกศาสตร์ ทั้งพระอริยบุคคล (ผู้ประเสริฐ กล่าวคือ พ้นจากทุกข์ในระดับที่แตกระดับหมดทุกข์คือพระอรหันต์) และปุถุชนต่างก็คิดแบบตรรกศาสตร์ด้วยกันทั้งหมด กล่าวคือบางครั้งใช้ข้อแนใจและบางครั้งใช้ประสบการณ์เป็นฐานการคิดเช่นกัน เพราะการคิดทั้ง 2 แบบเป็นธรรมชาติหรือปกติวิสัยของมนุษย์ทุกคน เพียงแต่อาจจะแตกต่างในสิ่งที่คิดดังกล่าวมาแล้ว พระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้พระองค์ได้ได้วิธีคิดทั้ง 2 แบบของตรรกศาสตร์เช่นกัน การที่พระองค์มีประสบการณ์กับบุคคลรอบข้าง เช่น เห็นชีวิตที่เกิดแก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์ และพระองค์สรุปเป็นนัยทั่วไป (Generalization) ว่า “ทุกคนมีทุกข์” ซึ่งเมื่อนำเข้ารูปแบบการอ้างเหตุผลแบบตรรกศาสตร์อุปนัยแล้วจะเป็นแบบนี้

คนที่เกิด เป็น ทุกข์
คนที่แก่ เป็น ทุกข์
คนที่เจ็บ เป็น ทุกข์
คนที่ตาย เป็น ทุกข์
ฉะนั้น ทุกชีวิตมีทุกข์

อาศัยข้อสรุป “ทุกชีวิตมีทุกข์” เป็นข้อแน่ใจ เมื่อพระองค์นำมาอุปมาเปรียบเทียบกับพระองค์ ย่อมได้ข้อสรุปว่า“พระองค์มีทุกข์เช่นกัน”เมื่อนำเข้ารูปแบบการอ้างเหตุผลแบบตรรกศาสตร์นิรนัยแล้ว จะเป็นดังนี้

ทุกชีวิตมีทุกข์

เรา (เจ้าชายสิทธัตถะ) มีชีวิต

ฉะนั้น เรามีทุกข์เช่นกัน

เมื่อพระองค์ได้ข้อสรุป “เรามีทุกข์เช่นกัน”พระองค์จึงทรงขวนขวายเพื่อดับทุกข์จนกระทั่งทรงค้นพบอริยสัจ 4 และดับทุกข์ได้เป็นบุคคลแรก และการค้นพบนี้แม้จะเริ่มต้นด้วยการคิดแบบตรรกศาสตร์ แต่การพ้นทุกข์จริงๆ เป็นการค้นพบด้วย “ญาณ” ไม่ใช่ด้วยการคิดแบบตรรกศาสตร์ แม้ภายหลังตรัสรู้แล้ว วิธีสอนของพระองค์ก็ดำเนินไปตามปกติด้วยวิธีคิดแบบตรรกศาสตร์ คือใช้ ทั้งข้อแน่ใจและประสบการณ์ประกอบเพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจคำสอนของพระองค์ ฉะนั้น หากใครจะบอกว่าพระพุทธศาสนาไม่เกี่ยวข้องกับตรรกศาสตร์ไม่ถูกต้องแน่ (วิทยา ศักยาภินันท์, 2548, 11) แต่พระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ยอมรับว่าตรรกศาสตร์เป็นวิชาหรือเป็นศาสตร์ที่ควรเชื่อถือได้ทั้งหมด ดังที่พระพุทธองค์ได้แสดงหลักความเชื่อ 10 ประการให้แก่ชาวกาลามะฟังมีใจความว่า

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา (มา อนุสฺสเวน)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆกันมา (มา ปรมฺปราย)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ (มา อิติกิราย)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์ (มา ปิฎกสมฺปทาเนน)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ (มา ตกฺกเหตุ)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะอนุมาน (มา นยเหตุ)

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (มา อาการปริวิตกฺเกน)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว (มา ทิฏฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา)

อย่าปละใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ (มา ภพฺพรูปตาย)

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครุติ)

ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่าธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น สูตรนี้ในบาลีเรียกว่า เกสปุตติสูตร ที่ชื่อกาลามสูตร เพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาละมะแห่งวรรณะกษัตริย์ ที่ชื่อเกสปุตติยสูตร เพราะพวกกาละมะนั้นเป็นชาวเกสปุตตะนิคม ในแคว้นโกศล ไม่ให้เชื่องมงายไร้เหตุผลตามหลัก 10 ข้อ คำว่า “มา” อันเป็นคำบาลีในพระสูตรนี้เป็นการปฏิเสธมีความหมายเท่ากับ No หรือนะคืออย่า แต่โบราณาจารย์กล่าวว่า ถ้าแปลว่าอย่าเชื่อ เป็นการแปลที่ค่อนข้างจะแข็งไปควรแปลว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” คือให้ฟังไว้ก่อน สำนวนนี้ได้แก่สำนวนแปลของสมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (เจริญ) วัดเทพศิรินทราวาส นักปราชญ์รูปหนึ่งในยุครัตนโกสินทร์แต่บางอาจารย์ให้แปลว่า “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” แต่บางท่านแปลตามศัพท์ว่า “อย่าเชื่อ” ดังนั้นการแปลในปัจจุบันนี้จึงมีอยู่

3 แบบคือ 1) อย่าเชื่อ 2) อย่าเพิ่งเชื่อ 3) อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ การแปลว่า “อย่าเชื่อ” นั้น เป็นการแปลที่ค่อนข้างจะแข็งเป็นการไม่ค่อยยอมรับกัน ส่วนการแปลอีก 2 อย่างนั้น คือ “อย่าเพิ่งเชื่อ” และ “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” นั้นก็มีความหมายเหมือนกันแต่คำว่า “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” นั้นเป็นสำนวนแปลที่ค่อนข้างยาว ดังนั้นคำว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” เป็นสำนวนที่สั้นกว่าง่ายกว่า และเข้าใจได้ดีกว่าฉะนั้น การที่จะแปลให้ฟังง่ายและเหมาะสมก็ต้องแปลว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ”เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ใครจะพูดก็พูดไป เราก็ฟังไป อย่าไปว่าเขาหรือค้านเขา แต่อย่าเพิ่งเชื่อต้องพิจารณาดูก่อนว่าถูกหรือผิดเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เป็นบุญหรือเป็นบาป เป็นไปเพื่อประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าตรรกะในทางพระพุทธศาสนาเป็นเพียงทฤษฎีที่ว่าด้วยการรับรู้ทางผัสสะอันบริสุทธิ์ ซึ่งประมวลเอาความรู้ของเราไว้ได้ทั้งหมด เป็นทฤษฎีที่ทำให้ความรู้ของเราและความเป็นจริงของโลกภายนอกที่เรารับรู้และจินตนาการถึง มีความน่าเชื่อมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

ในพุทธปรัชญา ตรรกศาสตร์เป็นวิชาร่วมสาขาเดียวกันกับญาณวิทยา และแยกออกไม่ได้จากจริยศาสตร์ ภววิทยา และคุณวิทยา พระพุทธเจ้าทรงรู้ทันตรรกศาสตร์ (ตกฺก-ตรฺก) ทุกรูปแบบ ทุกระดับมาแล้ว ผ่านสำนักปรัชญาและลัทธิหลากหลาย ท่ามกลางบรรดานักตรรกีเหล่านั้นที่มีมา ทั้งก่อนและร่วมสมัยพุทธกาล รวมถึงพวกประกาศทิฏฐิ-ทรรศนะ 62 และครูเจ้าลัทธิอีก 6 ลัทธิ อีกทั้งสำนักท่านอาฬารดาบส กาลามโคตร และอุทกดาบส รามบุตร ด้วยที่พระองค์ทรงเข้าไปศึกษา ทดลองและทดสอบ วิถีชีวิตสุดโต่งเหล่านั้นมาแล้ว ก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยมรรควิธีสายกลางที่ข้ามพ้นปรัชญาสุดโต่งเหล่านั้น นักบวช นักพรต นักคิด นักปรัชญา และเจ้าลัทธิเหล่านั้นล้วนประกาศลัทธิของตนด้วยวิธีตรรกะ-วิชาตรึกตามอาการ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด การคาดคะเน และเก็งความจริง เน้นแบบนิรนัย ในกรอบศรัทธาจริตและโมหจริต นักตรรกีเหล่านั้น แม้ชำนาญและเชี่ยวชาญการสร้างและอ้างเหตุผลด้วยการปั้นแต่งลีลาวาทกรรมบนฐานอกุศลเจตนา ยืนยัน ปกป้อง และ เชิดชู ลัทธิปรัชญาของตนสักเพียงใดก็ตาม แต่พวกท่านผู้มีปากเป็นเอก (วจีปรม) เหล่านั้น ก็ยังฝักใฝ่ แสวงหา สะสม เสวย และเสพติดใน ลาภ ยศสรรเสริญ สุข และ ผลประโยชน์อื่นๆ อย่างไม่ลดละ ไม่รู้จักพอ สืบทอดวิถีชีวิตเช่นนั้นต่อเนื่องกันมา อย่างไร ก็อย่างนั้นแต่โบราณ นักตรรกีเหล่านั้นแบ่งเป็น 2 สาย หลักคือ พวกเชื่อถือในคัมภีร์พระเวทของศาสนา พระเวท-พราหมณ์-ฮินดู เรียกว่า อาสติกะ (Astika) และพวกปฏิเสธคัมภีร์พระเวท เรียกว่า นาสติกะ (Nasititka) พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธคัมภีร์พระเวทโดยสิ้นเชิง พระธรรมคำสอนของพระองค์จึงมีคุณลักษณะพิเศษ อาทิ อเทวนิยมมนุษยนิยม เหตุผลนิยม สัมพัทธนิยม มัชฌิมนิยม พระองค์ทรงรู้แจ้งแทงตลอดว่า ตรรก-ตรรกศาสตร์ ที่บรรดาเจ้าลัทธิ-ทิฏฐิ สอนกัน มิใช่มรรควิธีที่แท้จริงและถูกต้องควรค่าแก่ความเชื่อถือปฏิบัติ เพื่อการตรัสรู้สิ้นอวิชาตัณหา และอุปาทาน แต่จัดอยู่ในระดับสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญาเท่านั้น ไม่อาจเข้าถึงภาวนามยปัญญาตามปัญญา 3 ระดับในพุทธญาณวิทยา ในพุทธปรัชญาการบรรลุสัจธรรม ในกฎแห่งกรรมก็ดี กฎไตรลักษณ์ก็ดี หลักปฏิจสมุปปบาทก็ดี พระนิพพานก็ดี ก็ด้วยภาวนามยปัญญาผ่านการบำเพ็ญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ที่ไม่อยู่ในวิสัยบรรลุได้ด้วยตรรกศาสตร์

พระองค์จึงเรียกสัจธรรมที่ทรงบรรลุแล้วนั้นเป็น อตกฺกาวจโร-ไปถึงไม่ได้ด้วยตรรกะ จึงถือได้ว่า พุทธปรัชญาไม่ปฏิเสธการคิดและใช้เหตุผลทางตรรกศาสตร์ ที่จัดอยู่ในระดับสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา อีกทั้งตรรกศาสตร์ต้องอิงหลักสัจธรรมและจริยธรรมเสมอ จึงถือเป็นพุทธตรรกศาสตร์

อย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าได้ทรงอาศัยตรรกศาสตร์ในการศึกษาวิเคราะห์หาความรู้ ความจริง ความถูกต้องและความดีงาม ระดับโลกียปัญญา ก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ไม่ใช่เพื่อการตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์และพระสาวกทรงใช้พุทธตรรกศาสตร์เป็นอีกวิธีหนึ่ง ในการประกาศพระพุทธศาสนาและสอนพุทธปรัชญา ส่วนมากทรงใช้ภาษามคธอันเป็นภาษาของมหาประชาชนพื้นบ้านทั่วไปในแคว้นมคธเป็นสื่อแสดงธรรม ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ เฉพาะเรื่องที่เป็นความจริง ความถูกต้องดีงาม และให้ประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้เกี่ยวข้อง โดยทรงคำนึงถึงความเหมาะสมทางกาละเทศะ บุคคล ชุมชน และสภาวะแวดล้อมอีกด้วย ทรงเน้นย้ำในการคิดและใช้เหตุผลแนวตรรกศาสตร์ ต้องสำเหนียกและตระหนักถึงเกณฑ์บรรทัดฐานในการประเมินเหตุผลกับความเชื่อที่ขึ้นต้นด้วย “อย่าด่วนปลงใจเชื่อ” นำพาโดยศรัทธาจริตและโมหจริต ระบุไว้ในกาลามสูตรดังกล่าวข้างต้น ในประการสุดท้าย การคิดและใช้เหตุผลนี้ต้องเป็นไปตามขั้นตอน เนื้อหา และกุศลเจตนา เพื่อบรรลุสิ่งมุ่งประสงค์ และต้องอิงหลักสัจธรรมและจริยธรรมบูรณาการเข้าด้วยกัน เป็นสูตรพัฒนาคุณสมบัติสูงสุดของความเป็นมนุษย์ คือ วิชชาจรณสมฺปนฺโน-ผู้ถึงพร้อมด้วยความเป็นเลิศทางความรู้กับความประเสริฐทางความประพฤติ

บรรณานุกรม

กีรติ บุญเจือ (2536). **ตรรกวิทยาทั่วไป.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2553). **ตรรกศาสตร์เบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทยา ศักยาภินันท์. (2548). **พระพุทธศาสนากับตรรกศาสตร์,** วารสารมนุษยศาสตร์ เล่มที่ 13.

กฤตสุชิน พลเสน และพระสุริยัน ทีปธมฺโม และสิริพร ครองชีพ.(2564). **วิเคราะห์หลักตรรกศาสตร์ในพระพุทธศาสนา,** วารสารวิจัยธรรมศึกษา ปีที่ 4 ฉบับที่ 2.

สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2556). **พุทธตรรกศาสตร์.** วารสารพุทธศาสน์ศึกษา ปีที่ 20 ฉบับที่ 3.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) : อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ

Book Review: What Makes You Not a Buddhist

ไพสิน ป้องภา
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
กฤตสุชิน พลเสน
Kitsuchin Ponsen
พระมหาภาณุวิชญ์ นามบุดดี
Phramaha Phanuvich Numbuddee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
ธเนศ เกษศิลป์
มหาวิทยาลัยมหิดล
Corresponding author, e-mail : maghavin9@gmail.com

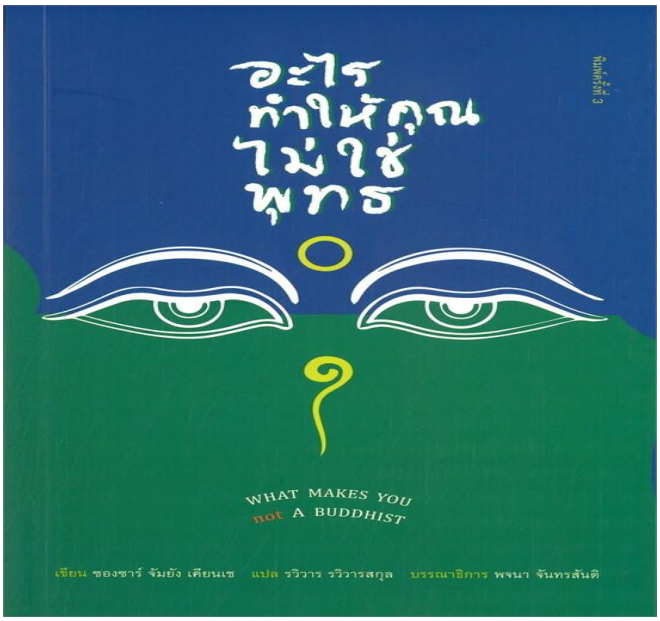

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหนังสือ

ชื่อหนังสือ : (ภาษาไทย) อะไรทำให้คุณไม่พุทธ

(ภาษาอังกฤษ) What Makes You Not a Buddhist

ผู้เขียน : ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ (Dzongsar Jamyang Khyentse)

ผู้แปล : รวิวาร รวิวารสกุล

สำนักพิมพ์ : สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา (ประเทศไทย)
สำนักพิมพ์ Shambhala (ต่างประเทศ)

พิมพ์ครั้งแรก : ปี ค.ศ. 2007 (ต่างประเทศ)
มิถุนายน พ.ศ.2565 (ประเทศไทย)

จำนวนหน้า 212 หน้า

บทนำ

ชื่อของหนังสือเล่มนี้ อาจก่อให้เกิดความรู้สึกเหมือนโดน “ตั้งกระทู้หาเรื่อง” แต่อันที่จริงแล้วเล่มนี้มีประโยชน์อย่างยิ่ง ในการทำความเข้าใจความเป็น “พุทธ” และยังชี้ชวนให้เราเอาแนวคิดแบบพุทธมาใช้ เพื่อสร้างความสุขและงดงามให้กับชีวิต หากคุณคิดว่านี่จะเป็นหนังสือเชยๆ ประหนึ่งเราไปฟังกัณฑ์เทศน์แบบยาน ๆ และนาน ๆ แล้วล่ะก็ ขอบอกเลยว่า “ ไม่ใช่โดยสิ้นเชิง” เพราะหนังสืออ่านเพลินมาก และอ่านสนุกด้วย เพราะท่านซองซาร์ เคียนเซ สามารถเอาหลักธรรมคำสอนของพุทธมาประยุกต์เข้ากับโลกในชีวิตประจำวันของเราได้อย่างยอดเยี่ยมอย่าแปลกใจหากอ่านๆ ไปท่านจะได้เจอกับชื่อ จิ๋นซี ฮ่องเต้, จอห์น เลนนอน, จอร์จ บุช และสไปเดอร์แมน

ท่านซองซาร์ เคียนเซ ร้อยเรียงธรรมะให้อ่านง่าย เห็นประจักษ์ได้ในชีวิตจริง พร้อมทั้งยังชวนให้เราตั้งคำถามไตร่ตรองต่อหลักธรรม ตำนาน หรือคำสอนทั้งหลายในศาสนาพุทธ ให้เราพิจารณา สแกน และสกัดความเชื่อทั้งหลาย ให้เราแยกแยะได้ในเบื้องต้น ว่าอะไรคือพุทธ และอะไรที่จะทำให้เราไม่ใช่พุทธ “พุทธ” มีความหมายแปลว่า “ผู้ตื่นรู้” (ในขณะที่ “ไสย” แปลว่า “หลับ”) ดังนั้นผู้ที่เป็นพุทธ ไม่ได้แปลว่าต้องนับถือพระ ไหว้พระเสมอไป แต่หากคุณเป็นคนที่รู้จักคิด วิเคราะห์ รู้จักมองโลกอย่างที่มันเป็น พิจารณาความจริงให้กระจ่าง และมองแจ้งแทงตลอดว่าชีวิตเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน อีกทั้งรู้จักเรียนรู้จากประสบการณ์แล้ว คุณก็สามารถเรียกตัวเองว่า “พุทธ” ได้ ไม่ว่าในทะเบียนเกิดของคุณจะระบุว่านับถือศาสนาอะไรก็ตาม

ในยุคที่บ้านเรามีภาวะ “ไสยศาสตร์” โดดเกาะหลัง “พุทธศาสตร์” เพื่อความอยู่รอด การที่เราสามารถรู้ได้ แยกแยะได้ พิจารณาได้ว่าอะไรคือ “พุทธ” อะไรไม่ใช่พุทธ หรืออะไรเป็น “ไสย” ก็ถือเป็นความรู้ที่ควรมีไว้แล้วจากนั้นหากคุณจะเลือกเส้นทาง “พุทธศาสตร์” “ไสยศาสตร์” หรือ “ครึ่งพุทธครึ่งผี” ก็ย่อมเป็นสิทธิ์ เป็นการตัดสินใจส่วนตนที่พึงกระทำได้ ขอเพียงเลือกให้ดี เลือกอย่างมีสติปัญญา เลือกด้วยใจที่ตื่นรู้ และเลือกด้วยความเข้าใจที่แจ่มแจ้ง

สารัตถะของหนังสือ

ในหนังสือผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นสี่บทหลัก ซึ่งเป็นการอธิบายเรื่องความจริงทั้งสี่ประการ หรือตราธรรมสี่ ได้แก่ เรื่องการเสกสร้างขึ้นและความไม่เที่ยงแท้ถาวร, อารมณ์และความทุกข์, สรรพสิ่งคือความว่างเปล่า และนิพพานอยู่เหนือความคิด ซึ่งในบทท้ายผู้เขียนสรุปและกล่าวถึงมูลนิธิเคียนเซ (Khyentse Foundation) ซึ่งผู้เขียนแสดงเจตนารมณ์ว่ารายได้จากการจัดจำหน่ายหนังสือเล่มนี้มอบให้แก่มูลนิธิเคียนเซ องค์กรไม่แสวงหากำไร ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 2001 เพื่อสนับสนุนสถาบันและปัจเจกบุคคลในการปฏิบัติภาวนาและศึกษาพุทธศาสน์ศึกษา ตลอดจนการจัดโครงการของมูลนิธิและสนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อสนับสนุนศึกษาพุทธศาสนาต่อไป

เนื้อหาหลักในแต่ละบท ผู้เขียนได้บรรยายสัจธรรมของพุทธศาสนาอย่างในลำดับ และสอดแทรกพุทธประวัติไว้หลายตอน ตลอดจนการยกตัวอย่างพฤติกรรมของบุคคลในชีวิตประจำวันมาเป็นกรณีศึกษาอย่างง่าย เพื่อสาธิตมุมมองแนวคิดต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจในคำสอนของพุทธศาสนา โดยเริ่มจากบทที่หนึ่งซึ่งกล่าวถึงพุทธประวัติเป็นลำดับแรก และเน้นในในประเด็นของพระพุทธองค์เป็นเพียงมนุษย์ธรรมดา มิใช่เป็นเทพเจ้าแต่อย่างใด ผู้เขียนกล่าวว่าจะเรียกชื่อพระพุทธเจ้า “ สิทธัตถะ ” ตลอดการเขียนหนังสือเล่มนี้ โดยกล่าวถึงการแสวงหาและการค้นพบ สัจธรรมของสิทธัตถะ กล่าวคือสรรพสิ่งล้วนไม่เที่ยงแท้และแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ในบทที่สองผู้เขียนได้กล่าวถึงการนิยามความสุขและความทุกข์ของบุคคลย่อมแตกต่างกัน แต่สิ่งที่สำคัญคือการจัดจำแนกประเภทของอารมณ์ได้ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง โดยไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ที่สามารถผันไปเป็นกิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจของมนุษย์ได้โดยง่าย หนทางแก้ของสิทธัตถะคือการมีสติระลึกรู้อารมณ์ของตนเอง ในบทที่สามผู้เขียนได้มุ่งเน้นอธิบายเรื่อง “ความว่างเปล่า” กับความเข้าใจผิดเกี่ยวกับสิ่งที่สิทธัตถะค้นพบ มิใช่เรื่องไร้เหตุผล แต่กลับเป็นการตรึกตรองอย่างไม่ย่อท้อของสิทธัตถะ ทำให้ชาวพุทธเห็นความความหวังของชีวิตหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นภาพมายาทั้งหลายและสามารถคลายความยึดมั่นถือมั่นได้ในที่สุด และในบทที่สี่ ซึ่งเป็นบทสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงเรื่องนิพพานอยู่เหนือความคิด ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายผ่านเรื่องของสิทธัต ถะ โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายของสิทธัตถะที่มุ่งตัดภพชาติและการเวียนว่ายตายเกิด หนทางสู่นิพพานคือความสงบที่แท้จริงและอยู่เหนือความคิดทั้งหลาย โดยผู้เขียนเรียกว่า “ตราธรรมทั้งสี่ ” ซึ่งเป็นสารัตถะธรรมอันลึกซึ้ง ซึ่งหนังสือเล่มนี้ทำให้ผู้อ่านได้ฉุกคิดและพิจารณาธรรมชาติรอบตัวด้วยปัญญา

เนื้อหาหลักในบทที่หนึ่ง ผู้เขียนกล่าวถึงการค้นพบความจริงแท้ของชีวิตที่สิทธัตถะตระหนักว่าสรรพสิ่งบนโลกล้วนอิงอาศัยกัน และดำเนินไปสู่การเปลี่ยนแปร ซึ่งตกอยู่ภายใต้กฎแห่งความไม่เที่ยงแท้ทั้งสิ้น ดังนั้น การตื่นรู้ของสิทธัตถะ จึงเป็นที่มาของการขนานนามว่า "พุทธะ" (Buddha) ซึ่งช่วยให้ผู้คนได้เกิดความตระหนักรู้ความจริงอันประเสริฐประการนี้ได้ อย่างน้อยที่สุด สิทธัตถะได้บอกเราว่าต้องพยายามระลึกถึงความไม่เที่ยงอยู่เป็นนิจ เมื่อเราระลึกรู้ต่อปรากฏการณ์อันประกอบด้วยเหตุปัจจัยเหล่านี้ได้ จึงจะเข้าใจถึงการพึ่งพิงอิงอาศัยซึ่งกันและกันนั่นเอง ผู้เขียนเลือกตัวอย่างการต้มไข่เป็นการสาธิตในองค์ธรรมประการนี้ กล่าวถึง “สิ่งอันประกอบด้วยเหตุปัจจัยทั้งหลายทั้งปวง ” อย่างการต้มไข่ไก่หากปราศจากการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ไข่สุกก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ถ้าไข่จะลุกได้นั้นจึงต้อง

อาศัยเหตุปัจจัยพื้นฐานนับตั้งแต่มีไข่ไก่ หม้อน้ำ เตาหุงต้ม ตลอดจนแสงสว่างความร้อน เครื่องจับเวลา และมือสำหรับหยิบจับ เป็นต้น ในบทนี้ จึงเป็นการกล่าวถึงการยอมรับความจริงประการแรกว่าทั้งหมดล้วนเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยทั้งสิ้นและมีความไม่เที่ยงแท้เป็นธรรมดาของโลกและชีวิต

ในบทที่สองผู้เขียนได้บรรยายถึงเรื่องของอารมณ์และความทุกข์ กล่าวถึงสิ่งที่สิทธัตถะเปิดเผยเรื่องของอารมณ์และความสัมพันธ์กับความทุกข์ เพราะมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง การรับรู้ความรู้สึกนี้เริ่มเกิดขึ้นมาตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้เราเชื่อว่าทั้งร่างกาย ความรู้สึก การรับรู้ ความคิดและการกระทำเป็นตัวตนของเรา มนุษย์จึงรักและหวงแหนต่อทุกสิ่งที่เป็นของตน สิ่งนี้เป็นต้นตอของการเกิดความทุกข์ ดังนั้น สิทธัตถะจึงกล่าวว่า อารมณ์อันหลากหลายและผลสืบเนื่องนั้นล้วนเกิดขึ้นมาจากความเข้าใจผิด โดยมาจากแหล่งกำเนิดอันเป็นรากเหง้าของอวิชชา และอุปาทานการยึดมั่นถือมั่นในตน หนทางแก้ของสิทธัตถะคือให้ระลึกรู้ทุกอารมณ์ความรู้สึกของตนเองทุกขณะจิต โดยระลึกรู้ว่าแท้จริงแล้วคือภาพมายา เปรียบดั่งวงแหวนไฟ หากฝึกฝนตนย่อมจะสามารถต้านทานสิ่งเย้ายวนต่าง ๆ ได้ โดยมองให้เห็นถึงวัตถุที่ตั้งแห่งความปรารถนาของตนว่าที่แท้จริงเป็นเพียงปรากฏการณ์แห่งเหตุปัจจัยเท่านั้น

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ด้วยเหตุที่สิทธัตถะสอนให้เราละวางความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง เพื่อให้เราตระหนักว่าอารมณ์ความปรารถนาที่เกิดขึ้นตลอดเวลานั้นสามารถที่จะผันไปเป็นกิเลสซึ่งครอบงำจิตใจและทำให้เราเกิดความทุกข์ ผู้เขียนกล่าวเรื่องของสงครามกับตัวตน และยกตัวอย่างเรื่องศรของพญามารที่ปักใจมนุษย์นั้นคือความทะนงตน ความละโมบอยากมั่งมี การเหยียดเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของตน ความอิจฉาริษยา และความเกลียดชัง เป็นต้น ล้วนเป็นภัยใกล้ตัวที่เราไม่เคยมองเห็นโทษมหันต์ของสิ่งนั้นเลย ดังนั้น สิ่งที่สิทธัตถะเปิดเผยนั้นเป็นความจริงประการที่สองของชีวิตมนุษย์ ซึ่งต้องยอมรับให้ได้ว่าอารมณ์ความรู้สึกเป็นที่มาของความทุกข์และความเจ็บปวดที่กระทบต่อตนเองและบุคลอื่น จึงพึงสังเกตให้เห็นความเสียหายอันเกิดจากอารมณ์เหล่านี้ ด้วยการฝึกสติระลึกรู้ถึงอารมณ์เกิดขึ้นและไม่ประมาทในการใช้ชีวิตเหมือนว่ากำลังอยู่ชิดขอบหน้าผา

ในบทที่สามผู้เขียนได้อธิบายคำสอนที่สำคัญของสิทธัตถะ คือสรรพสิ่งคือความว่างเปล่า โดยกล่าวว่าสิทธัตถะค้นพบความจริงเรื่องความว่างของสภาวะการดำรงอยู่ ทุกสิ่งที่รับรู้ด้วยการมองเห็น ได้ยิน สัมผัส และความรู้สึก ล้วนเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ไม่มีอยู่จริง กล่าวคือเป็นการแปะป้ายให้เข้าใจไปตามโลกสมมุติเท่านั้น สิทธัตถะจึงแนะนำเราว่าสิ่งที่เราสามารถทำได้คือการสังเกตและตรวจสอบประสบการณ์ของตนเองให้ถี่ถ้วน และมองให้เห็นว่าเป็นเพียงภาพลวงตาชั่วคราวเหมือนการฝันกลางวัน ผู้เขียนยกตัวอย่างเหตุการณ์ว่าหากสิทธัตถะนั่งชมประกวดมิสยูมิเวิร์สอยู่ ท่านจะคิดอย่างไรต่อสิ่งนี้ กล่าวคือท่านคงจะเห็นว่าความงามที่แท้จริงนั้นไม่มี ผู้ที่ได้สวมมงกุฎก็มิใช่ ผู้ที่งามล้ำเลิศที่สุด เพราะความงามเป็นเพียงภาพมายาย่อมแปรเปลี่ยน ไม่เที่ยง และไม่มีตัวตน สุดท้ายก็สลายไปในที่สุด สิทธัตถะจึงเห็นว่าการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งเป็นเพียงการแปะฉลากลงไปบนปรากฏการณ์อันมิได้ดำรงอยู่จริง ท่านจึงใช้สิ่งนี้เพื่อเข้าถึงการตื่นรู้ผ่านปรากฏการณ์เหล่านี้นั่นเอง

ในบทที่สี่ผู้เขียนได้กล่าวถึงนิพพานที่อยู่เหนือความคิด ซึ่งเป็นตราธรรมที่น่าสนใจเพราะเป็นเรื่องที่ชาวพุทธมีความใคร่รู้ในเป้าหมายสูงสุดอันเป็นอุดมคติของพุทธศาสนา ความจริงประการนี้จึงมีความแตกต่างไปจากตราธรรมสามประการแรกซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ในธรรมชาติ กล่าวคือสามัญลักษณะหรือกฎไตรลักษณ์นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ตราประทับสุดท้ายนี้กล่าวถึงสภาวะที่สิทธัตถะมีความปรารถนาเพียงสิ่งเดียวคือการข้ามสังสารวัฏไปอีกสภาวะหนึ่งที่เรียกว่า “นิพพาน”ดังนั้น การกล่าวถึงว่านิพพานเป็นสิ่งที่เหนือความคิดนั่นเป็นจริงเพราะการรู้แจ้งคือผลจากการหมดสิ้นสิ่งมัวหมองกล่าวคือกิเลสทั้งปวง และสุดท้ายคือต้องละทิ้งหนทางการตรัสรู้ไห้ได้ด้วย แม้แต่การนิยามว่าตนเองเป็นชาวพุทธนั้นคุณก็ยังไม่ใช่พุทธ

บทวิจารณ์หนังสือ

จากเนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ได้ตอบคำถามว่าอะไรที่ทำให้คุณไม่ใช่พุทธ ได้แก่ ประการแรก สรรพสิ่งล้วนประกอบขึ้นด้วยเหตุปัจจัยและไม่จีรังยังยืนหากคุณไม่ยอมรับว่าชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้แต่กลับเชื่อว่าชีวิตและสิ่งต่างๆ มีความคงทนถาวร คุณไม่ใช่พุทธ ประการที่สอง ทุกอารมณ์ล้วนก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งสิ้น ถ้ารับไม่ได้ว่าอารมณ์ความปรารถนาล้วนก่อให้เกิดความทุกข์ แต่กลับเชื่อว่าอารมณ์คือความสุขที่แท้จริง คุณไม่ใช่พุทธ ประการที่สาม สรรพสิ่งปราศจากตัวตนที่เที่ยงแท้หากรับไม่ได้ว่าปรากฏการณ์ทั้งหมดเป็นเพียงภาพลวงตาและไม่มีตัวตนที่แท้จริง แต่เชื่อว่าทุกสิ่งมีตัวตนและมีอยู่จริง คุณไม่ใช่พุทธ และประการที่สี่นิพพานอยู่เหนือความคิด หากคุณยังยึดติดอยู่กับนิพพานว่ามีขอบเขตของเวลาพื้นที่ และอำนาจที่แน่นอน แสดงว่าคุณไม่ใช่พุทธ ซึ่งผู้เขียนถ่ายทอดและสื่อสารให้เข้าใจโดยง่ายถึงการเป็นพุทธที่พึงยอมรับว่าปรากฏการณ์ที่ประกอบกันทั้งหมดนั้น มีความไม่เที่ยง ทุกอารมณ์ความรู้สึกล้วนเป็นทุกข์ ทุกสิ่งไม่ได้ดำอยู่หรือมีตัวตนอย่างแท้จริง และการรู้แจ้งอยู่เหนือความคิด ดังนั้น สิ่งที่สำคัญในความเป็นพุทธคือการเห็นชอบด้วยปัญญา (สัมมาทิฏฐิ)

หลังจากพิจารณาเนื้อหาของหนังสือ อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ (WHATKES YOU NOT A BUDDHIST) ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่เหมาะกับยุคสมัยโลกาภิวัตน์ที่ผู้คนยังมีความสับสนและเข้าใจผิดในเรื่องพุทธศาสนา หลงยึดติดกับพิธีกรรมและการหวังพึ่งสิ่งนอกตัวมากว่าความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง หนังสือเล่มนี้ทำให้มองเห็นแก่นสาระธรรมของคำสอนในพุทธศาสนา และมุ่งให้เห็นคุณประโยชน์ของการทำความเข้าใจความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ทำให้ผู้อ่านกลับมาตรวจสอบตนเองว่าอะไรที่ทำให้มิใช่พุทธ หนังสือเล่มนี้จึงนำเสนอวิถีทางในการขัดเกลาจิตใจของตนเอง และเตือนใจไม่ให้เกิดความประมาท แม้เพียงอารมณ์ที่เกิดและดับรวดเร็วในชีวิตประจำวันก็ตาม สาระอันน่าสนใจอีกประการคือประเด็นพุทธศาสนาและการไม่ใช้ความรุนแรงเพื่อยับยั้งการทำลายล้างและการส่งเสริมให้โลกสมดุลให้มีสันติภาพบนพื้นฐานของการรับใช้สังคม (Engaged Burdhism) ซึ่งเริ่มแพร่ขยายจากความสุขสงบในระดับของปัจเจกชนจนไปถึงระดับมหภาค

อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นการเปิดเผยตราธรรมหรือความจริงแท้ของชีวิตในทัศนะของพุทธศาสนา แต่ก็มิได้เป็นสิ่งที่ง่ายดายในการนำมาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เพราะความยึดมั่นถือมั่นที่สะสมมา

อย่างยาวนาน และการใช้ชีวิตทางโลกซึ่งยังข้องเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ อยู่นั่นย่อมเป็นอุปสรรค อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดของซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ ช่วยทำให้เห็นสภาวะแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งอย่างน้อยที่สุดได้กลับมาสำรวจตรวจสอบตนเอง นับว่าเป็นการเริ่มต้นเพื่อย่างก้าวในการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง นำไปสู่การเข้าใจสัจธรรมที่จะทำให้ลดความทุกข์ในโลกได้ ดังนั้น ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำไว้ก่อนและทรงสอนนั้นจึงเป็นหนทางที่ผู้คนสามารถกระทำด้วยตนเอง เพื่อทำให้เกิดปัญญาและเข้าถึงความจริงของโลกและชีวิตได้ในที่สุด

บทสรุป

หนังสือเล่มนี้ พูดถึงหัวใจของพุทธศาสนาอย่างเรียบง่ายและลุ่มลึกในเวลาเดียวกัน หัวใจของพุทธะไม่ใช่การทำความดีละเว้นความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ใช่มรรคมีองค์แปด ไม่ใช่ศีลธรรมอันดี ไม่ว่าจะ 5 ข้อ 8 ข้อหรือ 227 ข้อ อะไรทำให้เราเป็นพุทธผู้เขียนตอบไว้อย่างเรียบง่ายก็คือ การยอมรับกฎพื้นฐาน 4 ข้อ คือ ปรากฏการณ์แห่งเหตุปัจจัยทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง ทุกอารมณ์ความรู้สึกคือทุกข์ สรรพสิ่งปราศจากตัวตนเที่ยงแท้และการรู้แจ้งนั้นอยู่เหนือความคิดหากเรายอมรับเกณฑ์พื้นฐานนี้ได้ แม้ว่าเราจะสูบบุหรี่บ้างกินเหล้า เมายาบ้างหรือหลงรักเป็นติ่งนักร้องเกาหลี ก็ไม่ได้ทำให้เรา... ไม่ใช่พุทธ อ่านแล้วท้าทายความคิดฉีกแนวออกจากมุมมองเดิมมาก ในขณะเดียวกันก็เปิดมุมมองใหม่ๆทางศาสนาพุทธให้ตัวเองมาก นี่คือ พุทธ ในแบบที่เราเอง หรือ คนไทยส่วนใหญ่คงไม่คุ้นเคย พุทธที่เอ่ยกันตรงไปตรงมาว่า“โลกที่ประชากรเรียกตัวเองว่าชาวพุทธนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นโลกที่ดีกว่าเสมอไป” นี่เป็นหนังสือธรรมะที่บอกกับเราว่า“ศีลธรรม คือ อาหารของอัตตาทำให้เรากลายเป็นพวกเคร่งศาสนาและตัดสินผู้อื่นซึ่งมีศีลธรรมแตกต่างจากเรา” ใครที่ศึกษาเรื่องพุทธศาสนาหรือ ปฏิบัติอยู่แล้วการอ่าน “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ”น่าจะเป็นการอ่านที่สนุกมากมาก

ส่วนใครที่อ่านหนังสือธรรมะเป็นครั้งเป็นคราว การอ่านหนังสือเล่มนี้ก็ย่อมสร้างความเพลิดเพลินทางปัญญาได้อย่างดียิ่ง ต้องยกความดีให้กับผู้เขียน(และผู้แปลด้วย)ที่แม้ท่านจะเป็นพระแต่การยกตัวอย่าง หรือ กล่าวถึงชีวิตในโลกปัจจุบันอย่างเข้าอกเข้าใจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนอ่านสัมผัสได้ว่าพุทธศาสนา ไม่ใช่เรื่องของการปลีกวิเวกและ คนเดินดินในสังคมทุกวันนี้ก็สามารถมีใจเป็น พุทธะได้เฉกเช่นนักพรตผู้บำเพ็ญอยู่กลางป่าเขา

บรรณานุกรม

ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ. (2565). **อะไรทำให้คุณใช่พุทธ= What Makes You Not a Buddhist.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:สวนเงินมีมา,

การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

Analysis of Ethical Concepts in Buddhist Philosophy

พระอำนาจ เตชปญฺโญ (เสียงแจ่มใส)
Phra Amnaj Tachapanyo (Saingjamsai)
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
Phrakhrupaladsuwatthanawisutthisarakun
กฤตสุชิน พลเสน
Kitsuchin Ponsen
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
เนตร หงษ์ไกรเลิศ
มหาวิทยาลัยสยาม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาผ่านการศึกษาศีล 5, กุศลกรรมบถ 10, และอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจและการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในแต่ละระดับ ศีล 5 เน้นการปฏิบัติพื้นฐานเพื่อหลีกเลี่ยงการเบียดเบียนผู้อื่น กุศลกรรมบถ 10 มุ่งเน้นการควบคุมกาย วาจา และใจเพื่อการเป็นอยู่ที่เป็นบุญบารมี และอริยมรรคมีองค์ 8 เน้นการพัฒนาปัญญา ศีล และสมาธิไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทั้งสามระดับนี้เชื่อมโยงกันและมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคุณธรรมและความสุขให้แก่บุคคลและสังคม

คำสำคัญ : จริยศาสตร์, พุทธปรัชญา, ศีล 5

ABSTRACT

This article aims to analyze the concept of ethics in Buddhist philosophy through the study of the Five Precepts (Pañca-S**ī**la), the Ten Wholesome Courses of Action (Kusala-kammapatha), and the Noble Eightfold Path (Ariya-magga). These principles serve as guidelines for developing the mind and behavior at various levels. The Five Precepts emphasize basic ethical conduct to avoid harming others. The Ten Wholesome Courses of Action focus on regulating physical actions, speech, and thoughts to cultivate merit

and virtue. The Noble Eightfold Path emphasizes the development of wisdom, ethical conduct, and concentration, ultimately leading to liberation from suffering.

The analysis reveals that these three levels of principles are interconnected and play a significant role in fostering virtue and happiness for individuals and society.

Keywords: Ethics, Buddhist Philosophy, Five Precepts

บทนำ

จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่สำคัญซึ่งมุ่งเน้นให้บุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมอันนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมให้เกิดความสงบสุขและมีสันติสุขอย่างยั่งยืน แนวคิดเรื่องจริยธรรมในพุทธศาสนามุ่งเน้นการฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจผ่านการกระทำที่เป็นกุศลซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสามระดับ ได้แก่ ศีล 5 ซึ่งเป็นจริยธรรมเบื้องต้นในการควบคุมการกระทำทางกาย วาจา และใจโดยให้บุคคลละเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นและหลีกเลี่ยงการทำความชั่ว กุศลกรรมบท 10 ซึ่งเป็นการปฏิบัติเพื่อขัดเกลาจิตใจในระดับที่ลึกซึ้งขึ้นด้วยการพัฒนาคุณธรรมในด้านกาย วาจา และใจ เพื่อสร้างบุญบารมีและผลดีต่อทั้งตนเองและสังคม และ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติอันสูงสุดในพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาปัญญา ศีล และสมาธิ โดยมีเป้าหมายให้บุคคลบรรลุถึงการหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด ศีล 5 นั้นประกอบด้วยหลักการขั้นพื้นฐานที่ควบคุมการกระทำและส่งเสริมคุณธรรมเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ศีลเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาความสงบภายในจิตใจของบุคคลเท่านั้น แต่ยังช่วยป้องกันมิให้เกิดการเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่นด้วย ในขั้นที่สูงขึ้น กุศลกรรมบท 10 มุ่งเน้นการปฏิบัติที่ประณีตลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยพิจารณาความประพฤติที่เป็นกุศลในด้านกาย วาจา และใจ รวมถึงการฝึกตนให้ปราศจากความโลภ ความโกรธ และความเห็นผิด ทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการสร้างสรรค์พลังจิตที่ดีงามและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณธรรมอันสมบูรณ์

ในขณะที่อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางปฏิบัติอันละเอียดลึกซึ้งและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตวิญญาณของบุคคลอย่างแท้จริง แนวทางทั้งแปดประการนี้ครอบคลุมทุกด้านของชีวิต ตั้งแต่การมีสัมมาทิฏฐิหรือมุมมองที่ถูกต้องเกี่ยวกับชีวิตและโลก จนถึงการฝึกฝนในด้านสมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นหนทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์และบรรลุนิพพาน ดังนั้น การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา เนื่องจากเป็นแนวทางที่ไม่เพียงสร้างคุณธรรมและจริยธรรมภายใน แต่ยังนำไปสู่ความสงบสุขทางจิตใจและการพัฒนาจิตวิญญาณในระยะยาว

เมื่อพิจารณาหลักจริยศาสตร์ทั้งสามระดับนี้ในภาพรวม จะเห็นได้ว่าหลักธรรมดังกล่าวต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน โดยศีล 5 ทำหน้าที่เป็นพื้นฐานในการฝึกฝนและเตรียมพร้อมให้บุคคลสามารถปฏิบัติในระดับกุศลกรรมบท 10 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนกุศลกรรมบท 10 จะช่วยให้บุคคลมีจิตใจที่พร้อมและบริสุทธิ์มากยิ่งขึ้นสำหรับการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางขั้นสูงสุดของพุทธ

ศาสนา การพัฒนาตนเองตามแนวทางจริยศาสตร์เหล่านี้ไม่เพียงช่วยเสริมสร้างคุณธรรมภายใน แต่ยังส่งผลให้เกิดความสงบสุขและความมั่นคงในสังคมโดยรวมอีกด้วย

พุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) คือ เกณฑ์การตัดสินความดีความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่าง ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัวเขาไป” เช่น การคิดพูดทำจะดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเจตนา ถ้าเจตนาดีถือว่าเป็นดี ถ้าเจตนาร้ายถือว่าเป็นชั่ว ดังพระบาลีบทหนึ่งว่า “เจตนาหं ภิกฺขเว กมฺมं วทามิ ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตขอเตือนว่า เจตนาเป็นตัวชี้กรรมคือ การกระทำ” คือเจตนาเป็นสำคัญในความดี ความชั่ว พุทธจริยศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับศาสนาเป็นพิเศษ วิธีการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ที่ดีจึงต้องรู้ที่มาที่ไปว่าศึกษาอย่างไร จากไหนบ้าง ตามแนวพุทธปรัชญาหรือพุทธจริยาที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (Phra Brahmmagunabhorn P.A. Payutto, 2001) ได้กล่าวไว้ว่า จริยศาสตร์หรือจริยธรรมมาจากคำว่าพรหมจรรย์ คือความบริสุทธิ์สะอาด ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง มรรค 8 คือวิธีการศึกษาหรือการปฏิบัติที่เป็นสายกลาง คือ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไปให้มีความพอดี ที่เรียกว่าปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือรวมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไตรสิกขา คือ วิธีการศึกษา 3 ประการได้แก่ การศึกษาเรื่องศีล สมาธิ และปัญญา เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้ครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่แสดงทุกประการ แต่มุ่งเอาความประพฤติหรือการกระทำที่เรียกว่า “กรรม” ซึ่งประกอบด้วยเจตนาดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนานี้เองว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ” (Tipitaka (Thai Version)

1. พุทธจริยศาสตร์ขั้นต้น

พุทธจริยศาสตร์ขั้นมูลฐานนั้น หมายถึง เอาสิ่งที่มนุษย์เราต้องรู้ต้องทราบและยึดเป็นหลักเกณฑ์ เบื้องต้นในการดำรงชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นปกติสุขมีความราบรื่นในหน่วย งาน องค์กรและสมาชิกในสังคมรอบข้าง พุทธจริยศาสตร์ขั้นมูลฐานดังกล่าว คือ เบญจศีล หรือ ศีล 5 เพราะ เป็นนิจศีลของฆราวาสทั่วไป ถือว่าเป็นหลักพุทธจริยพื้นฐานของมนุษย์ในเบื้องต้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษยธรรม” คือ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ หรือระเบียบที่ก่อให้เกิดความสุขในระดับสังคมของมนุษย์ ทำคน ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย วาจา ส่วนธรรมที่มีควบคู่กับเบญจศีลก็คือเบญจธรรม 5 ประการ ควบคู่ กันดังตารางเปรียบเทียบ ดังนี้ (Attaput, 1987)

หลักเกณฑ์พุทธจริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน คือเบญจศีลและเบญจธรรมนี้ต้องควบคู่กันไป เพราะเป็นข้อ ปฏิบัติเบื้องต้นที่ไม่มากมาย ไม่มีเงื่อนไขสลับซับซ้อนใด ๆ สามารถปฏิบัติได้ทั้งหญิงและชาย เป็นพื้นฐาน รองรับคุณธรรมชั้นสูงๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป อุปมาเสมือนการสร้างตึกทั้งหลาย ต้องตอกเสาเข็มก่อนให้แน่นหนาเป็น อย่างดีจึงจะสามารถรับน้ำหนักทุก ๆ ด้าน มนุษย์เราก็เช่นกันสามารถที่จะดูได้อย่างเป็นขั้นตอนพร้อมกับคาด คะเนได้ว่าเป็นเช่นไรโดยนำเอาหลักจริยธรรม คือเบญจศีลและ เบญจธรรม เป็น

เครื่องวัดประเมินผลในการ ประกอบหน้าที่เพื่อสร้างความเจริญเติบโต ความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ตามหน้าที่และอาชีพการงานที่ รับผิดชอบอยู่ ให้รู้เท่าทันเอาไว้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้วว่าเพราะอะไร มาจากไหน สาเหตุเพราะอะไร แล้วศึกษาหาวิธีแก้ไขให้ถูกจุดแบบมีวิจารณญาณที่ดี มีคำพูดอุปมาเปรียบเทียบไว้บทหนึ่ง ว่า “คนไม่มีกฎหมาย เหมือนวัวควายไม่มีคอก” กฎหมาย ทางฝ่ายบ้านเมือง หรือนิติบัญญัติ มีไว้เพื่อเป็นบทกำกับพิจารณาลงโทษพลเมืองผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบกติกาของสังคมจะมีการลงโทษแบบต่าง ๆ เช่น จับ ปรับ กักขัง ทัณฑ์บน หรือภาคทัณฑ์ หลักเกณฑ์นี้จะทำให้ผู้ที่ศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตและนำ ไปสู่การทำความดี เป็นต้น

2. พุทธจริยศาสตร์ขั้นกลาง

พุทธจริยศาสตร์ขั้นกลางนี้จะสูงต่อเนื่องมาจากขั้นต้น หรือขยายความเพิ่มเติมจากขั้นมูลฐาน คือ เบญจศีล เบญจธรรม เรียกรวมว่าเป็น “มนุษยธรรม” คือธรรมที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นมนุษย์ อยู่ในสังคมมนุษย์ อย่างมีความสุขพอสมควรแก่อัตภาพตามฐานะตำแหน่งและหน้าที่อันชอบธรรม ส่วนพุทธจริยศาสตร์ขั้น กลางก็จะพัฒนาชี้ชัดถึงความละเอียดอ่อนลึกซึ้งลงไปอีกทั้งเรื่องของ กาย – วาจา - ใจ คือ หลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ หรือ ทางแห่งกุศลกรรมฝ่ายดี ถ้าไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม ดังตารางตัวอย่างเปรียบเทียบ ดังนี้

สรุปได้ว่า กายกรรม 3 หรือ วจีกรรม 4 มโนกรรม 3 เป็นบ่อเกิดแห่งพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งมีทั้ง ดีและชั่ว ถ้าเป็นฝ่ายดีมีความเจริญรุ่งเรือง มีความสุขมีความเป็นปกติ มีความเป็นเอกภาพ บูรณาภาพและ เสถียรภาพ ทั้งแก่ตนเอง สังคม กลุ่มชนและมวลชนทั้งหลาย เรียกว่า “เป็นกุศลกรรมบถ 10” ที่สังคมทั่วทุก ภูมิภาคทุกองค์กรกำลังต้องการมาก ๆ แต่ถ้าตรงกันข้ามทั้งหมด เรียกว่า อกุศลกรรมบถ 10 คำตอบที่จะตอบ ว่าใครจะเป็นฝ่ายกุศล หรืออกุศลขึ้นอยู่ที่การสร้างจิตสำนึกตรึกตรองใคร่ครวญสนใจใฝ่ทางจริยธรรมมาก น้อยขนาดไหนนั่นเอง ดังนั้น ผู้ที่เข้าใจหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ของความจริงที่ว่าใครทำกรรมอันใดไว้ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น เมื่อเข้าใจตรงกันอย่างนี้มนุษย์ทุกคนย่อม กลัวต่อการทำความชั่วหันมาทำความดี จนนำไปสู่การพัฒนาจิตขั้นต่อไป

3. พุทธจริยศาสตร์ขั้นสูง

พุทธจริยศาสตรของมนุษย์ขั้นสูงสุดตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เรียกวา อริยมรรคมีองค 8 (บุญมี แทนแก่ว, 2527 : 147–148) ซึ่งเปนคุณธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ขั้นสูงสุดตามหลักของพุทธจริยศาสตร (วศิน อินทสระ, 2549 : 93) ซึ่งได้อธิบายไว้ดังนี้ คือ

1. องค์คุณก่อนมรรค หมายถึง ก่อนที่บุคคลจะปฏิบัติตามอริยมรรค มีองค์ 8 ประการ จะต้องมีส่วนประกอบ 2 ประการคือ (1) การมีกัลยาณมิตร (กลฺยาณมิตฺตตา) (สำ. ม. (ไทย) 19/48/22) หมายถึง การมีผู้แนะนำชักจูงในทางที่ดี อาจตีความได้ว่าได้รับการอบรม สั่งสอนแนะนำมาจากบิดา มารดา ครูอาจารย์ รวมตลอดถึงมิตรสหายที่ดี การอ่านตำราที่ดี และ (2) การทำในใจโดยแยบคาย (โยนโสมนสิการ) (สำ. ม. (ไทย) 19/55/23) หมายถึง การรู้จักคิดไตร่ตรองด้วยตนเองอย่างมีสติ และใช้เหตุผล จัดว่าเป็นการพัฒนาตนเองให้รู้จักคิดอย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่ความเป็นผู้มีวิจารณญาณได้

2. มรรค 8 เป็นผลสืบเนื่องจากองค์คุณของมรรค เมื่อได้รับคำแนะนำสืบสวนมาดี ประกอบกับอาชีพการฝึกตนเอง ให้เป็นผู้รู้จักคิดอย่างใคร่ครวญแยบคายทั้ง ระดับ 3 ซึ่งแสดงตามลำดับได้ดังนี้ คือ

1. ระดับศีล
   - วาจาชอบ (สัมมาวาจา)
   - ความประพฤติชอบ (สัมมากัมมันตะ)
   - การเลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ)
2. ระดับสมาธิ
   - ความพยายามชอบ (สัมมาวายามะ)
   - ความมีสติชอบ (สัมมาสติ)
   - ความมีสมาธิชอบ (สัมมาสมาธิ)
3. ระดับปัญญา
   - ความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ)
   - ความคิดชอบ (สัมมาสังกัปปะ)

การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้นจากการรู้จักคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผลโดยตนเอง ในพุทธจริยศาสตร์เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา (Midalle Way) ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ย่อหย่อนและไม่ดึงจนเกินไป อันจะนำไปสู่การพ้นทุกข์ในทางพระพุทธศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532 : 64) ตามหลักอริยมรรค มีองค์รรม 8 ที่เป็นเครื่องประกอบโดยอยู่ระหว่างการปฏิบัติที่ย่อหย่อนเกินไป คือ "กามสุขัลลิกานุโยค" หมายถึง การทำตนให้พัวพันหมกหมุ่นอยู่ในกามสุขหรือมีความสุขทางวัตถุกับการปฏิบัติที่ดึงเกินไป คือ อัตตกิลมถานุโยค หมายถึง การทรมานตนให้ลำบากหรือบำเพ็ญทุกทุทุกกรกิริยา โดยเรียกมัชฌิมาปฏิปทานี้ว่าทางสายกลาง ที่อยู่ระหว่างกึ่งกลางทางที่สุดโด่ง (Extreme) ทั้ง 2 ข้าง คือ การสุขัลลิกานุโยคและอัตตกิลมถานุโยค (สำ. ม. (บาลี) 19/1081/367) เพราะเป็นทางสายกลางหรืออริยมรรคมีองค์ 8 นี้ คือ ความเห็นชอบความดำริชอบ การเจรจาชอบ การงานขอบ อาชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ ภิกษุทั้งหลายทางสายกลางนี้นั้นแล....ย่อมเป็นไปเพื่อนิพพาน....เป็นต้น

จากข้อความเชิงยืนยันจากพระสูตรนี้ชี้ให้เราเห็นว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" คือ ทางสายกลางนี้เป็นจริธรรมพื้นฐานขั้นสูงที่จะเป็นวิถีทางในการปฏิบัติให้มนุษย์เราเข้าถึงนิพพานตานตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ด้วยตัวปัญญารอบรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกฎธรรมชาติแห่งชีวิตมนุษย์พร้อมทั้งโลกและสรรพสิ่งในจักรวาล ได้แก่ "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริงหรือรู้เข้าใจตามสภาวะของธรรมชาติ" (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), 2546 : 734)

บทวิเคราะห์

แนวคิดจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่เน้นการพัฒนาจิตใจและการประพฤติปฏิบัติของบุคคลผ่านศีล 5 กุศลกรรมบท 10 และอริยมรรคมีองค์ 8 แสดงให้เห็นถึงแนวทางการฝึกฝนที่ครอบคลุมทุกด้านของชีวิต โดยหลักธรรมทั้งสามระดับนี้มีความเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งตั้งแต่การสร้างพื้นฐานของจิตใจจนถึงการบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นจากทุกข์

1. ศีล 5 หลักพื้นฐานของจริยธรรมส่วนบุคคล ศีล 5 เป็นหลักจริยธรรมเบื้องต้นที่มุ่งเน้นให้บุคคลละเว้นจากการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อผู้อื่น ได้แก่ การละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุรา การปฏิบัติตามศีล 5 นี้เป็นการฝึกฝนการควบคุมกายและใจที่สร้างความสงบสุขในชีวิตประจำวันและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างกลมเกลียว โดยมีรากฐานจากการไม่เบียดเบียนผู้อื่น การปฏิบัติตามศีล 5 จึงเป็นการฝึกฝนจิตใจเพื่อสร้างความมั่นคงในจริยธรรมส่วนบุคคลอันนำไปสู่การเตรียมพร้อมสำหรับการฝึกจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้น

2. กุศลกรรมบท 10 การพัฒนาคุณธรรมในทุกมิติของชีวิต กุศลกรรมบท 10 ขยายขอบเขตของจริยธรรมจากการปฏิบัติพื้นฐานสู่การควบคุมกาย วาจา และใจในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม การควบคุมกายประกอบด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติผิดในกาม ด้านวาจาครอบคลุมการงดเว้นจากการพูดเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดส่อเสียด และการพูดเพ้อเจ้อ ส่วนด้านใจเน้นการงดเว้นจากความโลภ ความโกรธ และความเห็นผิด การฝึกฝนกุศลกรรมบท 10 ช่วยให้บุคคลสามารถขัดเกลาจิตใจให้มีความบริสุทธิ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมการกระทำที่ดีและมีคุณค่าในชีวิตประจำวัน การฝึกฝนนี้ยังช่วยพัฒนาคุณธรรมในทุกมิติและเตรียมจิตใจให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. อริยมรรคมีองค์ 8 แนวทางสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ อริยมรรคมีองค์ 8 หรือแนวทางอันประเสริฐที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นระดับสูงสุดในจริยศาสตร์ของพุทธศาสนา โดยองค์ประกอบทั้ง 8 ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) สัมมาวาจา (การพูดชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) สัมมาสติ (การระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (การตั้งมั่นชอบ) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาปัญญา ศีล และสมาธิในทุกด้านของชีวิต อริยมรรคมีองค์ 8 ไม่เพียงแต่เป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับการขัดเกลาจิตใจ แต่ยังมุ่งเน้นให้บุคคลบรรลุถึงการหลุดพ้นจากความทุกข์และบรรลุนิพพานได้ในที่สุด การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 นั้นไม่เพียงนำไปสู่ความสงบสุขส่วนบุคคล แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความสันติสุขในสังคมอีกด้วย

บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาโดยผ่านการวิเคราะห์ศีล 5 กุศลกรรมบท 10 และอริยมรรคมีองค์ 8 สามารถสรุปประเด็นสำคัญในทั้งสามระดับของจริยศาสตร์พุทธปรัชญา ได้ดังนี้

ศีล 5หลักการพื้นฐานของการปฏิบัติที่นำไปสู่จริยธรรมเบื้องต้นศีล 5 เป็นหลักธรรมเบื้องต้นที่สอนให้บุคคลรักษาตนในแนวทางที่ถูกต้อง โดยมีการละเว้นจากการกระทำที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนผู้อื่น เช่น การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุรา ศีล 5 ไม่เพียงแต่ช่วยควบคุมการกระทำของบุคคลให้เป็นไปในทางที่ดี แต่ยังสร้างรากฐานของจริยธรรมส่วนบุคคลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หลักศีล 5 นี้จึงเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้บุคคลมีจิตใจที่สงบสุขและพร้อมจะปฏิบัติในระดับที่สูงขึ้นโดยไม่เกิดความขัดแย้งภายใน การปฏิบัติศีล 5 สร้างคุณธรรมพื้นฐานและเป็นเกราะป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำที่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ทำให้ศีล 5 เป็นหลักการสำคัญที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

กุศลกรรมบท 10 การขัดเกลาจิตใจในระดับกลางเพื่อสร้างความดีงาม กุศลกรรมบท 10 เป็นหลักธรรมที่ยกระดับการปฏิบัติจริยธรรมจากศีล 5 ไปสู่การขัดเกลาจิตใจอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยแบ่งเป็นสามกลุ่มคือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ซึ่งครอบคลุมการกระทำทางกาย วาจา และใจ การฝึกฝนกุศลกรรมบท 10 ช่วยพัฒนาคุณธรรมในทุกมิติ โดยเฉพาะในเรื่องการละเว้นจากความโลภ ความโกรธ และความเห็นผิด การปฏิบัติให้ครบทั้ง 10 ประการนี้ทำให้บุคคลสามารถสร้างความดีงามให้แก่ตนเองได้มากขึ้น และยังช่วยควบคุมจิตใจไม่ให้หลงไปในกิเลสและความปรารถนาที่ไม่ถูกต้อง การปฏิบัติตามกุศลกรรมบท 10 ช่วยให้บุคคลเตรียมพร้อมจิตใจให้มีความสงบเรียบร้อย สามารถควบคุมตนเองในทุกสถานการณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมไปสู่การปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8

อริยมรรคมีองค์ 8 แนวทางสูงสุดในการขจัดทุกข์และบรรลุถึงนิพพานอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางสูงสุดของจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อการขจัดทุกข์และบรรลุถึงการหลุดพ้น ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ แนวทางนี้ครอบคลุมการพัฒนาทั้งด้านปัญญา ศีล และสมาธิ อริยมรรคมีองค์ 8 เน้นให้บุคคลมีมุมมองที่ถูกต้องเกี่ยวกับความจริงของชีวิตและฝึกจิตให้ตั้งมั่นในศีลและสมาธิ เพื่อให้หลุดพ้นจากกิเลสและบรรลุนิพพาน การปฏิบัติตามแนวทางนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างละเอียดและการทำความเข้าใจในธรรมชาติของทุกข์ หลักการนี้เป็นการเตรียมพร้อมให้บุคคลสามารถก้าวข้ามความทุกข์ในชีวิตประจำวันและพัฒนาจิตวิญญาณสู่สันติสุขอย่างยั่งยืน

จากการวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในทั้งสามระดับนี้ สามารถสรุปได้ว่า พุทธปรัชญาได้วางหลักการจริยธรรมที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุด โดยมีศีล 5 เป็นจริยธรรมเบื้องต้นที่ช่วยเสริมสร้างคุณธรรมในระดับปัจเจกบุคคล กุศลกรรมบท 10 เป็นการขยายการฝึกฝนให้ลึกซึ้งขึ้นในทุกด้านของชีวิต และอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางสูงสุดที่เน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อบรรลุถึงการหลุดพ้น การปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้อย่างครบถ้วนจะนำพาบุคคลไปสู่การพัฒนาจิตใจที่สมบูรณ์และยังส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม การปฏิบัติตามจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญานี้จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเองทั้งในด้านคุณธรรมและจิตวิญญาณ รวมทั้งส่งเสริมสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

บุญมี แท่นแก้ว. (2527). **ปรัชญาฝ่ายบุรพทิศ.** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร, วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). **พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท.** พิมพครั้งที่ 8, ฉลองสมโภชพระไตรปฎกภาษาบาลีอักษรล้านนา. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปฎกภาษาไทย.** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วศิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร.** พิมพครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพธรรมดา.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542.** กรุงเทพมหานคร : นานมีบุคพับลิเคชั่นส์ 2542.

Attaput, C. (1987). Ethics. (4th ed.). **Bangkok** : Ramkumheang University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Tipitaka (Thai Version).** Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyala University Press.

Phra Brahmmagunabhorn (P.A. Payutto). (2001). **Dictionary of Buddhism (Version of Dhamma Collection).** 13th printing. Bangkok : R.S.Printing Mass Product Ltd.

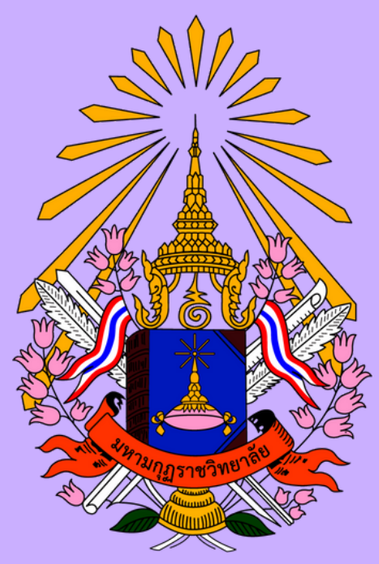

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย